

Pázmány Péter Katolikus Egyetem
Bölcsészet- és Társadalomtudományi Kar

IRODALOM ÉS MŰVELŐDÉS
A REFORMKORI DUNÁNTÚLON
Bodroghy Papp István költészete

Doktori (PhD) értekezés

NEMESNÉ MATUS ZSANETT

Témavezető:

DR. THIMÁR ATTILA CSc egyetemi docens

Irodalomtudományi Doktori Iskola

Vezető: Dr. Hargittay Emil DSc egyetemi tanár

Budapest 2019

TARTALOMJEGYZÉK

ELŐSZÓ	6
I. KUTATÁS.....	10
1. A KÉZIRATRÓL.....	10
2. FORRÁSOK	13
II. CSALÁD-, TÁRSADALOM- ÉS MŰVELŐDÉSTÖRTÉNET	15
1. A BODROGHY PAPP CSALÁD TÖRTÉNETE.....	15
A) URAIÚJFALU, SOPRON, GYŐR, BAKONY	15
B) MEZŐBERÉNY	23
C) MEZŐBERÉNY UTÁN.....	27
2. BODROGHY PAPP ISTVÁN KAPCSOLATI HÁLÓJA.....	31
A) FIATALKORÁT MEGHATÁROZÓ TANÁREGYÉNISÉGEK, LELKÉSZEK	33
B) A DIÁKTÁRSÁK	35
C) A PATRONÁLTAK	43
a) Székács József.....	44
b) Szakál Lajos és Sárosi Gyula.....	49
c) Haan Lajos.....	52
D) LAKÓHELYI ISMERETSÉGEK	57
3. A CSALÁD VALLÁSOSSÁGA, MŰVELTSÉGE.....	62
A) AZ EVANGÉLIKUS FELEKEZET FONTOSSÁGA.....	62
B) MŰVELTSÉG	70
III. FARAGÓSZÉK	80
1. KISFALUDY SÁNDOR HATÁSA BODROGHY PAPP ISTVÁN VERSEIBEN.....	82
A) BODROGHY HIMFYJE.....	84
B) BODROGHY PAPP REGÉI	95
a) Csesznek vára	97
b) Rege	105
c) László és Ágnes	107

2. CSOKONAI VITÉZ MIHÁLY, BERZSENYI DÁNIEL ÉS KIS JÁNOS HATÁSA BODROGHY PAPP ISTVÁN VERSEIBEN.....	112
A) AMI TETSIK.....	115
B) ARS POETICA	117
C) PICTURA ÉS SENTENTIA.....	121
a) <i>A reggel ábrázolása</i>	121
b) <i>Az este ábrázolása</i>	126
D) SZERELMI KÖLTÉSNET	128
E) ALKALMI VERSEK.....	134
F) VALLÁSOS VERSEK	140
3. GÚNYVERSEK.....	144
4. BODROGHY PAPP ISTVÁN KÖLTÉSNETÉNEK ÉRTÉKELÉSE.....	150
KITEKINTÉS	155
ZÁRSZÓ	158
BIBLIOGRÁFIA	163
FORRÁSOK	163
SZAKIRODALOM.....	164
PERIODIKA	184
FÜGGELÉK.....	185
1. táblázat	187
2. táblázat	187
3. táblázat	188
4. táblázat	188
6. táblázat	189
7. táblázat	190
8. táblázat	191
9. táblázat	192
10. táblázat	192
11. táblázat	193

12. táblázat	196
13. táblázat	197
14. táblázat	198
FARAGÓSZÉK VERSEI	200
<i>Epedő szerelem</i>	200
<i>A Bodzafa Lantos</i>	208
<i>Cseznek vára</i>	216
<i>Rege</i>	227
<i>László, és Ágnes</i>	229
<i>Quodlibet</i>	231
<i>A verselő</i>	231
<i>Ujra meg zendétem serdülő lantomat</i>	232
<i>A' Reggel</i>	233
<i>A' Fűzfás</i>	234
<i>A' Tulipán</i>	235
<i>'Magasírói való emlékezés</i>	236
<i>Julishoz</i>	237
<i>Szabó Sebestyén neve napjára</i>	237
<i>Ferenczy Mihálynak</i>	238
<i>Szabó Sebestyének</i>	239
<i>A' meg unt Élet</i>	240
<i>Élet kívánás</i>	242
<i>Cserző</i>	243
<i>Horváth Mihályhoz</i>	244

ELŐSZÓ

Történetünk 1825 őszén Mezőberényben játszódik. A város főutcáján egy férfi sétál. Elsőre idegennek tűnik, ami nem is csoda, hiszen pár évvel ezelőtt az ország nyugati feléről költözött a mezővárosba. A fekete, hosszú dolmányt viselő, mások által szép fiatalembernek tartott alak sétabotjával egy barátjához igyekszik ebédre, aki gyakran meghívja magához a férfit, hogy együtt felidézhesék gimnáziumi élményeiket, miközben kultúráról, irodalomról, költőkről is szót ejtenek.

Az ebéden több befolyásos ember is részt vesz: a megye birtokosai, irányítói, jegyzők, tanárok, az evangélikus lelkész és a vendégek között helyet foglal egy fiatal fiú is, akiről akkor még nem is sejtik, hogy egyszer nagy ember lesz. A fiatal fiú a mezőberényi gimnáziumba jár, és mivel az ebédet adónak nagy szerepe volt az iskola megalapításában, ezért minden tanév elején egy-egy tehetséges diák verssel köszönti. Az 1825/26-ik tanévben az említett fiúra esik a választás, aki versével nemcsak az őt meghívót, hanem a vendégségbe érkezett irodalomszerető hírében álló főszereplőnk is lenyűgözte. Olyannyira, hogy nemcsak egy több évtizedre szóló barátság köttetik majd közöttük, hanem a férfi a diák mecénása lesz: támogatja pénzzel és gyakran meghívja magához is. A találkozások során költészetéről, költőkről társalognak, verseket olvasnak, talán még írogatnak is, és közben a pártfogó felhívja patronáltja figyelmét a nyelvújítás fontosságára, és próbálja lebeszélni a Berzsenyi-féle ókori klasszikusokhoz való ragaszkodásáról. Igyekszik meggyőzni, hogy a költészet nem a szavak egymás mellé rakásából áll, és gondolatait időmértékes helyett inkább ütemhangsúlyos verseléssel írja le.

A jegyzőként dolgozó hősünk örül, hogy a közeli városokból más jegyzőtársai is ott ülnek az asztalnál, mert azok fiaiban újabb tehetséges diákokat ismerhet meg. Végigvezeti őket gazdag könyvtárán, melyben szépirodalmi műveire a legbüszkébb, velük is diskurálhat poétikáról, és talán még a néhány évvel korábban írt, kötetbe összegyűjtött verseit is megmutatja nekik.

Evangélikusok lévén a lelkészt is meghívták az ebédre, aki nemcsak lelki táplálékot szolgáltat a megjelenteknek, hanem általa fontossá válik a gyülekezet sorsa is, melyben főhősünknek és legfőbb patronáltjának a jövőben nagy szerep jut.

Az ebéd nagyon jó hangulatban telik, a vendégek jókedvűen társalognak, majd az étkezés végeztével többen pipára gyújtanak, és a kártya is előkerül. Partik végtelen sora követi egymást, hol ez, hol az nyer, főszereplőnk a nyereség érdekében még a mellette ülő kántor lapjaiba is beleles. A meglehetősen hosszúra nyúló ebéd után estére már mindenki fáradt, és búcsúzkodás után a férfiak is elindul haza Mezőberény főutcáján. Hiába töri meg sétabotjának kopogása a csendet, ő mégis elmerül emlékeiben: felidézi szülőföldjét, a Kemenes vidékét, iskoláit Sopronban, valamint Győrben, és eszébe jutnak a régi és az újonnan szerzett barátai is.

* * *

Doktori értekezésemben arra teszek kísérletet, hogy a rövid történetben megjelenített férfi, Bodroghy Papp István költészetét elhelyezzem a 19. század elejének poétikai hagyományában. Azért választottam ezt a témát, mert az általa írt, kéziratos formában fennmaradt verseskötet az irodalomtörténet számára eddig ismeretlen. Foglalkoztatott, hogy – önálló alkotások lévén – mi motiválhatta versek írására, és hogyan jelenik meg bennük az irodalmi hagyomány.

A dolgozat első része azonban túlnyúlik az irodalomtörténeti alap kutatásokon. Hogy megismerhessük a Bodroghy Papp Istvánt motiváló tényezőket, melyek a versírásra, az iskolaválasztásra vagy éppen hivatali pályájára ösztönözték, megkerülhetetlennek tartottam egyrészt családja történetének bemutatását, másrészt kapcsolati hálójának feltérképezését. Említést tettem továbbá – főként a családtörténeti részben – olyan személyekről is, akik nem feltétlenül álltak vele kapcsolatban, de sorsuk hasonlósága mégis párhuzamba állítható, és újabb példát szolgáltatnak bizonyos kérdések megválaszolásához.

Társadalomtörténeti szempontból nem hagyhattam figyelmen kívül a család történetét meghatározó migrációs folyamatokat, melyek nagyban érintették az általam kutatott személy életútját is. A sokak számára evidens, de mégis szakirodalommal nem bővelkedő 18–19. századi migrációkutatás történetébe kiválóan beleillik az ő és családja sorsa. A nemesi címerlevelet szerző ősnek, Bodroghy Gergelynek Vas vármegyében voltak birtokai, de utódai Somogy megyét választották otthonuknak. A 18. századi családtagok elhagyták Somogyot és visszaköltöztek Vas megyébe. Onnan a család egyik fele Győrbe és Szombathelyre került, másik fele, így az általam kutatott személy is az Alföldre ment, Békés vármegyébe. Bodroghy Papp István esete a kutatások

(például Szilágyi Adrienn, Szijártó István, Bódi Ferenc) szempontjából unikálisnak tekinthető, hiszen több művében is megfogalmazta, hogy a jobb élet, a megélhetés és a könnyebb pénzkereseti lehetőségek miatt hagyta el az ország nyugati felét, és vándorolt az Alföld déli vidékére. Érdekes, hogy ebben a választásban minden bizonnyal a család evangélikus valláshoz fűződő viszonya is szerepet játszhatott, hiszen egyértelműen látszik, hogy költözéseik során végig olyan lakóhelyet kerestek, ahol meghatározó ágostai gyülekezet létezett.

Művelődéstörténeti szempontból fontosnak tekinthető, hogy a kismemesi család tagjai – már az első ismert ős, Bodroghy Gergely esetében is – széleskörű műveltséggel rendelkeztek. Ennek igazolásául – végrendelet hiányában – megpróbáltam rekonstruálni Bodroghy Papp István könyvtárát, mely nyilván jóval több könyvet tartalmazhatott, mint amit a fennmaradt előfizetői listák és a költeményekben található vagy a költemények alapjául szolgáló művek segítségével sikerült összeállítanom. Más családtagok műveltségének elemzése mellett külön kitértem arra is, hogy a korszakban rendelkezésre álló pályalehetőségek közül vele együtt a családtagok közül is többen kitörési lehetőségként a jogi pályát választották.

Ez a típusú kutatás nem egyedülálló az irodalomtörténetben. Például Szilágyi Márton 2014-ben megjelent monográfiájában¹ levéltári vizsgálatokat is végzett annak érdekében, hogy Csokonai Vitéz Mihályt tágabb társadalmi környezetben is elhelyezhesse. Hiszen ezek segítségével lehet igazán végigkísérni Csokonai költői öntudatának megszületését, változását, és az őt költészetre motiváló tényezőket minél jobban nyomon követni. Érdekes Alain Corbin 1999-ben megjelent munkája is, aki egy facipőkészítő életrajzát írta meg úgy, hogy a születési és a halálozási bejegyzésén kívül mindössze az őt körülvevő közösség pályalehetőségeit tekintette át.² Ezekre a mikrotörténeti mélyfúrásokra nemcsak azért van szükség, hogy a makrotörténeti megállapításokat leellenőrizhessük, hanem felhívhassuk az egyéni specifikumra is a figyelmet. Továbbá láthassuk, hogy mi számít egy adott korszakban vagy éppen egy adott személlyel kapcsolatban tipikusnak vagy eltérőnek. Bodroghy Papp István pályája, költészet iránti elköteleződése összevethető Vaderna Gábor kutatásainak

¹ SZILÁGYI Márton, *A költő mint társadalmi jelenség, Csokonai Vitéz Mihály pályafutásának mikrotörténet dimenziói*, Bp., Ráció Kiadó, 2014.

² Megemlíti K. HORVÁTH ZSOLT, *Az életrajzi térről, Szempontok a biográfiai módszer és a szinoptikus szemlélet történeti alkalmazásához*, Korall, 12(2011)/44, 156.

megállapításaival is, aki több tanulmányában a 18. század végi 19. század eleji poétikai hagyományokat tekintette végig.³

Végül a legnagyobb hangsúlyt a Bodroghy Papp István által írt *Faragószék* címet viselő kötetre helyeztem. A 70 alkotást tartalmazó könyv nem olvasmányaiból vett idézetek összeállítása, hanem több nagy költőt (Kisfaludy Sándor, Csokonai Vitéz Mihály, Berzsenyi Dániel, Kis János) imitáló, saját alkotások gyűjteménye. A dolgozat nagy részét olyan versek bemutatása teszi ki, melyekből feltérképezhetjük, hogy a korabeli műkedvelő értelmiség egy tagja kiknek az alkotásait kedvelte és ismerte annyira, hogy azok nem csak olvasmányélmény szintjén maradtak. Hanem befogadásukkal magukévá is tette azokat olyannyira, hogy alkotott is azok alapján. Bodroghy Papp István versei kiválóan példázzák azt, hogy a reformkor jogtudó kisnemesi értelmisége hogyan interpretálta a korszak irodalmi műveit.

A dolgozatban nem elemzem a kötetben lévő összes művet, mert a kézirat költeményei pusztán eszközök ahhoz, hogy Bodroghy Papp személyén keresztül belelássunk a reformkor író-olvasó (adó-befogadó) viszonyrendszerébe és a reformkori Dunántúl pezsgő kulturális életébe. A mai közvéleményben általánosan elterjedt kép él az otthonában szüette mentében ücsörgő, tétlenül pipázgató, rég megszerzett kiváltságaihoz mindenáron ragaszkodó, tudatlan nemesről, akinek a könyvespolcán Werbőczy Tripartitumán és a Biblián kívül nem volt más, Bodroghy Papp István bemutatásával ezt a képet próbálom megkérdőjelezni, de legalábbis árnyalni.

A doktori disszertáció két részből tevődik össze. Az elsőben Bodroghy Papp István életútját rajzolom meg, majd felvázolom családja történetét is. Kitekintek kapcsolati hálójára, az evangélikus felekezettel való viszonyára és a család műveltségére is. A második részben Bodroghy Papp István költészetét jellemzem az általa írott kötetből választott versek alapján. A két rész közti kapcsolatot maga a *Faragószék* teremti meg.

³ VADERNA Gábor, *Mit hagyományozott a 18. századi költészet a 19. századra?*, It, 4(2013), 467–501., VADERNA Gábor, *A költészet születése, A magyarországi költészet társadalomtörténete a 19. század első évtizedeiben*, Bp., Universitas Kiadó, 2017.

I. KUTATÁS

1. A KÉZIRATRÓL

A *Faragószék* című kötetet egy revízió alkalmával találtam az akkor még Xántus János Múzeum – jelenleg Rómer Flóris Művészeti és Történeti Múzeum – helytörténeti gyűjteményében a HD.68.1.1 jelzet alatt. A 21x14,2x3,8 cm nagyságú, magyar nyelvű verseskötet épp állapotú, és az 1980-as években került vétel útján az intézménybe.⁴

A kötetben összesen 70 alkotás kapott helyet, melyek – egy-két kivétellel – jól olvashatók. A tinta helyenként átütötte a megelőző lapot, de az írás ott is megfeythető. Az alkotások közül tíz episztola,⁵ melyek részletes irodalmi elemzésére a dolgozatban nem kerül sor, mert ezek nem tükrözik egyértelműen költői tevékenységének jellegzetességeit, és bemutatásuk szétfeszítette volna a terjedelmi kereteket. A levelekből mindössze Bodroghy Papp István életrajzához és kapcsolati hálójához gyűjtöttem adatokat. Az így maradt 60 vers műfaj, stílus és hosszúság tekintetében igen változatos képet mutat.

A kötet a jobb felső sarokban feltüntetett oldalszámok szerint 360 lapnyi terjedelmű, azonban a 146–149. tartó lapszámozás kétszer is előfordul, azaz a munka összesen 364 oldalból áll. Meg kell jegyezni, hogy tudatos szerkesztési céllal – két nagyobb lélegzetű költemény kezdeténél – a 172. és a 220. oldal teljes egészében üresen maradt. Továbbá a 14. és 15. oldal közötti lapot kivágták.

A versgyűjtemény címlapján a következő olvasható: *Faragószék mellyen néhány üres óráit meg vonókésezte Bodroghi Papp István Első Kötet*. Érdekes, hogy a kötet címének egy olyan eszközt – faragószék, vonószék – választott, mely a faragás segédeszközeként azt a munkadarabot fogta be, amelyet a speciális kétnyelű késsel (kézvonókés) megmunkáltak. Bodroghy Papp számára a faragószék maga a kötet, melyen az alcím szerint „néhány üres óráit meg vonókésezte”.

⁴ Rómer Flóris Művészeti és Történeti Múzeum (a továbbiakban: RFMTM), Legújabbkori és helytörténeti dokumentációs, nem tárgyi emlékek leltárkönyve. HD.67.1.1. – HD.75.90.29., 12. lap/4. bejegyzés. A verseskötet megvételéről csak minimális információ áll rendelkezésre a leltárkönyvben. A beszerzési naplóban nem tüntették fel.

⁵ A korszak összefoglaló irodalmát lásd LABÁDI Gergely, *A magyar episztola a felvilágosodás korában, Műfaj- és médiatörténeti értelmezés*, L'Harmattan, 2008.

A faragószékhez ezen kívül még egy folklór-műfaj is kapcsolódik, a faragószék nótája, mely a Dunántúlon és Erdélyben volt elterjedt. Műfaji sajátossága, hogy az előénekes elkezdett egy versszakot, melyet azután mások visszaismételtek és szabadon folytathattak. Elképzelhető, hogy maga a kötet is ezt hivatott jelképezni: elkezdődik egy verssel, melyeket újabbak követnek.

Faragószék

Forrás: Magyar Néprajzi Lexikon.

Elérhető: <http://mek.oszk.hu/02100/02115/html/2-75.html>. Letöltés ideje: 2017.11.15.

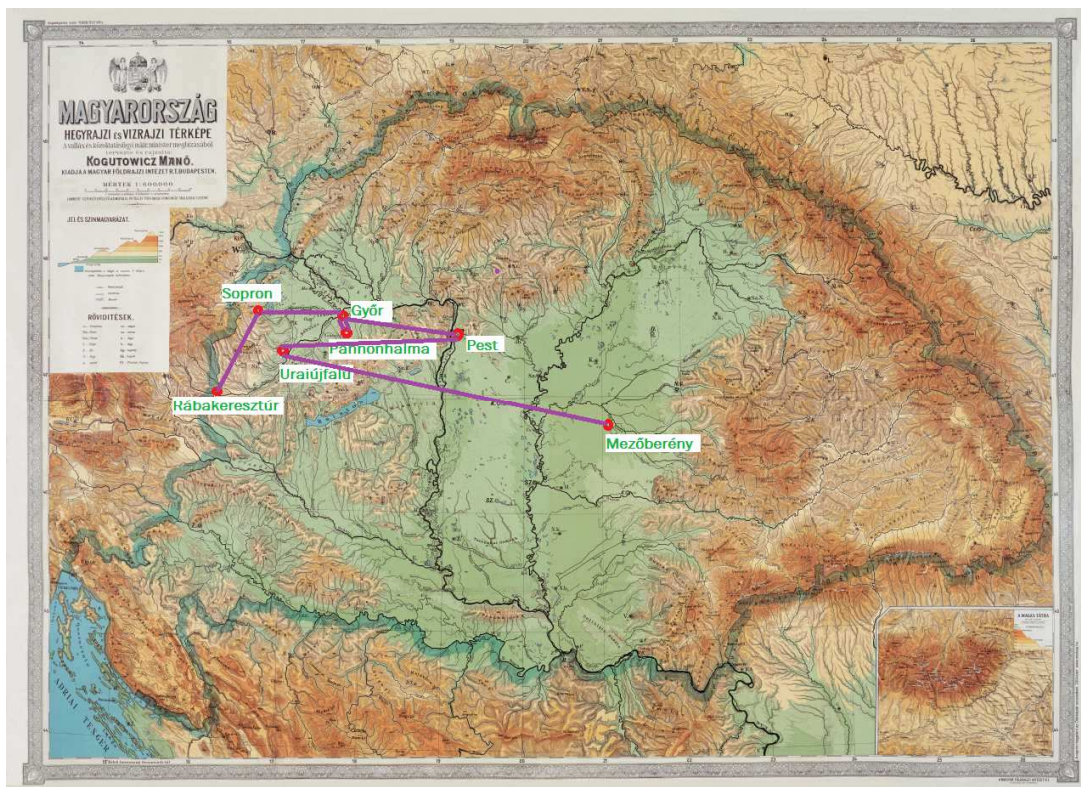
A könyv gerincén az alkotó a *Faragószék* címen kívül feltüntette: „*1^{ső} Kötet*”. Feltételezhető, hogy több könyv is készülhetett, hiszen Bodrogy Papp a címlapon is fontosnak tartotta a kötetszámozást. A folytatásról azonban – hogy elkészült-e, hol található, milyen jellegű verseket tartalmaz – információ jelenleg nem áll rendelkezésünkre.

A költeményeknél kezdetben a költő még a versírás helyszínét és idejét is megjelölte, azonban a kötetben előre haladva ez vagy teljesen eltűnik vagy következtetlenül szerepel. Eszerint 1817. szeptember 3-án, Rábakeresztúron⁶ készült az első *Lollihoz* címmel, az utolsó pedig 1824. október 15-én íródott *Méltóságos B. Orczy Theresia neve Innepére*. Noha ennél helyszín nem szerepel, de az ezt megelőző levélnél Bodrogy Papp feltüntette tartózkodási helyeként Mezőberényt. Mindez azért nagyon

⁶ Ma: Heiligenkreuz im Lafnitztal.

fontos, mert ezen adatokból következtethetünk a versírás gyakoriságára, és egyfajta itineráriumot is a kezünkben tarthatunk, melynek helyszínei az életrajznál lesznek nélkülözhetetlenek.

Versék térképes itineráriuma

Forrás: Saját szerkesztés.

(A térkép elérhető: https://www.antikregiseg.hu/kep_ajandek.php?nev=nagy-magyarorszag_terkepek_kogutowicz_mano_magyarorszag_terkepe__2&id=_2)

A kötetbe kerülő verseit az alkotó – minden bizonnyal Mezőberényben – úgy másolhatta össze, ugyanis olvasás közben csak néhány javítással találkozunk. Ezt bizonyítja az is, hogy 8 lapos ívekre írta alkotásait, miközben még a külalakra is akkurátusan ügyelt, hiszen ceruzával margót húzott, és beszámotta az oldalakat. Munkája végeztével pedig könyvkötőhöz vitte,⁷ aki egyszerű, puha fedéllel összefűzte. Elképzelhető, hogy Bodroghy Pappnak a kötet kiadása lehetett a célja. Bár az alcímből („*mellyen néhány üres óráit meg vonókészette*”), és a kötetben olvasható *A verselő* című

⁷ A 14. lap alján a következő megjegyzés olvasható: „Lásd a 15. lapot miszerint tévedet a könyvkötő”. BODROGHY PAPP István, *Faragószék*. RFMTM Helytörténeti gyűjtemény HD.68.1.1. (a továbbiakban: BODROGHY PAPP, *i. m.*), 14.

ars poeticából ítélve inkább csak a saját maga kedvtelésére, szórakoztatására verselhetett.

Az összeállításnál a *Faragószék* költője tudatosan kronologikus szempontokat követett, az azonos műfaj vagy a hasonló téma nem volt meghatározó számára. Érzelmes versek közé saját élményeit megörökítő költeményeket, episztolákat, epigrammákat illesztett be. Illetve a műveire hatást gyakorló Kisfaludy Sándor vagy Csokonai Vitéz Mihály nyomán született alkotásai is következetlenül szerepelnek benne. A kötet ívét tekintve azonban párhuzamba állítható Kisfaludynak *A kesergő szerelmével* és Csokonai Lilla dalaival, melyről a későbbiekben lesz bővebben szó.

A legtöbb költemény (23) 1817-ből a győri jogi tanulmányai idejéről került bele. Majd 1818-ból 12, 1819-ből 5, 1820-ból 2, 1821-ből 15, ezt követően, 1822-ből pedig 10 vers. Az alföldi időszakot 1824-ben csak két episztola és egy névnapki köszöntő jeleníti meg.

A versgyűjteménnyel eddig nem foglalkozott senki, a kötet a múzeumban dolgozó elődeim érdeklődését még a revíziók során sem keltette fel. Ez részben azzal is magyarázható, hogy az intézményben kevesen folytatnak irodalomtörténeti kutatásokat.

2. FORRÁSOK

A dolgozat alapjául szolgáló verseskötet áttekintése után az író személyére vonatkozó adatok felkutatását kezdtem meg. A munka során – ahogy a családtörténeti fejezetben látható – számtalan akadályba és nehézségbe ütköztem. Az életpálya összeállítása – mely talán sohasem lehet teljes – korántsem bizonyult egyszerűnek. Némely pontokon a továbblépés lehetőségéhez az episztolák nyújtották az egyetlen segítséget. A belőlük nyert információkat leellenőrizni sok esetben nem lehet, és ezek valóságtartalmát kénytelen vagyok egészen addig elfogadni, amíg azt kontroll forrásokkal cáfolni nem tudom.

Kutatást a következő helyszíneken folytattam: a soproni Berzsenyi Dániel Evangélikus Gimnáziumban és a Soproni Evangélikus Levéltárban, ahol az egykori evangélikus líceummal kapcsolatos összes 1805 és 1816 közötti iratot áttekintettem. Ezt az Evangélikus Országos Levéltárban őrzött anyagok átnézése követte, ahol Székács József iratai között unikálisnak tekinthető forrásokat (levelet, verset) találtam. Majd az így összegyűlt információk birtokában a Magyar Nemzeti Levéltár Országos

Levéltárában – főként a mikrofilmgyűjtemény anyagában – a családfa-kutatására került sor.

Miután a család egyik ágáról kiderült, hogy győri vonatkozású, illetve maga Bodroghy Papp István a győri jogakadémián tanult, ezért a Magyar Nemzeti Levéltár Győr-Moson-Sopron Megye Győri Levéltárában a jogakadémia és a nemesi közgyűlések iratanyagának átnézése következett. Továbbá evangélikus családról lévén szó, nem maradhatott ki a győri Rát Mátyás Evangélikus Gyűjtemény sem, ahol számos információval gazdagodtam, és az addigi kutatási eredményekkel összevetve, érdemben ott találtam a legtöbb forrást. Ezek azonban jobbra az általam kutatott személy öccsére vonatkoznak.

Végül, de nem utolsó sorban az általam keresett személy felbukkant különböző periodikák, sorozatok előfizetői listáiban is, melynek során kiderült, hogy Békés megyébe költözött, ezért felvettem a kapcsolatot a Békés Megyei Levéltárral is. Ott azonban Héjja Julianna megjelent prozopográfiai gyűjtésén, valamint Szilágyi Adrienn néhány tanulmányán kívül a disszertációmmal kapcsolatos levéltári forrás nem került elő.

Összességében megállapítható, hogy Bodroghy Papp István esetében egy Vas, Győr-Moson-Sopron, Békés megyéket átfogó vizsgálat történt. Az összegyűjtött forrásokat, a néhány szakirodalomból és főként a versek életrajzi adataiból származó információkat teljes egészében feltártam, és elhelyeztem a költő életrajzában. Sajnos e hatalmas munka nem vezetett hiánytalan eredményre, de bízom benne, hogy a jövőben a fennmaradt kérdések megválaszolhatók lesznek.

A kutatás során a Bodroghy Papp István családjára vonatkozó adatokat is kigyűjtöttem, és elhelyeztem a családtörténeti részben. Előkerültek továbbá olyan személyek is, akik – mint kiderült – meghatározó szerepet játszottak a költő életében, vagy hasonló például szolgálnak Bodroghy Papp István életpályájára vagy a család sorsára vonatkozóan. Róluk a *Bodroghy Papp István kapcsolati hálója* című fejezetben írok. Közülük egyesekről viszonylag több tudással rendelkezünk, másokról ezzel szemben csak kevés adat maradt fenn. Az ő teljes felkutatásuk források hiányában nem lehetséges, de bízom benne, hogy a jövőben róluk is majd bővebb kép fog kialakulni. A felmerült személyek és a Bodroghy Papp közötti kapcsolatot azonban, mely a költőre nézve igen fontos, ettől függetlenül minden esetben sikerült azonosítani.

II. CSALÁD-, TÁRSADALOM- ÉS MŰVELŐDÉSTÖRTÉNET

1. A BODROGHY PAPP CSALÁD TÖRTÉNETE

A) URAIÚJFALU, SOPRON, GYŐR, BAKONY

*Hogyha azon végnap szomoru estvéje eszembe
Tündölődik, melly volt Győr fala, 's vára között
És itt képzeletimbe, ha vissza tekéntek az elmúlt
Boldog időkre, szemem köny özönökbe merül.*
(Bodroghy Papp István: Utolsó Győri estve)

A Bodroghy Papp család történetének felkutatása még nem zárult le, és a családtagok életrajzi adatainak eloszlása egyenlőtlen. Ennek oka, hogy történetüket meghatározza az országon belüli migráció, mely olyan komplex történeti kutatást igényelne, hogy az messze szétfeszítené a doktori dolgozat keretét. Ráadásul a korszakból nem minden esetben őrződtek meg források, illetve a meglévők is számtalan helyen lehetnek, melyek felkutatása korántsem egyszerű.

A *Faragószék* alkotója, Bodroghy Papp István⁸ a Vas megyei⁹ Uraiújfaluban látta meg a napvilágot 1796. december 27-én egy evangélikus kismemesi család hetedik gyermekeként.¹⁰ A Bodroghy predikátumot az első ismert ős, Gergely után a család reformkorban élő nemzedéke viselte, akik közül néhányan már el is hagyták a Papp

⁸ Disszertációmban ezt a névváltozatot használom, mert a szakirodalomban is így szerepel. A kötet elején azonban Bodroghi Papp István olvasható, a forrásokban pedig a következő névváltozatok fordulnak még elő: Bodroghy Pap, Bodroghy, Bodrogi, Bodrogy, Bodroghy (Pap), Papp. Istvánt néhol helytelenül Bodroghy Pap Dánielként azonosítják. (Ilyen nevű családtag nem volt közöttük.) Lásd például BENKŐ István, *Székács József élete és irodalmi munkássága*, Marosvásárhely, 1901, 6–8. Elek László tanulmányaiban szintén rosszul azonosítja, ő ezt Benka Ádámától, a mezőberényi gimnázium egykori tanítójától vehette át. Az Evangélikus Országos Múzeum honlapján testvére, Bodroghy Papp József szerepel.

⁹ A megye szinonimájaként a vármegyét használom.

¹⁰ Uraiújfalu, evangélikus (a továbbiakban: evang.) vegyes anyakönyv (a továbbiakban: akv.) (1784–1813), I. köt., fol. 72r. Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (a továbbiakban: MNL OL) Mikrofilm-gyűjtemény, A 2723.

családnevet,¹¹ mások viszont ragaszkodtak mind a predikátum, mind a családnév használatához.¹² Az első ismert ős, Bodroghy Gergely először Oláh Miklós 1562. szeptember 14-i végrendeletében bukkan fel mint Szombathelyi Gergely diák.¹³ 1563. november 15-én nemesi címerlevelet szerzett sógoraival, Soldos Benedekkel és Cheörge Jánossal együtt. Előbbi Bodroghy Borbála, utóbbi Bodroghy Ilona férje volt. János és Ilona házasságából öt gyermek is született: Benedek, Mihály, Péter, Gergely és Máté.¹⁴ Ezt követően Bodroghy Gergely 1564-ben I. Ferdinándtól – Kapornaky Ferencsel és Ispán Györggyel együtt – megkapta a Vas vármegyei Jákot,¹⁵ 1567-ben pedig a szintén Vas vármegyei Nagymiskét, Kismiskét¹⁶ és Karasztost.¹⁷ Az Oláh Miklóssal kialakított jó viszonynak köszönhetően 1565. március 24-én a Sopron megyei Udvard falura kapott uralkodói megerősítésben választották először kancelláriai jegyzőnek,¹⁸ mely minőségében 1566–1567-ben még háromszor említették.¹⁹ Oláh Miklós 1568. január 14-én bekövetkezett halála után Bornemissza Pál erdélyi püspök,

¹¹ Például József Bodroghy Józsefként írta alá az evangélikus kisgyűlés 1831-es jegyzőkönyvét. Rát Mátyás Evangélikus Gyűjtemény Levéltára [továbbiakban: RMEGYL], I. Gyülekezeti Levéltár, A. Gyülekezeti iratok, 2. Gyülekezeti jegyzőkönyvek és mellékleteik 1703–1995. N[emes] Győri Evang[élikus] Gyülekezet Jegyzőkönyve [továbbiakban: NGyEGyJ] az 1830/31-es évről, B 44, o. n. Gyermekai a Bodroghy nevet viselték.

¹² József testvére, Ádám a RMEGYL NGyEGyJ 1830/31-es példányát Bodroghy Papp Ádámként írta alá. RMEGYL NGyEGyJ, 1830/31, B 44, o. n. István is ragaszkodott a Bodroghy Papp névhez, ugyanis az általa írt verseskötet – melyről a későbbiekben lesz szó – elején Bodroghy Papp Istvánként tüntette fel magát.

¹³ MERÉNYI Lajos, *Oláh Miklós végrendelete*, Történelmi Tár, 1896, 145.

¹⁴ NAGY Iván, *Magyarország családai czimerekkel és nemzedékrendi táblákkal*, IX, Pest, Ráth Mór, 1862, 108.; KEMPELEN Béla, *Magyar nemes családok*, II, Bp., Grill Károly, 1911, 284–285. A család nemességére vonatkozóan lásd még például NAGY Iván, *Magyarország családai czimerekkel és nemzedékrendi táblákkal*, II, Pest, Beimel József és Kozma Vazul, 1858, 147., KÖSZEGHY Sándor, *Nemes családok Pestvármegyében*, Bp., Hungária, 1899, 47.; BALOGH Gyula, *Vasvármegye nemes családjai*, Szombathely, Bertalanffy József, 1901, 233–234. Címerük: a gömbölyű és vízirányosan kétfelé hasított pajzsot egy farkát szájába vevő koronás kígyó veszi körül; a felső arany udvarban egy egyfejű fekete sas felső teste látható kiterjesztett szárnyakkal, az alsó kék udvarban kettős zöld halmon fiait melle vérével tápláló pelikán fészkel; fölötté jobbról ezüst félhold, balról arany csillag ragyog. A pajzs, vagyis jobban mondva a kígyó feje fölötti sisak koronáján egy szárnyastól kitépett sas láb könyököl, a könyökhajlás fölött arany csillag fénylik. Foszladék jobbról aranykék, balról ezüst vörös. NAGY Iván: *Magyarország családai czimerekkel és nemzedékrendi táblákkal*, X, Pest, Ráth Mór, 1863, 266.

¹⁵ MNL OL A 57 Libri regii (Királyi könyvek) vol. 3. pag. 805. (1564. április 4.)

¹⁶ Ma Mischendorf. MNL OL A 57 Libri regii (Királyi könyvek) vol. 3. pag. 891.

¹⁷ Ma Großbachselten. MNL OL A 57 Libri regii (Királyi könyvek) vol. 3. pag. 891.

¹⁸ MNL OL A 57 Libri regii (Királyi könyvek) vol. 3. pag. 846.

¹⁹ 1566. január 29.: VAGNER József, *Adalékok a nyitrai székes-káptalan történetéhez*, Huszár István, 1896, 135–137. 1565. július 25. és július 28.: MNL OL A 57 Libri regii (Királyi könyvek) vol. 6. pag. 241. és vol. 3. pag. 891. A Bodroghy Gergellyel kapcsolatos levéltári források Fazekas István szíves közlései.

nyitrai adminisztrátor szolgálatába lépett.²⁰ 1572-ben a Csallóközben lakó érseki nemesek,²¹ 1573-ban és 1575-ben pedig – Vízkelethy Jakabbal együtt – az esztergomi érsek csallóközi prediális nemeseinek nádorává választották.²² 1576 és 1578 között személynöki ítélőmester Alszászi András személynök mellett.²³

Ezt követően a család sorsáról sajnos nincsenek információink. Nem tudjuk, hogy Vas megyében maradtak-e vagy a Dunántúl más végvidékein keresték a boldogulást. Az is elképzelhető, hogy a környék nagy arisztokrata családjainak (pl. Nádasdy, Batthyány) voltak familiárisai.²⁴

A családdal kapcsolatos következő adatunk Bodroghy Papp István dédapjához, Péterhez kapcsolódik, aki először a Somogy megyei²⁵ Nemesdédén élt, majd a család 1785-ben Nagyabajomba, nem sokkal később pedig a szomszédos Böhönyére költözött. Nemességüket ott 1795-ben igazolták.²⁶ De a délen, a török pusztította területen az anyai örökség, esetleg házasság révén szerzett birtokok mégsem váltották be a hozzájuk fűzött reményeket, vagy az egykori földek visszaszerzéséhez szükséges összeget talán nem tudták kifizetni, vagy egyszerűen csak annyira elaprózódtak a birtokok, hogy emiatt dönthetett Péter fia, Mihály – aki a Somogy megyei Basalon öregbíró volt²⁷ – úgy, hogy a Kemenes vidékére, Uraiújfaluba települ.

²⁰ Vízkelethy Jakab és Bodroghy Gergely beadványa II. Miksához, é. n. Österreichisches Staatsarchiv Hofkammerarchiv [a továbbiakban: ÖStA HKA] Hoffinanz Ungarn Nr. 27. Konv. 1574. július fol. 300–301. MNL OL Magyar Kamarai Levéltár, Litterae ad cameram exaratae (E 41) 1572, Nr. 36.

²¹ PROKOPP Gyula, *Oláh Miklós Szigetvárt védő tisztje*, Somogy megye múltjából, 13(1982), 18.

²² FAZEKAS István, *A magyar udvari kancellária és hivatalnokai a 16–18. században*, Századok, 148(2014)/5, 1142.

²³ 1576. június 26. MNL OL E 41 1576, No. 186. – 1578. augusztus 11. ÖStA HKA UGB Bd. 400. fol. 259r.

²⁴ Eddigi ezirányú levéltári adatgyűjtésem nem hozott eredményt. Bízom benne, hogy a későbbiekben a Vas és Somogy megyei levéltárakban elvégzendő kutatásaim megválaszolják az ezzel kapcsolatos kérdéseket.

²⁵ Somogy megyei migrációval kapcsolatban lásd SZIJÁRTÓ M. István, *Hivatali karrier a 18. századi vármegyékben*, Századok, 148(2014)/5, 1273–1296., Uő., *Nemesi társadalom és politika, Tanulmányok a 18. századi rendiségről*, Bp., 2006., Uő., *Adalék Somogy megye 18. századi újratelepülésének kérdéséhez*, Somogy megye múltjából, 28(1997), 85–110., Uő., *A vármegye és a jómódú birtokos köznemesség a 18. században*, Aetas, 13(1998)/2-3. 107–142., Uő., *Hivatalviselő elit a 18. századi Somogy vármegyében = Megyetörténet: Egyház- és igazgatástörténeti tanulmányok a veszprémi püspökség 1009. évi adománylevele tiszteletére*, szerk. HERMANN István, KARLINSZKY Balázs, Veszprém: Veszprémi Érseki és Főkapitányi Levéltár, Veszprém Megyei Levéltár, 2010 (A veszprémi egyházmegye múltjából, 22), 445–466.

²⁶ BALOGH, *i. m.*, 233.

²⁷ 1777-ben két iraton került elő neve, melyen Basal pecsétje szerepelt. NAGY Pál, *Somogy megye mezővárosi és községi pecsétjei 1768–1856*, Somogy megye múltjából, 24(1993), 105.

Péter testvére, György 1742-ben Szombathelyen mutatta be bizonyságlevelét. A harmadik testvér, Gáspár pedig továbbra is Somogy megyében maradt.²⁸

A nagypapa miután elhagyta Somogy megyét, az ország nyugati felében nehéz sors állt a család előtt, ugyanis szinte lehetetlen volt számukra a birtokszerzés. Hiszen a földek mintegy negyede olyan nagybirtokosok kezében volt, mint például a Batthyány, Ostffy, Niczky, Guary, Kisfaludy, Dukai Takács és Mesterházy család, de nem szabad elfeledkezni a szombathelyi püspökről és a szombathely-vasvári székeskáptalanról sem, akik szintén jelentősebb birtokokat tudhattak magukénak a megyében.²⁹ Ha tudtak is földet szerezni, az kevés lehetett ahhoz, hogy Bodroghy Papp István apja földműves lehessen. Ezért Papp Ádám egy klasszikus, elszegényedett nemesek által gyakran űzött mesterséget, a szabóságot tanulta ki.

Bodroghy Papp István szabómester apját 9, anyját, Szekér Máriát pedig 25 évesen vesztette el.³⁰ Házasságukból 9 gyermek született, azonban közülük csak hatan élték meg a felnőttkort:³¹ Ádám (1784–1855),³² Julianna (1788–1827 után),³³ István (a költő), József (1799–1860),³⁴ János (1800–1827)³⁵ és Mihály (1792–1865. február 7. után).³⁶

²⁸ A Bodroghy Papp család somogyi törzsökös és kihirdetett család: 1825–1843, 1754, 1774, 1804. BARANYAI Béla, *Somogy vármegye nemes családjai*. Elérhető: <http://mek.oszk.hu/09500/09536/html/0018/15.html>, letöltés ideje: 2018.03.21.

²⁹ DOMINKOVITS Péter, *Nemesi birtoklás – közigazgatási határok, Adatok a nyugat-dunántúli nemesség XVIII. századi társadalomtörténetéhez = Házy Jenő emlékkönyv*, szerk. DOMINKOVITS Péter, TURBULY Éva, Sopron, Soproni Levéltár, 1993, 321–348.

³⁰ Apa halála: 1806. január 20. Uraiújfalu, evang. vegyes akv. (1784–1813), I. köt., fol. 229r. MNL OL Mikrofilm-gyűjtemény, A 2723. Anya halála: 1822. május 8. Uraiújfalu, evang. vegyes akv. (1805–1853), II. köt., fol. 222r. MNL OL Mikrofilm-gyűjtemény, A 2723.

³¹ Akik meghaltak: József (1787. február 9.–1787. február 20.) Uraiújfalu, evang. vegyes akv. (1784–1813), I. köt., fol. 15v, fol. 205v. MNL OL Mikrofilm-gyűjtemény, A 2723. József (1791. január 31.–1791. május 23.) Uraiújfalu, evang. vegyes akv. (1784–1813), I. köt., fol. 35r, 212r. MNL OL Mikrofilm-gyűjtemény, A 2723. Éva (1795. augusztus 27.–1795. december 17.) Uraiújfalu, evang. vegyes akv. (1784–1813), I. köt., fol. 63r, 218v. MNL OL Mikrofilm-gyűjtemény, A 2723.

³² 1784. november 25-én született Uraiújfaluban. Uraiújfalu, evang. vegyes akv. (1784–1813), I. köt., fol. 4v. MNL OL Mikrofilm-gyűjtemény, A 2723. 1855. január 16-án halt meg Győrben. RMEGYL I. Gyülekezeti Levéltár. A. Gyülekezeti iratok. 1. Gyülekezeti anyakönyvek 1685–2004. A győri evang. gyülekezet halotti akv. [továbbiakban: csak az anyakönyvet tüntetem fel] VI. (1853–1863) fol. 33v–34r.

³³ 1788. július 12-én született Uraiújfaluban. Uraiújfalu, evang. vegyes akv. (1784–1813), I. köt., fol. 143v. MNL OL Mikrofilm-gyűjtemény, A 2723. 1827-ben még élt. Evangélikus Országos Levéltár (a továbbiakban: EOL) Székács József bányakerületi püspök hagyatéka, 3.3/14. Utazási töredékek, o. n.

³⁴ 1799. október 24-én született Uraiújfaluban. Uraiújfalu, evang. vegyes akv. (1784–1813), I. köt., fol. 156v. MNL OL Mikrofilm-gyűjtemény, A 2723. 1860. február 4-én halt meg Győrben. RMEGYL A győri evang. gyülekezet halotti akv. VI. (1853–1863) fol. 119. Halálhíréről lásd Győri Közlöny, 4(1860)/12, 48.

³⁵ 1800. december 31-én született Uraiújfaluban. Uraiújfalu, evang. vegyes akv. (1784–1813), I. köt., fol. 170v. MNL OL Mikrofilm-gyűjtemény, A 2723. 1827. szeptember 17-én halt meg Mezőberényben.

Bodroghy Papp István számára lehetőség lett volna egy mesterség kitanulása vagy éppen kereskedővé válni, de az apa, aki minden bizonnyal látta saját hivatásának korlátait, gyermekei kitaníttatása révén az értelmiségi pálya felé orientálta őket. Tette ezt úgy, hogy szabóként bizonyos fokú egzisztenciát sikerült megteremtenie számukra.

A Bodroghy Papp gyermekeket így fiatalkorukban a szülőkön kívül két meghatározó személyiség egyengette: Károlyi György iskolamester, valamint Gödör György evangélikus lelkész. Az iskolamesternek 100 tanítványa volt, aki „Írásra, olvasásra, számvetésre, catechismusra, és historiára, dictumokra” tanította a gyermekeket, mellette vasárnaponként énekelt és orgonált a templomban, valamint virrasztott a lelkész mellett.³⁷ Gödör György (1767–1826) 1795 márciusától 1813-ig volt Uraiújfalu lelkésze,³⁸ „Isten ígését híven hirdeti, minden vasárnap dél előtt prédikáll (...)”. Aki nem járt istentiszteletre, „azért intettek, hogy a Szülők is el-jöjjenek és gyermekeiknek ebben is jó példát mutassanak (...)”.³⁹

Tanulmányait ezután a Soproni Evangélikus Líceumban folytatta 1808 és 1813 között,⁴⁰ ahogy azt testvérei közül Ádám és József is tette. A gimnázium választásának több oka lehetett: a magyar nyelvű és szellemű oktatás; a város helyzeti előnye;

Mezőberény, szlovák evang. vegyes akv. (1785–1832) fol. 122r. MNL OL Mikrofilm-gyűjtemény, A 2059.

³⁶ 1792. május 19-én született Uraiújfaluban. Uraiújfalu, evang. vegyes akv. (1784–1813), I. köt., fol. 43r. MNL OL Mikrofilm-gyűjtemény, A 2723. 1865. február 7-én szerepel neve a Hétszemélyes Táblán tárgyalt, özvegyi tartás fizetéséről szóló ügyek között. *Hivatalos tudnivalók*, Törvényszéki Csarnok, 1865/11, 46.

³⁷ EOL Evangélikus Egyházlátogatási jegyzőkönyvek, Dunántúli Egyházkerület, Egyházlátogatási jegyzőkönyvek 1786–1813, Katolikus egyházlátogatások 1698, 1802 Vasi-Felső Egyházmegye, esperesi látogatás. Uraiújfalu (Urai-Ujfalu) 1802. május 31. pag. 15–16.

³⁸ Gödör György (1767–1826) a Zala megyei Szentgyörgyvölgyén született. Nemesdédén, Nemescsónban, majd Pozsonyban tanult. 1788. november 25-én Nemesdömölkre került licenciátusnak. Onnan Jénába ment tanulni, miután hazaérkezett, 1793. július 4-én Nemeskéren felszentelték, és szakonyai lelkész lett. 1795 márciusában ment Uraiújfaluba Németh István helyére. HRABOWSZKY György, *A' Dunántúli Evangy.[élikus] Aug.[ustanae] Conf.[essoris] Superintendentia' prédikátorai, kiknek rövid le-irasokkal a' L.[elkész]i pásztori hivatalnak Ötvenjét békével meg-ért Fő Tiszt.[elendő] Tudós N.[agy] és Nemzetes Nagy István Superintendens és Sz.[ent] Lőrinczi prédikátor Úrnak kedveskedett Hrabovszky György Palotai prédikátor, senior a' Veszprémi alsó, administrator a' Komárom és Fejérvári Megyékben*, nyomtattatott özvegy Szammer Klára betűivel, Veszprém, 1803, 65–66., FABINY Tibor, *A reformáció évszázados ünnepei hazánkban = Evangélikus Naptár*, szerk. D. KÁLDY Zoltán, Evangélikus Egyetemes Sajtóosztály, Bp., 1967, 32., HOLBOK József, *Emlékirat a szakonyi á.[gostai] h.[itvallású] evangeliomi keresztyén egyházközség 100 éves fennállásának örömnepére*, Sopron, 1893, 9.

³⁹ EOL Evangélikus Egyházlátogatási jegyzőkönyvek, Dunántúli Egyházkerület, Egyházlátogatási jegyzőkönyvek 1786–1813, Katolikus egyházlátogatások 1698, 1802 Vasi-Felső Egyházmegye, esperesi látogatás. Uraiújfalu (Urai-Ujfalu) 1802. május 31. pag. 14–15.

⁴⁰ A gimnáziumban tanulók névsora teljességgel megtalálható a soproni Berzsényi Dániel Evangélikus Gimnázium könyvtárában.

konviktus híján a magánháznaknál való elszállásolás egyet jelentett a német nyelv elsajátításával; saját tanterv; kiváló tanárok. Ezek közül Bodroghy Papp felnőtt korában „csakis az a magyar gymnaiusm”⁴¹-ot mondta választása okául. A líceum befejezése után két lehetséges út állhatott Bodroghy Papp előtt: lelkészi vagy hivatali pálya. A lelkészi hivatás azonban a társadalmi presztízsen kívül csak kis eséllyel nyújtott előrelépési lehetőséget (például püspöki rang elérése), valamint jóval szerényebb volt anyagi megbecsültsége is.⁴² Így a hivatal mellett döntött, először a pozsonyi – talán a kétéves bölcseleti képzés elvégzésére –,⁴³ majd a győri jogakadémiára került,⁴⁴ ahová már csak – Deák Ferenc évfolyamtársaként – öccse, József követte.

A korabeli diákok iskolák közötti mobilizációja nem szokatlan. Vas megyéből számos példát lehet rá hozni. 1802 és 1810 között a győri jogakadémián 41 fő (59%) csak egy évet, 23 fő (33%) két évet, 5 fő (7%) három évet végzett el. Mindössze egyetlen fő, Sarlai Gábor – Sarlai József, a papkeszi Zichy uradalom tisztségviselőjének fia – járta ki Győrben a négyéves akadémiát. Bodroghy Papp István tanulmányait közvetlen megelőzően tehát többen (Bezerédy Baltazár és Zsigmond, Cseh József, magyargencsi Hatzkyak) is voltak olyanok, akik hozzá hasonlóan a Pozsonyi Királyi Jogakadémiáról mentek át Győrbe.⁴⁵

⁴¹ Székács József püspök visszaemlékezései, szerk., sajtó alá rend., jegyzetekkel ellátta, névmagyarozatokat kész., bevezető tanulm. írta KERTÉSZ Botond, Bp., Akadémiai Kiadó, 2008, 37. (Megjegyzés: a kötetben helytelenül Bodroghy Papp Józsefként szerepel.)

⁴² Lelkészek jövedelméről lásd KARSAY Imre, *A szill-sárkányi ágostai hitvallású evangélikus egyházközség rövid története 1783–1896*, Csorna, 1897, 15.

⁴³ Hogy Bodroghy egy évig a pozsonyi jogakadémián tanult, azt a győri jogakadémia bejegyzéseiből lehet tudni. MNL Győr-Moson-Sopron Megye Győri Levéltára (a továbbiakban: GyMSMGyL) Győri Jogakadémia iratai. Hallgatók összeírása. 1815–1821 csomó. Az 1777 és 1849 közötti pozsonyi jogakadémiai hallgatóság névsorából azonban neve hiányzik. M. NOVÁK Veronika, *A Pozsonyi Jogakadémia hallgatósága 1777–1849*, Bp., Magyar Tudományos Akadémia Egyetemtörténeti Albizottsága: Eötvös Loránd Tudományegyetem Levéltára, 2007. A legújabban megjelent JUHÁSZ Réka Ibolya, *A Győri felsőoktatás intézményeinek hallgatói 1719–1852*, Bp., MTA ELTE Egyetemtörténeti Kutatócsoport, 2017. című könyvben a szerző szintén nem tüntette fel Papp Istvánnál Pozsonyot. JUHÁSZ, *i. m.*, 280.

⁴⁴ Bodroghy Papp István tanulmányait megelőzően 1802–1810 között 70 Vas megyei diák tanult a Győri Királyi Jogakadémián. Közülük 55 fő (79%) volt katolikusok, 12 fő (17%) evangélikus és 3 (4%) református. Az evangélikusok főként Nemesmagasiból, Kemeneshögyészről érkeztek. Az 1844 és 1848 közötti négy évben 75 vasi diák (8-9%) – főként a kemenesaljai, körmendi, szombathelyi járásokból – tanult Győrben. Közülük 65 fő (86,6%) katolikus, csak 5 fő (6,6%) evangélikus, 1 fő református és szintén 1 fő ortodox vallású volt. 3 fő esetében viszont nem tüntették fel a felekezeti hovatartozást. DOMINKOVITS Péter, *Vas megyei diákok a Győri Királyi Jogakadémián a XIX. század első felében = Előadások Vas megye történetéről, II.*, Szombathely, 1993 (Vas megyei levéltári füzetek, 6), 231–232, 235.

⁴⁵ *Uo.*, 230–232.

Sopron után azonban hiába volt Bodroghy Papp István számára Győr is meghatározó, az Észak-Dunántúlt öccseivel, Jánossal és Józseffel együtt felcserélte az alföldi vidékre, amely a török hódoltság pusztításait több mint egy évszázad alatt sem tudta kiheverni.

A fiatalabb öcs, József, a Győri Jogakadémia elvégzése után⁴⁶ először Győrben kezdte meg működését, hiszen első ízben 1824. február 30-án, majd 1825. július 30-án mutatta be nemesi bizonyságlevelét.⁴⁷ 1825 februárjától aktív tagja lett az evangélikus gyülekezetnek, majd 1833-ban házasságot kötött⁴⁸ Nagy Ludovikával (1816–1885),⁴⁹ akitől 11 gyermeke született: Gyula (1834–1871),⁵⁰ Ilka (1835–?), Mária Ludovika (1838–1840), Dezső (1840), Dezső Elek (1841), Gizella Hedvig (1842–1865),⁵¹ Dénes (1844–1885 után),⁵² Jolánta (1845–1846), Oszkár Jenő (1847–1866),⁵³ Ilona Emília (1849–1922)⁵⁴ és Ludovika (1855–1916 után).⁵⁵ A család a Belvárosban lakott, azonban 1835 körül elhagyták a várost, és Orosházára költöztek.

⁴⁶ JUHÁSZ, *i. m.*, 304.

⁴⁷ MNLGyMSGyL, IV A. 1a/63. (Protocollum comitatus Jaurinensis, 1824.) 1824. február 30. 582. ügy., MNLGyMSGyL, IV A. 1a/64. (Protocollum comitatus Jaurinensis, 1825.) 1825. július 30. 934. ügy.

⁴⁸ 1833. február 13-án kötöttek házasságot Győrben. RMEGyL A győri evang. gyülekezet házassági akv. IV. (1830–1849), pag. 126.

⁴⁹ 1816. április 13-án született Győrben. RMEGyL A győri evang. gyülekezet keresztelési akv. III. (1801–1829), fol. 110v-111r. Az anyakönyv szerint Szombathelyen halt meg, de Győrben temették el. RMEGyL A győri evang. gyülekezet halotti akv. VIII. (1884–1899), pag. 25. Halálhírét lásd még Győri Közlöny, 29(1885)/75, o. n. István dédapjának testvére, György 1742-ben Szombathelyen igazolta nemességét, ennek köszönhetően élhettek ott rokonok, akikhez Ludovika élete végén költözött. MNL OL Magyar Kancelláriai Levéltár, Acta generalia (A 39), 1793, No. 303. A költözés József halála, 1860. február 4. után lehetett, amit az is alátámaszt, hogy ez évben került ki a győri Sauerwein nyomdából Rómer Flóris: *A Bakony, természetrajzi és régészeti vázlat* című munkája, melynek egyik előfizetője volt. HORVÁTH Sándor Domokos, *Az első győri könyvsházak*, Győr, 2001, *i. m.*, 22.; RÓMER Flóris, *A Bakony, természetrajzi és régészeti vázlat*, Győr, Sauerwein Géza, 210.

⁵⁰ Gyuláról azon kívül, hogy megyei aljegyző lett, valamint árverési hirdetések aláírójaként szerepelt, az alábbiakat lehet még tudni: 1871. január 25-én megemlíti nevét a Győri Önkéntes Tűzoltóegylet oltóinál mint szakaszvezető. Győri Közlöny, 15(1871)/8, 35. Továbbá 1870. február 1-jén részt vett a győri kereskedelmi osztály zártkörű táncestélyén. Győri Közlöny, 11(1870)/11, 45. Halálhíréről lásd Győri Közlöny, 15(1871)/35, 157.

⁵¹ Halálhíréről megemlékezett a Családi kör című hetilap: „Bizonyára a föld nagyon sokat vesztett, az ég nagyon sokat nyert halála által. Mi ismertük őt, ismertük tiszta, művelt lelkét leveleiből, melyek legszebb emlékeinkül fognak mindenha szolgálni. Béke lengjen hamvaik fölött!” Családi kör, Hetilap a művelt magyar hölgyek számára, 1865/11, 260.

⁵² Dénes 1870-ben tagja volt a Győri Korcsolyázó Egylet igazgató választmányának. Győri Közlöny, 14(1870)/101, 425.

⁵³ Halálhíréről lásd Győri Közlöny, 10(1866)/97, 387.

⁵⁴ 1873-ban tagként szerepel a Győr városi és megyei Kisdédvédőegylet bizottságában. Győri Közlöny, 2(1873)/41, o. n. 1895-ben az Első Győri Takarékpénztár egyik részvényese. Ekkor már özvegy. *Hölgyek és Urak győri Millenniumi Naptára az 1896. évre*, Győr, 1895, 163. Anyjával Szombathelyre költözött. 1922. március 20-án halt meg Rabl Lajos özvegyeként. MNL GyMSMGyL, XIII. Családok 9. Mayer

Bodroghy Papp István bátyja, Ádám szintén elhagyta Uraiújfalut, és véglegesen Győrben telepedett le, mikor 1811-ben⁵⁶ – a szintén evangélikus vallású – Nagy Zsuzsannával (1790–1858)⁵⁷ házasságot kötött. Újvárosban éltek, gyermekük nem született. Nemességét 1823. október 28-án igazolta a városban,⁵⁸ majd 1843-ban kereskedőként polgárjogot nyert.⁵⁹

Végül, de nem utolsósorban meg kell említeni Juliannát is, aki miután házasságot kötött Badits Istvánnal, egy időre Bakonyszentlászlóra került, hiszen férje 1826 és 1834 között ott volt tanító. Később pedig, 1834 és 1840 között a bakonycsernyei evangélikus lelkészfeleségek mindennapjait élte.⁶⁰

család iratai. Gyászjelentések, no. 150. Gyermekai: Irma, Ilona, Emil. Valamint Győri Közlöny, 29(1885)/75. o. n.

⁵⁵ 1869-ben jegyet váltott a Győri Jogász-segélyezőegylet „jogász polka” elnevezésű jótékonyági báljára. Győri Közlöny, 13(1869)/64, 259. 1877-ben helyesen fejtett meg egy számrejtvényt. Győri Közlöny, 21(1877)/1, o. n. 1895-ben az Első Győri Takarékpénztár egyik részvényese. *Hölgyek és Urak győri Millenniumi Naptára az 1896. évre*, Győr, 1895, 163. 1911-ben a Machlup Adolf üdülöház intézője, ahol 24 lábadozó beteget ápoltak ingyenesen. *Budapesti Czim- és Lakásjegyzék*, Bp., Franklin, 1911, 319. *Uo.*, 1912, 336. *Uo.*, 1916, 556.

⁵⁶ Szeptember 18-án kötöttek házasságot. RMEGYL A győri evang. gyülekezet házassági akv. III. (1801–1829), fol. 43v-44r.

⁵⁷ 1790. október 18-án született Győrben. RMEGYL A győri evang. gyülekezet keresztelési akv. II. (1783–1800), fol. 54v-55r. 1858. augusztus 12-én halt meg Győrben. Újvárosban a 207. sz. alatt laktak. RMEGYL A győri evang(élikus) gyülekezet halotti akv. VI. (1853–1863), fol. 55v–56r.

⁵⁸ MNLGyMSMGyL, IV. A. 1a/62. (Protocollum comitatus Jaurinensis, 1823.) 1823. október 28. 1413. ügy.

⁵⁹ JERFY Géza, *Győr város utolsó országgyűlési követe a pozsonyi diétán*, Győri Szemle, 2(1931)/8-10, 257.

⁶⁰ Hogy Julianna Bakonyszentlászlóra került, arról 1827. augusztus 19-én Székács József Útirajzában számolt be: „mikor tudtomra adatott, hogy az itt lévő Badits Tiszt(eletes) Úrnak felesége, testvére legyen Bodroghy Pap István Úrnak, el nem mulaszthatom, hogy meg nem látogattam.” EOL, Székács József bányakerületi püspök hagyatéka, 3.3/14. Utazási töredékek, o. n. A bakonycsernyei lelkészre lásd *A reformációtól napjainkig: Bakonycsernye*. Elérhető: <http://www.szombathely-lutheran.hu/egyhzastortenet/egyhzakozsega51a.html?page=0,2>, letöltés ideje: 2015.06.15.

B) MEZŐBERÉNY

*Az Alföld énnékem nem szülötte hazám
Hozzátok vágy a szív és csak felétek ver
Hiszem és reményem lesz míg olyan idő
Olly kedvező léssen hozzám a' jövendő
Hogy köztetek lelem én is még helyemet
'S véletek töltöm el boldogabb éltemet.
(Bodroghy Papp István: Tulok Antihoz)*

A török kiűzése után az ország legelnéptelenedettebb vidékének az Alföld számított, igen ritka volt a településhálózata. Az állam számára azonban fontos lett, hogy az elmocsarasodott vagy éppen kihalt földeket végre megműveljék, az ott élők ezáltal adózzanak és tartósan védhető területeket alakítsanak ki. Ehhez meg kellett teremteni a vármegyei életet, melyhez elengedhetetlen volt elsőként a megye benépesülése és másodsorban a vármegye működéséhez szükséges értelmiség megjelenése.⁶¹ Ez a modernizációs folyamat először II. József uralkodása idején vett új lendületet: a bürokratikus úton történő szakszerűsítés magával hozta egy új intézményrendszer, benne új hivatalok és az ehhez szükséges új, „szaktudás alapú” hivatalnoki réteg megjelenését.⁶² Ez figyelhető meg a belső népmozgásban is: északról dél felé mutató iránya során az Alföld délkeleti térségébe (az 1730-ban felállított Csanád és Arad, az 1705-ben újraalakult Békés vármegyébe) a Felvidékről tótok érkeztek, és összefüggő telepeket alkottak. A keleti, partiumi területekre értelemszerűen románok telepedtek.⁶³ Mellettük a legnagyobb számban németek jelentek meg: először a betelepítés második hulláma (1763–1771) során, majd másodsor II. József alatt (1782–1788) érkezett

⁶¹ BÓDI Ferenc, *Migrációs folyamatok az újkori Magyarországon*, 323–324. Elérhető: http://politologia.tk.mta.hu/uploads/files/321_332_Bodi.pdf, letöltés ideje: 2018.02.02.

⁶² VAJNÁGI Márta, *Új hivatali nemesség Magyarországon a 18. század második felében*, Sic itur ad astra, 2003/2-3, 177.

⁶³ BÓDI, i. m., PALÁDI-KOVÁCS Attila, *Újkori migrációs folyamatok az Alföldön és a népi kultúra alakulása = Bölcsőtől a koporsóig, Szöveggyűjtemény a történeti demográfia tanulmányozásához*, szerk. FARAGÓ Tamás, Bp., 2005, 223–224. Lásd még ugyanezt más megközelítésben: DÁNYI Dezső, *Belső vándorlás a XIX. század második felében = Bölcsőtől a koporsóig, Szöveggyűjtemény a történeti demográfia tanulmányozásához*, szerk. FARAGÓ Tamás, Bp., 2005, 227–232.

mintegy 9000 sváb család az Alföldre. A tótok, németek, románok mellett kis számban spanyolok és olaszok is települtek oda.⁶⁴

Békés megyébe az ország más vidékéről a 18–19. század folyamán 356 nemes költözött, kiknek 42,9%-a felvidéki megyékből érkezett.⁶⁵ Ezzel szemben Vas megyéből mindössze 14 személy települt át: 1-1 fő Békésre és Mezőberénybe, 2-2 fő Gyulára és Szentandrásra, valamint 8 fő Orosházára.⁶⁶ Köztük volt Bodroghy Papp István testvéreivel, Jánossal és Józseffel együtt.

A betelepülés azonban korántsem bizonyult ennyire egyszerűnek, hiszen a családoknak birtokokat kellett szerezniük megélhetésük biztosítása céljából. Békés és Csanád vármegyék öthatodát, azonban 1723-tól az ott megtelepedett Harruckern család birtokolta, és igyekeztek is egyben tartani a nagybirtokot.⁶⁷ Házasságoknak köszönhetően, melynek során elsőként a főnemesi Wenckheim, Károlyi és Stockhammer család – később például a szintén főnemesi Dessewffy, Apponyi, Eszterházy, Festetich, Kárász, Auersperg, Bolza stb. család – került kapcsolatba a Harruckernekkel, az egyes birtoktestek meginogni látszottak. 1798-ban, elsőként Stockhammer Ferencné Harruckern Mária Anna osztotta öt részre birtokrészét, melyből így négy gyermeke (Ignác, Ferenc, Antónia, Rozália) is részesült.⁶⁸ Ignác fia, Ferdinánd a környék legtehetősebb nemesének számított. 1829-ben 149 hitelezőnek tartozott, 1833-ban már csak 49-nek. A hitelezők között volt Bodroghy Papp József is, akinek és örököseinek 25 ezer forinttal tartozott Stockhammer Ferdinánd 1831. szeptember 13-án.⁶⁹ Hogy a tékozló nemes fedezni tudja életvitelét és felhalmozott adósságait, elsőként feleségével, Johannával együtt 1832 novemberében eldöntötték a csabai, kondorosi és öcsödi rész eladását, Gyomát pedig egyelőre megtartották.⁷⁰ Az elhúzódó pereskedések miatt Ferdinánd felajánlotta birtokait a családnak is megvételre, azonban ők nem tudtak fizetni, ezért nyilvános árverésre bocsátotta azokat. Ezáltal 1834 márciusában végre

⁶⁴ BÓDI, *i. m.*, 324.

⁶⁵ SZILÁGYI Adrienn, *A Békés vármegyébe betelepülő nemesség a 18-19. században*, Korall, 12(2011), 71.

⁶⁶ *Uo.*, 73.

⁶⁷ *Uo.*, 66.

⁶⁸ SZILÁGYI Adrienn, *Egy 19. század eleji birtokelidegenítés esete*, Századok, 150(2016)/3, 777–779.

⁶⁹ SZILÁGYI Adrienn, *Az uradalom elvesztése, Nemesi családok a 19. századi Békés megyében*, Bp., MTA Bölcsészettudományi Központ Történettudományi Intézet, 2018 (Magyar Történelmi emlékek: Értekezések), 183–186.

⁷⁰ SZILÁGYI Adrienn, *Egy 19. század eleji ...*, *i. m.*, 777–779. Gyoma eladására 1839 májusában került sor: Ullmann Franciska kezébe került a család tiltakozása ellenére. *Uo.*, 784–785.

olyan személyek is szerezhettek birtokot, akik nemcsak köz- vagy éppen kismemesek voltak, hanem ráadásul az ország más területéről érkeztek, és nem álltak rokoni kapcsolatban a Harruckernekkel.

Bodroghy Papp István testvérének, Józsefnek így sikerült a földszerzés 1834-ben: ún. „első generációs” köznemesként⁷¹ tizedmagával megvásárolta Csaba egynyolcad részét a hozzátartozó szentmiklósi majorsági földekkel együtt 114 000 forint értékben,⁷² ami 100–200 hold közötti földnagyságot jelentett.⁷³ Ezután családjával Orosházára költözött, ahol nem jeleskedett sem megyei, sem uradalmi szolgálattal, 1837. április 18-tól 1840-ig csabai járási esküdt volt.⁷⁴ De József számára mégsem lehetett olyan kecsegtető az alföldi élet, hiszen 1841. április 7-e után visszatért Győrbe.⁷⁵ 1842. január 6-án már ismét a győri evangélikus konvent tagja,⁷⁶ illetve lánya, Gizella Hedvig 1842 októberében már a Rába parti városban született.⁷⁷ Jószág részét nem tartotta meg, hanem a Győrben lakó Nagy Sándornak eladta, majd ő továbbadta Leiningen Lajosnak.⁷⁸

Bodroghy Papp Istvánt József beszélhette rá, hogy hagyja ott Vas megyét, és menjen az Alföldre, először Orosházára, majd öccsével, Jánossal a messzebb lévő Mezőberénybe, ahol 1822-től 1830-ig volt jegyző.⁷⁹ Az episztolák tanúsága szerint kezdetben nem szeretett azon a vidéken, kitaszítottnak érezte ott magát: „De engem a’

⁷¹ Hányadik generációhoz tartozott birtokvásárlás tekintetében egy család, az nem a család stratégiájától függött, hanem a birtokszerzés lehetőségétől. Bodroghy egy beköltözött család első tagjaként szerzett birtokot. SZILÁGYI Adrienn, *A Békés vármegyei Harruckern-uradalom birtoklástörténete – az uradalom közös birtoklásától a felosztásáig = Visszatekintés a 19–20. századra*, szerk. CÚTHNÉ GYÓNI Eszter, WIRTHNÉ DIERA Bernadett, Bp., ELTE, 2011, 22.

⁷² SZILÁGYI Adrienn, *Egy 19. század eleji ...*, 781–782., VÖLGYESI Orsolya, *Közlemények Békés megye és környéke történetéből* = Uő., *Politikai-közéleti gondolkodás Békés megyében a reformkor elején: a rendszeres bizottsági munkálatok megyei vitái 1830–1832*, Gyula, Békés Megyei Levéltár, 2002 (Közlemények Békés megye és környéke történetéből, 9), 224.

⁷³ SZILÁGYI Adrienn, *Az uradalom elvesztése, i. m.*, 348.

⁷⁴ Jelenkor, 1837/33, o. n. HÉJJA Julianna Erika, *Békés vármegye archontológiája és prozopográfiája 1715–1848*, Gyula, Békés Megyei Levéltár, 2009 (Közlemények Békés megye és környéke történetéből, 11), 121, 237–238.

⁷⁵ Egy Pesten felállítandó Kölcsey-szoborra még Orosházáról ajánlott fel 1 forintot. Pesti Hírlap, 1841/28, o. n.

⁷⁶ RMEGyL NGyEGyJK, 1841/42, B 51, pag. 11.

⁷⁷ Gizella Hedvig 1842. október 17-én Győrben született. RMEGyL A győri evang. gyülekezet keresztlési akv. IV. (1830–1849), pag. 325.

⁷⁸ SZILÁGYI Adrienn, *Egy 19. század eleji ...*, 789. A csabai birtokokból Bodroghy Pap István is részesült, végleges eladására 1845. március 17–18-án került sor. Uő., *Az uradalom elvesztése, i. m.*, 93.

⁷⁹ JESZENSZKY Károly, *Vázlatok Mező-Berény múltjából = A Békésvármegyei Régészeti és Mivelődéstörténelmi Társulat Évkönyve*, IV(1877/78), szerk. ZSILINSZKY Mihály, Gyula, 1878, 9.

magány, 's melancholia / Öl el, 's zuzott Szivnek hármonia / Az erős szél zaj fuvatja / Ha a' Cserfákat szaggatja / Gallait. (...) Fájdalmimban (...)”. Szülőföldjével összehasonlítva: „Ott nyögök, itt mulatok, sirok ott vigadok / viszont itt”. Ennek ellenére az Alföld mégis jó választás volt, hiszen az 1820-as évektől⁸⁰ a gyors felemelkedés lehetőségét kínálta a vármegyei hivatalok mellett a kihelyezett kamarai tisztségek, az uradalmi adminisztráció és több esetben nagyobb községek jegyzői állásainak betöltése tekintetében.

A Stockhammer-birtokrészek vásárlói közül három személy sorsa hasonló Bodroghy Pappokéhoz, azonban ők megyei és uradalmi szolgálatot is elláttak. Szombathelyi Antal a Heves megyei Poroszlóról érkezett és – Bodroghy Papp Józsefhez hasonlóan – szintén első generációként vásárolt birtokot 1832-ben.⁸¹ A nyitrai Beliczey család az 1740-es években jelent meg a megyében, de harmadik generációként Beliczey József jutott csak földekhez.⁸² Csepcsányi Tamás Turóc vármegyéből érkezett, és első generációként 1813-ban szerzett birtokot.⁸³ Látható tehát, hogy a

⁸⁰ SZABÓ Ferenc, *Az alföldi nemesi vármegyék újraszervezése és a felvidéki hivatalkereső nemesség migrációja a 18. században.* = Uő., *Két és fél évszázad az Alföld történetéből: válogatott tanulmányok, I, Az Alföld története és igazgatása*, Békés Megyei Levéltár és Csongrád Megyei Levéltár, 2008 (Dél-Alföldi évszázadok, 25), 37.

⁸¹ SZILÁGYI Adrienn, *A Békés vármegyébe ...*, 73, 75. Szombathelyi Antal (1803–1862) római katolikus vallású volt. Jogi tanulmányait Egerben végezte, 1823-ban Pesten tett ügyvédi vizsgát. 1829-ben vette feleségül Kovacsóczy Lujzát, mely házasságból 6 gyermek született. 1827-ben gyomai uradalmi ügyész, 1828-ban tiszteletbeli alügyész, 1831–32-ben táblabíró, 1834-től országgyűlési követ. 1841-ben a selyemtenyészési küldöttség tagja. 1842-ben főügyésznek, majd 1843-ban vármegyei főjegyzőnek nevezték ki. 1846-tól a Körös-szabályozási Társulat tagja, továbbá júliustól alispán. 1849. április 29-én Gyulán ő hirdette ki a függetlenségi nyilatkozatot, és ezután Békés megye haditudósítója lett. A szabadságharc bukása után halálra ítélték, de felmentették. Azonban 5 évet Bécsújhelyen ült. Ezután Békés megyei birtokain visszavonultan élt haláláig. HÉJJA, *i. m.*, 469–470.

⁸² SZILÁGYI Adrienn, *A Békés vármegyébe ...*, 75. Beliczey József (1783–1859) római katolikus vallású volt. Tanulmányait az aradi gimnáziumban végezte. 1824-ben kötött házasságot Lechner Franciskával, mely házasságból 7 gyermek született. Fiai (István és Rudolf) 1841-től a bécsi Politechnikum hallgatói. 1804-től a csabai járásban szolgált. 1805-ben a lovasság másodkapitánya, 1806-ban hadnagy lett. 1807. március 18-án választották országgyűlési követek mellé írnoknak. 1810–1828 orosházi aladószedő, 1813. augusztus 6-án Békés vármegyei táblabíró, 1828–1837 főadószedő, majd a vármegyei kórház gondnoka. 1837-ben beválasztották a semelytenyészésre felügyelő bizottság tagjai közé. HÉJJA, *i. m.*, 226.

⁸³ SZILÁGYI Adrienn, *A Békés vármegyébe ...*, 72, 75. Csepcsányi Tamás (1791 k.–1893 előtt) fivérével, Boldizsárral együtt költözött Békés megyébe. Evangélikus vallású volt. Tanulmányait a debreceni kollégiumban végezte, majd Pesten 1812-ben tett ügyvédi vizsgát. 1813-ban kötött házasságot Zuber Jozefával, akitől két fia (Albert, Gyula) született. Felesége korai halála miatt másodszer is megnősült: Sárközy János Győr megyei lakos lányát, Johannát vette el, azonban tőle 1842-ben elvált. Harmadik felesége 1843-ban Szemere Erzsébet lett. Turóc (1818), Csanád (1825), Bihar, Arad, Csongrád (1828) vármegye táblabírája, Csanád (1813) aljegyzője és tiszteletbeli ügyésze (1813–1825). 1817-től a Stockhammer család tejhatalmú megbízottja. 1818. szeptember 22-én Békés vármegye táblabírájává nevezték ki. 1828. június 15-én táblabíró, 1833. március 12-én országgyűlési követ. 1836. október 29-én a csabai járás rögtönítélő bíróságának elnöke. 1846-tól a Körös-szabályozási Társulat tagja. Értekezése: *Extractus juris hungarici summarius*. HÉJJA, *i. m.*, 252–253.

földkiárúsításoknak köszönhetően egy olyan, az ország más vidékeiről érkezett köznemesi réteg jelent meg Békés vármegyében, aki nemcsak egyszerűen ott telepedett le életvitelszerűen (nagybirtokosok főként Budán, Bécsben), hanem gazdálkodtak, gyakran közszolgálatot is vállaltak, és jóval meghatározóbb szerepet játszottak a nagybirtokosokhoz képest.

C) MEZŐBERÉNY UTÁN

*Hah! Ismét boldogabb érzések ölelnek
Szebb színbe tündöklük életemnek Ege
Napjaim enyelgőbb hajnalokkal kelnek
Ritkulni látszatik vad sorsom fellege.*

(Bodroghy Papp István: Tulok Antihoz)

Bodroghy Papp István Mezőberényből 1833-ban Gyomára⁸⁴ került uradalmi ügyésznek,⁸⁵ ahonnan 1840 végén, 1841 elején Békésre költözött.⁸⁶ Ott bekapcsolódott az evangélikus gyülekezet életébe, 1848-ban a békési esperesség konzisztóriumának egyik világi ülnöke lett.⁸⁷ Közben 1834-ben Szarvason is felbukkant. Ott január 7-én a Mezőberényben 1802-től működő gimnázium Szarvasra történő áthelyezésére a nagybirtokosok földet, két száraz malmot és tanári lakások számára építési területet ajánlottak fel. Továbbá a pénzügyi nehézségek elkerülésére alapítványt is tettek, melynek egyik aláírója és támogatója Bodroghy Papp István.⁸⁸ Azonban ez nem

⁸⁴ Ma Gyomaendrőd.

⁸⁵ Tudományos Gyűjtemény, 1833/12, 122.

⁸⁶ 1840 novemberében még Gyomárról adakozik egy Mátyás lovasszobor felállítására. Honművész, 8(1840)/91, 735. (Lásd még: Jelenkor, 9(1840)/90, 359., Hirnök, 4(1840)/95, o. n.) 1841 áprilisában már Békésről adakozott egy Pesten felállítandó Kölcsey-szoborra. *Adakozások Kölcsey emlékére*, Pesti Hírlap, 1841/28, 226.

⁸⁷ SZÉKÁCS József, *A magyarhoni Agost.[ai] Hitv.[allásu] Evangy.[élikus] Egyház egyetemes névtára*, Pest, Landerer és Heckenast, 1848, 15.

⁸⁸ *A Szarvasi Ágost.[ai] Hitv.[allású] Ev.[angélikus] Főgymnasium története 1802–1895 = Szarvasi Főgymnasium évi értesítője 1894-95-ről*, közzéteszi BENKA Gyula, Gyula, Knerr Izidor könyvnyomdája, 1895, 20–31.

bizonyítja, hogy életvitelszerűen olyan hamar áttelepült volna Szarvasra. Minden bizonnyal csak teendői szólították oda, ahogy 1837. november 6-án Endrődre is, ahol Stockhammer Karolina és Zsófia képviselője volt, mikor Endrődön néhai Stockhammer Ferenc birtokait osztották fel az örökösök között.⁸⁹

Az idős és magányos Bodroghy Papp élete utolsó éveiben unokahúgával, Gizellával Bodroghy István nevű unokaöccséhez Aradra költözött,⁹⁰ akit egy 1858. március 21-én Székács József evangélikus püspökhöz intézett levél szerint ki akart házasítani.⁹¹ 63 éves korában, 1859. április 30-án még szerepel neve az *Üstökös* című folyóirat pankotai előfizetői között,⁹² azonban ez az utolsó adat vele kapcsolatban. Az Uraiújfaluban, 1796-ban született Bodroghy Papp István valamikor 1859. április 30-a után halhatott meg az Arad megyei Pankotán.⁹³

A fiatalabb testvér, József tehát mégis a Nyugat-Dunántúl, Győr mellett döntött, Bodroghy Papp István azonban az Alföldön maradt. Ez azzal is indokolható, hogy a Rába-parti városban nem volt egyszerű álláshoz jutni. A 19. század első felében ugyanis szinte csak a tősgyökeres Győr megyei nemesi családoknak sikerülhetett mindez: például a Kisfaludyaknak, Kálóczyaknak, Bezerédyeknek, a Torkosoknak, Hunkároknak, Jankóknak stb.⁹⁴ Továbbá uradalmi tisztviselőként is nehéz volt a helyzete egy evangélikusnak, hiszen a legnagyobb birtokosok, így az Esterházy család, a győri püspök és székeskáptalan vagy a pannonhalmi főapát értelemszerűen nem alkalmazott protestáns tisztviselőket. Józsefnek a házassága és az evangélikus gyülekezetben megszerzett kapcsolati tőkéje által sikerülhetett az előrejutás Győrben. Noha egy időre – talán egy jobb lehetőség miatt – Orosházára költözött családjával, de mégis visszatért a jobb boldogulás lehetősége vagy éppen a honvágy miatt.

⁸⁹ SZILÁGYI Adrienn, *Az uradalom elvesztése ...*, i. m., 198–199.

⁹⁰ Gizella 1861-ben Pankotán előfizetője a *Magyar Nők Évkönyve* díszpéldányának. 1(1861), 218.

⁹¹ EOL Székács József bányakerületi püspök hagyatéka, 3.3/24. Székács József levelezése, 10. pallium. Bodroghy István végül csak 1874-ben nősült meg, a házassági szertartást pedig Székács püspök végezte. Lásd erre Bodroghy István levelét Székács Józsefhez. *Uo.*

⁹² Unoköccse, Bodroghy István Pankotán élt 1859. április 30-án. *Szerkesztői sub rosa*, Az *Üstökös*, Humoristico-belletristicus hetilap, 1859/18, 152.

⁹³ Ma Pâncota. Pankotát támasztja alá a későbbiekben szóba kerülő Székács Józsefhez 1858. március 21-én írt levél is. EOL, Székács József bányakerületi püspök hagyatéka, 3.3/24. Székács József levelezése, 10. pallium. Erről lásd *A tanítványok*, Székács József című részt.

⁹⁴ Erről lásd DOMINKOVITS Péter, *Hivatalvezető nemesek, hivatali pályák Győr vármegye tisztikarában*, Levéltári Szemle, 41(1991), 3–18.

Az unokaöcs, kihez Bodroghy Papp költözött, Bodroghy István 1831. november 29-én született Aradon. Már 17 éves korában jogi gyakornok volt, később pedig szülővárosa főjegyzője lett. Az 1840-es években az aradi törvényszékhez került, azonban ott nem volt sokáig bíró, mert hamar Szegedre került.⁹⁵ 1843. október 3-án Békés vármegye írnoka lett, és miután ügyvédi oklevelét 1845. december 16-án bemutatta, elsőként tiszteletbeli alügyész, majd a rögtönítélő törvényszék vezető tanácselnöke lett.⁹⁶ Egyik leghíresebb pere bírósági elnökként az 1872 decemberében Szegeden tárgyalt Rózsa Sándor és társai ügye volt.⁹⁷ Közben 1872 és 1877 között az Aradon működő szabadkőműves Fraternitas páholy tagja.⁹⁸ 1873. június 8-án pedig kinevezték: „(...) Szolnoki Kir[ályi]. törvényszéknél megürült elnöki állomásra: Bodroghy István aradi törvényszéki birót, Ki magát a Szegedi büntető perek⁹⁹ gyors és megfelelő befejezése kiválóan kitüntette (...)”.¹⁰⁰

1875. július 13-án kérésére a pozsonyi törvényszékhez került,¹⁰¹ ahol „a társas-élettől visszavonulva, teljesen hivatalának szentelte gazdag ismereteit és nagy munkaerejét. A törvényszék kezelését egészen magyarrá tette”.¹⁰² Valamint az ő indítványára 1878-ban „könyvtári egyletet alakítottak”.¹⁰³ 1888-ban 40 éves jubilálása alkalmából „fehér bőrbe kötött díszes üdvözlő iratot nyújtottak át” neki, azonban ezt „szerénysége miatt” csak nehezen fogadta el.¹⁰⁴ Majd 1890-ben nyugdíjba vonult.¹⁰⁵

⁹⁵ Budapesti Hírlap, 8(1888)/330, 6.

⁹⁶ *Uo.*

⁹⁷ UJVÁRY Zoltán, *Rózsa Sándor pereit*, Déri Debreceni Múzeum Évkönyve, 1999, Debrecen, Déri Debreceni Múzeum, 2000, 250–270.

⁹⁸ BERÉNYI Zsuzsanna Ágnes, *Aradi szabadkőműves páholyok tagnévsorai a dualizmus korából, Szabadkőművesi páholynévsorok Kelet-Magyarországból*, II, Acta Siculica, 2007, 455–466.

⁹⁹ Itt feltételezhetően a Rózsa Sándor és társai elleni perre gondolnak.

¹⁰⁰ MNL OL W 12 (Minisztertanácsi jegyzőkönyvek) 1873. június 8. Elérhető: https://www.eleveltar.hu/web/guest/bongeszo?ref=TypeDeliverableUnit_cc8fc543-c155-4ff5-a203-59f1e1ee0947&tenant=MNL, letöltés ideje: 2016.01.24.

¹⁰¹ MNL OL W 12 (Minisztertanácsi jegyzőkönyvek) 1875. július 13. Elérhető: https://www.eleveltar.hu/web/guest/bongeszo?ref=TypeDeliverableUnit_cc8fc543-c155-4ff5-a203-59f1e1ee0947&tenant=MNL, letöltés ideje: 2016.01.24.

¹⁰² Budapesti Hírlap, 8(1888)/330, 6.

¹⁰³ Jogtudományi Közlöny, 49(1878), 399.

¹⁰⁴ Budapesti Hírlap, 8(1888)/330, 6. Erről beszámol még: Fővárosi Lapok, 1888/330, 2427., Pesti Hírlap, 10(1888)/333, 7.

¹⁰⁵ Budapesti Hírlap, 10(1890)/149, 5. Erről beszámol még: Budapesti Hírlap, 10(1890)/201, 5., Pesti Hírlap, 12(1890)/201, 4.

Az Alföldön birtokot vásárolt, és egy ideig Orosházán élő öcs, József – ahogy korábban már említettem – 1841-ben visszatért Győrbe. Feltételezhetően a tanulmányainak befejezése utáni időszakban olyannyira kiépíthette kapcsolatait, hogy számára a Rába-parti város mégis nagyobb megélhetési és előmeneteli előnyökkel járhatott, mint az Alföld. Visszatérve figyelme először Győr városának anyagi helyzetére irányult. Ekkor a városban két pénzügyi intézet működött, mely kölcsönöket adott: egyik az 1845-ben létrejött Kölcsönös Biztosító Egylet, a másik pedig az 1844-től működő Takarékpénztár.¹⁰⁶ De előfordult, hogy ezen intézmények mellett magánszemélyek is felajánlottak kölcsönöket. Erre Bodroghy Papp József is jó példa. A Hazánk 1847. évi július 6-i számában 12 ezer ezüst forintot kínált több évre bérbeadásra.¹⁰⁷

1848. március 8-tól a rögtönítélő törvényszék póttagja lett,¹⁰⁸ és az 1848/49-es forradalom és szabadságharc kirobbanása után, mivel egyre ritkábban gyűltek össze az evangélikus konvent tagjai, az 1849. december 8-án tartott évváró közgyűlésen lemondott minden ilyen jellegű egyházi tisztségéről.¹⁰⁹

¹⁰⁶ Győrben a takarékpénztár 1844. október 1-jén nyílt meg, alapszabályzatát azonban folyamatos módosításokkal az intézet fennállásának 22. évében, 1866. január 29-én fogadták csak el. Alapító tagjai: Toscano József, Hergeszell (Jerfy) Antal, Caneider József, Zitrtsch Mátyás, Heuffel Sámuel, Noisser Ernő, Perlaky Dániel voltak. A „Győri Első Takarékpénztár” elnevezést 1873. szeptember 23-án nyerte el. Az első részvények kibocsátásáról az 1844. augusztus 20-án tartott közgyűlésen tárgyaltak, mely szerint a részvények szövege csak magyar lehet, és a darabszámot (1 darab 100 pengőforintos összegű) 300-ban határozták meg. SZÁVAY Gyula, *A Győri Első Takarékpénztár ötven éves története, 1844–1894*, Győr, 1894, 8–44. József lánya, Ludovika 1895-ben a győri takarékpénztár részvényesei között tűnik fel. SZÖGYI G. Vilmos, *Hölgyek és urak Győri Milleniumi naptára az 1896-os évre*, Győr, 1895, 163. József fia, Dénes pedig 1900. január 1-jén tűnik fel mint takarékpénztári részvényes. SZÁVAY, *i. m.*, 81.

¹⁰⁷ BALÁZS Péter, *Győr a feudalizmus bomlása és a polgári forradalom idején*, Bp., Akadémiai kiadó, 87, 306. j. „12000 ezüst ftok egészben vagy részekben, elegendő biztosíték mellett törvényes kamatra több évekre kiadatnak Győrött Bodrohy József h. ügyvéd által.” Hazánk, 1847. július 6. melléklet, o. n.

¹⁰⁸ SÁRY István, *Győr megye közigazgatása az 1848-49. évi polgári forradalom első évében*, Levéltári Közlemények, 48-49(1978), 110.

¹⁰⁹ EÖTTEVÉNYI NAGY Olivér, *A Győr Szab.[ad] Kir.[ályi] Városi Ág.[ostai] Hitv.[allásu] Evang.[élikus] Egházközség története keletkezésétől 1904. december 31-ig*, Győr, Győri Ág.[ostai] Hitv.[allásu] Evang.[élikus] Egházközség, 1905, 193–194.

Bodroghy Papp István életének állomásai

Forrás: Saját szerkesztés.

Nyugatról kelet felé haladva: Uraiújfalu, Sopron, Győr, Pest, Mezőberény, Gyoma, Békés, Pankota.

2. BODROGHY PAPP ISTVÁN KAPCSOLATI HÁLÓJA

A társadalmi kapcsolatok hálózatának elemzése az utóbbi időben rohamosan fejlődő diszciplína, mely számos eredménnyel gazdagította/gazdagítja a gazdasági, társadalmi és művelődéstörténeti jelenségek okait.¹¹⁰ A társadalomtörténetben az 1990-es években

¹¹⁰ A teljesség igénye nélkül a társadalom- és művelődéstörténet mikrotörténeti kutatásaira koncentrálva, melyek ötletet, módszertani lehetőségeket adtak témám vizsgálatához, például: GYIMESI Emese, *A Szatmár megyei értelmiség kapcsolati hálója és mobilitási stratégiái a 19. század közepén Szendrey Júlia és Térey Mária levelezése alapján = Vidéki élet és vidéki társadalom Magyarországon*, szerk. PAP József, TÓTH Árpád, VALUCH Tibor, Bp., Hajnal István Kör Társadalomtörténeti Egyesület, 2016, 425–442.; PAP József, *Rokonok, Családi kapcsolati hálózatok a dualizmus kori Heves vármegye főszolgabírói karában = Uo.*, 468–485.; KUJBUSNÉ MECSEI Éva, *Az evangélikus vallás mint a Nyíregyháza és a Felvidék közötti kapcsolati háló fontos szála: nyíregyházi lelkészek, segédlelkészek 1753–1848 között*, Szabolcs-szatmár-beregi Levéltár, 2019, 131–144.; HORVÁTH Gyula Csaba, *A 18. század végi és a reformkori hatalmi elit rokoni kapcsolati hálózata*, *Korall*, 18(2018)/70, 65–83.; TÓTH Árpád, *Az evangélikus polgárság és nemesség társadalmi kapcsolatai és rokoni hálózatai Pozsonyban a 18. században = Urbs, Magyar Várostörténeti Évkönyv VII*, főszerk. KENYERES István, Bp., 2012, 263–282.; Uő., *Az evangélikus polgárság részvétele a korai magyarországi egyesületekben, Közéleti ambíciók, társadalmi hálózatok, csoportstratégiák*, *Korall* 19(2018)/74, 5–27.,

jelent meg a szociológiai kutatásokban alkalmazott hálózatelemzés (social network analysis) módszertana.¹¹¹

Bodroghy Papp Istvánnal szerencsések vagyunk, mert feltérképezhetjük – ha nem is teljességgel – ismertségi hálózatát (social network).¹¹² A kapcsolati háló megrajzolásához a szociológia adatgyűjtési módjai közül a leggyakrabban alkalmazott kérdőívet és interjút esetünkben nem használhatjuk, helyette a rendelkezésre álló források elemzése szükséges. Így azonban változó jellegű és rendeltetésű szövegtípusokból kell összeállítani a hálót, mely legtöbbször hiányosnak mondható. Bodroghy Papp István esetében azért így is sikerült több csoportot feltérképezni: rokoni kapcsolatok, melyek újbóli elemzésétől itt eltekintek, a) fiatakorát meghatározó tanáregyéniségek, lelkészek, b) tanulótársak, c) patrónusok, d) lakóhelyi ismeretségek. A kutatás során előkerült személyek egy részéről csak kevés adatot találtam. Életük és munkásságuk teljes felkutatása hasonlóan nagy munka lenne, mint az általam kutatott Bodroghy Papp személyére vonatkozó adatgyűjtés, ami nem biztos, hogy eredményre vezetne, és jelen doktori dolgozat szempontjából nincs jelentősége.

A következőkben ismertetett személyek és Bodroghy Papp kapcsolata esettanulmányként fogható fel. Hogy a társadalomtörténetben a kismemességre vonatkozóan következtetéseket tudjunk levonni, és kérdéseket válaszolhassunk meg, mindenképpen szükséges lenne további hasonló kutatásokat végezni.

főként a pozsonyi evangélikus néemtségre Uő., *Az evangélikus polgárság súlya és szerepe a Magyar Királyság kulturális, társadalmi és gazdasági életében, 1750–1850 = Protestáns szellemi műhelyek Tanulmányok*, szerk. GYULAI Éva, TASI Réka, Miskolc, MTA MTB/MAB, 2017, 96–123.

¹¹¹ Magyar nyelven hálózatelemzési esettanulmányt először Czocho Gábor és Sonkoly Gábor által szerkesztett kötet közölt. *Társadalomtörténet másképp, nyomtatott anyag: a francia társadalomtörténet új útjai a kilencvenes években*, szerk. CZOCH Gábor, SONKOLY Gábor, Debrecen, Csokonai Kiadó, 1995 (Csokonai Új História Könyvek).

¹¹² Az ismertségi hálózat olyan közösségi struktúra, mely egyének/szervezetek kapcsolataiból áll. Feladata feltérképezni az egyes elemek közti kapcsolódási pontokat, melyek lehetnek gyenge (például pusztán ismeretség) és erős (például családi, rokoni) kapcsolatok. A hálózat nagysága a szereplők számától függ, sűrűsége pedig a résztvevők közötti összes kapcsolódási ponttól. KÜRTÖSI Zsófia, *A társadalmi kapcsolatháló elemzés módszertani alapjai = Településkutatás szöveggyűjtemény*, szerk. LETENYEI László, Bp., Ráció, 2006, 663–685. Elérhető: http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/0010_2A_08_Kapcsolathalo_elemzes_szerk_Takacs_Karoly/ch01s02.html, letöltés ideje: 2018.02.12.

A) FIATALKORÁT MEGHATÁROZÓ TANÁREGYÉNISÉGEK, LELKÉSZEK

Bodroghy Papp István nagyapja, és még apja is félig Somogy és félig Vas megyeiek voltak. Ő azonban már Vas megyében, Uraiújfaluban született. Az őt keresztelő Gödör György volt az első, aki útmutatást adhatott a gyermek Bodroghy Papp István számára. Az 1795-től 1813-ig ott ténykedő lelkészt a lakosok szerették. „Isten igéjét híven hirdeti (...) Könyörgést tart nyári időben (...) Bibliabéli magyarázatokat tart télen pünkösdig (...) Az új Testamentumot (...) és az ó Testamentumot is magyarázza”.¹¹³ Mellette fontos lehetett Gödör barátja Kis János is,¹¹⁴ aki ugyan Nemesdömölkön volt abban az időben lelkész, de a kis távolság miatt Bodroghy Pappék átmehtettek meghallgatni prédikációit.¹¹⁵ Elképzelhető, hogy a Soproni Magyar Társaság megalapítója javasolhatta neki a soproni líceumot.

A *Faragószék* költőjét Uraiújfaluban Károlyi György tanította, aki követte a számára előírt tanítási regulákat, melyek a következők voltak: érdekesen és jó kedvűen tanítani, hogy a gyerekek ne unatkozzanak; gyakori feleltetés és beszélgetés; jó erkölcsre tanítás; tankönyvek magyarázása; memória gyakorlása; munkára, tisztaságra és egészségre nevelés fontossága; előkelők és szülők tiszteletére nevelés; paraszti féltékenység kiirtása és ha fenyíteni kell, a tanítók ne kegyetlenkedjenek. Károlyi tanított írást, olvasást, számvetést, vallástörténetet, katekizmust, földleírást, természethistóriát, magyar históriát és törvényeket, természettudományt, valamint levél-, szerződés- és számlaírást.¹¹⁶

A soproni líceum mint a dunántúli evangélikus oktatás központja volt a következő helyszín, mely nagyban befolyásolta életútját. Bodroghy Papp 1808-tól 1813-

¹¹³ EOL Evangélikus Egyházlátogatási jegyzőkönyvek, Dunántúli Egyházkerület, Egyházlátogatási jegyzőkönyvek 1786–1813, Katolikus egyházlátogatások 1698, 1802 Vasi-Felső Egyházmegye, esperesi látogatás. Uraiújfalu (Urai-Ujfalu) 1802. május 31. pag. 15–16.

¹¹⁴ PAYR Sándor, *A vadosfai artikulás egyházközség Rábaközben*, Bp., 1910 (A Luther-Társaság XXX. kiadványa, 51), 43.

¹¹⁵ Kis János életrajzára lásd például KEVEHÁZI László, *Kis János, a költő-püspök*, Lelkipásztor, 71(1996)/1, 21–22., SZEBIK Imre, *Kis János püspök-lelkész élete és szolgálata*, Lelkipásztor, 71(1996)/12, 460–463., MAGASSY Sándor, *Kis János*, Lelkipásztor, 50(1973)/10, 620–622., SZINNYEY József, *Magyar írók élete és munkái*, VI, Bp., Hornyánszky Viktor, 1899, 306–310., NÉMETH Zoltán, *Kis János szerepe kora irodalmi életében*, Győr, 1941, 1–19., *Kis János superintendens' emlékezései életéből maga által feljegyezve, Első közlemény*, Sopron, özv. Kulcsárné betűivel, 1845., *Kis János superintendens' emlékezései életéből maga által feljegyezve, Második közlemény*, Sopron, özv. Kulcsárné betűivel, 1846.

¹¹⁶ KANYAR József, *Tankönyvek és pedagógiai kézikönyvek Dél-Dunántúl népiskoláiban a XVIII–XIX. században*, Somogy megye múltjából, 13(1982), 31–33.

ig volt az iskola tanulója, mikor Karlovánszky Endre (1803–1809), majd azt követően Raits Péter (1809–1824)¹¹⁷ volt a rektor.¹¹⁸ A soproni gimnázium matrikulája szerint irodalomra Seybold Pál, történelemre Rumi Károly György tanította.¹¹⁹ A kultúrába, irodalomba ott szerethetett bele igazán, ugyanis egyrészt az ott tanulók kiváló nevelés-oktatásban részesültek.¹²⁰ a tanárok és a licisták egy része külföldi egyetemeken tanult, az 1790-ben megalakult Magyar Társaság révén pedig a felvilágosodás és a nyelvújítás nagyjaival is leveleztek. Továbbá a líceum Matthias Lángnak¹²¹ köszönhetően kiváló könyvtárral is rendelkezett. A tanárok maguk vásároltak hagyatékokból vagy diákra, kereskedőre bízta a könyvek kiválasztását. A 17. századtól a kor színvonalának megfelelően kialakított gyűjtemény válogatott művekből jött létre. A 18. század végén a hatalmas kötetállománnyal rendelkező könyvtárról leválasztották a 10 000 darabos tanári könyvtárat. Az 1885-ös felmérés során 30 000 művet írtak össze.¹²²

Másrészt a városban kezdtek megjelenni olvasóegyletek, kaszinók, egyesületek, nyilvános intézmények, melyek felkarolták a zenei, színházi, művészeti és a sport életet.

¹¹⁷ 1763-ban született Győrben. Gimnáziumi tanulmányait Sopronban végezte, majd 1786 tavaszától három évre Jénába ment. 1789-ben hívták meg a gimnázium tanárának, melynek 1796 és 1803, valamint 1809 és 1824 között igazgatója. A Magyar Társaság igazgatásában is részt vett. 1805-től soproni lelkész. 1824-ben halt meg. HRABOWSKY, *i. m.*, 18. NÉMETH Ildikó, *Sopron középfokú és középszintű iskolái a 19. században*, Sopron, 2005 (Dissertationes Soproniensis, 1), 115. Kis János így emlékezett meg róla: „a’ jénai egyetemből ekkor jövő ’s azon időtájban megjelent német könyvek’ nem annyira használója, mint nagy kedvelője, ’s többeknek, közülök közös leckeiken is felmutatása által legalább címjeiknél fogva velünk megismeretetője. (...) könyvtárában találtattak hasonlókép figyelmünk’ ’s szeretetünk’ tárgyaivá levének, és sok szépre és jóra tanítottak.” *Kis János ...*, *i. m.*, 49–50.

¹¹⁸ *Uo.*, 48.

¹¹⁹ Rumi Károly György Szepes megyéből származott, és először Újvidéken tanított. BIERBRUNNER Gusztáv, *A Bács-szerémi Ág.[ostai] Hitv.[allású] Ev.[angélikus] Egyházmegye monográfiája*, Újvidék, 1902, 218–219. Seybold Pál líceumi tanár retorikai kézikönyvet írt. Poszvék Gusztáv nagyapja, aki maga is soproni líceumi tanár és lelkész lett. *Evangélikus Egyház és Iskola*, 22(1904)/20, 238. Haubner Máté későbbi dunántúli egyházkerületi püspök Seybold Pál lányát, Lujzát vette feleségül. KERTÉSZ Botond, *Evangélium és szabadság, Az evangélikus egyház Magyarországon 1848-49-ben*, Bp., 2002 (Societas et ecclesia, A Magyar Protestáns Közművelődési Egyesület kiadványai, 5), 147.

¹²⁰ Bodroghy idején ott tanított Berzsenyi Dániel felfedezője, Kis János és Rumi György, kinek tanítványa, Petz Lipót a soproni evangélikus gimnázium lelkésze lett, és költéssel foglalkozott, főként görög klasszikusokat fordított németre.

¹²¹ 1648. július 17-én avatták leköszé a wittenbergi városi templomban. 1648–1649-ben a wittenbergi városi templom diakónusa. ASZTALOS Miklós, *A wittenbergi egyetem magyarországi hallgatóinak névsora, 1601–1812 = Magyar protestáns egyháztörténeti adattár*, szerk. MÁLYUSZ Elemér, Bp., Magyar Protestáns Irodalmi Társaság, 1930 (A Magyar Protestáns Irodalmi Társaság Kiadványai, XXXIII), 122. Schubert Pál esperes halála után hívták Sopronba. Első istentiszteletét 1650. június 24-én tartotta a soproni Szent Mihály templomban. PAYR Sándor, *A soproni evangélikus egyházközség története, I (A reformáció kezdetétől az 1681-ik évi soproni országgyűlésig)*, Sopron, Piri és Székely Könyvnyomda, 1917, 358.

¹²² MONOK István, *Az evangélikus közgyűjtemények szerepe a magyar művelődésben*, *Credo*, 22(2016)/2, 36–41.

Rendszeressé váltak az operaelőadások, hangversenyek, és ott épült fel 1769-ben az ország második legrégebbi kőszínháza is.¹²³ Sok fiatal, így maga Bodroghy Papp István is egy kis faluból érkezve Sopronban bekapcsolódott a város pezsgő életébe: tanult (németül is), olvasott,¹²⁴ verseket írogatott, barátkozott és színházba, hangversenyre járhatott. A Magyar Társaságnak nem lett tagja (talán nem tudta megfizetni a tagsági díjat vagy nem tartották elég tehetségesnek), de kapcsolatba került gimnáziumi éve alatt és után is olyan személyekkel, akik tagjai voltak,¹²⁵ és ez is alátámasztja majd a későbbiekben következő azon megállapításomat, mely szerint kapcsolati hálóját nagyban befolyásolta az irodalom és a kultúra iránti elköteleződése, mely tanulmányai alatt lett fontos számára.

B) A DIÁKTÁRSÁK

Bodroghy Papp István életében a pályáját elindítókon túl meghatározó szerepet játszottak tanuló társai is, akikkel – noha egy része földije volt – a rendelkezésre álló információk szerint csak a gimnáziumi és jogi tanulmányai alatt került szoros kapcsolatba. Ebbe a csoportba öt személy sorolható: Tulok Antal, Guoth Lajos, Gósi Pál, Szabó Sebestyén és Ferenczy Mihály.

A soproni líceum után az 1802-ben újraindult Győri Királyi Jogakadémia mint a Dunántúl egyetlen ilyen intézménye jó választás volt Bodroghy Papp számára. A Bécs–Pozsony–Győr háromszög egyik csúcsa földrajzilag, gazdaságilag, kulturálisan hasonló adottságokkal rendelkezett, mint Sopron. Bodroghy Papp István itt is láthatott színi

¹²³ NÉMETH, *i. m.*, 41–42.

¹²⁴ Például Dayka Gábor, Csokonai Vitéz Mihály, Czinke Ferenc, Kónyi János, Aranka György, Kisfaludy Károly művei, Tormássy János *Brend Vitéz Árnéka* fordítása (Kis János adományozta), a *Bertraid és Grimoald, a' Longobárdusok' Királyai* (Kis János adományozta), Gejza László *Szerelem példája*, Fazekas Mihály *Ludas Matyija*, továbbá Rájnis József *A magyar helikonra vezérlő kalauz* (Raits Péter adománya), Baróti Szabó Dávid *Ki nyertes az hangmérséklésben?* (Raits Péter adománya), Révai Miklós *Antiquitates Literaturae Hungaricae* (Raits Péter adománya), Kis János *A magyar nyelvnek mostani állapotjáról* című művek. BODOLAY Géza, *Irodalmi diáktársaságok: 1785–1848*, Bp., Akadémiai, 1963, 399–401, 416–417.

¹²⁵ Velük kapcsolatban állhatott: Ádám Ferenc, Árvay János, Áts János, Bárány Boldizsár, Börözt János, Druglányi Dávid, Fülöp Ferenc, Gánt János, Gergár Miklós, Hetyésy László, Horváth János, Karsay Sándor, Kiss, József, Kovács Ferenc, Kulmon Ádám, Kutasy György, Lajptzig János, Magassy Dávid, Matkovich Imre, Nagy Lajos, Ódor István, Raits Sámuel, Salamon János, Szabó József, Szabó Péter, Szemerey János, Szita János, Szovják József, Turtsányi János, Vajda Albert, Vidos Antal. Velük biztosan kapcsolatban állt: Gósy Pál, 1815–1817 tag, Guoth Lajos 1813–1814 tag, Major Pál 1794–1795 tag, Székács József 1826–1829 tag. BODOLAY, *i. m.*, 706–718.

előadásokat;¹²⁶ forgathatta a Streibig család 1727–1850-ig működött nyomdájából kikerült könyveket;¹²⁷ és járhatott hangversenyekre is. Mivel jogi tanulmányai idején testvérénél lakott, ezért bekapcsolódhatott az újjvárosi evangélikus gyülekezet életébe is.

Gösi Pállal Bodroghy Papp a jogakadémián ismerkedett össze, aki egy évvel később, 1817-ben iratkozott be.¹²⁸ Hozzá mindössze egyetlen költői levél íródott 1817 karácsonya és 1818 újév napja között. A költő az ünnepeket otthon töltötte, melyet – eltúlozva – száműzetésként élt meg, és sóvárgott Győr után: „Számkivetett küldlek mind én nekik a’ ki közöttük / Éltem boldog időt, ’s most ide csapva vagyok. / Én, kit előbb a’ víg mulatás szent édeni kertje / Győrbe ölelt, és most itt nyögöm ifju korom.”¹²⁹

A Szabó Sebestyén névnapja alkalmából 1818. január 20-án a köszöntő barátok sorába lépő költő az „Élj!” négyszeri ismétlésével kíván barátjának boldog életet, szeretetet és reméli céljainak elérését.¹³⁰ Őt Győrben ismerhette meg Bodroghy Papp, ugyanis Szabó is a jogakadémiára járt, noha jóval korábban.¹³¹

Ferenczy Mihály barátját 1819. szeptember 29-én köszöntötte a költő. A költemény alapjául a *Szabó Sebestyén neve napjára* írott vers szolgálhatott, Ferenczynek ugyanúgy az „Élj” többszöri ismétlésével kíván minden jót.¹³²

A tanulóársak közül e három személyről tudok a legkevesebbet. Gösi Pál 1847-ben szülőfalujának, a mérgesi evangélikus közösségnek lett az ügyvédje,¹³³ és még ugyanebben az évben 10 krajcárt adakozott a pesti árvaház javára.¹³⁴ Szabó Sebestyén a Győrből Csesznekre vezető út melletti Gyirótról¹³⁵ származott, 1812 és 1821 között

¹²⁶ GRÁBICS Frigyes, *Színjáték a reformkori és a forradalmi Győrben*, Arrabona, 26-30(1991), Győr, 95.

¹²⁷ HORVÁTH József, *A XVI-XVIII. századi győri könyvkultúra kutatásainak tapasztalatai = Helytörténeti könyvtárosok II. országos tanácskozása: Sopron, 1995. július 26–28.*, szerk. KISS László, Bp.–Szentendre, 1996, 72., TIMÁR Kálmán, *Az első „Olvasó Kabinét” Győrött*, Győri Szemle, 1(1930), 179–180.

¹²⁸ A Győri Jogakadémián az 1817/18. tanévben volt együtt Bodroghyval. MNLGyMSMGYL, Győri Jogakadémia iratai. Hallgatók összeírása. 1815–1821 csomó, valamint JUHÁSZ, *i. m.*, 284.

¹²⁹ *Gösy Pálhoz* = BODROGHY PAPP, *i. m.*, 46. A kötet 21. alkotása.

¹³⁰ A vers részletes elemzését lásd a *Csokonai Vitéz Mihály hatása* című részt.

¹³¹ 1810-ben volt a jogakadémia hallgatója. JUHÁSZ, *i. m.*, 238.

¹³² A vers részletes elemzését lásd a *Csokonai Vitéz Mihály hatása* című fejezetben.

¹³³ BARÁTH József, *A mérgesi ágostai hitvallású evang.[élikus] egyházközség 300 éves története*, Győr, 1934, 23.

¹³⁴ Protestáns egyházi és iskolai lapok, 17(1874)/15, 478.

¹³⁵ Ma Bakonygyirót.

iskolamester volt.¹³⁶ A Ferenczy család Fejér megyéből költözött először Veszprém megyébe, majd 1801. október 28-án hirdették ki nemesi bizonyáglevelüket a győri közgyűlés előtt.¹³⁷

Tulok Antalról és Guoth Lajosról ennél jóval több adat van, mely annak is köszönhető, hogy Tulokhoz hét, Guothoz pedig kettő episztolát is írt. Emellett *A' Füzfás* című versében Tulokot, a *Pásztori Dallban* és a *'Magasiról való emlékezés* című versében pedig Guothot említette. Velük már a jogakadémiát megelőzően, a soproni evangélikus gimnáziumban barátságot kötött: „Emlékezz meg mikor / Sopronyba mi együtt nevelkedtünk¹³⁸ (...) midőn más lelkeink tündéri álmába / Csak a' gondatlanság bűbája fürdőzött”¹³⁹ – olvashatók két Tulok Antalhoz címzett episztolában.

Tulok Antal 1797. október 17-én született Nemesmagasiban¹⁴⁰ Tulok Lajos és Tatai Julianna gyermekeként.¹⁴¹ A Soproni Evangélikus Líceum elvégzése után 1816–1817-ben ő is a Győri Jogakadémián tanult,¹⁴² majd 1825. április 18-án házasságot kötött Takáts Évával.¹⁴³ Az 1835. évi nemesi összeíráskor lakhelyeként Sárvárt tüntette fel.¹⁴⁴ 1845-ben pert indított Varga Ferenc szíjgyártó ellen.¹⁴⁵ 1855-ben egy rövid ideig Győrött van,¹⁴⁶ miközben 1854–1861-ben a kemenesaljai egyházközség számvevője,¹⁴⁷ 1860-ban a kemenesi járás szolgabírája.¹⁴⁸ 1862–1863-ban még adakozott a moldva-

¹³⁶ NYULÁSZINÉ STRAUB Éva, *Magyar Országos Levéltár 1526 utáni gyűjtemény: Repertórium*, Bp., 2003² (A Magyar Országos Levéltár segédletei, 15), 244.

¹³⁷ SCHNEIDER Miklós, *Fejérmegyei nemes családok*, Székesfehérvár, 1935, 65.

¹³⁸ *Öröm elragadtatás* = BODROGHY PAPP, *i. m.*, 149. A kötet 42. alkotása.

¹³⁹ *A Bodzafa Lantos* = BODROGHY PAPP, *i. m.*, 170. A kötet 52. alkotása.

¹⁴⁰ Ma Kemenesmagasi.

¹⁴¹ Kemenesmagasi, evang. vegyes akv. (1783–1826), I. köt., pag. 49. MNL OL Mikrofilm-gyűjtemény, A 2640.

¹⁴² *Catalogi Juv.[entutis] Schol.[ae] Ev.[angelicae] Sopron.[iensis]*, MNLGyMSMGyL, Győri Jogakadémia iratai. Hallgatók összeírása. 1815–1821 csomó, valamint JUHÁSZ, *i. m.*, 282.

¹⁴³ Kemenesmagasi, evang. vegyes akv. (1783–1826), I. köt., pag. 211. MNL OL Mikrofilm-gyűjtemény, A 2640.

¹⁴⁴ SCHNEIDER Miklós, *Vas vármegye 1835. évi nemesi összeírása*, Szombathely, 1937, 22.

¹⁴⁵ LENGYEL Pál, *Adatok Celldömölk történetéhez*, Vasi Szemle, 34(1980)/3, 349.

¹⁴⁶ *A pesti műegyesület részvényeseinek névsora 1855. évre*, Pest, Trattner Károly, 102.

¹⁴⁷ *Vas Gereben nagy naptára 1854^{ik} évre*, Pest, Landerer és Heckenast, 1854, 177., *Protestans képes Naptár 1857. közönséges évre*, Pest, Landerer és Heckenast, 1857, 108., *A dunantuli ag.[ostai] hitvall.[allású] evangeliomi egyházkerület Nevtára 1861^{ik} évben*, Magyar-Óvár, Nyomatott Czéh Sándornál, 1861, 15.

¹⁴⁸ Budapesti Hírlap, 1860/118, 1411.

oláhországi misszó számára egy forintot,¹⁴⁹ néhaiként pedig feltűnik neve mint adakozó a soproni líceum 1863/64-ik tanévében.¹⁵⁰ Tulok Antal 1863. május 30-án halt meg Nemesmagasiban, amiről a Vasárnapi Ujság is megemlékezett: „Amint Kemenes-aljáról bennünket tudósítanak, a tavasz folyamán Magasiban néhai Tulok Antal közbirtokos ur elhalálozván, több kegyes alapítványa sorában egy, születése földén létesítendő ovodára jelentékeny pénzüsszeget hagyományozott igazi emberbaráti szeretettel áldozván a népnevelés ügyének (...)”.¹⁵¹ Ez azért nagyon fontos, mert Vas megyében Tulok Antalnak volt köszönhető az első falusi óvoda létrejötte.¹⁵²

Guoth Lajos – Tulok földijeként szintén – Nemesmagasiban született 1795. február 1-jén Guoth Sándor és Radó Terézia gyermekeként.¹⁵³ A matrikulák szerint ő is a Soproni Evangélikus Líceumban tanult, ahol az 1813/14-es tanévben a Soproni Magyar Társaság tagja is volt.¹⁵⁴ A líceum elvégzése után Bodroghy Papphoz és Tulokhoz hasonlóan a győri jogakadémiára került 1816-ban, ahol csak az első évfolyamot végezte el.¹⁵⁵ 1824-ben szombathelyi járási esküdt.¹⁵⁶ 1825. május 23-án vette nőül Tulok Juditot,¹⁵⁷ és 1835-ben már ő is otthon van: Vas megye kemenesi járásának alszolgabírája, valamint ő is szerepel a nemesi összeírásban nemesmagasi lakosként.¹⁵⁸ 1848 és 1864 között a nemesmagasi lelkészség felügyelője.¹⁵⁹ 1849-ben vállalja, hogy a Nemesmagasiban építendő kocsmához homokot hozat, illetve 1854-ben

¹⁴⁹ Protestáns Egyházi és Iskolai Lap, 5(1862)/28, 918., Protestáns Egyházi és Iskolai Lap, 6(1863), 24.

¹⁵⁰ A gimnázium alaptökéjéhez 360 forinttal járult hozzá. *Tudósítvány a dunántúli ág.[ostai] hitv.[allású] ev.[angélikus] egyházkerületi Soproni Lyceumról az 1863/64^{diki} tanévben*, közzéteszi MÜLLNER Mátyás, Sopron, Romwalter Károly, 1864, 28.

¹⁵¹ Kemenesmagasi, halotti akv. (1857–1895), V. köt., pag. 33., MNL OL Mikrofilm-gyűjtemény, A 2640., Vasárnapi újság, 10(1863)/38, 332.

¹⁵² Vasárnapi Újság, 10(1863)/37, 332.

¹⁵³ Kemenesmagasi, evang. vegyes akv. (1783–1826), I. köt., pag. 38. MNL OL Mikrofilm-gyűjtemény, A 2640.

¹⁵⁴ BODOLAY, *i. m.*, 710.

¹⁵⁵ MNLGyMSMGYL, Győri Jogakadémia iratai. Hallgatók összeírása. 1815–1821 csomó, valamint JUHÁSZ, *i. m.*, 278.

¹⁵⁶ HORVÁTH József Elek, *Az „1824 November 9-kén Szombathelyen Tartatott Ujító Szék Alkalmával választott T.[ekintetes] N.[emes] Vas vármegye T.[ekintetes] Tiszti Karának Tiszteletére*”, Szombathely, Perger Ferencz betűivel, 1824, o. n.

¹⁵⁷ Kemenesmagasi, evang. vegyes akv. (1783–1826), I. köt., pag. 212. MNL OL Mikrofilm-gyűjtemény, A 2640.

¹⁵⁸ Hazai 's Külföldi Tudósítások, 1835/42, 330., Jelenkor 4(1835)/4, 331., SCHNEIDER, *Vas vármegye ...*, *i. m.*, 72.

¹⁵⁹ SZÉKÁCS, *A magyarthoni ...*, *i. m.*, 85., *A dunantúli egyházkerület Névtára 1861*, *i. m.*, 16.

a már működő kocsmát haszonbérbe adta az egyik ottani lakosnak, Vargyas Sándornak.¹⁶⁰ 1869. január 7-én halt meg.¹⁶¹

Bodroghy Papp István két növendéktársa emellett előfordul előfizetői és adakozó listákban is: Tulok még a líceumban előfizetője lett Pusztasándor tanár úrnál a *Monumenta Hungaricának*,¹⁶² illetve 1856-ban Guoth Lajossal együtt a *Színházi Naptár* előfizetői között is feltűnik.¹⁶³ Guoth emellett 1867-ben 20 krajcárt adományozott a Vasárnapi Újság felelős szerkesztőjének, Pákh Albertnek a síremlékére.¹⁶⁴ 1868-ban pedig a Ludoviceumban tanuló ifjak számára is felajánlott egy kisebb összeget.¹⁶⁵

Tulok Antal és Guoth Lajos Bodroghy Papp Istvánnal először tehát Sopronban, majd Győrben tanult együtt. Mindhárom személy kiválóan példázta azt a két megállapítást, miszerint a korszakban a soproni líceumban és a győri jogakadémián jelentősebb számú Vas megyei diák fordult meg. A líceumba 1812-ben és 1828-ban többen érkeztek Vasból, mint Sopron megyéből. Ezek közül is 1812-ben a Vas megyei Kemeneshőgyész és Nemesmagasi küldte a legtöbb diákot. 1828-ban Kőszegről 9, Nemesmagasiból pedig 5 fő érkezett Sopronba. A számadatok azt tükrözik, hogy Nemesmagasiból rendszeresen érkeztek az evangélikus líceumba, amint azt Tulok Antal és Guoth Lajos példája is megerősíti.¹⁶⁶ A Győri Királyi Jogakadémián 1802–1810 között 70 Vas megyei diák tanult. Közülük 55 fő (79%) tartozott a katolikusok közé, 12 fő (17%) volt evangélikus és 3 (4%) református. Az evangélikusok főként – szintén – Nemesmagasiból és Kemeneshőgyésztől érkeztek. Az 1844 és 1848 közötti négy évben 75 vasi diák (8-9%) – főként a kemenesaljai, körmendi, szombathelyi járásból – tanult Győrben. Közülük 65 fő (86,6%) katolikus, csak 5 fő (6,6%) evangélikus, 1 fő református és szintén 1 fő ortodox vallású. 3 fő esetében viszont nem tüntették fel a felekezeti hovatartozást.¹⁶⁷

¹⁶⁰ HORVÁTH Sándor, *A nemesmagasi kocsmá és mészárszék*, Savaria, 34(2011)/1, 212–213.

¹⁶¹ Kemenesmagasi, halotti akv. (1857–1895), V. köt., pag. 33. MNL OL Mikrofilm-gyűjtemény, A 2640.

¹⁶² *Magyar Emlékezetes Írások*, II, öszveszedte 's kiadta RUMY Károly György, Pest, Trattner János Tamás, 1816, o. n.

¹⁶³ *Hölgyfutár*, 7(1856)/ április-június, 474.

¹⁶⁴ Vasárnapi Újság, 14(1867)/25, 314.

¹⁶⁵ Budapesti Közlöny, 1868/235, 3033.

¹⁶⁶ SASFI Csaba, *Gimnazisták és társadalom Magyarországon a 19. század első felében*, Bp., Korall, 2013, 240–242.

¹⁶⁷ DOMINKOVITS Péter, *Vas megyei diákok ..., i. m.*, 231–232, 235.

A Tulokhoz és Guothoz írott episztolák és versek időbeli eloszlása egyenetlen. Guoth Lajosnak 1817. szeptember 16-án írt először, majd a Tuloknak szánt *A' Fűzfás* című vers után készült a Guothnak szóló *Pásztori Dall* 1817. november és 1818. január 1-je között. Ezt követi még egy episztola 1818. január 1-je után. A *'Magasiról való emlékezés* 1821-ben íródott. Az Antihoz íródott első vers, *A' Fűzfás* 1817 novemberében készült, az azt követő három episztola pedig viszonylag rövid időn belül született: 1818. január 20. és 1818 decembere között. Némi hallgatás után újra majd csak 1821-ben olvashatunk két újabb episztolát, melyet újabb hallgatás követ. Az utolsó két verses levél pedig már az alföldi időket idézi, az első 1822-ből, a második pedig később, 1824. október 15-e utánról.

A két barátnak szóló költeményekből végig az egymás iránti tisztelet, igaz barátság, szeretet hangjai olvashatók ki. Helyenként Bodroghy Papp azonban olyannyira túlzásba esik, hogy – főleg – Antiját isteninek magasztalja, és a hozzá fűződő érzései elárulják a köztük lévő, már-már az ókori görög philiára emlékeztető kapcsolatot. „Antim! egy Isteni alak (...) Te Félisten (...)”¹⁶⁸ a' magyar hűség leg főbb polczán álla / Barátom¹⁶⁹ (...) Te voltál Ki engemet / A' jok közül barátjának fogadott¹⁷⁰ (...) a' barátság velem akkor öszve kötött / Midőn más lelkeink tündéri álmába / Csak a' gondatlanság búbája fürdőzött / Kihez ifjuságom dagadó hevébe / Midőn elmém tüzes képzelődései / El-el ragadának az egek egébe / Mindég hivek voltak szivem érzései.¹⁷¹ (...) szeret azt / bizonyítja.”¹⁷² Guothot ezzel szemben mindössze egyszer nevezi félistennek, és jóval kevesebbszer említi fel barátságuk természetét is: „rólam is barátjáról / mint hivenn gondolkozik.”¹⁷³ Bodroghy Pappot és Guoth Lajost sokkal inkább a költészet iránti szenvedély kapcsolja össze. Guoth nemcsak a soproni líceumi éve alatt verselgethetett, hanem utána is: „Lantod árkád pásztori dala zeng e? – teszi fel a kérdést Bodroghy Papp István – Vagy csupán Hős herosi fegyvereknek / Szenteled

¹⁶⁸ *Tulok Antinak* = BODROGHY PAPP, *i. m.*, 64. A kötet 30. alkotása.

¹⁶⁹ *Tulok Antihoz* = BODROGHY PAPP, *i. m.*, 170. A kötet 51. alkotása.

¹⁷⁰ *Öröm elragadtatás* = BODROGHY PAPP, *i. m.*, 149. A kötet 42. alkotása.

¹⁷¹ *Tulok Antihoz* = BODROGHY PAPP, *i. m.*, 170. A kötet 51. alkotása.

¹⁷² *Tulok Anti Levelére Felelet* = BODROGHY PAPP, *i. m.*, 68. A kötet 32. alkotása.

¹⁷³ *Guoth Lajos Barátomnak* = BODROGHY PAPP, *i. m.*, 16. A kötet 8. alkotása.

munkád¹⁷⁴ (...) Kedvesedet Lajosom, 's neki készülő Dallidat itt zengd (...) ezüst lantod felemelte Te lelked az égbe / Jöj ide, zengd el most még egyszer Dallodat.”¹⁷⁵

A költeményekben ezek mellett mindig felsejlik a gyermekkor és a szülőföld iránti szeretet is: „Emlékezz meg emlékezz meg mikor / Sopronyba mi együtt nevelkedtünk / Hazafiak, és a' gyermeki Kor / Rózsa pályáján enyelgett életünk / Emlékezz meg Győrről, 's Magasinak / Minket boldogéttó örömeiről¹⁷⁶ (...) hol ebédeztünk / Mikor Magasiba Györből ki költöztünk / Csikvánd, és Malomsok, Marczaltt, 's a Gentsi / Erdőből a' jó Sziv, 's barátság inte ki / 'S ámbár Magasira az éj homályt vetett / ' S nem volt az Estvének májusi hajnala / Még is egyenesen hozzátok vezetett / A' magyar barátság vezérlő anyyala. (...) a' barátság Csöngére ált ölel / Siettek meg látni szülőtte földemet (...) Ujfalut el hagyván vágyok Magasira¹⁷⁷ (...) Igy ragyogott dombos emelete / A' Kékellő magányos Ság hegynek (...) Virannyain Guothommal mulattam. / A' Marczalnak szinte így mosolygott / Ingadozó nádja (...)”¹⁷⁸

Az episztolák legértékesebb részei azok a sorok, amelyekből kiderül, hogy kisnemesként mit gondoltak a nemesi életről, a „Lelket, szivet, elmét fényelő nemesség”¹⁷⁹-ről. Középpontban a virtus, szerelem, barátság hármasa áll, melyek „mennyei véd késérői éltünknek”.¹⁸⁰ Ezt egészíti ki a haza iránti tenni akarás vágya: „A' hazáról érdemi koszorut nyerhetni / Ez valódi remek örökös dicsőség”,¹⁸¹ mely csak a tudományok, főként a jog elsajátításával, és az azzal való munkával valósítható meg: „Elménket nemesebb, főbb tudományokkal / Napról napra nagyobb / Tökélyre emelni / Ki lépni a' csupa ember keskeny körből (...) a' magas tudományok között / Tanulni Törvényét ama Jó Hazának / Mellyhez a' szeretett már ott le kötözött / Midőn még böltsönkben minket ringatának / Tudni nagy őseink ránk miket hagyának / Mi a' király

¹⁷⁴ *Guoth Lajoshoz* = BODROGHY PAPP, *i. m.*, 52. A kötet 25. alkotása.

¹⁷⁵ *Pásztori Dall* = BODROGHY PAPP, *i. m.*, 41–42. A kötet 19. alkotása.

¹⁷⁶ *Öröm elragadtatás* = BODROGHY PAPP, *i. m.*, 149. A kötet 42. alkotása.

¹⁷⁷ *Tulok Antihoz* = BODROGHY PAPP, *i. m.*, 342–345. A kötet 68. alkotása.

¹⁷⁸ *'Magasiról való emlékezés* = BODROGHY PAPP, *i. m.*, 145. A kötet 41. alkotása. Lásd függelék 12. verse.

¹⁷⁹ *Tulok Antihoz* = BODROGHY PAPP, *i. m.*, 169. A kötet 51. alkotása.

¹⁸⁰ *Öröm elragadtatás* = BODROGHY PAPP, *i. m.*, 147. A kötet 42. alkotása.

¹⁸¹ *Tulok Antihoz* = BODROGHY PAPP, *i. m.*, 169. A kötet 51. alkotása.

és a' Nemzetnek Törvénye.”¹⁸² A másik oldalon viszont ott a korszak általános nemesi viselkedését magára öltő férfi, Bodroghy Papp is, aki kártyázik, udvarol és vendégségbe jár. „Estve volt, kártyáztunk itt az Exactornál / Mint illik rendessen néztem a' Kártyába / Kandikálni jobban tudok sok kántornál. / Egyszer az asszonyság mellém ül mosolyog / Vélttem oda jöve majd szerencsét okoz (...) Másnap a' Senior oskola dolgába (...) Ki jött ide holmi teendő munkára / Köztek voltam én is magyaros ruhába / 'S vigyáztam a' papi vitéz taktikára. / Ebédre maradtam, Uri vendég lettem / A' Kis asszony mellett kaptam gondold helyet.”¹⁸³

A kapcsolat mindkét személlyel kétirányú lehetett, hiszen Tulok „bús levelemre felelt”¹⁸⁴ (...) Azt irod”¹⁸⁵, és Bodroghy Papp egyik episztolájának is a *Tulok Anti Levelére Felelet* címet választotta. Guoth is „Azt írja (...) Azt írja (...) De azt írja”.¹⁸⁶

A *Faragószerék* szerint tehát – úgy tűnik, hogy –Guothtal az alföldi költözés előtt megszakadhatott Bodroghy Papp kapcsolata, azonban erre más bizonyíték nincs. Tulokkal minden bizonnyal a barátság talán az utolsó neki szóló episztola után is megmaradhatott. A jogakadémián szerzett ismeretségek, így Gósi Pállal, Szabó Sebestyénnel és Ferenczy Mihállyal kötött barátság csak időleges lehetett, és nem is volt olyan elmélyült, mint Tulok Antallal és Guoth Lajossal, hiszen hozzájuk csak egy-egy verset írt.

Az alábbi táblázat, mely a későbbiekben szóba kerülő verseket is tartalmazza, a barátokhoz írt alkalmi verseket és episztolákat rögzíti a kötetbeli sorrendjük és keletkezésük alapján.

VERS, EPISZTOLA	KELETKEZÉS IDEJE
<i>Guoth Lajos Barátomnak</i>	1817. szeptember 26.
<i>A' Fűzfás</i>	1817. október 13. után
<i>Pásztori Dall</i>	1817. október 13. után és 1818. január 1. között
<i>Gósy Pálhoz</i>	1817. október 13. után és 1818. január 1.

¹⁸² *Uo.*, 168.

¹⁸³ *Tulok Antihoz* = BODROGHY PAPP, *i. m.*, 352–353. A kötet 70. alkotása.

¹⁸⁴ *Tulok Anti Levelére Felelet* = BODROGHY PAPP, *i. m.*, 68. A kötet 32. alkotása.

¹⁸⁵ *Tulok Antihoz* = BODROGHY PAPP, *i. m.*, 351. A kötet 70. alkotása.

¹⁸⁶ *Guoth Lajos Barátomnak* = BODROGHY PAPP, *i. m.*, 17. A kötet 8. alkotása.

	között
<i>Guoth Lajoshoz</i>	1818. január 1. után
<i>Szabó Sebestyén Neve Napjára</i>	1818. január 20.
<i>Tulok Antinak</i>	1818. január 20 és 1818. december között
<i>Tulok Anti Levelére Felelet</i>	1818. január 20 és 1818. december között
<i>Tulok Antihoz</i>	1818. január 20 és 1818. december között
<i>Szabó Sebestyénynek</i>	1819. szeptember 29. előtt
<i>Ferenczy Mihálynak</i>	1819. szeptember 29.
<i>'Magasiról való emlékezés</i>	1821
<i>Tulok Antihoz</i>	1821
<i>Tulok Antihoz</i>	1821
<i>Horváth Mihályhoz</i>	1821
<i>Tulok Antihoz</i>	1822
<i>Méltóságos B. Orczy Theresia Neve Innepére</i>	1824. október 15.
<i>Tulok Antihoz</i>	1824. október 15. után

C) A PATRONÁLTAK

Bodroghy Papp István a tanulótársainak írott verses leveleiben gyakran panaszkolt, hogy nem szeret az Alföldön lenni, száműzöttnek érezte magát azon a vidéken. A rendelkezésre álló kevés forrás szerint azonban mégis jól beilleszkedett, főként Mezőberényben. A török által a hódoltság éve alatt elnéptelenedett mezőváros az 1720-as évektől kezdett újra benépesülni. Németek, szlovákok és magyarok érkeztek, akik a 19. század végéig elkülönülve éltek: a szlovákok a település északi, a magyarok a déli felén, a németek pedig középen.¹⁸⁷ Mikor Bodroghy Papp megjelent Mezőberényben, a lakosság többségét, 44,2%-át a szlovákok tették ki, akik kultúra-meghatározó tényezővé váltak: főként nyelvüket igyekeztek őrizni a Felvidékről érkezett lelkészeik és tanítóik által. Azonban ez a mezőberényi gimnázium létrejöttével (1802) megváltozott, hiszen más nemzetiségű diákok is érkeztek a mezővárosba, és ezáltal elsőként ott, 1822-től

¹⁸⁷ CSETE Gyula, *Mezővárosi népi építészet a háromnemzetiségű Mezőberényben*, Békéscsaba, 2000 (A Békés Megyei Múzeumok Közleményei, 21), 197–198.

vezették be a magyar nyelvű oktatást.¹⁸⁸ A város evangélikusai főként németek és szlovákok voltak, a magyarok leginkább a református vallást követték. Bodroghy Papp István evangélikusként a szlovákok közösségéhez tartozott, amire bizonyíték János testvére halála, akit a szlovák anyakönyvbe jegyezték be.¹⁸⁹

Bodroghy Papp egyik jeles támogatója lett a mezőberényi gimnáziumnak, valamint patronáltjainak gyakran mesélt a nyelvújítás előnyeiről és szükségességéről is. A patronáltak közé négy személy sorolható: Székács József, Sárosi Gyula, Szakál Lajos, és feltételezhetően Haan Lajos.

a) Székács József

A Székács család Liptó megyéből származott, de Székács József 1809. február 2-án már Orosházán született. Iskolai tanulmányait először ott kezdte meg, és mivel kiváló eredménnyel végzett, tímármester apja Tótkomlóásra küldte szlovákul tanulni. Az apát a mezőberényi gimnáziumra – ahova a „kis Jóska” 1820 és 1826 között járt – az orosházi lelkész, Szigethy János beszélte rá. Mezőberényben tehetségére felfigyelve Bodroghy Papp István állt mellé pártfogóként, aki meggyőzte a soproni gimnázium előnyeiről. Ott Székácsot 1827-ben a Soproni Magyar Társaság tagjává is választották.¹⁹⁰ A gimnázium elvégzése után Rudnán a 12 éves Nikolič Péter nevelője lett, kivel együtt sikerült eljutnia először Karlócára, ahol görögül és szerbül tanult. Majd 1831–1833-ban Pestre követte, ahol megismerkedett az irodalom néhány jeles képviselőjével: Bajza Józseffel és Toldy Ferencsel. 1833–1834-ben Eperjesre mentek jogot tanulni, ahol Székács József a Magyar Társaság elnöke lett.¹⁹¹ 1835 elején Taubner Károly¹⁹² a család intézőjénél és

¹⁸⁸ NOVÁKNÉ PLESOVSKÍ Zsuzsanna, *Kulturális elemek átvétele és szellemi kölcsönhatások a mezőberényi szlovák evangélikusság életében a XVIII–XIX. században = Tradicionális kereskedelem és migráció az Alföldön*, szerk. NOVÁK László Ferenc, Nagykőrös, 2008 (Az Arany János Múzeum Közleményei, XI), 679–684.

¹⁸⁹ Mezőberény, szlovák evang. vegyes akv. (1785–1832) fol. 122r. MNL OL Mikrofilm-gyűjtemény, A 2059.

¹⁹⁰ A soproni gimnáziumban eltöltött éveiről lásd FRIED István, *Székács József és Sopron*, Soproni Szemle, 20(1966)/1, 78–81.

¹⁹¹ *Székács visszaemlékezései, i. m.*, 63–79.

¹⁹² Taubner Károly (1811–1888) evangélikus lelkész, tanár, táborigazgató. 1837-től Pesten gimnáziumi igazgató, 1838-tól Mária Dorottya udvari lelkésze. 1843-tól táborigazgatóként Itáliába helyezték. Veronában halt meg. *Uo.*, 306.

rokonánál, Schewics Jánosnál megvádolta Székácsot, hogy szemet vetett tanítványának édesanyjára, emiatt 1835. február 24-én Székács elhagyta a Nikolič-házat, és külföldi tanulmányútra ment.¹⁹³ Berlinben bölcseletet és teológiát hallgatott, és miután oklevelet szerzett, bejárta Hollandia, Németország és Anglia egyes vidékeit.¹⁹⁴

1836 karácsonyán visszatért Pestre, és Lang Mihály,¹⁹⁵ az evangélikus közösség lelkésze felkérte, hogy tartson magyar istentiszteletet, majd lelkésszé választották. „A rendes papok magyarul nem tudnak, vállalnám el a magyar prédikáció tartását. Megjegyeztem, hogy én nem annyira papi, mint tanári pályára készültem, de ők viszont azzal válaszoltak, hogy (...) nekik inkább ily pap kellene. (...) Febr. 2-án beszédet csakugyan megtartottam, kevés, de válogatott közönség előtt. (...) 1837. jún. 11-kén volt aztán a választás, hol 78 szavazat közül 74-nek szavazatával én választattam lelkésszé.” – emlékezett vissza Székács az esetre.¹⁹⁶ Pesti lelkészi éve alatt jó viszonyt ápolt Mária Dorottya főhercegnővel, aki nagy összeggel támogatta az evangélikus iskolákat, az 1838-as árvíz idején ruhákat, élelmiszert, gyógyszereket adott a károsultaknak. Ő hívta életre 1859-ben a 100 fő befogadására alkalmas Evangéliumi Árvapártoló Egyletet (később Protestáns Országos Árvaház). Valamint gyakran gyűlt össze Székács József és Bauhofer György evangélikus, Török Pál református lelkész és baptista felesége, Rakhel Allmut a Sándor-palota nádorné által biztosított termében, hogy előkészítsék a magyar protestáns felekezetek szorosabb kapcsolatának kiépítését.¹⁹⁷

Ennek egyik eredményeként 1842. április 7-én jelent meg Székács József és Török Pál szerkesztette *Protestáns Egyházi s Iskolai Lap* első száma, amit 1848. december 13-án „A haza veszélyben van!” jelmonddal megszüntettek.

Székács József a püspökökhöz¹⁹⁸ hasonlóan 1848-49-ben a szabadságharc mellé állt,¹⁹⁹ ezért 1849-ben az Alföldön bujkált. Majd 1859-től, a protestáns pátens kiadása

¹⁹³ *Uo.*, 86–87.

¹⁹⁴ Járt például Hamburgban, Londonban, Kölnben, Rotterdamban, Frankfurtban, Weimarban, majd 1835. október 9-én megérkezett a lipcsei egyetemre. Ott 2 és fél hónapot töltött, és onnan indult haza. *Uo.*, 91–103.

¹⁹⁵ Lang Mihály (1803–1874) 1832 és 1874 között a pesti evangélikus egyház német lelkésze. *Uo.*, 292.

¹⁹⁶ *Uo.*, 104–107.

¹⁹⁷ FABINY Tibor, *A Magyarországi Evangélikus Egyház rövid története*, Bp., 1997², 58–59.

¹⁹⁸ Haubner Máté (dunántúli), Pák Mihály (tiszai), Szeberényi János (bányakerületi), Stromszky Sámuel (pozsonyi). *Uo.*, 60–61.

¹⁹⁹ Azért is meghurcolták, mert Döbrentei Gábor temetésén azt mondta, hogy olyan temetőben nyugszik majd Döbrentei teste, ahol a szabadságharc hőseit is eltemették. *Uo.*, 64.

után²⁰⁰ újra hallatta hangját. Főként a magyar gyülekezet létrehozásán fáradozott. 1860. július 17-én a bányai egyházkerület püspökévé választották. „1860. jul.17–19diki napokban tartott kerületi gyűlésen már a superintendens megválasztva és jul.19kén beiktatva is lett 175 szavazat közül 150 esvén reám. (...) Engemet az egyetlen élő superintendens, a sokat szenvedett Haubner²⁰¹ szentelt fel jul.19kén.”²⁰² 1865 decemberében 1869-ig az orosházi választókerület országgyűlési képviselőjévé választották. 1872. január 1-jén lemondott a püspöki tisztségéről, és 1876. július 2-án elhunyt.²⁰³

A Bodroghy Papp István és Székács József között kialakult több évtizedes barátság Major Pálnak – akiről a *Lakóhelyi ismeretségek* részben lesz szó – volt köszönhető, akit a mezőberényi gimnázium megalakulása után – mivel nagy szerepe volt annak létrehozásában – a diákok minden évben verssel köszöntöttek. Az 1825/26. tanévben Székácsra esett a választás, aki magyarul és latinul is megfogalmazta üdvözlő versét. Mivel Majornak ez nagyon tetszett, ezért meghívta magához a fiatal tehetséget ebédre, ahol Bodroghy Papp István is jelen volt.²⁰⁴ A fiatal diákra „Bodroghy (...) ki szép fiatal ember volt (...)”²⁰⁵ mély benyomást tett, mely kölcsönössé vált, és az ebéd után a költő többször elhívta magához Székácsot. Ezek a látogatások – ahogy Székács önéletírásában fogalmazott – „igen nagy befolyással voltak jövőmre”. Hiszen Bodroghy javaslatára választotta a soproni líceumot: „minden esetre menjek és pedig Sopronba.

²⁰⁰ Az állam és a protestáns egyházak viszonyát szabályozó császári rendelet 1859. szeptember 11.–1860. május 1. között. Megszüntette a protestáns egyházak öngazgatását. A tisztségviselőik, lelkészeik, falusi tanítóik megválasztása is a kormányhatóságoktól függött. Zsinatok összehívását 6 évente úgy engedélyezték, hogy határozataikhoz uralkodói jóváhagyás kellett. A magyarországi 559evangélikus gyülekezetből 333 elutasította, 223 viszont elfogadta a pátenst döntését. Az evangélikus Benedek Lajos tábornagy javaslatára a bécsi kormány visszavonta a pátenst, és az 1791. évi állapotokat állították vissza. FABINY, *i. m.*, 64–66.

²⁰¹ Haubner Máté (1794–1880) 1829-től a győri gyülekezet lelkésze, 1846-tól a dunántúli egyházkerület püspöke. A szabadságharc után börtönbe került. 1860-tól lehetett újra püspök, melyről 1866-ban lemondott. *Székács visszaemlékezései, i. m.*, 285.

²⁰² *Székács visszaemlékezései, i. m.*, 219.

²⁰³ ZSILINSZKY Mihály, *Dr. Székács József evang.[élikus] püspök, 1809–1876*, Bp., Luther Társaság, 1909, 3–48., *Székács visszaemlékezései, i. m.*, ELEK László, *Székács József (1809–1876)*, Gyula, Békés Megyei Levéltár, 1994 (Közlemények Békés megye és környéke történetéből, 6), SZIGETHY Lajos, *Evangélikus magyar arcképcsarnok*, Budapesti Evangélikus Leánygimnázium Ifjúsági Gyámintézete, Bp., 1936, 18–20., FRIED István, *Székács József arcképéhez*, Diakonia, 1989/2, 78–81., FRIED István, *Székács József sírjánál*, Diakonia, 1987/2, 50–51.

²⁰⁴ ZSILINSZKY, *Székács József, i. m.*, 11., IRÁNYI István, *A mezőberényi régi gimnázium története, 1802–1834 = Mezőberény története, II*, szerk. SZABÓ Ferenc, Mezőberény, Mezőberényi Nagyközség Tanácsa, 1973, 14.

²⁰⁵ *Székács visszaemlékezései ..., i. m.*, 37.

[...] Az én szívem Sopron felé jobban vonzott, mert Bodroghy telebeszélte fejemet, hogy csakis az a magyar gymnasium.”²⁰⁶ Ehhez támogatásként még 100 Ft-ot is adott.²⁰⁷

Barátságuk egészen Bodroghy Papp haláláig megmaradt, hiszen a megismerkedés után 33 évvel levelet váltottak – a már korábban említett – unokaöcs kiházásításának ügyében.²⁰⁸

Mártius hó 21 1858 Arad

Tisztelendő Ur

Kedves Drága Uram Öcsém!

Tökélletes meg győződéssel, és tellyes bizodalommal írja egy régi már el is öregedett esmerőse ezen kérő sorokat mellyeknek foglalatja házassági tárgy. Meg ne szeppennyen nem én vagyok a házasulandó mert mikor az embernek a' viszonságos sorsal járó idő 61. évet nyomott a' nyakára – nem a menyasszony nyoszolya hanem a' koporsó lebeg szeme előtt. A' dologra tehát.

Az Arad megyei Pankotai Járásban segéd Biró Bodroghy István atyáróli unoka öcsémet szeretnék megházasítani. Az ifjú 26. éves egészséges, – inkább magas, mint alacsony termetű nem kellemetlen ábrázatu, nem is minden vagyon nélkül való. Munkássága, szorgalma, becsülete, maga viselete által Elöl járóinak tökéletes meg elégedése bíró 's ennél fogva a' M. miniszterségek előtt is az első sorába jegyzett – nem kártyás, nem pazarló, nem iszákos egyként az a' kiért kéresemet teszem. Mint – kérlek drága Uram Öcsém – megy elve' tárgyban Pestre is, a' felelet rövidesen ez – Aradon, 's környékén részünkről való olly feleség kit neki ohajtanánk – nincsen.

A' miben meg kívánnánk a' kituli azonságot egészséges test alkotást, jó nevelést, takarékoságot, és – pénzt vagy jószágot, de h a' latin öt p-t meg ütné sem bánnánk, t.i. Sit pia, sit prudens, pulchra, pudica, potens.²⁰⁹

E' dologbeni eljáradt Drága Uram Öcsémnek ki terjedet esmeretességén alapuló tapasztalására, bölcs bé látására és czélarányos tapintatára bizván kéresemet meg nyitva, tudóséttásán minél előbb el várva minden jókk kívánása után szeretettel maradtam

Aradon, március hó 21^{én}, 858.

Mindég jót kívány

ör. Bodroghy István

²⁰⁶ Uo.

²⁰⁷ ELEK, Székács József ..., i. m., 17.

²⁰⁸ EOL, Székács József bányakerületi püspök hagyatéka, 3.3/24. Székács József levelezése, 10. pallium.

²⁰⁹ Legyen jámbor, szép, dús, de szemérmes, okos. ASZALY József, *Szellemi omnibus kéjutazásra az élet utain*, II, Pest, Geibel Ármin, 1856, 135. műből vehette.

A levélből egyértelműen kiolvasható annak a baráti szeretetnek a hangja, mely Mezőberényben kezdődött a fiatal diák, valamint mentora között, és nem kopott meg az immár öreg Bodroghyként aposztrofált tanácsadó, valamint az akkor már egyházkerületi főjegyző között, aki talán szuperintendensi álmait dédelgette. A kérésből kiolvasható jókívánságok és a személyes hangvétel mind azt sugallják, hogy a megszólaló és megszólított az elmúlt három évtizedben tarthatták egymással a kapcsolatot.

1827-ben Székács József több barátjával egy dunántúli utazásra indult, melynek fontosabb élményeit Útirajzában rögzítette. Augusztus 19-én a következő bejegyzés olvasható: „19dikén (...) Sz.[ent]Lászlóra értünk. Itt az ujonni épített fürdőházat vettük szemlélőre, melly noha közel sints az Ugodihoz, [ezután két szó kihúzával] az épületekre való nézve, de vize igen ditsértetik. Midőn éppen induló félben volnánk tudtomra adatott, hogy az itt lévő Badits Tiszt(eletes) Úrnak felesége, testvére legyen Bodroghi Pap István Úrnak, el nem mulaszthatom, hogy meg nem látogattam azt. Innét a Bakonyon keresztül Cseszneknek vettük utunkat.”²¹⁰ Majd ezután tiszteletből Székács még egy költeményt is írt *Bodroghy István Úrhoz* címmel,²¹¹ mely talán eljutott a címzetthez is.

„Százszor kérdeztem él e' Bodroghy?
 'S Berényben él e vagy Magyar hazánknak
 Más tartományin járja életét?
 'S költői lelkű Kérink úgy felelt
 Mint óhajtám. – ah tisztelt Bodroghym!
 Zavartalan magányom' csendiben
 Melly gyakran szállnak hozzád képzetim
 Rokon Kérim írt, – 's írt felőled is
 'S neveddel feltűnt emléked szívemben
 'S emlékeddel gyermek koromnak évi.”

A vers a kirándulás (1827. augusztus 19.) és Székács mezőberényi tanárának, Benka Ádámnak²¹² a halála (1829. február 19.)²¹³ közti időszakban készült. A régi találkozás

²¹⁰ EOL, Székács József bányakerületi püspök hagyatéka, 3.3/14. Utazási töredékek, o. n.

²¹¹ *Uo.*, 3.3/13. Iskolai jegyzetek, o. n.

²¹² 1816–1829 a mezőberényi gimnázium igazgatója, Eperjesről érkezett paptanár. Német egyetemeken tanult. NÁDOR Jenő, *A Szarvasi Ág.[ostai] Hitv.[allású] Ev.[angélikus] Vajda Péter Gimnázium története*, Bp., 1934, 35.

emlékét sugalló sorok miatt inkább az 1829. februári dátumhoz esik közelebb, hiszen Székács 1826-ban hagyta el a mezőberényi gimnáziumot.

Székács József tisztelte és szerette egykori pártfogóját, aki nagyban támogatta abban, hogy eljusson Sopronba, ahonnan egyenes út vezetett számára a főbb egyházi méltóságok elnyeréséig. Bakonyi kirándulásuk alatt is eszébe jutott, és költeményével kiváló tanára, Benka Ádám mellé emelte. A források alapján tehát valószínűsíthető, hogy Székácsnak a mezőberényi gimnáziumból való távozása után is tarthatták egymással a kapcsolatot, de az előbb bemutatottakon kívül más nyomát ennek nem találtam.

b) Szakál Lajos és Sárosi Gyula

Szakál Lajos és Sárosi Gyula²¹⁴ unokatestvérek voltak, ráadásul egy napon is születtek: 1816. február 12-én. Szakál Köröstarcsán látta meg a napvilágot, családjá nem sokkal előtte, 1808 körül települt Békés megyébe. Apja, Szakál Ferenc 1808. március 14-től a vármegyei kancellária gyakornoka, 1809. április 20-án pedig napidíjas írnoki állásra nyert felvételt. 1809. június 2-án vármegyei kancellistának nevezték ki, 1821 és 1835 között pedig köröstarcsai jegyző volt.²¹⁵ Lajos gimnáziumi tanulmányait az 1802-ben megalakult mezőberényi gimnáziumban kezdte 1825/26-ban,²¹⁶ azonban ezután reformátusként a debreceni kollégiumba került. A gimnázium elvégzése után ő is a jogot választotta, 1835-ben iratkozott be az Eperjesi Kollégiumba.²¹⁷

Sárosi Gyula az Arad megyei Borossebesen született, és ők Szakálékhoz képest valamivel később, 1819-ben jelentek meg Békés megyében. Apja korai halála miatt édesanyja újra házasodott Szánthó Pál békési nótáriussal, aki miatt Füzesgyarmatra

²¹³ Székács József *Benka halálára* című verse az első nyomtatásban olvasható műve, mely 1830-ban a *Koszorúban* jelent meg.

²¹⁴ Róla lásd még ELEK László, *Szakál Lajos az „aranytollú főjegyző”*, *Körösök*, 4(1991), 26–42. ELEK László, *Szakál Lajos, a Körösvidék költője = Uő., Művelődés, irodalom Békés megyében*, I, Békéscsaba, 1985 (A Békés megyei Múzeumok Közleményei, 9), 118–140.

²¹⁵ HÉJJA, *i. m.*, 457.

²¹⁶ *Uo.*, 457.

²¹⁷ DUROVICS Alex, KÓNYA Péter, *Az Eperjesi Kollégium felsőfokú hallgatói 1667–1850*, Bp., 2015, 330.

költöztek.²¹⁸ Végig a mezőberényi gimnáziumban tanult, és az unokatestvérek Eperjesen találkoztak újra, ahova Gyula 1833-ban iratkozott be szintén jogot tanulni.²¹⁹

Az egyetem elvégzése után Szakál Lajos 1837-ben a tiszántúli kerületi királyi ítélőtábla esküdtje lett Debrecenben.²²⁰ 1840. szeptember 24-én tett ügyvédi vizsgát Pesten, és nem sokkal ezután, november 25-én három évre alügyésznek nevezték ki Békés vármegyében. Ott a Wenckheim családdal végig jó viszonyt ápolt, és velük együtt sokat tett Gyuláért. 1839-ben Wenckheim Béla²²¹ titkáráként részt vett az országgyűlésen. 1843-ban megyei aljegyzővé, 1848. június 24-től 1849-ig pedig főjegyzővé lépett elő. 1844-ben házasságot kötött Tormássy Máriával, mely házasságból két gyermek született.²²²

A szabadságharc idején lelkesítette a Békés megyei nemzetőrséget, majd a szabadságharc bukása után visszavonultan élt, gazdálkodott.²²³ A kiegyezést megelőzően újra előtérbe került, de egyre inkább a közgazdaság iránt kezdett érdeklődni: 1860-tól részt vett a Szolnok-aradi és az Alföld-fiumei vasútépítő bizottságban, 1863-ban pedig társaival, Wenckheim Lászlóval²²⁴ és Bodoky Károlyval²²⁵ együtt megszervezte a Békés Megyei Takarékpénztári Egyesületet.²²⁶ 1865-

²¹⁸ ELEK László, *Sárosi Gyula és költészetének Békés megyei vonatkozásai* = Uő., *Művelődés, irodalom Békés megyében*, I., Békéscsaba, 1985 (A Békés megyei Múzeumok Közleményei, 9), 143.

²¹⁹ DUROVICS – KÓNYA, *i. m.*, 315.

²²⁰ HÉJJA, *i. m.*, 457.

²²¹ Wenckheim Béla (1811–1879) Wenckheim József (1778–1830) és Orczy Terézia (1790–1875) fia. 16 évesen elvégezte a jogot, 1831-ben Pesten tett sikeres ügyvédi vizsgát. 1831-ben Veszprém megye táblabírája, 1831. október 26-tól Békés vármegye tiszteletbeli aljegyzője. 1832. októbertől táblabíró. 1837. áprilistól másodalispán, 1839. május 16-tól Békés országgyűlési követe. 1840. november 3-án minden hivataláról lemondott, de 1843. április 19-én újra megválasztották országgyűlési követnek, de december 11-én lemondott. Az 1845. december 7-én Szarvason megalakult Körös-szabályozási Társulat alelnöke, 1846-tól elnöke lett. 1848. április 21-én Békés vármegye főispánja, 1848 június és szeptember között István főherceg ideiglenes főudvarmestereként járt Bécsben. Kiállt a szabadságharc ügyéért, kiállított egy honvédszászlóaljat, és tetemes anyagi hozzájárulással is támogatta az ügyet, emiatt külföldre menekült. HÉJJA, *i. m.*, 513–514.

²²² HÉJJA, *i. m.*, 457., DANKÓ Imre, *Szakál Lajos*, Gyula, Erkel Ferenc Múzeum, 1961 (Gyulai Erkel Ferenc Múzeum Kiadványai, 28), 6–7.

²²³ DANKÓ, *i. m.*, 6–7.

²²⁴ Wenckheim László (1814–1879) Wenckheim József és Orczy Terézia fia. 1845-ben vette feleségül Szapáry Franciskát, házasságukból négy gyermek született. 1837. április 18-án Békés vármegye táblabírájává nevezték ki, 1840-ben a helytartótanácsnál tiszteletbeli fogalmazó. 1841. december 10-én a Békés megyei selyemtenyészési küldöttség egyik tagjának választották, s ugyanebben az évben a békési járási újoncsorhúzási bizottság elnöki tisztét is viselte. 1846-tól a Körös-szabályozási Társulat végrehajtó választmányának tagja. HÉJJA, *i. m.*, 516.

²²⁵ Bodoky Károly (1814–1868) Bodoky Mihály Békés megyei mérnök és Major Terézia fia. 1856. szeptember 14-én kötött házasságot a nagyharsányi református esperes lányával, Fodor Karolinával. Házasságukból hat gyermek született. Kecskeméten és a debreceni kollégiumban tanult. Az Institutum

ben még Békés város országgyűlési képviselője lett, de a kiegyezés után minden hivataláról lemondott, köztisztviselői állást pedig többet nem vállalt. Édesanyjával és nővérével Köröstarcsára költözött, ahol haláláig, 1875. február 16-ig gabonakereskedéssel foglalkozott.²²⁷

Sárosi Gyula az egyetem után az eperjesi gimnáziumban maradt, ahol magyar nyelvet és irodalmat tanított.²²⁸ 1838-tól Sáros vármegyei aljegyző, 1840-től aradi váltótörvényszéki jegyző, 1842-től Arad megyei táblabíró, 1842. május 17-én pedig Békés vármegye táblabírájává nevezték ki.²²⁹ Miután 1849-ben kiadta *Arany Trombita* című verses politikai röpiratát,²³⁰ bújdosni kényszerült. 1850-ben Bittó Sándor lelkész házában Komádiban, majd Pájer Antal lelkésznél Tiszafüreden húzta meg magát. Utóbbi tanácsára Gyöngyösre ment, ahol Sorsich Albert álnévvel tanított, és szívesen látott vendége volt az előkelő urak társaságának. Többször találkozott Vachott Sándorral,²³¹ valamint költő- és katonatársával, Zalár Józseffel.²³² 1852 karácsonyán

Geometricumban 1836-ban szerzett mérnöki oklevelet. 1838. április 13-án Békés megyében földmérő lett, 1844. december 11-én táblabíróvá nevezték ki, majd a rendek engedélyével 10 hónapos külföldi tanulmányútra utazott. 1846-tól a Körös-szabályozási Társulat végrehajtó választmányának tagja, 1847-ben pedig a Tisza-völgyi Társulat Központi Választmánya körösi osztálymérnökévé választották. Részt vett a Békésmegyei Takarékpénztári Egyesület intézetének létrehozásában, melynek haláláig vezérigazgatója is volt. HÉJJA, *i. m.*, 236–237.

²²⁶ DANKÓ, *i. m.*, 12–14.

²²⁷ *Uo.*, 13–14.

²²⁸ *Uo.*, 12.

²²⁹ HÉJJA, *i. m.*, 438.

²³⁰ Sárosi Gyula gyöngyösi bujdosásáról a szabadságharc idején lásd LISZTÓCZKY László, *Szabadság és igazság fényei, Az 1848-49-es forradalom és szabadságharc gyöngyösi költők verseiben*, Eger, Dsida Jenő Baráti Kör, 2006.

²³¹ Vachott Sándor (1818–1861) tanulmányait a gyöngyösi ferences gimnáziumban kezdte, majd 1831-ben az eperjesi kollégiumba került. Tagja, majd elnöke volt az ottani Nyelvmívelő Társulatnak. Ott kötött barátságot Sárosi Gyulával. Versei 1838-tól az Athenaeumban jelentek meg. 1842-ben kötött házasságot Csapó Máriával (húga volt Etelke, Petőfi Sándor *Cipruslombok Etelke sírjáról* című ciklusának ihletője), és pesti lakásuk írók, művészek, politikusok találkozóhelye lett. Az 1848/49-es forradalom alatt Tápiósápon laktak. A szabadságharc után elfogták, 1850-ben azonban elengedték, és a család nagyrédei birtokára költöztek. Sárosi Gyula rejtegetése miatt letartóztatták, majd szabadon engedték. Élete utolsó időszakát a Schwartzter-intézetben töltötte. FÜLÖP Lajos, *Gyöngyös irodalmi hagyományaiból, Írói pályák és törekvések a 19. század első felében*, Gyöngyös, Mátra Múzeum, 1997, 202–203.

²³² Zalár József (1825–1914) tanulmányait Gyöngyösön kezdte meg, majd Egerben tanult teológiát. Pappá szentelése előtt azonban átiratkozott jogra. Ezután katona lett, és mikor 1849 elején Debrecenben katonai szolgálatra jelentkezett, találkozott Sárosi Gyulával. Szoros barátságukat mutatja a Sárosi által írt *Zalár* című vers, melyre Zalár József *Sárosy Gyulához* című költeményével válaszolt. A szabadságharc után Szatmárban bujdosott, de gyakori gyöngyösi látogatásai alatt találkozott Sárosival és Vachott Sándorral is. 1860-ban Heves megye szolgálatába állt: aljegyző, 1869-ben főjegyző, 1892-ben alispán. 1897-ben vonult vissza a közéletől. FÜLÖP Lajos, *i. m.*, 206–207, 213.

azonban elfogták és 1855-ig Königsgrätzben raboskodott.²³³ Szabadulása után tovább folytatta írói tevékenységét Pesten, ahol gyakran keresték fel fiatal írók. 1859-ben országos körútra indult, és nagyobb városokban felolvasást tartott. Aradon elmondott Habsburg-ellenes Krinolin-verse miatt felségsértéssel vádolták és Budweisbe internálták. Röviddel halála (1861. november 16.) előtt tért vissza Pestre.²³⁴

Bodroghy Papp István Sárosi Gyulával és Szakál Lajossal mezőberényi gimnáziumi éveik alatt ismerkedett össze 1825 és 1830 között.²³⁵ A kapcsolat létrejöttében szerepe lehetett – a *Lakóhelyi ismeretségek* című fejezetben részletesebben szóba kerülő – Major Pálnak, de nagy valószínűség szerint a közös sors (Bodroghy Papphoz hasonlóan a két fiú családja is más vidékről költözött Békés megyébe a 19. század elején) és a két fiú apjával űzött azonos foglalkozás is szerepet játszhatott találkozásukban.

c) Haan Lajos

Haan Lajos (1818–1891) Nógrád vármegyéből származott, evangélikus lelkész édesapja miatt kerültek Békéscsabára. Gimnáziumi tanulmányait a mezőberényi gimnáziumban kezdte, de mikor az iskola Szarvasra költözött, Eperjesen folytatta tovább. 1841-42-ben német egyetemeket látogatott, ahonnan visszatérve először Csabára, majd egy évvel később Selmecbányára került lelkésznek és tanítónak. A szabadságharc idején tábori lelkész volt, Nagylakra került, majd 1855-ben újra Békéscsabára.²³⁶ Békéscsaba mindig is fontos volt számára: 1842-ben részt vett a kaszinó megalapításában, melynek jegyzője is lett. A templom 100 éves emlékünnepeére írta meg az 1845-ben megjelent *Békés Csaba mezővárosa hajdani és mostani állapotjáról* című művét, melyben összefoglalta a békési evangélikus egyház történetét.²³⁷ Legnagyobb munkája *Békés megyetörténete*, mely 1870-ben készült el.²³⁸ Említésre méltó még, mikor jénai

²³³ SZINNYEY József, *Magyar írók élete és munkái*, XII, Bp., Hornyánszky Viktor, 1908, 223–224.

²³⁴ ELEK, *Sárosi ...*, 172.

²³⁵ *Uo.*, 146–147. A tanulmányban helytelenül Bodroghy Papp Dánielként szerepel.

²³⁶ NÁDOR, *i. m.*, 17–18.

²³⁷ DRASKOVICH József, „a szorgalom és a kötelességteljesítés öröme”, *Haan Lajos, az első megyetörténet írója*, Körösök vidéke, 4, Gyula, 1991, 90.

²³⁸ *Uo.*, 91.

tanulmányainak idején összegyűjtötte az 1558-tól odajáró magyar diákok neveit életrajzokkal és műveikkel együtt.²³⁹

* * *

Szakál Lajost, Sárosi Gyulát, Székács Józsefet és Haan Lajost először tehát a mezőberényi gimnázium kapcsolta össze, ahol a fiúk kiváló tanításban részesültek. Abban a szerencsés helyzetben voltak, hogy a vidék nemzetiségi sokszínűsége miatt latinul, németül, magyarul és szlovákul tanulhattak. Szakál Lajos és Sárosi Gyula egy évig közösen jártak oda, majd Szakál Debrecenbe ment. 1829-ben azonban Haan Lajossal és Sárosi Gyulával egyszerre foglalkozott a kiváló tanár, Molitorisz Adolf,²⁴⁰ aki azt tűzte ki céljául, hogy tanítványai mind a négy nyelven kiválóan tudjanak írni és beszélni. Ezért stilsztkát, verstant, szónoklatot tanított nekik. Sárosi már a negyedik latin osztályban latinra fordította Berzsenyi ódáit és Csokonainak *A lélek halhatatlansága* című költeményét.²⁴¹ Ezt a tudást Eperjesen is kamatoztatták. Miközben Sárosi írt a szlovák evangélikusok irodalmi nyelvén, biblikus cseh nyelven, és fordított Székács hatására szerb dalokat is, ráadásul még lengyelül is megtanult, illetve Haannal együtt magyarra fordítottak egy cseh novellát is,²⁴² felélesztették az Eperjesi Kört.

A korszak nemzeti fellángolásai magukkal hozták a főiskolai diákság körében megalakult társaságokat, ahol saját nyelvüket és kultúrájukat ápolták. Eperjesen 1827-től létezett a Magyar Társaság, melynek új lendületet a szlovák ifjak által 1832-ben létrehozott Slovenská spoločnosť adott. A Magyar Társaság, melynek vezetője ekkor Székács József volt, aki – ahogy annak idején Bodroghy Papp megtalálta patronáltjait – célul tűzte ki a magyar nyelvtant és irodalmat tanulni vágyó diákok összegyűjtését, hogy összejöveleiken saját nyelvükön verselhessenek és szavalhassanak. Ebben

²³⁹ *Uo.*, 88.

²⁴⁰ Molitorisz Adolf (1810–1855) Mezőberényben, majd Selmecezen tanult. A gimnázium után először Pozsonyban bölcsészetet és teológiát, majd Bécsben teológiát és filológiát hallgatott. Ezután először a Kubinyi, majd a Glatz családnál volt nevelő. A mezőberényi gimnáziumba 1828-ban helyezték, ahol 1834–1836 között, majd 1841- és 1842-ben, valamint 1851-ben igazgató volt. *A Szarvasi Ágost.[ai] Hitv.[allású] Ev.[angélikus] Főgymnasium története, i. m.*, 105, 111, 137–138.

²⁴¹ SZIKLAY László, *A magyar szlavisztika gyermekkorából – Az eperjesi kör szláv vonatkozásai*, A Szegedi Pedagógiai Főiskola évkönyve, 1, 1958, 213.

²⁴² *Uo.*, 215–217.

Szakál Lajosnak, Sárosi Gyulának és a Vachott-testvéreknek, Sándornak és Imrének is nagy szerep jutott, akik az ellenségeskedés helyett – más főiskolára nem jellemző módon – együttműködést teremtettek a két diákkör között.²⁴³ Sárosi például gyakran eljárta a Szlovák Társaság üléseire,²⁴⁴ a Szlovák Társaság titkára, Haan Lajos pedig a Magyar Társaság könyvtárosa, majd utolsó évében alelnöke is lett.²⁴⁵

Mezőberény és Eperjes mellett összekötötte őket Bodroghy Papp István is. Mivel Haan Lajos pályája hasonlóan ívelt, mint Sárosi Gyuláé, Szakál Lajosé és Székács Józsefé, ezért feltételezem, hogy ő is kapcsolatban állhatott Bodroghy Pappal. A fiúk gyakran eljárta a jegyzőhöz, és nyelvújításról, versekről, költészetéről beszélgettek. A gimnáziumban Horatiuson, Berzsenyin nevelkedett ifjúság kezébe adta Csokonai Vitéz Mihály, Dayka Gábor és Kisfaludy Sándor verseit.²⁴⁶ Átaluk bemutatta a latinizáló szellemmel szembeni korszerű költői nyelvet és verselést, és arra buzdította őket, hogy érzéseiket, gondolataikat próbálják természetesebb hangon előadni a magyar fül számára érthetőbb hangsúlyos verseléssel.²⁴⁷ Székács József még önéletírásában is megemlékezett egy ilyen látogatásról: „Ő [ti. Bodroghy] Dunántúlról jöven, éles ellentétben állott ama latinizáló szellemmel mely akkor iskoláinkban divatos volt. Megismertetett a régibb költők Csokonai, Dayka, Kisfaludy Sándor verseivel, kiváltképpen pedig ezen utolsót nagyon kedvelte. – Berzsenyit ekkor már ismertem s emiatt volt a nagy vetekedés közöttünk. [...] de hasztalan én Berzsenyi metrumán legjobban szerettem írni.”²⁴⁸

Székács József költészetére valóban igaz ez az állítás. Verseiben kora vagy az azt megelőző korszak jelesebb költőinek (Vörösmarty Mihály, Kazinczy Ferenc, Kölcsey Ferenc, Kis János) hatása követhető nyomon, ahogy mondták róla, „reproduktív tehetség”. A klasszicizmust vegyítette össze a romantikus költői nyelvel és képekkel. Saját hangja – papi pályájából fakadóan – leginkább a társadalmat megjavítani szándékozó satíráiban és epigrammaiban fedezhető fel, amihez kiváló

²⁴³ *Uo.*, 211–213.

²⁴⁴ *Uo.*, 215–217.

²⁴⁵ *Uo.*, 221.

²⁴⁶ ELEK, *Sárosi Gyula ..., i. m.*, 146.

²⁴⁷ *Uo.*

²⁴⁸ *Székács visszaemlékezései ..., i. m.*, 37.

szónoki tehetség is társult.²⁴⁹ Legnagyobb elismerést *A szerb népdalok és hősrégék* címet viselő fordításkötetével nyerte el, amivel Székács egy lépést tett előre a népiesség felé.²⁵⁰ Toldy Ferenc szerint Bodroghy, a „helybeli jegyző, egy az irodalomban nem járatlan ember” elsősorban Székács próbadolgozataira volt hatással.²⁵¹

Szakál Lajost is a népiességgel kapcsolták össze, egyetlen verseskötetének, a *Cimbalomnak* a megjelenése után a köztudat népdalköltőként tartotta számon. Versei azonban közel sem a népről/néphez szóltak, hanem sokkal inkább a városi ifjúsághoz, mesterlegényekhez. Alkotásaiban csak a külsőségeket, az anyagi népiességet jelenítette meg: például fonókban dolgozó lányokról, szántás-vetésről, aratásról, mezőgazdasági munkák idejéről (például Szent György-napján kiviszik az állatokat a mezőre), lisztkészítő vizi molnárokról teremtett életképeket.²⁵² Verseiben nem volt képes a mélyre, az érzelmekig hatolni. Nem látta a szegénység szociális problémáit sem, ezért idillikus viszonyok közt élő, sorsukkal elégedett hősök (pásztorok, szolgálók) jelentek meg verseiben.²⁵³ Nem volt fontos nála a rím sem. A zeneiséget inkább a hangzással próbálta elérni, nem a formával.²⁵⁴

Nehéz rekonstruálni, hogy Bodroghy Papp Istvánnak milyen szerepe volt Szakálnál a költői szerep elindításában. Annyi bizonyos, hogy megszerettethette vele az irodalmat és a kultúrát, ugyanis kapcsolati hálóját végigtekintve őt is körbevették olyan személyek, akik szintén elköteleződtek a költészet iránt. Mezőberényben találkozott Petőfi későbbi barátjával, Bonyhay Benjaminnal, Eperjesen a Vachott-testvérekkel, Haan Lajossal, Székáccsal, Sárosival, Pesten Erdélyi Jánossal – aki Petőfihez hasonlóan többször felkereste Békés megyei otthonában²⁵⁵ – és Kazinczy Gáborral. Debrecenben Fazekas Mihály és Csokonai Vitéz Mihály műveivel ismerkedett, ez utóbbi Bodroghy Pappnak is köszönhető volt, Pozsonyból származott Kölcsey Ferenc iránti rajongása, Eperjesen pedig a kortárs irodalmat ismerte meg.²⁵⁶ Verseiben szívesen leírta

²⁴⁹ SZEMKŐ Aladár, *Patay Pál: D. dr. Székács József*, It, 5(1917)/7-8, 294–295., FRIED, *Székács József és Sopron, i. m.*, 79–80.

²⁵⁰ BORI Imre, *Székács József fordításkötetének irodalomtörténeti helyéről*, It, 59(1977)/1, 187.

²⁵¹ TOLDY Ferenc, *Magyar költők élete*, II, Pest, Ráth Mór, 1871, 321.

²⁵² DANKÓ, *i. m.*, 22–24., T. ERDÉLYI Ilona, *Szakál Lajos – A „népköltő”*, Itk, 77(1973), 213.

²⁵³ *Szakál Lajos* = IMPLÓM József, *Olvasókönyv Békés megye történetéhez, 1695–1848, II*, Békéscsaba, Békés Megyei Levéltár, 1971 (Forráskiadványok a Békés Megyei Levéltárból, 4), 340–341.

²⁵⁴ *Uo.*, 16–18.

²⁵⁵ DANKÓ, *i. m.*, 7.

²⁵⁶ T. ERDÉLYI, *i. m.*, 215.

szülőföldjét, Köröstarcsát, a Körösök vidékét és Gyulát, amivel kiérdemelte a „Békés vármegye aranytollú főjegyzője” elnevezést.²⁵⁷ Ez a szeretet Bodroghy Paptól is eredhetett, hiszen biztosan sokat mesélt a fiúknak egykori otthonáról. Talán ő indíthatta el Szakál Gyulát a népiesség felé is, amikor hangoztatta, hogy a nép nyelvén és a népről kell verselni.

Sárosi Gyulát²⁵⁸ – Szakálhoz hasonlóan – másodvonalbeli költőként tartják számon. A nagyoktól a kifejezés módjában maradt el, illetve hiányzik nála az önálló szemlélet is.²⁵⁹ Lírai élményeit egy-egy kisebb jelenetbe ágyazta, a mondanivalót pedig a történetbe helyezett hős (költő) mondja ki. Ezekben a helyzetdalokban emiatt gyakran keverednek lírai és epikai elemek. Székácshoz hasonlóan Sárosi verssorai között is gyakran felfedezhetők költőelődök (például Vörösmarty Mihály, Bajza József) mintái, és Szakállal ellentétben a ritmus nagyon fontos számára.²⁶⁰ Talán ez utóbbira lehetett hatással Bodroghy Papp, aki ütemhangsúlyos verselésre biztatta őket, mondván, hogy könnyebben értelmezhessek verseiket.

Haan Lajos sokkal inkább történészként találta meg útját. Ha kapcsolatban állhatott Bodroghy Papp-pal, akkor a szülőföld iránti szeretetét biztosan tőle meríthette.

Bodroghy Papp István patronáltjai tanulmányaik után jó kapcsolatot ápolhattak egymással. Ezt bizonyítja, hogy Sárosi Gyula halálakor a Kisfaludy Társaság nevében Székács József mondott megható beszédet a nemzeti színház előtt a mezőberényi és eperjesi évek és barátságuk emlékére.²⁶¹ Bodroghy Papp Istvánnal nagy valószínűség szerint csak Székács József tarthatta a kapcsolatot Mezőberény után is, melyet a levél, vers és visszaemlékezés támaszt alá. Illetve míg a szakirodalomban Székácsnál megemlítésre kerül Bodroghy neve (igaz Dánielként vagy Józsefként azonosítva), addig a többi patronálnál egyszer sem kerül elő.

²⁵⁷ ELEK, *Szakál Az aranytollú ..., i. m.*, 28.

²⁵⁸ A Bisztray Gyula 1954-ben közétett *Sárosi Gyula kisebb költeményei, prózai munkái és levelezése* (Közzéteszi BISZTRAY Gyula, Bp. Akadémiai, 1954.) című kötetéről lásd GERGELY Gergely tanulmányát: ItK, 59(1955)/1, 131–134., valamint NÉMETH G. Béla, *Sárosi Gyula kisebb költeményei, prózai munkái és levelezése (Bevezetéssel és jegyzetekkel közzéteszi BISZTRAY Gyula, Bp., Akadémiai, 1954.)*, It, 43(1955)/2, 206–214. A rendőrségi jelentések mellékletei között talált *Hol vagy isten?* és *Krinolin-vers* elemzéséről lásd DEÁK Ágnes, *Sárosi Gyula két versének újabb variánsai*, ItK, 102(1988)/3-4, 550–558.

²⁵⁹ Gergely Gergely (a), 132.

²⁶⁰ NÉMETH G., *i. m.*, 209–211. Részletes elemzését lásd *Uo.*, 210–213. Valamint OROSZ László, *Sárosi Gyula: Arany Trombita*, It, 39(1951)/2, 242–246., BISZTRAY Gyula, *Sárosi Gyula Arany Trombitája*, It, 1949/2, 287–304.

²⁶¹ SZINNYEY, *Magyar írók XII, i. m.*, 226.

D) LAKÓHELYI ISMERETSÉGEK

Bodroghy Papp kapcsolati hálójában a lakóhelyhez kötődőket a legnehezebb felkutatni, hiszen jegyzőként sok embert ismerhetett, de nem biztos, hogy velük is olyan aktív kapcsolatban volt, mint például Tulok Antallal. Két személyről azonban, Folkusházy Sámuelről és Major Pálról azt feltételezem, hogy Bodroghy Papp-pal baráti viszonyt alakítottak ki.

A Folkusházy család Nyitra vármegyéből költözött Békés megyébe, Orosházára: Sámuel 1826-ban, testvére József pedig 1833-ban mutatta be nemesi bizonyságlevelét. Sámuel orosházi jegyzőként dolgozott,²⁶² és így ismerhette meg Bodroghy Papp István testvérét, Józsefet, aki bemutatta a két személyt egymásnak. Székács Józsefnek a *Bodroghy István Úrhoz* című versében előkerülő „Kérím” (keresztapám) Folkusházy Sámuel, aki a vers szerint tájékoztatta őt mentoráról.²⁶³

A patronáltaknál már említett Major Pállal Bodroghy Papp Mezőberényben ismerkedett össze. Major Wenckheim Xavér Ferencné Rosenfeld Karolina uradalmi²⁶⁴ gazdasági irányítója volt,²⁶⁵ és rendszeresen meghívta magához a Vas megyei férfit.²⁶⁶ Beszélgetéseik során gyakran felemlgették a soproni diákeveket, hiszen Major is oda

²⁶² HÉJJA, *i. m.*, 279.

²⁶³ *Székács visszaemlékezései ...*, *i. m.*, 11.

²⁶⁴ Wenckheim Xavér Ferencet mindig jobban érdekelte a katonáskodás, és mikor 1794-ben Courtray városánál egy ütközetben életét vesztette, attól kezdve felesége irányította a körösladányi uradalmi központból Mezőberény, Körösladány és Füzesgyarmat körül elterülő 4000 holdas földbirtokot. 1808-ban az uradalom irányítását fia, III. József (1778–1830) vette át. SZILÁGYI Adrienn, *A Békés vármegyei ...*, 15–16., IMPLÓM József, *Mezőberény újraterelése és története a kései feudalizmus időszakában: 1723–1848 = Mezőberény története*, I, szerk. SZABÓ Ferenc, Mezőberény, Mezőberény Nagyközség Tanácsa, 1973, 94–95. III. Józsefnek második házasságából, báró Orczy Teréziától öt gyermeke született: Mária, Béla, László, Viktor, Paulina. 1799-ben Békés vármegyei táblabíró, majd 1803-ban a nemtelenek összeírásával bízták meg. 1805–1811 között országyűlési követ. 1807-ben a nemesi insurrekció főstrázsamestere, 1809-ben az ezredde szervezett Békés, Bihar és Csongrád vármegyei nemes seregek ezredes főhadnagya lett. 1819–22 között Krassó vármegye, 1822-től Arad vármegye főispáni helytartója, 1825-ben a megye főispánja. HÉJJA, *i. m.*, 529–530.

²⁶⁵ Mezőberény, szlovák evang. vegyes akv. (1785–1832) fol. 122r. MNL OL Mikrofilm-gyűjtemény, A 2059.

²⁶⁶ Major Pál gyakran hívhatott magához ebédre olyan személyeket, akik nemcsak fontos szerepet játszottak Mezőberény életében (például Wenckheimék), hanem akikkel szívesen beszélgetett irodalomról is (például Benka Ádám, Molitorisz Adolf, Bodroghy Papp István). Nyilván ez nem keverendő össze a fővárosban a dualizmus korában megjelent szalonokkal, de mindeképpen említésre érdemes, hogy létezett ilyenfajta kezdeményezés egy dél-alföldi kisvárosban. A dualizmus kori polgári szalonok létrejöttére, jellemzőire, társaséletének és társadalmi hasznosságának, valamint a kapcsolatháló akár nemzetépítő erejének bemutatására és összefoglalására, szakirodalmi háttérre vonatkozóan lásd CSÁSZTVAY Tünde, *Erő Tér / Tér Erő, Élet- és társadalomformáló kapcsolatok a 19. század utolsó harmadának irodalmi életében*, Bp., Ráció Kiadó, 2017. Különösen lásd az első nagy fejezetet: *Nemzeti – Szalon – Garnitúra, Az epreskerti Jókai-szalon és Feszty-szalon*.

járt, ráadásul tagja volt a Soproni Magyar Társaságnak is.²⁶⁷ Mezőberényben a szarvasi esperesi kerület őt bízta meg, hogy szervezze meg a gimnáziumot, melyhez földet kért Rosenfeld Karolinától.²⁶⁸ A diákok hálójuk jeléül ezért őt minden évben köszöntötték, és így került kapcsolatba Székács József kiváló tanárával, Benka Ádámmal is, kinek házasságkötésénél tanúja volt.²⁶⁹

Major Pál és Bodroghy Papp István kapcsolata 1830 táján ért véget. Ez nem amiatt volt, mert Bodroghy Papp ekkor hagyhatta el Mezőberényt, hanem Major Pál fia szintén Pál – a későbbi Moson megyei miniszteri tanácsos és országgyűlési képviselő – 12 évesen, 1830-ban teljes árvaságra jutott.²⁷⁰ 1837-ben és 1839-ben támogatta a Magyar Tudományos Akadémia könyvtárát,²⁷¹ és odaajándékozta 1840-ben a *Virágfüzér 'a soproni magyar társaságtól* (1837) című könyvét is.²⁷² Feltételezhetjük, hogy Sárosihoz, Szakálhoz és Székácshoz hasonlóan ifjabb Major Pál is látogathatta Bodroghy Papp Istvánt.

Horváth Mihályhoz a *Faragószékben* egy gúnyvers íródott, melyből csak annyi derül ki, hogy Bodroghy Papp első patrónusaként tartja számon, valamint *A Bodzafa Lantosban*²⁷³ a költő az ő házasságán mereng el. Horváthról mindössze annyit sikerült

²⁶⁷ 1794/95-ben volt tagja. BODOLAY, *i. m.*, 710.

²⁶⁸ IRÁNYI István, *A gyermek Szendrey Julianna és Mezőberény*, Békési Élet, 1(1966)/3, 68.

²⁶⁹ *Uo.*

²⁷⁰ Major Pál (1818–1890) Mezőberényben született. Tanulmányait Mezőberényben kezdte meg, onnan a soproni líceumba, majd a győri jogakadémiára ment. Közben a Magyaróvári Gazdasági Tanintézetben is tanult. 1838-ban Kossuth Lajos mellett dolgozott, ügyvédi vizsgája után a magyaróvári főhercegi uradalom törvénykezési tisztviselője. 1848-ban Moson megye árvagondnoka és táblabírája, 1861-ben másodalispán. 1871-től a Moson megyei zurányi kerület országgyűlési képviselője. 1878-ban megjelent *Moson megye államrajza* című műve, amivel a megye első magyar nyelvű monográfiájává vált. 1882-ben és 1886-ban jelent meg kétkötetes *Mosonvármegye monográphiája* című munkája. SZINNYEY József, *Magyar írók élete és munkái, VIII*, Bp., Hornyánszky Viktor, 1902, 390–391., *Moson Megyei Életrajzi Lexikon*, Mosonmagyaróvár, Huszár Gál Városi Könyvtár, 2006, 135–136. Tagja volt 1834–1837 között a Soproni Magyar Társaságnak. Őt verse jelent meg a *Virágfüzérben*, és ő alapította a Deák-kúti vármegyét. Ez egy diáktársaság volt, ahol mindenkinek ugyanúgy megvolt a saját tisztsége, mint a vármegyében. A soproni forrásnál (deákok-kútja/deák-kút) gyakran összegyűltek, magyarul beszéltek és vármegyei gyűléseket tartottak. Major Pál 1836-ban a „vármegye” alispánja lett. BODOLAY, *i. m.*, 714.

²⁷¹ *A magyar Tudós Társaság Igazgatóságának jelentése a 'Társaság' 1837-beli munkálkodásairól 's pénztára' mibenlétéről*, Buda, Magyar Királyi egyetem betűivel, 1837, 36., *M.[agyar] Tudós Társasági névkönyv, astronomiai napkönyvvel és kalendáriommal 1839-re*, Buda, Magyar Királyi Egyetem, 1838, 150.

²⁷² *A Magyar Tudós Társaság Évkönyvei*, IV (1836–1838), Buda, Magyar Királyi Egyetem betűivel, 1840, 149. Lásd még *Tudománytár 1837*, szerk. ALMÁSI BALOGH Pál, *Literatura*, 1, 468. Major Pál nagy valószínűséggel azt a példányt adhatta oda, melyben az ő versei is megjelentek.

²⁷³ Részletes elemzését lásd a *Bodroghy Himfyje* című részben.

megtudni, hogy 1835-ben a Vas megyei Sorkikisfaludon²⁷⁴ írták össze nemesként,²⁷⁵ és Bodroghy Papp-pal a Kemenes vidéke kapcsolhatta össze.

Bodroghy Papp István az Alföldön 1824. október 15-én egy névnapi köszöntőt írt *Méltóságos B. Orczy Theresia Neve Innepére* címmel, akit tulajdonságai és tettei miatt felmagasztalt.²⁷⁶ Az 1790-ben Orczy József és Haller Borbála házasságából született hölgy²⁷⁷ Wenckheim József második felesége lett.²⁷⁸ Körösladányi birtokuk mintaszerű volt a korszakban, ugyanis angliai és németalföldi mintára műveltették azt. A nagyobb tejhaszon érdekében svájci fajtájú szarvasmarha-állományuk volt, valamint megteremtették a minőségi ló- és juhtenyésztés, valamint gyapjúeladás alapjait. A férj korai halála miatt Orczy Terézia továbbra is mindent kézben tartott, de szerencsére fiai is nagy segítségére voltak. Egyik legnagyobb terve – mely 1839-ben meg is valósult – a körösladányi uradalom „felbecslése”. Ebben rögzítették a község főbb adatait, a családi vagyonhoz tartozó épületeket, az alkalmazottak által használt házakat, az állattenyésztés helyszíneit, valamint feljegyezték az 1833 és 1838 közötti bevételeket és kiadásokat is.²⁷⁹ Körösladányban ő építtette a katolikus templomot, valamint Orlai Petrich Soma festőművész egyik legnagyobb támogatója volt.²⁸⁰ A magyar főrangú hölgyek egyik legtiszteletreméltóbb matrónája 85 éves korában hunyt el.²⁸¹

Végül a katolikus papköltő, Pázmándi Horváth Endre nevét kell még megemlíteni, kapcsolatukról szintén a *Faragószék* sorai tanúskodnak: „Béke földjén lehetett tisztelnem, / 'S kit a' tiszta lelkes barátságának / Örömébe szabad volt ölelnem. /

²⁷⁴ Ma Sorkifalud.

²⁷⁵ SCHNEIDER, *Vas vármegye ..., i. m.*, 17.

²⁷⁶ „A' kinek érező nemes Kebelébe / A Jóság, Kegyeség, Erény egymást ölelik / 'S kinek boldogétni szerető szívébe / A' szép Tulajdonok szent helyeket lelik / Kinek magas lelkét az asszony érdemek / Szelíd ragyogással, 's fénnel ölelgetik / 'S az önn érzésekkel szerzett és nyert remek / Virtusok, mint drága kövek ékesgetik. / Lelkes Hölgye ama dicső Hazának / Kit kedvel a' Király, Haza, Krassó, Arad / Ki oszlop a' romok, atya Jobágyinak / 'S Kinek ditső neve örökre fenn marad. / Élted Ege olyan derült, 's tiszta légyen / Mint a' Jóltévő nap kegyes mosolygása / Mellyen borulatot, és homályt ne tégyen / A' mostoha idő irigy Komorsága. / Élj 's a' boldogságnak lépj fel fö polczára / Számtalanszor érjed öröm Innepedet / Kellemetes légyen pályád, és ezeket / Méltóztasd nagy szived hajlandóságára.” *Méltóságos B. Orczy Theresia Neve Innepére* = BODROGHY PAPP, *i. m.*, 349–350. A kötet 69. alkotása.

²⁷⁷ HÉJJA, *i. m.*, 164.

²⁷⁸ *Uo.*, 217–220.

²⁷⁹ SZABÓ Ferenc, *A körösladányi Wenckheim-uradalom 1839-ben*, A Békés Megyei Múzeumok Közleményei, 36(2012), 131–164.

²⁸⁰ SZÍJ Béla, *Orlai Petrich Soma munkásságának első szakasza*, Békési Élet, 5(1970)/3, 404–405., *Orlai Petrich Soma születése 155. évfordulóján*, Békés Megyei Népújság, 32(1977)/250, 8.

²⁸¹ Békésmegyei közlöny, 2(1875)/15, 21.

Horváthot, a' pázmándi szőlősnek, / 'S Győr virányos vidéke muzsáját, / Ki Svarttenberg, 's Pálffinak a' hősnek / Tüzzel zengé bajnok epokáját.”²⁸² Ugyanebben a költeményben később: „Hol a' szó hegy buzgó Klastromának / az aranyos felhők fényébe / Százados ag falai ingának / Rózsa szinnek a' májusi estvébe, / A' Pázmándi völgyet. Kebelébe, / mellynek gyakran magam is mulattam / És Horváthnak lelkét énekébe sokszor istenesedni hallottam.”²⁸³

Ha tényleg hihetünk azon állításnak, hogy Bodroghy Papp megölelte Pázmándit, akkor arra minden bizonnyal Győrben vagy esetleg Téten kerülhetett sor 1820-1821 táján. Ugyanis az előbb olvasott sorok az 1821-ben íródott *Öröm elragadtatás* című költeményben olvashatók. Viszont találkozhattak ennél korábban is. A győri jogakadémián 1820. május 1-jén adták elő Pázmándi Horváth Endre *Győr Visszavétele* című művét,²⁸⁴ amely a győri várnak a töröktől való visszafoglalását örökítette meg.²⁸⁵ Bodroghy Papp talán jelen volt, és emiatt láthatott hozzá – a későbbiekben szóba kerülő – *Cseznek vára* című regéjének megírásához is.

* * *

Bodroghy Papp Istvánra a szülőföld után a Dunántúl egyik értelmiségi központjának számító soproni evangélikus líceum volt nagy hatással, ahol jeles tanárainak köszönhetően megismerte és megszerette az irodalmat. Első és mély kapcsolatait is ott alakította ki Tulok Antal és Guoth Lajos személyében. Bennük megtalálta, amit keresett: egyrészt földijei voltak, másrészt szintén elkötelezettek a kultúra és a művelődés iránt. Guothhoz írt leveleiben többször felemlgette, hogy mindketten szeretnek verselgetni. Talán még el is küldték egymásnak egy-egy költeményüket, és levelezhettek a korabeli irodalomról is.

²⁸² *Öröm elragadtatás* = BODROGHY PAPP, *i. m.*, 148. A kötet 42. alkotása.

²⁸³ *Uo.*

²⁸⁴ Az akadémia hallgatói gyakran szerepeltek nagy tetteket, történelmi eseményeket felelevenítő drámákban és vitézi játékokban, melyek bevételét a szegényebb tanulók segélyalapjának gyarapítására fordították. A Pázmándi Horváth Endre által írt 3 felvonásos darabot Schwarzenberg Ernő jelenlétében adták elő. A 14 szereplő közül Thököly Sebestyén „secretarius”-t Deák Ferenc formálta meg, aki játékaival nagy tetszést aratott. MOLNÁR András, *A fiatal Deák Ferenc, A felkészülés és a zalai pályakezdet évei 1803–1833*, Bp., Osiris, 2003, 52. Színlapját lásd *Képgaléria = Források és ritkaságok a győri színjátszás történetéből a 17. század elejétől 1849-ig*, szerk. BANA József, MÁRFI Attila, Győr Megyei Jogú Város Levéltára, 2007 (Városi Levéltári Füzetek, 9), o. n.

²⁸⁵ SZABÓ Endre, *Pázmándi Horváth Endre ismeretlen műve Pannonhalmán*, Itk, 1963/3, 334.

A pozsonyi, majd sokkal inkább a győri jogakadémián újabb barátokat szerzett, akikkel együtt bekapcsolódhatott a győri irodalmi életbe. Többek között megismerte Pázmándi Horváth Endre munkásságát. Gősy Pállal, Szabó Sebestyénnel és Ferenczy Mihállyal azonban nem került olyan szoros viszonyba, mint gimnáziumi barátaival. De legalább alkalmat adtak versek írására.

Sopron, Pozsony, Győr után viszont az ország délkeleti felére, perifériára került, ahol – hogy ne száműzöttként éljen – újabb ismeretségekre tett szert jegyzők (Sárosi és Szakál apja), az uradalmi tiszttartó (Major Pál) és az evangélikus közösség néhány tagja (Folkusházy Sámuel) személyében. Líceumi társaival igyekezett továbbra is ápolni barátságukat, melyet a távolság megnehezített, de közben egyre aktívabb szereplője lett a mezőberényi közösségnek is. Ebédekre járt, szórakozott, műveltsége és az irodalom iránti szeretete által pedig Sárosi Gyula, Szakál Lajos, Székács József és – feltételezhetően – Haan Lajos, valamint ifjabb Major Pál személyében patronáltjai is lettek, kikkel költészetről beszélgethetett. Megmutatta a diákoknak Dayka Gábor, Csokonai Vitéz Mihály, Kisfaludy Sándor műveit, és talán még bepillantást engedett – a főként – még a Dunántúlon írt saját verseibe is. Haan Lajost inkább a történész pálya vonzatta, Székács pedig fordításaival, verseivel sokkal inkább „Berzsenyi metrumát” követte, de Sárosi és Szakál népiesség felé induló költészetére talán Bodroghy Papp is hatással lehetett. Mezőberényben így vált méltóvá a Major Pál által ráragasztott irodalomművelő és irodalompartoló cím elnyerésére.

Ezekből látható, hogy Bodroghy Papp István számára az irodalom és a kultúra kiemelkedő helyet foglalt el. Nemcsak ezáltal szerzett ismeretségeket, kapcsolatait jobbra ennek köszönhette, hanem az ország északnyugati felét és délkeleti vidékét is a költészet iránti rajongása kötötte össze.

3. A CSALÁD VALLÁSOSÁGA, MŰVELTSÉGE

A) AZ EVANGÉLIKUS FELEKEZET FONTOSSÁGA

*Isten, hol jo István a' durva szittyának
Templomot épített, 's az Egek Urának
gyakran imádkozott.*

A' hol tanította népét buzgósággal.

(Bodroghy Papp István: Sorsomat érdeklő képzetim szünnyetek)

A Bodroghy Papp család generációit nemcsak a házasságok, születések kapcsolták össze, hanem a török kiűzése után az ország történetére oly jellemző migráció is. A történeti kutatások egyik legizgalmasabb kérdése azon túl, hogy ki honnan érkezett és hol telepedett le, az, hogy valójában miért került rá sor? Ennek megválaszolásához nagyon kevés adat maradt fenn, és azok is főként házassági, hivatalviselési, mesterség folytatási indítékokról számolnak be.²⁸⁶ A Bodroghy Papp család esetében szerencsésnek mondhatjuk magunkat, ugyanis István megfogalmazta, miért vándorolt el a Nyugat-Dunántúlról az Alföld dél-keleti vidékére: „az alföldi kérlelt bővebb jövedelem / Telekét szegénynek nyakamba akasztá / Itt szegénységemen jobban segíthetek / Jobban gyül csürömbe az isten áldása / Jobban vagyon rajtom bőség áradása. (...) Mert ámbá bé köszöne néha hozzám / Egy két rongyos bankó, 's holmi csélcsap tallér (...) Pállyafutás, sivatag környéke az érdemi / Czélnak”.²⁸⁷ Ő és a család többi tagjának sorsában egyértelműen látszik, hogy számukra is egyrészt hivatalviselés, másrészt birtokok szerzése volt a cél. De hogy miért pont a Kemenes és a Kisalföld területén, valamint az Alföld dél-keleti részén próbáltak szerencsét, az az evangélikus közösségek meghatározó szerepével is indokolható.

Kemenesalján, mely „egy napnyugott felől napkelet felé nyuló dombos tájéktól veszi nevét (...) E' kies vidéken sok nemes urak 's azok között evangélikusok is nagyon

²⁸⁶ SZILÁGYI Adrienn, *A Békés vármegyébe ...*, 74.

²⁸⁷ *Méltóságos B. Orczy Theresia Neve Innepére* = BODROGHY PAPP, *i. m.*, 347. A kötet 69. alkotása.

számosan laknak” – írta Kis János visszaemlékezésében.²⁸⁸ Az evangélikus püspök 1802-től 1808-ig volt lelkész Nemesdömölkön. Szívesen gondolt vissza erre az időszakra: „Hallgatóim tizen-öt helységben laktak, mellyek legnagyobb részint Dömölkhöz igen közel estek, ’s a’ legtávolabbik sem messzebb másfél órányi gyalog járásnál. A’ lelkek’ száma eleinten, míg még a gérczi filia el nem vált, közel négy ezerre ment. (...) hol olly kényelmesen éltem, annyi örömeben részesültem ’s olly nagy szivességet és szeretetet tapasztaltam.”²⁸⁹ Elképzelhető, hogy a Bodroghy Papp család időnként elment az Uraiújfaluhoz közel lévő Nemesdömölkre, hogy ott részt vegyenek Kis János istentiszteletein. Az uraiújfalui lelkész, Gödör György és a tanító, Károlyi György mellett az evangélikus nemesifjak köztudatában élő soproni líceumot Kis János is javasolhatta a Bodroghy Papp fiúknak.

Győr a család valláshoz fűződő viszonyában központi szerepet játszhatott, ezért Ádám és József választása nem lehetett véletlen. A Rába-parti városban működött Magyarország egyik legrégebb és legjelentősebb evangélikus gyülekezete,²⁹⁰ a város lakosságának ugyanis kb. 23%-a volt evangélikus ebben az időben, akik többségében Újvárosban vagy a Majorokban (a mai Nádorváros) laktak. Az egyház központja is Újvárosban volt, ahol iskolát, könyvtárat és levéltárat is működtettek.²⁹¹ Ádám is ott lakott feleségével, és ők gondoskodtak jogi tanulmányaik idején Istvánról és Józsefről is. Nem kizárt, hogy Bodroghy Papp István pozsonyi tanulmányai révén kapcsolatba került az ottani aktív evangélikus közösséggel,²⁹² de személyes kötések híján oda beilleszkedni nem tudott. Ezért jöhetett Győrbe, ahol testvére által bekerülhetett a győri evangélikusok összetartó, támogató közegébe.

Ádám és József aktív tagja is volt a győri közösségnek. Ádám 1831. augusztus 8-tól kapcsolódott be a győri evangélikus gyülekezet munkájába, hiszen időnként megjelent a konventi gyűléseken,²⁹³ azonban hivatalosan 1831. december 27-én lett

²⁸⁸ *Kis János ...*, i. m., 200.

²⁸⁹ *Uo.*, 200–209.

²⁹⁰ Történeti összefoglalóját lásd EÖTTEVÉNYI, i. m.

²⁹¹ BALÁZS, i. m. 143–144.

²⁹² Pozsonyban két evangélikus közösség is működött, a német és a magyar-tót. Az előbbi 1682 óta, utóbbi pedig 1705 óta létezett. Bodroghy Papp István utóbbit kereshette fel. SCHRÖDL József, *A pozsonyi ág.[ostai] hitv.[allású] evang[élikus] egyházközösség története*, I, Pozsony, 1906, 21.

²⁹³ RMEGyL NGyEGyJ 1831/32, B 45, pag. 13. Lásd függelék.

csak a konvent tagja, mikor a tagok számát 100-ra emelték, akik 5 Ft-tal voltak kötelesek hozzájárulni az egyházi terhekhez.²⁹⁴

József 1825-től vett részt az evangélikus konvent gyűlésein.²⁹⁵ Ádámmal ellentétben azonban nemcsak a gyűlések egyik hallgatója volt, hanem komoly pozíciót is magáénak tudhatott: neve a gyülekezet jegyzőkönyveiben aljegyzőként először 1825. február 2-án tűnt fel, majd 1825. március 6-án jegyzővé lépett elő,²⁹⁶ 1827. március 25-én már ügyviselő,²⁹⁷ 1828. március 25-től pedig fiskális volt.²⁹⁸ 1831. augusztus 8-án kurátorként, 1832. október 10-én főjegyzőként szerepelt.²⁹⁹ Nem sokkal később, 1832. december 9-én – noha 1835. január 16-ig továbbra is részt vett a gyűléseken – lemondott az összes hivataláról,³⁰⁰ melynek oka az orosházi költözésben keresendő. Ezután újra majd csak 1842. január 6-án került elő mint konventi tag.³⁰¹ 1843. december 8-án kinevezték a gyülekezet ügyvédjének,³⁰² de a három éves ciklust nem töltötte ki, 1846. december 8-án mást választottak helyére.³⁰³ 1844. december 11-én Zmeskál István helyére iskolai felügyelőnek lépett elő, de erről a tisztségről 1846. december 8-án lemondott. Azonban 1852. augusztus 3-án három évre újra iskolai felügyelő lett.

²⁹⁴ EÖTTEVÉNYI, *i. m.*, 180.

²⁹⁵ RMEGYL NGyEGyJK, 1824/25, B 39.; RMEGYL NGyEGyJK, 1825/26, B 40.; RMEGYL NGyEGyJK, 1826/27, B 41.; RMEGYL NGyEGyJK, 1827/28, B 42.; RMEGYL NGyEGyJK, 1828/29, B 43.; RMEGYL NGyEGyJK, 1830/31, B 44.; RMEGYL NGyEGyJK, 1831/32, B 45.; RMEGYL NGyEGyJK, 1832/33, B 46.; RMEGYL NGyEGyJK, 1841/42, B 51.; RMEGYL NGyEGyJK, 1842/43, B 52.; RMEGYL NGyEGyJK, 1846/47, B 56. Bodroghy Papp József és Bodroghy Papp Ádám a győri gyülekezetben való részvételükről lásd a függelék.

²⁹⁶ Jegyző az alábbi konventi üléseken is: 1825. május 16., június 29., november 1., december 1.; 1826. február 2., április 3., június 29.; 1827. április 4., április 8., november 1., december 27.; 1831. március 22., május 18., július 31. RMEGYL NGyEGyJK, 1824/25, B 39.; RMEGYL NGyEGyJK, 1825/26, B 40.; RMEGYL NGyEGyJK, 1826/27, B 41.; RMEGYL NGyEGyJK, 1827/28, B 42.; RMEGYL NGyEGyJK, 1830/31, B 44.

²⁹⁷ Ügyviselő az alábbi konventi üléseken is: 1832. január 22., március 6., március 15., március 21., május 10., május 16., július 25. RMEGYL NGyEGyJK, 1831/32, B 45.

²⁹⁸ Fiskális az alábbi konventi üléseken is: 1828. augusztus 8., szeptember 23.; 1829. február 18., február 26., március 10. RMEGYL NGyEGyJK, 1828/29, B 43.

²⁹⁹ Főjegyző még: 1832. október 11., november 25. RMEGYL NGyEGyJK, 1832/33, B 46.

³⁰⁰ RMEGYL NGyEGyJK, 1832/33, B 46, pag. 77–78.

³⁰¹ RMEGYL NGyEGyJK, 1841/42, B 51, pag. 11.

³⁰² RMEGYL NGyEGyJK, 1842/43, B 52, pag. 61.

³⁰³ RMEGYL NGyEGyJK, 1846/47, B 56, pag. 62.

A konventen belül Bodroghy Papp József főként gazdasági ügyekkel, adósságrendezéssel foglalkozott.³⁰⁴ Emellett 1843. november 1-jén, 1844. november 1-jén és 1845. november 1-jén sor került a gyülekezet pénztárának kezelője által az azévi számadások beadására, melynek vizsgálatára mindkét évben egy választmányt neveztek ki. 1843-ban Bodroghy Papp a választmány alelnöke, egy évvel később tagja, 1845-ben pedig elnöke volt.³⁰⁵ 1844. december 11-én pedig a gyülekezeti ügyvédnél, Potyondy Gusztávnál lévő iratok levéltárba történő beadására is Bodroghy Papp elnöksége alatt került sor.³⁰⁶ Sőt december 27-én az ügyészi hivatalhoz tartozó iratok elrendezésére választott testület elnöke is ő lett.³⁰⁷

A konventen belül jelentős iskolai felügyelőségének időszaka is. Noha csak 1844-ben választották meg először, de az iskolák helyzete már korábban is szívügye volt. Ezt bizonyítja egyrészt, hogy több gyermeke is a győri evangélikus iskolában tanult,³⁰⁸ másrészt 1826. április 3-án az iskolák állapotának felülvizsgálatára őt is kinevezték.³⁰⁹ Emellett az – 1804-ben a diákok segélyezésére létrejött – alumneum jövedelmeinek és kiadásának volt elnöke az 1833/34-es tanévben, valamint választmányi elnöknek nevezték ki az 1841/42-es, 1842/43-as, 1844/45-ös tanévben.³¹⁰ 1846. május 6-án a Sopronban – lelkészek, tanítók, tanárok segédelésére – megalakult egyházkerületi gyámolda³¹¹ ügyintéző testületének – haláláig – egyik világi

³⁰⁴ Ügyeiről lásd részletesen: NEMESNÉ MATUS Zsanett, *A Bodroghy Pappok – Betekintés egy 19. századi jogtudó nemesi család történetébe*, Győri Tanulmányok, 35(2015), 143–160.

³⁰⁵ RMEGYL NGyEGyJK, 1842/43, B 52, pag. 59.; 1843/44, B 53, pag. 69.; 1844/45, B 54, pag. 67.

³⁰⁶ RMEGYL NGyEGyJK, 1843/44, B 53, pag. 3–4.

³⁰⁷ *Uo.*, pag. 15–16.

³⁰⁸ Oszkár 1855–1857, Dénes 1851–1857, Ilka 1857–?, Gizella 1851–?, Gyula 1841–1847, Lujza 1862–1865 között volt a győri iskola tanulója. RMEGYL I. Gyülekezeti Levéltár. C. Győri evangélikus oktatási intézmények. 1. Iskola államosítás előtt. Felvételi jegyzőkönyve a győri ág[ostai] hitv[allású] evang[élikus] gyülekezet Tanodájában a latin nyelvtani I. és II. osztálynak 1846. évi szeptember 1-jétől kezdve. G6, o. n.; A győri felső nyelvészeti evang[élikus] iskola névkönyve 1846–1868. G7, pag. 45. *Matricula Discipulorum Scholae Aug.[ustanae] Conf.[essionis] addictae Jauriensis. 1791–1856. G 4, o. n.*

³⁰⁹ 1826. április 3. RMEGYL NGyEGyJK, 1825/26, B 40, pag. 9.

³¹⁰ RMEGYL I. Gyülekezeti Levéltár. C. Győri evangélikus oktatási intézmények. 1. Iskola államosítás előtt. *Protocollum Alumnei Jauriensis Aug.[ustanae] Conf.[essionis] addictorum a 1ma September 1819, o. n.*

³¹¹ A gyámolda megalakulásában főként a tolna-baranya-somogyi egyházmegye 1843. június 28-án benyújtott tervezetének volt nagy szerepe, melyet a győriek július 12-én tárgyaltak meg. Ügyeinek intézésére a lelkész elnöklése alatt négy egyházi és négy világi személyt választottak. POSZVÉK Sándor, *A Dunántúli Ág.[ostai] H.[itvallású] Evang.[élikus] Egyházkerületi Gyámolda (Nyugdíj- és Gyámdíj-Intézet) története*, Sopron, 1897, 36–37, 42.

tagja is lett.³¹² Továbbá lelkesen részt vett a pápai református főiskola Győrbe hozatalának 1834-ben indult akciójában.³¹³

Az alföldi helyszínek, ahol Bodroghy Papp István vagy testvérei megfordultak, mind a békési esperességhez tartoztak. Mezőberényben két gyülekezet is létezett: a német és a szlovák.³¹⁴ Ő, testvérével, Jánossal együtt az 1723-ban alakult szlováknak voltak a tagjai.³¹⁵ Gyomán, ahova Bodroghy Papp 1833-ban került, csak 1840-ben alakult meg az első közösség,³¹⁶ Szarvason 1722-től létezett.³¹⁷ Orosházán pedig, ahol József lakott, 1744-től szintén működött lelkészség,³¹⁸ Aradon viszonylag későn, csak 1846-ban alakult meg.³¹⁹ Bodroghy Papp István is fontos szerepet játszott az egyház életében: 1848-ban az egyházkerület ügyeit intéző és rendszeresen üléselő békési evangélikus esperesség konzisztóriumának egyik világi ülnöke volt.³²⁰

A család számára a vallás megélésében fontos volt az adakozás. Nemcsak a nehézsorsúakon segítettek, hanem a kultúrapártolásra is nagy gondot fordítottak. Bodroghy Papp István öregdiákként 1828-ban 100 Ft-ot adományozott a Soproni Magyar Társaság könyvtárának gyarapítására,³²¹ majd egy forintot ajánlott fel testvérével, Józseffel együtt 1840-ben egy Mátyás királyról készült lovasszobor, majd szintén egy forintot adtak 1841-ben a Kölcsey Társaság számára egy Kölcsey-szobor felállítására.³²² 1831-ben pedig, mikor Mezőberényt is kolerajárvány sújtotta, azonnal segítséget nyújtott, és 100 Ft-ot adományozott a rendkívüli kiadások fedezésére.³²³

³¹² *Uo.*, 49, 82., SZÉKÁCS, *A magyarhoni ..., i. m.*, 82.

³¹³ *L. lentebb.*

³¹⁴ SZÉKÁCS, *A magyarhoni ..., i. m.*, 15.

³¹⁵ Erre bizonyíték János halála (1827. szeptember 17.), akit a szlovák anyakönyvbe jegyeztek be. Mezőberény, szlovák evang. vegyes akv. (1785–1832) fol. 122r. MNL OL Mikrofilm-gyűjtemény, A 2059.

³¹⁶ SZÉKÁCS, *A magyarhoni ... i. m.*, 16.

³¹⁷ *Uo.*, 94.

³¹⁸ *Uo.*

³¹⁹ *Uo.*, 92.

³²⁰ *Uo.*, 14.

³²¹ Bodolay Gézánál helytelenül Bodroghy Papp Jánosként szerepel, de biztosan nem róla van szó, hiszen ő 1827. szeptember 17-én Mezőberényben meghalt. BODOLAY, *i. m.*, 390.

³²² *Adakozás Mátyás király lovasszobrára*, Honművész, 8(1840)/9, 735. Lásd még: *Jelenkor*, 9(1840)/9, 359., *Hírnök*, 4(1840)/95, o. n. *Adakozások Kölcsey emlékére*, Honművész, A Regélő folyóiratnak társa, IX(1841)/i, 237. Lásd még: *Pesti Hírlap*, 1841/28, 226.

³²³ JESZENSZKY, *i. m.*, 30.

1834. január 7-én pedig pénzügyi támogatója volt a Mezőberényben 1802-től működő gimnázium Szarvasra történő áthelyezésének.³²⁴

József és Ádám 1832-ben 5-5 forinttal támogatta a Tudományos Akadémia tőkepénzét,³²⁵ továbbá József 100, Ádám pedig 30 Ft-tal járult hozzá 1844-ben a pápai református iskola Győrbe hozatalánál az újonnan felépítendő épület kiadásaihoz.³²⁶

Mindezek mellett József 50 forintot adományozott az 1835-ben megalakult Magyar Gazdasági Egyesület alapítványának is 1841-ben.³²⁷ Felesége, Nagy Ludovika kultúrapiártoló volt: 1865-ben a Győri Közlöny egyik elhalálozott munkatársának, Balázs Somának Tihamér álnéven írt költeményei (*Cserje-Bokor*) kiadását segítette.³²⁸ József gyermekei is gyakran álltak jó ügy mellé: Dénes és Ludovika 1875-ben egy-egy forinttal támogatták a budai vízkárosultakat.³²⁹ Ludovika és Ilona Emília 1869-ben a pécsi evangélikus egyház templomának felépítésére ajánlottak fel pénzt,³³⁰ Ludovika 1887-ben pedig a veszprémi tűzkárosultak számára is adakozott.³³¹

A Bodroghy Papp család számos tagja mindezek mellett csatlakozott több, a korszakban újonnan létrejött egyesülethez, szervezethez is. Kutatások kimutatták,³³²

³²⁴ *A Szarvasi Főgimnázium ..., i. m., 20–31.*

³²⁵ DÖBRENTAI GÁBOR, *Magyarország, Közlés a' magyar tudós Társaság Igazgató Tanács üléséből, Jelenkor, 1832, 32. sz., 289.*

³²⁶ *Folytatása a' pápai Győrbe hozatandó protestáns főiskola számára tett ajánlatoknak (1844),* Protestáns egyházi és iskolai lapok, 3(1844)/35, 839. Az akció 1834-ben indult és az volt a célja, hogy a két protestáns egyház úgy egyesüljön, hogy a pápai református főiskolát Győrbe vigyék át. A győriek megpróbálták maguk mellé állítani mindenkit, de végül 1845-ben a komáromi reformátusok vétőzták meg az ügyet, akik a háttérben azon működtek, hogy a pápai kollégium hozzájuk kerüljön. A főiskola Győrbe hozatalából egyelőre nem valósult meg semmi. De még ez évben a reformátusok kerületi gyűlésüket a Veszprém megyei Palotán tartották, ahova az evangélikus egyházból is mentek követek. Eldöntötték, hogy 1845-től külön bizottság veszi kezébe a főiskola ügyét, melyet a győri evangélikusok olyan előrelépésnek tekintettek, hogy az 1845. március 25-i kerületi gyűlésen 10.000 forintos alapítványt tettek, melynek kamataiból két nyelvészeti tanszéket – kiknek tanárait ezek után a konvent választja – fognak majd javadalmazni. Közben azonban Sopronban is elterjedt a hír a református főiskola Győrbe hozatalának tervéről, ahol tiltakozva aláírásgyűjtésbe kezdtek. Ez némileg ugyan visszalépést jelentett, de ettől függetlenül az 1845. június 13-i ülésen a győriek elhatározták, hogy az 1845. június 17-én Komáromban tartandó református kerületi gyűlésre követeket küldenek, köztük Bodroghy József iskolai felügyelőt. Azonban hiába érveltek céljaik mellett, megvétőzták a győriek tervét, mert kiderült, hogy közben a komáromiak is szerették volna a pápai kollégiumot. Bővebben lásd EÖTTEVÉNYI, *i. m., 174–177.*

³²⁷ *Gazdasági Tudósítások és Rohonci közlemények, V(1841)/1, XIV, 141.*

³²⁸ *Győri Közlöny, 9(1865)/51, 202–203.*

³²⁹ *Vasárnapi Újság, 22(1875)/30, 477.*

³³⁰ *Protestáns Egyházi és iskolai lapok, 12(1869)/32, 1021.*

³³¹ *Pápai Lapok, 14(1887)/11, 220.*

³³² A kutatások főként Pestre és Pozsonyra, és azon belül is a német evangélikusokra vonatkoznak. Mivel a Bodroghy Papp család tagjai viszonylag nagy számban szerepelnek az egyesületi tagok között, a

hogy Pesten és Pozsonyban az evangélikus gyülekezet bizonyos tagjai gyakran megtalálhatók az egyesületek³³³ szervezői vagy választmányi pozícióiban, kiemelkedő szerepet vállalva ezzel a korszakban újszerűnek tekinthető társadalomszerveződési formában. Ez az egyleti tagság azonban nem feltétlenül a vallásossággal állt összefüggésben, hanem sokkal inkább azonos társadalmi helyzetükkel, a hasonló keretek között lezajló szocializációjukkal és kultúrájuk közös jegyeivel magyarázható. Több helyen – főként karitatív tevékenységeknél – az evangélikus tagok rokoni kapcsolatban is álltak egymással.³³⁴ A kutatások azonban az 1848-at megelőző időszakra vonatkoznak, viszont a Bodroghy Papp családdal kapcsolatos adatok az 1848/49-es szabadságharc utáni időkből vannak. Ez alól Bodroghy Papp József kivétel, aki 1838-ban a Kovács Pál orvos által szervezett Győri Olvasó Társaságnak lett a tagja.³³⁵ József fiai közül Gyula 1871. január 25-én a Győri Önkéntes Tűzoltóegylet³³⁶ oltóinál mint szakaszvezető szerepel.³³⁷ Dénes 1870-ben pedig tagja volt a Győri Korcsolyázó Egyesület³³⁸ igazgató választmányának, valamint 1900. január 1-jén mint

jövőben érdemes lenne figyelmet fordítani a győri egyesületek tagjainak összetételére is. Talán választ lehetne adni egyrészt arra a kérdésre – Pesttel, Pozsonnyal összevetve – hogy mekkora számban voltak jelen evangélikusok ezekben a szerveződésekben. Másrészt – feltérképezve kapcsolati hálójukat – mennyi szerepe lehetett a rokoni viszonyoknak a részvételben.

³³³ TÓTH Árpád, *Az evangélikus polgárság részvétele ...*, i. m., 5–27. Tóth Árpád az egyesület alatt a következőt érti: a szervezethez csatlakozás önkéntes, közös célja a közérdek szolgálata, a tagok elköteleződnek (tagdíjfizetés vagy aktív tevékenység), tagság által jóváhagyott alapszabálya van, a tagok a szervezeten belül jogilag egyenlők, a szervezet autonóm és működése nyilvános. 1848 előtt az egyesületek valós összlétszámáról nincs pontos adat. Az 1845 elején országosan végrehajtott egyesületi összeírás eredményei csak a töredékét mutatják a szervezetek tényleges számának. Kb. 500 magyarországi egyesület lehetett, közülük 80 Pest-Budán, 25 Sopronban és Pozsonyban, 100 pedig Erdélyben, főként a szász városokban működött. Típusait tekintve a kaszinók és olvasótársaságok, takarékpénztárak, gazdasági egyesületek nagyszámú településeken alakultak, a jótékonyági profilú és önszervező egységek pedig a legurbánusabb városokban. *Uo.*, 8–10.

³³⁴ *Uo.*, 21–24.

³³⁵ *A Győri Olvasó Társaság részeseinek névsora betűrenddel 's annak szabályai*, Győr, Özvegy Streibig Klára, 1845. RFMTM, Helytörténeti gyűjtemény, HD.75.86.4., *A győri Olvasótársaság névkönyve az 1848-ik évre*, Győr, Özvegy Streibig Klára, 1848. RFMTM, Helytörténeti gyűjtemény, HD. 75.86.5.

³³⁶ Az első tűzoltóegyletet Aradon alapították 1835-ben. A kiegyezés után Sopronban, Pozsonyban, Nagyváradon és Lippán is megszervezték, majd 1870 nyarán Győrben is megalakult a Győri Önkéntes Tűzoltóegylet. BŐSZE Sándor, *Szent Flórián lovagjai* (Könyvismertetés: SÁRY István, *A győri tűzrendészet és tűzoltóság története, 125 éves a városi tűzoltóság*, Győr, Győr Városi Tűzoltóság–Győr Megyei Jogú Város Levéltára, 1995.), Győri Tanulmányok, 19(1997), 293. Megalakulásának évében 280 tagja volt. BANA József, *3. függelék az egyesületek, alapítványok, közcélú adományok fejezetéhez, Győr város egylet-politikája*, Győri Tanulmányok, 33(2011, *Győr a modellváltó város 1867–1918, Források a dualizmus kori Győr történetéből*), 340.

³³⁷ Győri Közlöny, 15(1871)/8, 35.

³³⁸ A téli sport kedvelői hozták létre 1865-ben. Elnöke volt többek között Zechmeister Károly, majd polgármester utódja Wennes Jenő, választmányi tagjai között szerepel Angyal Armand dalszerző. 1866-ban kértek a várostól és kaptak évi 1 aranyért korcsolyázásra alkalmas területet. *Jégre vitték a tanácsot* = BANA

takarékpénztári részvényes is szerepel.³³⁹ Bodroghy Papp József egyik lánya, Ilona Emília 1873-ban a Győr városi és megyei Kisdédvédegylet³⁴⁰ bizottságának tagja, 1895-ben pedig az Első Győri Takarékpénztár egyik részvényese.³⁴¹ A másik lány, Ludovika 1869-ben jegyet váltott a Győri Jogász-segélyezőegylet³⁴² báljára, bár ez még nem jelenti feltétlenül tagságát.³⁴³ 1895-ben viszont részvényese a takarékpénztárnak, majd 1911-ben a Machlup Adolf üdülőház intézője, ahol 24 lábadozó beteget ápoltak ingyenesen.³⁴⁴ Az unokaöcs, ahova Bodroghy Papp István élete végén költözött, 1872 és 1877 között tagja volt Aradon a Fraternitas szabadkőműves páholynak.³⁴⁵

A Bodroghy Papp család esetében – kutatások híján – nehéz megállapítani, hogy az evangélikus felekezethez tartozásuk mennyiben motiválta őket abban, hogy egyleti tagok legyenek. A győri takarékpénztári részvényesek névsorában három testvér is szerepelt, azonban ők a Bodroghy Papp István utáni generációhoz tartoztak. A család reformkori tagjai számára az evangélikus közösség meghatározó volt. Szerepe lehetett lakóhelyük megválasztásában, gyülekezeten belüli feladatok ellátásában. Bodroghy Papp István kapcsolati hálójánál egyértelműen látszik, hogy többnyire evangélikus körökben mozgott. Ezek a kapcsolatok olyannyira erősek lehettek, hogy sem a földrajzi távolság, sem az egyre ritkuló találkozások nem fakították meg.

József, *A lövöldöző „Levélhordozó”, Jegyzetek Győr történetének lapjaihoz*, Győr, Győr Megyei Jogú Város Levéltára, 2001 (Városi Levéltári Füzetek, 3), 16. 1865-ben 451 tagja volt. BANA, 3. függelék ..., i. m., 340.

³³⁹ Győri Közlöny, 14(1870)/101, 425., SZÁVAY, i. m., 81.

³⁴⁰ 1873-ban került sor megszervezésére a Magyarországi Központi Fröbel Nőegylet felhívására. Az egylet 1874. január 11-én tartotta alakuló közgyűlését. Elnöke Vargyas Endre tanfelügyelő lett, tikára Pisztor Mór jogakadémiai tanár. 30 alapító és 339 rendes taggal kezdte meg működését. SÁRY István, *Győr város óvodái a 19. században*, Győri Tanulmányok, 26 (2002, Homo Ludens I.), 142.

³⁴¹ Győri Közlöny, 2(1873)/41, o. n., *Hölgyek és Urak győri Millenniumi Naptára az 1896. évre*, Győr, 1895, 163.

³⁴² Az 1820/21-ben létrejött egyletet megalakulásakor Deák Ferenc 30 forinttal támogatta. BICZÓ Zalán, *Deák Ferenc tanulóévei a győri Királyi Kerületi Akadémián = A győri jogászképzés évszázadai*, Győr, Széchenyi István Egyetem, 2008, 186.

³⁴³ Győri Közlöny, 13(1869)/64, 259.

³⁴⁴ *Hölgyek és Urak győri Millenniumi Naptára az 1896. évre*, Győr, 1895, 163., *Budapesti Czim- és Lakásjegyzék*, Bp., Franklin, 1911, 319. *Uo.*, 1912, 336. *Uo.*, 1916, 556.

³⁴⁵ BERÉNYI, i. m., 455–466. A királyi Magyarország első páholya 1769-ben alakult Eperjesen számos evangélikus taggal. Ugyanez megfigyelhető az 1774-ben Selmechányán és a Pesten (ennek megalakulása 1787 előttre tehető) szervezetre is. TÓTH Árpád, *Az evangélikus polgárság részvétele ..., i. m.*, 10–14.

B) MŰVELTSÉG

*Uj reményt most üzene
Törvény buzgó tanulása
Elmés velős tudomány
Remek munkák olvasása.*

(Bodroghy Papp István: *Epedő Szerelem*, 29. Dall)

A török uralom miatt Magyarország társadalmi és állami modernizáció tekintetében lemaradt. A 16–19. századi Európában lezajló kulturális forradalom – amely során a lakosság túlnyomó többsége írni-olvasni tudóvá vált – a magyar társadalomban megkésve, a 18. század végétől, 19. század elejétől jelentkezett. A nagy áttörésre, az írni-olvasni tudás elterjedésére csak az 1848/49-es forradalom utáni fél évszázadban került sor. Nem szabad azonban elfelejteni, hogy 1870-ben a lakosság 51%-a még mindig analfabétának vallotta magát.³⁴⁶

Az alfabetizációs folyamat vizsgálata nehéz feladat, mert sem az íráshasználat, sem az olvasás felől közelítve nem lehetünk teljességgel biztosak a kapott eredményekben. Ráadásul az olvasástudás mérésére kevesebb forrás áll rendelkezésre: a nyomtatott könyvek, kalendáriumok, sajtótermékek példányszámából, olvasótársaságokból, nyomdák, könyvkereskedők, könyvkötők számából³⁴⁷ vagy levéltári források egy-egy mondatából lehet megállapításokat tenni.

³⁴⁶ TÓTH István György, *Alfabetizáció a XVII–XVIII. századi Magyarországon*, Acta Papensia, 2(2002)/1-4, 35.

³⁴⁷ Erre lásd például: FÜLÖP Géza, *Olvasási kultúra és könyvkiadás Magyarországon a felvilágosodás idején és a reformkorban (1772–1848)*, Bp., Hatágú Síp Alapítvány, 2010, 25–41.; példányszámokra, sajtóorgánumokra KÓKAY György, *A könyvkereskedelelem a magyar felvilágosodás korában és a reformkorban (1772–1848)* = Uő., *A könyvkereskedelelem Magyarországon*, Bp., Balassi Kiadó, 1997. Elérhető: <http://mek.niif.hu/03200/03233/html/kokay17.htm>, letöltés ideje: 2019.09.23., SZALISZNYÓ Lilla, „Egy könyvkiadás engem könnyen megakaszt”, *Kisfaludy Sándor műveinek kiadása és terjesztése 1816-ban*, It, 92(2011)/3, 341–359., SZAJBÉLY Mihály, *Könyv- és lapkiadás a felvilágosodás idején és a reformkorban, 1821. megjelenik Kisfaludy Károly Aurora című évkönyvének első kötete = A magyar irodalom története, 1800-tól 1919-ig, II*, szerk. SZEGEDY-MASZÁK Mihály, VERES András, Bp., Gondolat Kiadó, 2007, 73–90., HUDI József, *Márton Gábor református esperes méhészeti szakkönyvének kiadása és olvasói, Esettanulmány* = Uő., *Könyv és társadalom, Könyvkultúra és művelődés a XVIII–XIX. századi Veszprém megyében*, Bp., Országos Széchenyi Könyvtár – Gondolat Kiadó, 2009, 126–132.; olvasótársaságokra: HUDI József, *A Veszprémi Olvasótársaság története 1841–1844, Adalékok a Veszprém megyei reformkori egyletek történetéhez*, Veszprém, 1986 (A Veszprém Megyei Múzeumok Közleményei, 18), 451–477., HORVÁTH Sándor Domokos, *i. m.*, 19., NEMES Erzsébet, *Olvasókörök*

Az olvasás tudása és szeretete a társadalom egyes szintjein eltérő volt a korszakban. A főrangú olvasóközönség szerepe, irodalompartolása a 18. század végén csökkent. Ekkor főként külföldi könyveket gyűjtöttek és olvastak, de a reformkorban többen bekapcsolódtak kaszinók, olvasóegyletek tevékenységébe, és magyar irodalmi művekre fizettek elő. A Pest-Budán vagy vidéki városokban élő diákok, jurátusok, orvosok, tanárok, publicisták élhettek a művelődés különböző intézményei adta lehetőségeivel. Diák- és olvasótársaságokhoz csatlakozhattak, színházba járhattak, könyvkereskedésekben könyveket vehettek. Polcaikon a külföldi irodalmi művek mellett magyar nyelvűek is megjelentek, és ők voltak a sajtótermékek legszorgalmasabb előfizetői.³⁴⁸

A 18. századtól Mária Terézia és apja, III. Károly intézkedései nyomán elindult egy bürokratikus úton történő szakszerűsítés, mely a papi pálya mellett egy másik, új utat nyitott a nemesség felemelkedése számára. Az államnak ugyanis olyan, minél magasabban kvalifikált szakemberekre volt szüksége, akiktől megkövetelheték, hogy az államigazgatás feladatait a lehető legprecízebben végezzék el. Ez az úgynevezett hivatalnokréteg tudását gimnáziumban és az öt királyi jogakadémia egyikén szerezte meg, vagy az egyetemi képzést választotta. Az előbbi azonban több előnnyel járt, hiszen a jogakadémiákon a hallgatók sokkal inkább részesültek gyakorlati képzésben, az egyetemeken inkább az elméletben mélyültek el.³⁴⁹ Tanulmányaik során ők is megismerkedtek a polgári életformával, beköltöztek a városba, olvasták a korabeli irodalmat és sajtót,³⁵⁰ színházakba és olvasótársaságokba jártak, és ezzel kiemelkedtek társaik közül.³⁵¹

egykor és ma, Hazai és határon túli olvasókörök a XVIII. századtól napjainkig, Könyvtári Levelező Lap, 2010/7, 3–12.

³⁴⁸ FÜLÖP, *Olvasási kultúra ...*, i. m., 42–43.

³⁴⁹ GÖNCZI Katalin, *Jogászképzés a királyi akadémiákon a felvilágosodás korában és a reformkorban*, Jog Történeti Szemle, 2(2006), 1.

³⁵⁰ Pl. Szüts Adolf Győr megyei alügyész és Koltay Horváth Dániel Győr megyei tisztviselő könyvei arról tanúskodnak, hogy főként a külföldi polgári irodalom iránt érdeklődtek, valamint a reformkor hazai problémáit megjelenítő műveket, újságokat forgattak. FÜLÖP Géza, *Olvasási kultúra ...*, 44.

³⁵¹ FÜLÖP Géza, *A vidéki birtokos nemesség könyvkultúrája a 18-19. század fordulóján, A Skublics-család zalaszentbalázi könyvtára*, Magyar könyvszemle, 90(1974)/3-4, 249–251., valamint Uő., *A köznemesség műveltségének olvasmányháttere a felvilágosodás idején és a reformkorban*, Nógrád Megyei Múzeumok Évkönyve, VII(1981), 107–108., BENDA Kálmán, *A magyar köznemesség művelődési törekvései a XVIII. században*, Nógrád Megyei Múzeumok Évkönyve, VII(1981), 91–92.

A vidéken élő birtokos nemesség egy része velük szemben műveletlen, elmaradott, parlagias volt.³⁵² Az analfabetizmus főként a 100 holdnál kevesebbet birtokló nemesekre és parasztokra volt igaz, hiszen nem volt kötelező iskolába járniuk, és ezt az idénymunkák idejére ki is használták. Az 1802-ben Uraiújfaluban végzett egyházlátogatás jegyzőkönyve szerint is a tanulók „dolog idejében hamar kimaradnak (...) [azonban] Az ujfalui oskolabeliek ha ki-maradtak is, korábban bé küldettek ismét az oskolába”.³⁵³

A vidéki nemesek másik része azonban kiemelkedett társaik közül.³⁵⁴ Ők a gimnáziumi és/vagy akadémiai tanulmányaik alatt városi környezetben szocializálódtak. Így ha vissza is tértek birtokaikra, fontos lett számukra a művelődés, de főként gazdasággal, kereskedelemmel és iparral foglalkozó könyveket gyűjtöttek. A parasztság az 1848/49-es forradalom után kezdett csak bekapcsolódni ebbe a körbe.³⁵⁵

A magyarországi kora újkori értelmiség olvasmányainak feltárása 1979-ben indult meg intézményesített keretek között. Ennek köszönhetően több mint kétezer magán- és intézményi könyvtár anyaga dokumentálható a 16–17. századból és legalább ugyanennyi a 18. századból. Azonban elemző, forrásokat feltáró munkák elsősorban a 16–17. századra vonatkoznak, a 18–20. század olvasmánytörténetéről mindössze alapkutatásokkal (például egy-egy megyéről, egyházi, oktatási intézményről, családról, személyről) rendelkezünk.³⁵⁶

³⁵² Lesújtó véleményt írt erről a jakobinus-perben halálraítélt, és 1795-ben kivégzett Laczkovics János, aki szerint a nemes ugyanolyan mint a nemtelen, mindössze abban különböznek, hogy „pergaménáján levő nemességinek megbizonyíttatására címerül egy bivaly, ökörszarv, medve, szarvas, vadkan, vagy övedzésig lemezítelenedett asszony vagyon papírosára festve (...) Ezen nemes ember (...) ki a ködöt párolgó Werbőczit pipafüstje között szomorúan olvassa. (...) privilégiumjait, nemességit hányja-veti (...) ki a közönséges jónak előmozdítására, vagy az ország terheinek hordozására semmit sem cselekszik, améglén a nemtelen, de hasznos ember szántó földjeit dolgozza, rétjeit kaszálja, kertjeit műveli, kereskedést folytat, mesterséget űz”. Idézi BENDA. *i. m.*, 90., BALLAGI Géza, *A politikai irodalom Magyarországon 1825-ig*, Bp., Franklin Társulat, 1888, 355–356.

³⁵³ EOL Evangélikus Egyházlátogatási jegyzőkönyvek, Dunántúli Egyházkerület, Egyházlátogatási jegyzőkönyvek 1786–1813, Katolikus egyházlátogatások 1698, 1802 Vasi-Felső Egyházmegye, esperesi látogatás. Uraiújfalu (Urai-Ujfalu) 1802. május 31. pag. 18.

³⁵⁴ BENDA, *i. m.*, 42–46, 91–92.

³⁵⁵ Ez főként a dualista állam lépéseinek köszönhető, például a népiskolai törvény bevezetésének, végrehajtásának.

³⁵⁶ MONOK István, *Művelődési eszmények, A tudás mintázatainak változásai (olvasmánytörténeti nézőpontból)* = *Az oktatás korproblémái*, Bp., ELTE Eötvös Kiadó, 2017, 41–43.

Vas megyében az 1781-ben elhalálozott Felsőbüki Nagy Dávid³⁵⁷ rendelkezett az egyik legjelentősebb könyvállománnyal. Hagyatékában 185 könyv maradt fent, melyeket a leltárt készítő fel is sorolt. Ezek között volt – Felsőbüki jogi végzettsége miatt – 10 jogi szakkönyv (például Corpus Juris, Huszty-féle Jurisprudentia practica), 28 tankönyv és iskolai olvasmány (Alvarez nyelvtana, két poesis-tankönyv, egy történelem és egy számtankönyv, ókori klasszikusok), 72 kötet vallási mű, valamint német (24 kötet) és francia (8 kötet) irodalom. Emellett érdekelhette a bányászat és a hadtudomány, a dohánytermesztésről és solymászatról több latin tankölteménye is volt. Mindezek mellett ő maga is írt két ünnepi beszédet, továbbá övé az egyetlen jegyzékkel rendelkező könyvtár, melyben folyóiratok is voltak.³⁵⁸

Említésre érdemes Vörös Zsigmondé is. Felsőbüki Nagy Dávidéval szemben nem írták össze részletesen könyvhagyatékát, így mindössze csak annyit lehet tudni róla, hogy 166 könyve volt, az összeírók „üdőknek rövidsége miatt” nemcsak hogy felsorolni nem tudták mind az összeset, hanem a szerzőket és műveket sem tudták azonosítani.³⁵⁹

Békés vármegyében Hrabovszky László 18. század végén kelt végrendeletében szerepelt az az almárium, mely 116 kötetel büszkélkedett. Ezek között voltak például jogi- és államelméleti (Corpus Juris, Huszty: Jurisprudentia practica), történeti (Antonio Bonfini, Istvánffy Miklós) és ókori klasszikus (Cicero, Seneca, Livius) művek is.³⁶⁰

A Skublics-család – Skublics Imre és fia, Skublics Károly – zalaszentbalázi könyvtára is kiemelkedik a korszakban. A könyvállományt Kisfaludy Sándor barátjaként Imre kezdte el gyűjteni, és végül Károly 1831-ben felajánlotta a megyének az első zalai közkönyvtár megalapítására.³⁶¹ Ekkor 1954 kötetet tartalmazott: latin,

³⁵⁷ A család Nagy Benedek ledéci (ma Sopronhorpács) jobbágnak köszönhetően szerzett 1616. március 17-én nemességet II. Mátyás királytól. 1631-ben jutott birtokhoz Felsőbükön, 1642-ben Sopron vármegye esküdtje. Második felesége a vasvári kanonok húga, Köntös Margit, ezzel a házassággal indult meg a társadalmi felemelkedés. Fia György már tekintélyes birtokokkal rendelkezik, 1686-tól Sopron vármegye főjegyzője, alispánja, majd nádori ítélőmestere. Újabb birtokokat szerez (pl. Sitke, Martonfalva), de a központ továbbra is Felsőbük. SZLUHA Márton, *A felsőbüki Nagy család eredete*, Vasi Szemle 57(2003), 577–581.

³⁵⁸ *Uo.*, 240–243.

³⁵⁹ TÓTH István György, *Nemesi könyvtárak Vas megyében a 18. század második felében*, Történelmi Szemle, 32(1990)/3-4, 231.

³⁶⁰ HÉJJA Julianna Erika, *Egy XVIII. századi Békés vármegyei kisnemes, Hrabovszky László olvasmányai*, Magyar könyvszemle, 117(2001)/3, 351–355.

³⁶¹ FÜLÖP Géza, *A vidéki birtokos ...*, 252–253.

német, francia, olasz nyelvűeket, szépirodalmi, filozófiai, esztétikai, irodalom- és történettudományi műveket. A legnagyobb csoportot a magyar és külföldi szépirodalom termékei jelentették: például Zrínyi, Gvadányi, Faludi, Barcsay Ábrahám, Ányos Pál, Kis János, Berzsenyi, Kisfaludy *A kesergő szerelem* című verseskötete, valamint a *Gyula szerelme* című regéje.³⁶² Kedvelték a történeti munkákat is: Pray György, Heltai Gáspár, Bél Mátyás, Istvánffy Miklós, Széchenyi István műveit.³⁶³

Győrből említésre érdemes Vida László vármegyei főszolgabíró könyvtára, aki 1781-ben több mint 150 darab művet hagyott hátra. Ezek főként latin nyelvű teológiai és jogi művek voltak, de volt köztük német és 19 magyar nyelvű (Biblia, imádságos könyv, házi orvosságokról szóló stb.) is. Azonban a híres győri kalendáriumból nem volt példánya.³⁶⁴ Milkovics János pápói prépost 1762. június 1-jén felvett hagyatéki leltárában 27 fejezetben csoportosítva 433 tételben rögzítették a vagyontárgyakat, és ezek között 136 könyvet is feljegyeztek. Nagy része teológiai mű, de vannak jogi művek és ókori klasszikusok is.³⁶⁵

Az Afrika-kutató Teleki Sámuel 1822-ben 36 ezer kötetet hagyott hátra a marosvásárhelyi könyvtárunkban – az úgynevezett Teleki Tékában –, melynek kurátora mindig a legidősebb Teleki fiúörökös lett. A 36 ezer kötetéről katalógus is készült, ebből 4 kötet meg is jelent, az ötödik kéziratban maradt.³⁶⁶ A Trencsén megyei Illésházy család 1792-ben 8000 kötetel rendelkezett, amit aztán Illésházy István 1835-ben felajánlott a nemzeti könyvtár gyarapítására.³⁶⁷

Szenvedélyes könyvgyűjtő volt Jankovich Miklós is. Orvosok, jogászok, földesurak hagyatékait vásárolta fel, valamint előszeretettel kereste a ritka

³⁶² *Uo.*, 254.

³⁶³ *Uo.*, 257.

³⁶⁴ HORVÁTH József, *Adalékok a 18. századi győri magánkönyvtárak történetéhez, Vida László főszolgabíró könyvtáráról*, A Kisfaludy Károly Megyei Könyvtár Évkönyve, Győr, Kisfaludy Károly Megyei Könyvtár, 2008, 212–236. Győri kalendáriumra lásd HORVÁTH Sándor Domokos, *i. m.*, 9–17., HORVÁTH József, *Fejezetek a győri nyomdászat történetéből, a Streibig-nyomda (1727–1850)*, Magyar grafika, 61(2017)/2, 65–69.

³⁶⁵ HORVÁTH József, *Milkovics János pápói prépost könyvtáráról = In labore fructus, Jubileumi tanulmányok Győregyházmegye történetéből*, szerk. NEMES Gábor, VAJK Ádám, Győr, Győri Egyházmegyei Levéltár, 2011 (Források, feldolgozások, 13), 127–150.

³⁶⁶ MONOK István, *A hagyományos világ átváltozásai, Tanulmányok a XVIII. századi magyarországi könyvtárak történetéhez*, Bp.–Eger, Kossuth Kiadó – Eszterházy Károly Egyetem, 2018, 190.

³⁶⁷ *Uo.*, 194.

kiadványokat és a magyar történelem kiadatlan forrásait. Több corvina is a tulajdonába került. Kedvtelése azonban olyannyira kimerítette a család anyagi helyzetét, hogy a gyűjtemény egy részét megvette a nemzeti könyvtár, másik részét pedig elárverezték.³⁶⁸

Az írástudás vizsgálata az olvasni tudásnál némileg egyszerűbb, azonban a forrásokon (végrendeletek, tanúvallomások, adóslevelek, lajstromok stb.) található keresztek, sajátos vagy éppen tényleges névalírások sem támasztják alá minden esetben az írni tudást. A 18. század végéről és a 19. század elejéről viszonylag nagy mennyiségű szöveg maradt fenn, melyek igazolhatják az alfabetizmus terjedését a korszakban. Megnőtt az énekeskönyvek és közmondásgyűjtemények,³⁶⁹ verses kötetek száma, gyakoriak a családi magánlevéltárakban, hagyatékokban, kisebb vidéki gyűjteményekben őrzött költemények (például gúnyversek, epigrammák, episztolák, alkalmi versek) és egyre többször találkozni saját kézzel írott végrendeletekkel is.

A Bodroghy Papp család reformkori tagjai megerősítik az előbbieken bemutatott alfabetizációval kapcsolatos kutatási eredményeket. Bodroghy Papp István, és testvére, József – illetve annak egyik fia, Gyula is – jól érzékelték a II. Józseffel kezdődő változást, és kitörési lehetőségként és apjuk támogatásával döntöttek a jogi pálya mellett. „Lelkünket, melly Isteni tulajdonokkal / Ékeskedik csak a’ virtusnak szentelni / Elménket nemessebb, főbb tudományokkal / Napról napra nagyobb tökélyre emelni (...) Tanulni Törvényét ama Jó Hazának / Mellyhez a’ szeretet már ott le kötözött / Midőn még böltsönkben minket ringatának / Tudni nagy őseink ránk miket

³⁶⁸ *Uo.*, 194–195. A családról, a könyvgyűjtés menetéről és a gyűjtemény sorsáról lásd bővebben BERLÁSZ Jenő, *Jankovich Miklós könyvtári gyűjteményeinek kialakulása és sorsa*, Az Országos Széchényi Könyvtár évkönyve, 1970–1971, Bp., 1973, 109–173.

³⁶⁹ Például a váci *Énekes Gyűjteményről* lásd CSÖRSZ Rumen István, *Az első magyar lírai antológia: a váci Énekes Gyűjtemény (1799, 1801, 1803, 1823) = Doromb 1, Közköltészeti Tanulmányok*, szerk. Uő., Bp., Reciti, 2012, 141–178. Erdélyi János *Népdalok és mondák* gyűjtéséről lásd CSÖRSZ Rumen István, *A Népdalok és mondák közköltészeti forrásai*, ItK, 118(2014)/5, 611–628., továbbá Erdélyi felhívására küldött énekeskönyvről GYÜSZI László, *Egy 19. századi kéziratos népdalgyűjtemény Komárom vármegyéből*, Limes, 15(2002)/2, 117–128. Korábbi korszakra kurrens MEDGYESY-SCHMIKLI Norbert, *Kisiskolák, tanítómesterek és kéziratos énekeskönyveik a 18. századi győri egyházmegyében = Primus inter omnes, Tanulmányok Bedy Vince születésének 150. évfordulójára*, szerk. ARATÓ György, NEMES Gábor, VAJK Ádám, Győr, Győri Egyházmegyei Levéltár, 2016 (Források, feldolgozások, 25), 383–407. Csokonai gyűjtéséről BARSZ Ernő, *Csokonai és a néphagyomány*, Széphalom: A Kazinczy Ferenc Társaság Évkönyve, 19(2009), 351–366. Csokonairól származó anekdoták, művei énekesgyűjteményekben lásd LUKÁCS László, *Csokonai a néphagyományban*, Bp., Ráció Kiadó, 2007. Pálóczi Horváth Ádámról lásd *Magyar Arión, Tanulmányok Pálóczi Horváth Ádám műveiről*, szerk. CSÖRSZ Rumen István, HEGEDÜS Béla, Bp., Reciti, 2011. Közmondásgyűjteményre *Kovács Pálnak Magyar példa és közmondásai*, Győr, 1794 hasonmás kiadása Győr, Győr-Moson-Sopron Megyei Múzeumok Igazgatósága, 2008.

hagyának / Mi a' király és a' Nemzetnek Törvénye.” – olvasható Bodroghy Papp egyik episztolájában,³⁷⁰ mely szerint – az ő, a nemességet szerző ítélőmesterként és érseki nemesek nádoraként ügyvédi feladatokat ellátó Bodroghy Gergely folytonos tudatban tartása során – már a bölcseben beléjük táplálták ezt a választási lehetőséget. Emiatt kerülhetett sor a Bodroghy predikátum felvételére is. A legfontosabb számukra: „A' hazáról érdemi koszorut nyerhetni / Ez valódi remek örökös dicsőség.”, miközben három dolog lebegett szemük előtt: „Virtus, szerelem, barátság három / Mennyei véd késérői éltünknek.”

Hivatali nemesként a gimnáziumi és jogakadémiai tanulmányaik során a Bodroghy Papp fiúk megismerkedtek a városi kultúrával. Vidéki birtokukra nem tértek vissza, hanem helyette a várost választották. Támogattak iskolákat, könyvtárakat, és időnként mecénásként tűntek fel egy-egy személy életében is. Elköteleződtek az irodalom és tudományok mellett, amit előfizetéseik is bizonyítanak.

A *Faragószék* költőjének nem maradt fenn leltára, de a versek olvasmányélményei, valamint az előfizetői listák alapján összeállítható egy részleges könyvlista, mellyel Bodroghy Papp rendelkezett. A következő művek biztosan polcán sorakozhattak: Csokonai Vitéz Mihálytól a *Lilla, érzékeny dalok III könyvben* második, 1808-as kiadása³⁷¹ és az *Amaryllis, Idyllium Schraud kir. tanácsosné halálára*. Berzsenyi Dániel verseinek Helmeccy-féle kiadása;³⁷² Vörösmarty Mihály *Salamon király* című szomorújátéka, melyet a szerzőnél vett meg;³⁷³ Gessner Salamon *Idylliumi*,³⁷⁴ Dayka Gábor versei,³⁷⁵ Kis János költeményei,³⁷⁶ Kisfaludy Sándor 1807-

³⁷⁰ *Tulok Antihoz* = BODROGHY PAPP, *i. m.*, 168–169. A kötet 51. alkotása.

³⁷¹ Ezt bizonyíthatja a későbbiekben szóba kerülő *A verselő* 4. sora („ujjaim a' Lanton futnak Szillel”), valamint az *Ujra meg zendétem serdülő lantomat ...* 6–7. sorai (Remegve futkoznak lantom hur fogain / Járatlan ujjaim.), melyek a *Lilla* kötet második kiadásának előbeszédére, a Jean-François de la Harpe *Le philosophe des Alpes* című versidézetének első sorára is utalhat: „Kezem ittasultan tévelyeg a lanton”. TÓTH Rezső, *Fazekas Mihály, Első közlemény*, ItK, 7(1897)/1, 23., 1. jegyzet.

³⁷² Bodroghy elolvastatta Székács Józseffel a Helmeccy-féle Berzsenyi-kiadást. BENKŐ, *i. m.*, 7.

³⁷³ VÖRÖSMARTY Mihály, *Salamon király szomorú játék*, Petrózai Trattner Mátyás, Pest, 1827, o. n. A Soproni Magyar Társaság 1827-ben vitte színre a mű ősbemutatóját. P. KOVÁCS Imre, *Régi és mai epizódok a soproni líceumi könyvtár történetéből*, Könyv, könyvtár, könyvtáros, 5(1996)/1, 31.

³⁷⁴ Gessner művére *Melancholia* című versében egy hasonlat keretében utal Bodroghy: „Ti nyirhalmok, 's a rét lapányának / gyönyörű kellemeim / Szebben mintsem Geszner világának / Szeléd pásztori helyei / Mosolygátok nekem”. *Melancholia* = BODROGHY PAPP, *i. m.*, 141. A kötet 39. alkotása.

³⁷⁵ Valószínűleg az *Ujhelyi Dayka Gábor versei* öszveszedte s kiadta barátja KAZINCZY Ferencz, Pest, 1813. Székács József számolt be arról, hogy Bodroghy Papp István szerette Dayka Gábor költészetét. ELEK, *Sárosi ...*, *i. m.*, 146.

ben kiadott *Himfy*-je és a szintén 1807-ben megjelent *Regék a magyar előidőből*, a *Tudományos Gyűjtemény* 1826 és 1841³⁷⁷ és a *Felsőmagyarországi Minerva* 1827 és 1830 közötti számai.³⁷⁸ Továbbá az 1858-ban indult, Jókai Mór szerkesztette *Az Űstökös* című élelclap. Hivatásából fakadóan természetesen megvolt neki a *Magyar Törvény-tár* is.³⁷⁹ Emellett olvasta a Kultsár István által szerkesztett *Hasznos Mulatságokat*,³⁸⁰ beszerezhetette Aszalay József *Szellemi omnibus kéjutasra az élet utain* című könyvét is.³⁸¹ Továbbá járatos volt a görög mitológiában, ismerte Ovidius *Átváltozásokból* Pygmalion-történetét,³⁸² és a *Keresztény Érzékenységet* Wieland munkái közül.³⁸³ Végül ismerhette Guzmics Izidor³⁸⁴ és Pázmándi Horváth Endre munkásságát is.³⁸⁵

Bodroghy Papp Istvánhoz hasonlóan testvére, József is előfizetett a *Tudományos Gyűjteményre* 1830 és 1835 között,³⁸⁶ valamint 1827 és 1830 között a *Felsőmagyarországi Minervára*,³⁸⁷ 1830-ban a *Magyar Ország Történetei időszaki*

³⁷⁶ A *Kazinczy Ferencz őszvekelésére szendrei gróf Török Sophia-Antoniával* biztosan. A *Szabó Sebestyének* című vers a bizonyítéka. Lásd függelék 16. vers. Részletes elemzését lásd *Csokonai Vitéz Mihály, Berzsenyi Dániel és Kis János hatása Bodroghy Papp István verseiben* című részt.

³⁷⁷ A' T. T. *Előfizetők' nevei*, Tudományos Gyűjtemény, 1826–1841.

³⁷⁸ A' *Tittl. Előfizetők nevei*, Felsőmagyarországi Minerva, 1827–1830.

³⁷⁹ *Azon Nagy Méltóságú, Méltóságos, Fő Tisztelendő, Tisztelendő, Tekintetes, Nemzetes, 's Vitézlő, 's Nemes Uraknak Neveik, kik ezen Munkának kiadását Előfizetéseikkel elősegélleni méltóztattak = Magyar Törvény-Tár*, melly magában foglalja Nemes Magyar Ország' Hármastörvény-Könyvét, mellyet felsőbbi rendeléseknél fogva Irott-Törvény gyanánt készített Verböczy István; mostan pedig megmagyarosított, 's némelly jegyzésekkel megvilágosított Nagy-Bányai Perger, másképp Pergel János, a' Tekintetes Királyi Törvényes Táblánál Ügyvéd, 's Tekintetes Heves vármegyének Tábla-bírája, Pest, Petrózai Trattner Mátyás és Károlyi István, 1830, o. n.

³⁸⁰ Az 1821. évi számát biztosan. Erre utal az kötet 42. alkotásában, az *Öröm elragadtatásban*. „A' Hasznos mulatságokat veszem / Folytatás végett itt kezembe”. BODROGHY PAPP, i. m., 147. A kötet 42. alkotása.

³⁸¹ Erre bizonyíték a Székács Józsefhez 1858. március 21-én írt levél, melyben unokaöccsét akarta kiházásítani. Lásd *Bodroghy Papp István kapcsolati hálója, Székács József* című részt.

³⁸² Tulok Antihoz írt levelében barátját Pygmalionhoz hasonlítja, aki márványból megformázta remekét. *Tulok Antihoz* = BODROGHY PAPP, i. m., 75. A kötet 34. alkotása.

³⁸³ Talán a *Keresztény Érzékenységei az udvari tanácsos Weilánd úr munkái között*, ford. WÁLYIK András, Kassa, Fűskúti Landerer Mihály, 1789. Ez A' *Fűzfás* című versből sejtethető. Lásd függelék 10. verse.

³⁸⁴ *Öröm elragadtatás* című versében utal rá. BODROGHY PAPP, i. m., 146. „Guzmitst az örök emlékezetnek / Emelni halhatatlan oltárán.”

³⁸⁵ Erre lásd a *Bodroghy Papp István kapcsolati hálója, Lakóhelyi ismeretségek* című részt.

³⁸⁶ CSÉCS Teréz, *A Tudományos Gyűjtemény Győr megyei előfizetői*, Győri tanulmányok, 17(1994), 41.

³⁸⁷ A' *Tittl. Előfizetők nevei*, Felsőmagyarországi Minerva, 1827–1830.

táblákban-ra³⁸⁸ és tagja lett 1838-ban a Kovács Pál orvos által szervezett Győri Olvasó Társaságnak.³⁸⁹ A tagok kezdetben az alapító lakásán gyűltek össze, de mivel számuk egy éven belül 68-ról 90-re nőtt, ezért 1840-ben a Káptalándomb aljában már önálló helyiséggel rendelkeztek, és a tagok közé – akik kifizették az évi 5 forintot – nők is beléphettek.³⁹⁰ Az olvasótársaság tagjai hatalmas könyvállománnyal találkozhattak: 1840-ben még 203 művel, 1844 elején viszont már 1091 művel büszkélkedett a társasági könyvtár. Noha az alapító szabályzat szerint elsősorban a hazai műveket részesítették előnyben, mégis a német polgárság nagy száma miatt szinte minden második könyv német nyelvű volt.³⁹¹

1824-ben jelent meg Pesten az *Öröm ünnep* címet viselő kötet, mely olyan verseket, műveket tartalmazott, amit a pozsonyi akadémia diákjai írtak 1822-ben. Kiadóként, szerkesztőként Papp József neve szerepel. Ha végiggondoljuk, akkor akár azonosítani lehet vele Bodroghy Papp István öccsét. Ugyanis ekkor fejezte be a győri jogakadémiai tanulmányait. De mindazt az alábbiakban látni fogjuk, nem róla van szó. Ugyanis 1804. december 10-én Derecskéről Csokonai Vitéz Mihály három rézműves ifjúnak, köztük Papp Józsefnek írt levelet, viszont ekkor Bodroghy Papp József még csak öt éves. Feltételezem, hogy ez a címzett azonos lehet a kiadóval. Másrészt az *Öröm ünnepben* kiadtak egy névtelen verset *Csokonai' utolsó álma* címmel. Ennek témáját – miszerint Csokonai elmondása szerint egyszer a megszemélyesített Halál és a Remény közti vívódásairól álmódott – Papp József adta fel diákjainak versírás céljából. Ezt az anekdotát viszont a szalontai paptól hallotta, akivel Bodroghy Papp József aligha lehetett kapcsolatban.³⁹²

³⁸⁸ *Magyar Ország Történetei időszaki táblákban, világosítva a' világnak egykoru történeteivel és a' Magyar Királyi Házaknak nemzetségi lajstromival*, szerk. PETROVITS Fridrik Keresztély, Pest, Petrózai Trattner Mátyás és Károlyi István, 1830, 10.

³⁸⁹ *A Győri Olvasó Társaság részeseinek névsora betűrenddel 's annak szabályai*, Győr, Özvegy Streibig Klára, 1845. RFMTM, Helytörténeti gyűjtemény, HD.75.86.4., *A győri Olvasótársaság névkönyve az 1848-ik évre*, Győr, Özvegy Streibig Klára, 1848. RFMTM, Helytörténeti gyűjtemény, HD. 75.86.5.

³⁹⁰ BALÁZS, *i. m.*, 152–153.

³⁹¹ HUDI, *A Veszprémi Olvasótársaság ...*, *i. m.*, 457, 461.

³⁹² A kötet: *Öröm ünnep az az folyó és kötött beszédek, mellyeket a' Magyar Nyelvben magok tökéletesítések végett az Ágostai vallástételt követőknek Pozsonyi Fő Oskolájokban önként egyesült ifjak, 1822-ik esztendőben Kisasszony Havának 7 napján tartottak*. Kiadta Papp József. Pesten 1824. Petrózai Trattner János Tamás betűjével. V. kötet 100 lap. Megemlítette SZILÁGYI, *A költő mint társadalmi jelenség ...*, *i. m.*, 94. 307. jegyzet, valamint 433. 1731. jegyzet.

Bodroghy Papp József egyik lánya, Gizella – kivel Bodroghy Papp élete végén Aradra költözött – 1856-ban előfizetője a Színházi Naptárnak,³⁹³ 1861-ben pedig megvette Remellay Gusztáv *Kereszt és félhold* című munkáját.³⁹⁴ Testvérei, Lujza és Ilona 1873-ban részt vettek Győrben a városi művelt nők számára tartott előadássorozaton.³⁹⁵ József felesége 1847-ben egy forintot adományozott Kisfaludy Sándor szobrára, az ún. Himfy lantra,³⁹⁶ majd a Győri Közlöny egyik hirdetése szerint szintén szerethette a könyveket, ugyanis 1865-ben a folyóirat egyik elhalálozott munkatársának Tihamér álnéven írt költeményeinek kiadásához pénzt adományozott,³⁹⁷ illetve 1860-ban megvette Rómer Flóris *A Bakony* című munkáját is.³⁹⁸ József fia, Gyula 1856-ban előfizetett a *Mezei gazdaság könyve* második kötetére.³⁹⁹

A Bodroghy Papp család műveltségével kapcsolatos egyik legérdekesebb adat a család nemességét elnyerő Bodroghy Gergelyhez kapcsolódik. Fennmaradt ugyanis a Cambridge-i Egyetem Könyvtárában egy 1561-ben Bécsben megjelent Tripartitum, melyben Bodroghy Gergely possesszori bejegyzése olvasható.⁴⁰⁰ A kötet több okból is szimbolikus. Egyrészt igazolja a birtokszerző ős jogi műveltségét, mellyel még a kiváló humanista tudós, Oláh Miklós esztergomi érsek figyelmét is felkeltette, és családját a nemesség közé emelte. A 17–18. században elszegényedett, földműveléssel és – talán – katonáskodással foglalkozó famíliá az ősi könyvtárát nem tudta megőrizni, így a kötetek elkallódtak; emléke és példája – a tudás által való felemelkedés – viszont oly mértékben bevésődött az utódokba, hogy évszázadokkal később is inspiráló és ösztönző volt számunkra.

³⁹³ *Hölgyfutár*, 7(1856), 548.

³⁹⁴ REMELLAY Gusztáv, *Kereszt és félhold: Regényes korrajzok a török világból*, II, Pest, Pfeiffer Nándor, 1861, XI.

³⁹⁵ *A győrvárosi művelt nővilág számára tudományos előadásokat tartottak*, Győri Közlöny, 17(1873)/19, 86.

³⁹⁶ *Életképek*, 5(1847)/6, o. n.

³⁹⁷ Győri Közlöny, 1865/51, 202–203.

³⁹⁸ RÓMER, *i. m.*, 210.

³⁹⁹ *Tudomásul az illetőknek*, Gazdasági Lapok, 8(1856), 71.

⁴⁰⁰ A cambridge-i Egyetemi könyvtárban egy három részből álló gyűjteményes kötetet őriznek, melynek második része Werbőczy *Tripartitum*ának 1561-es bécsi kiadása, és Bodroghy Gergely 1567-ben írta be nevét tulajdonosként a mű címlapjára. GÖMÖRI György, *Pázmány Péter ismeretlen levele I. Rákóczi Györgyhez*, ItK, 94(1990), 746.

III. FARAGÓSZÉK

*„Ő Dunántúlról jövéen, éles ellentétben állott
ama latinizáló szellemmel mely akkor iskoláinkban
divatos volt. Megismertetett a régibb költők
Csokonai, Dayka, Kisfaludy Sándor verseivel,
kiváltképpen pedig ezen utolsót nagyon kedvelte. (...)
emiatt [ti. Berzsenyi] volt a nagy vetekedés közöttünk.”*
(Székács József püspök visszaemlékezései)

Bodroghy Papp István *Faragószék* címet viselő verseskötetét Mezőberényben állíthatta össze, melyre az utolsó, Orczy Terézia névnapjára írt vers dátuma (1824. október 15.) utal. A javításoktól mentes kötetből arra következtethetünk, hogy addigi költeményeit vagy költeményeinek egy részét összerendezte, és kronologikus szempontokat követve 8 lapos ívekre másolta. Majd miután elkészült, könyvkötőhöz vitte. Az így elkészült, puha fedéllel összefűzött kötetet leellenőrizte, és a 14. lapon a következő megjegyzést fűzte hozzá: „Lásd a 15. lapot miszerint tévedet a könyvkötő”.⁴⁰¹

A 70. alkotást tartalmazó kötetben feltüntetett helyszínek és dátumok nemcsak az életrajznál nyújtottak segítséget, hanem következtetni lehet Bodroghy Papp István versírási gyakoriságára is. Eszerint a legtöbb költemény (23) 1817-ből a győri jogi tanulmányai idejéről került bele. Majd 1818-ból 12, 1819-ből 5, 1820-ból 2, 1821-ből 15, ezt követően, 1822-ből pedig 10 vers. Az alföldi időszakot 1824-ben csak két episztola és egy névnapi köszöntő jeleníti meg.

Ha hihetünk a kötetben szereplő dátumoknak, akkor kijelenthetjük, hogy Bodroghy Papp István 1817 őszén lépett a költészet színpadára. Ekkor már ismerhette Csokonai Vitéz Mihály, Kisfaludy Sándor, Dayka Gábor, Kis János és Berzsenyi Dániel művészetét. Gyakran és szívesen forgathatta köteteiket, mert 1825 után – de valószínűleg már azt megelőzően is – határozott véleménye volt a versírás mesterségéről. Székács József – visszaemlékezve a diákevekre – sajnos nem túl

⁴⁰¹ Bodroghy Papp, *i. m.*, 14. Hogy pontosan ezt mire érthette, nem derül ki a kötetből.

bőbeszédű ezzel kapcsolatban. Mindössze annyit jegyez meg, hogy megtanulta az 1817-es Berzsenyi-kiadásból Helmeccy tanulmányának nyelvújítási szavait, és azokat igyekezett versekbe ültetni. Bodroghy Papp viszont, aki gyakran nem értette az új szavak jelentését, azt mondta, hogy „a költészet nem ily szók halmazában áll stb.”, illetve „ellentétben állott ama latinizáló szellemmel mely akkor iskoláinkban divatos volt”.⁴⁰² Ezekből a megjegyzésekből arra következtethetünk, hogy Bodroghy Papp István valószínűleg nem foglalkozott a korszak nyelvújítási harcaival. Illetve szembekerülve a latinizáló szellemmel, a soproni líceumban megszerzett költészeti tudást utasította vissza, noha költeményeinek egy része (például névnapi köszöntők) az iskolai versírás gyakorlatát tükrözik.

A kötetkompozíció kialakításánál is ez a bizonytalanság érezhető. A kötet egészét tekintve Bodroghy Papp nem törekedett a klasszicista harmóniára, hanem kronologikus szempontokat követett. Nyilván ez egyszerűbb volt számára. Azonban – ahogy az majd a későbbiekben látható – ha kiemeljük az összes alkotás közül a szerelmi verseket, a költemények mégis egy ívet írnak le. Az első költeményeket a beteljesületlen szerelem és a nő iránti vágyakozás gondolatai töltik meg, mely után a 18. alkotással, *A' Fűzfással* – ha a képzelet játékanak is állítja be a költő – a beteljesült románc boldog képei is feltűnnek. Az *Epedő szerelemben* (35. alkotás) ezt a kettősséget mossa össze. A 47. versben, *A' Tulipánban* lemond a szerelméről, és helyette a természetet választja. De fenntartja még a boldogság elérésének lehetőségét. A *Fantázia* (66. alkotás) című versben viszont Bodroghy végleg elbúcsúzik a kedvestől, és a halált választja. Ezzel Csokonai Lilla-dalait és Kisfaludy *Himfyjét* próbálta követni.⁴⁰³

Bodroghy Papp István versei közül a továbbiakban olyan alkotásokat mutatok be,⁴⁰⁴ melyek segítségével elhelyezem őt a 18. század végi, 19. század eleji költészeti hagyományokban. Miközben a fejezet mottójára is – miszerint tényleg ismerhette-e Dayka Gábor, Csokonai Vitéz Mihály, Kisfaludy Sándor és Berzsenyi Dániel

⁴⁰² Bodroghy Papp István, aki Toldy Ferenc szerint főként Székács próbadolgozataira volt hatással, ekkorra már elkészült *Faragószékével*. TOLDY, *Magyar költők élete, i. m.*, 321., *Székács visszaemlékezései, i. m.*, 37.

⁴⁰³ Erről részletesebben a későbbiekben szólok.

⁴⁰⁴ A költeményeket a *Faragószék*ből betűhíven közlöm. A *Függelék*ben az első szám az ott elfoglalt helyet jelöli, ezt követi a vers címe, a kötetbeli helye és a lapszám, melyen a költemény kezdődik. A versek szövegét a lapszámok további feltüntetése töri meg.

költészetét – keresem a választ. Végül pedig verseit az epigonizmus, a közköltészet és a dilettáns költészet felől is megközelítem.

1. KISFALUDY SÁNDOR HATÁSA BODROGHY PAPP ISTVÁN VERSEIBEN

A *Faragószék* című kötetben három hosszabb költemény – az *Epedő Szerelem*,⁴⁰⁵ mely 1818-19-ben készült, *A Bodzafa Lantos*⁴⁰⁶ és a *Cseznek vára: Egy rege*,⁴⁰⁷ melyek 1821-ben születtek – található, és ezekben Kisfaludy Sándor hatása érezhető. Ezek közül az *Epedő Szerelem* és *A Bodzafa Lantos* a *Himfyvel*,⁴⁰⁸ a *Cseznek vára: Egy rege* pedig a *Csobánc* című regével mutat szoros rokonságot.⁴⁰⁹ Ezek mellett meg kell említenünk az 1819-ben írt *Rege*⁴¹⁰ című alkotást is, mely noha jóval rövidebb, de ugyanúgy Kisfaludy hatását mutatja. Illetve nem feledkezhetünk el a *László és Ágnes* című regéről sem, mely nem sokkal a *Cseznek vára* után született.

Kisfaludy Sándor a 19. század egyik legnagyobb hatást gyakorló költője volt,⁴¹¹ melyen nem is csodálkozhatunk, hiszen a kor romantikus olvasói a *Himfy* esetében a reménytelen szerelmet megjelenítő témát, az ehhez kapcsolódó finom érzelmeket, a poétikai-retorikai alakzatokat, valamint a ritmikáját szerették.⁴¹² Annak ellenére, hogy a korabeli kritikusok a műben a korlátozott cselekmény miatt csak a kesergés léthelyzetét látták, amit Horváth János össze is foglalt: „Odavan régi nyugalma, szívét megsebzette egy „Gögös szép”, külföldön nyomorog, elmúlt a tél, de neki a tavasz is ellensége,

⁴⁰⁵ *Epedő szerelem* = BODROGHY PAPP, *i. m.*, 77–123. A kötet 35. alkotása. Lásd függelék 1. verse.

⁴⁰⁶ *A Bodzafa Lantos* = BODROGHY PAPP, *i. m.*, 171–218. A kötet 52. alkotása. Lásd függelék 2. verse.

⁴⁰⁷ *Cseznek vára: Egy rege* = BODROGHY PAPP, *i. m.*, 219–280. A kötet 53. alkotása. Lásd függelék 3. verse.

⁴⁰⁸ A *Himfy*ből merített idézeteknél a *Kisfaludy Sándor és Kisfaludy Károly válogatott költeményei*, szerk. utószót írta FENYŐ István, Bp., Unikornis Kiadó, 1994. kötetet használtam.

⁴⁰⁹ A *Csobánc*ből merített idézeteknél Kisfaludy Sándor *Regék a magyar elő-időből* című kötetének 1920-ban megjelent Tevan kiadását használtam.

⁴¹⁰ *Rege* = BODROGHY PAPP, *i. m.*, 124–131. A kötet 36. alkotása. Lásd függelék 4. verse.

⁴¹¹ A *Himfy* és a *Regék* sikere miatt a *Hunyadi János* című drámáját 1816-ban 2500 példányban jelentették meg. SZALISZNYÓ, *i. m.*, 348. 1813 és 1816 között 741 darab *Himfy*ből 256-ot, a 351 darab *Regé*ből 255-öt adtak el. 1817-ben pedig a megmaradt 485 *Himfy*ből 95 kelt el, a megmaradt 96 darab *Regé*ből pedig az összes elfogyott. *Uo.*, 357.

⁴¹² A *Himfy* szövegének ritmizálhatósága mögött a nemesi kultúra népszerű dallamkincse húzódik meg, amit a mai olvasó nem vesz észre. HERMANN Zoltán, *A poétai román mint kontextus: Kisfaludy Sándor: Himfy szerelmei*, ItK, 109(2005), 535.

körülvette a franc had, sziklás, szörnyű hegyeken bujdosik, a badacsonyi szüretre emlékezik, gondolatát a Balaton vidékére, a Bakony szélére küldözgeti; újra átéli a szüret élményeit, újra látja kedvese táncát, élvezi Haydn zenéjét, sétájakat. ... stb.”⁴¹³ A regékben viszont ezzel ellentétben a történetiség, a jelennel szembeni dicső és tragikus múlt hangsúlyozása hódított, ami évszázadok óta a nemesi szemlélet sajátja volt.

Az olvasók azonban nemcsak forgatták ezeket a műveket, hanem többen is megpróbálkoztak hasonló költemények megalkotásával. Szinnyei 1911-ben összegyűjtötte azt a 39 regeutáncot, melyeket 1818 és 1836 között papok, tanárok, diákok írtak.⁴¹⁴ Tóth Béla pedig több írásában elemezte ezeket, melynek során kiderült, hogy az epigonok művei három csoportba sorolhatók. Az elsőbe azok tartoznak, melyek tartalomban és formában nagyon hasonlóak a sümegi költő műveihez, pusztán egyéni jellemzőik vannak. Csatáktól mentes múlt jelenik meg, vagy a várhoz szerelmi helyett lidérces történet kapcsolódik.⁴¹⁵

A második csoportba azok tartoznak, melyek formailag teljesen eltérnek a Kisfaludy regékben alkalmazott formától. A költők inkább az időmértékes verseléssel próbálkoznak, és témában is több újdonságot hoznak: a népiesség kerül előtérbe.⁴¹⁶ A harmadik csoport a ballada és a románc irányába fejlődik: a történet megváltozik, és szép lassan eltűnik a szereplők jellemzése is.⁴¹⁷

A *Himfy* esetében hasonló kutatás nem történt, Alszeghy Zsolt tanulmányában mindössze kilenc példát említ,⁴¹⁸ azonban – a regékből kiindulva – ennél talán többen írhattak hasonlókat.

⁴¹³ HORVÁTH János, *Kisfaludy Sándor*, Bp., Kókai Lajos, 1936, 40–41.

⁴¹⁴ SZINNYEI Ferenc, *Kisfaludy Sándor regéinek utánczatai*, ItK, 1911/2, 249–250.

⁴¹⁵ TÓTH Béla, *A Kisfaludy-regék utánczatai, Második, bef.[ejező] közlemény*, ItK, 1926/4, 286–288.

⁴¹⁶ *Uo.*, 291–293.

⁴¹⁷ *Uo.*, 296–297.

⁴¹⁸ ALSZEGHY, *i. m.*, 419–437.

A) BODROGHY HIMFYJE

Az *Epedő Szerelem* már a címében található jelzős szerkezettel utal mintájára, *A kesergő szerelemre*. A kötetben egy Tulok Antalhoz⁴¹⁹ címzett verses levél után kapott helyet, és az episztola témájában már megelőlegezi ezt a költeményt, hiszen a levélben Bodroghy Papp a szerelemről filozofálgat, és olyan jellegzetes fogalmak, gondolatok kerülnek szóba, melyek az *Epedő Szerelem* soraiban is visszaköszönnek.⁴²⁰

A *kesergő szerelem* és a *Faragószék* költőjének műve között az első, legszembetűnőbb hasonlóság a Kisfaludyra oly jellemző ellentétezés, hiszen Bodroghy Papp is egyszerre jeleníti meg művében a boldog szerelmi érzés mellett a kint és a gyöttrődést: „Van pillantat a’ hol élek / Halok, fázom, gyulladok / Van olly pont hol bizom, félek / Fel lángolok, bágyadok ... Izzó tüzzé fel hevülök / Égek, hülök, el szédülök”.⁴²¹ Azonban a múlt nyugalmanak és a jelen szenvedésének szembeállítását, mely végigkíséri *A kesergő szerelmet*, és enélkül nehéz megérteni a régi nyugalommal szembeni új fájdalmat, Bodroghy Pappnál az első dal egyetlen képe („Éltem folyta vad törvényre / Nem zaklatta csajkám”) kivételével teljes egészében hiányzik a költeményből.

További hasonlóság, hogy Bodroghy Papp is részletesen mutatja be az *Epedő Szerelem* műzsáját, aki – Himfy Lizájához hasonlóan – ugyanúgy a kegyetlen, kemény, szívtelen szavakkal írható le, és aki iránt mindezek ellenére mégis a szerelem érzésével fordul: „Ő hideg vérrel nézi / Emésztő lángjaimat / Kemény Szive csak tetézi / ’s halmozza kinnyaimat.”; „Ah! ha nékem is virulna / Kemény Szive meg lágyulna / ’S mosolyogna én nekem / Melly víg lenne énekem.” – írja Bodroghy Papp a 6. és 13. dalban.

A szerelméről először csak annyi derül ki, hogy Győrben ismerkedtek meg, melyről Bodroghy Papp rögtön a 2. dalban beszámol, míg Kisfaludynál csak a 71. dalban derül ki, hogy egy badacsonyi szüret alkalmával találkoztak. A műzsa neve Lilla – kinek nevét a költő Csokonai Vitéz Mihálytól meríthette, de természetesen utalhat

⁴¹⁹ Tulok Antalról lásd a *Bodroghy Papp István kapcsolati hálóját, A diáktársak* című részt. *Tulok Antihoz* = BODROGHY PAPP, *i. m.*, 74–77. A kötet 34. alkotása.

⁴²⁰ Lásd függelék 1. táblázat.

⁴²¹ *Epedő Szerelem*, 2. ének

Himfy Lizájára is – *A kesergő szerelem*hez hasonlóan szintén nem a költemény elején derül ki.

Lilla egy angyal, rózsabimbó, aki mellett a „Chaosz is harmonia”,⁴²² arca – némi túlzással – olyan, mint a pipacs, mosolyától „sajtolt Szivem komorsága / Eltávozik, el alszik”,⁴²³ „angyal formájában / a Teremtőt imádom”.⁴²⁴ *A kesergő szerelem* 19. énekében olvasható a legrészletesebb leírás Lizáról: testét, szemét, tekintetét, arcát, ajkait, haját, kebleit, kezeit, szemöldökét, lábait, szívét, elméjét, lelkét, énekét, táncát ismerhetjük meg, melyet követ Bodroghy Papp is, azonban a szeretett nőnek ő csak egyetlen dalt szentel: „Minő kellem nyillik ott a’ / Két váll között a’ hová / Mejjét selyem szorította / Kendője bé fátyolá. / Orczájának ragyogása / Hajfürtjei hullámi / Ajakának mosolygása / Szemeinek villámi. / Remek Teste mozdulatja / Menő ingó indulatja / A’ hattyukat, kis kacsók / Be illik rájok a’ csók.”⁴²⁵ Ha megnézzük Lilla jellemzését, akkor Kisfaludyhoz hasonlóan Bodroghy Pappnál is egy jellegtelen, karakterizálatlan, általános hölgy szerepel, aki konkrétumok híján nem azonosítható.

A nő ábrázolása mellett nagy szerepe van az önelemzésnek is. Kisfaludy igen érzékletesen ír vívódásáról, a benne zajló testi és lelki tünetekről, mellyel Bodroghy Papp is próbálkozik. Az *Epedő Szerelem* hőse is folyton a szerelmére gondol, nem tud aludni („Jőj álom, ah édes csend már / Jőj ringass el engemet”)⁴²⁶, vagy ha elalszik, akkor is csak a nőről képzelődik („Elmém ott az Ideálok / Paraditsomán kovályog / Ott ül, mosolyg, nevet ő / Hadd haljam ezt: szeret ő.”)⁴²⁷. Nem tud gondolkodni sem, mert a szíve győzedelmeskedni akar az esze fölött („Félre munka, ez az elme / Gyáva már, és csüggedez / Nyomja, zuzza vad gyötrelme / Ide, ’s tova lengedez.”)⁴²⁸. Miközben felvetődik benne a kérdés, hogy „Vagy tán szeret? De mást?”,⁴²⁹ barátjához fordul, és beszámol neki is érzéseiről („Ne bánts engem, ne Lajosom”⁴³⁰ / Bennem a’ Sziv sir,

⁴²² *Epedő Szerelem*, 14. dal.

⁴²³ *Epedő Szerelem*, 25. dal.

⁴²⁴ *Epedő Szerelem*, 40. dal.

⁴²⁵ *Epedő Szerelem*, 23. dal.

⁴²⁶ *Epedő Szerelem*, 11. dal.

⁴²⁷ *Uo.*

⁴²⁸ *Epedő Szerelem*, 16. dal.

⁴²⁹ *Epedő Szerelem*, 6. dal.

⁴³⁰ Minden bizonnyal a költő barátjáról, Guoth Lajosról van szó. Róla lásd a *Bodroghy Papp István kapcsolati hálóját, A diáktársak* című részt.

ordét / Nékem makats Geniusom / gunyolva hátat fordét”)⁴³¹. A sok szenvedés miatt könnyörög, fohászkodik („Könyörgő Szivvé olvadva / Kérek, nyögök, sohajtok / Segedelmet ohajtok.)⁴³². A 18. dalban pedig már várja a halált, hogy végre megnyugodhasson. A *kesergő szerelemben* Himfy gyakorta a magányba menekül, bezárkózik, mely Bodroghy Papp művére egy kép kivételével szintén nem jellemző: „Csendbe voltam magam ott a’ / magányosság ölébe”.⁴³³

Az *Epedő Szerelem* míg témájában szorosan követi a *Himfy* első részét, addig *A Bodzafa Lantos* eltér *A boldog szerelemtől*. A költemény – mely a kötetben közvetlenül a *Cseznek vára: Egy rege* előtt olvasható – címe mögött ugyanaz a névtelenségbe burkolózó poéta bújhat meg, mint a *Himfy* esetében, hiszen a bodzafából – könnyű megmunkálhatósága miatt – sípot, furulyát készítenek. Noha Bodroghy Papp költeményében is a boldogság, a szerelem, a házasság által kiváltott érzések kerülnek előtérbe, de ezeket nem magára vonatkoztatja, hanem csak egy barátja házasságán mereng el: „Horváth! (...) a’ házasság Istensége / Boldogéttó kegyessége / Ugy mosolyog egeden / Feléd ezüst fellegen.” – olvasható a 21. dalban. Ezen nem csodálkozhatunk, hiszen míg Kisfaludy Sándor már házas volt *A boldog szerelem* megírásakor, addig Bodroghy Papp művének alkotásakor még nem talált feleséget, és a későbbiek során sem nősült meg. A két mű közötti különbségek elsősorban ebből adódhatnak.

A barát, Horváth Mihály,⁴³⁴ hogy kit vett feleségül, a versből nem derül ki, a költő mindössze csak jellemzi őt a 24. dalban: „Hölgyed kegyess, szép, jó, Remek / Egy angyali valóság / Lelke disze, ’s az érdemek / Nála virtus, és Jóság / Melye csupán éretted ver / Érted buzog benne a’ vér / ’S a’ hűség jó szívének / Tulajdona lelkének”.

A Bodzafa Lantosban a költő a következő kérdéseken mereng: Mi a szerelem? Mitől vagyunk boldogok? Mi az emberi kapcsolatok értelme? Milyen szerepe van a nőnek és a férfinak a házasságban? Ez az elmélkedő hangvétel Kisfaludynál inkább *A kesergő szerelemre* jellemző.

⁴³¹ *Epedő Szerelem*, 3. dal.

⁴³² *Epedő Szerelem*, 12. dal.

⁴³³ *Epedő Szerelem*, 27. dal.

⁴³⁴ Horváth Mihályról lásd a *Bodroghy Papp István kapcsolati hálóját, Lakóhelyi ismeretségek* című részt.

Bodroghy Papp István a mű énekében, valamint első tíz dalában a szerelem emberre gyakorolt hatásairól ír: „Boldog a’ ki szövevényes / utján véle kezét fog”,⁴³⁵ „Ki nem szeret – boldogtalan”,⁴³⁶ „A’ ki szeret, csak az tudja / mi a’ ditső mi a’ szép / Mi az élet rényes utja / mi a’ velős, lelkes, ép. / Mi az öröm édessége / mi a’ létnek kelleme / mi a’ lélek dicsőssége / mi az ember érdeme”.⁴³⁷ Majd a 12. dalban jelenik meg először a nő, akiért a férfinak érdemes küzdenie, majd miután elnyeri, imádni és ölelni. Ezután Hymennel átvezet a házasság témakörére, melyről a 13. dalban a következőképpen nyilatkozik: „Az életnek Tengerébe / Csajkáját ki lökhetni / Szelíd széllel, és Révébe / Egy jónak ki köthetni. / A’ fáradság érdemeit / Rokon melyén kostolni / a’ Boldogság kellemeit / ajakiról csokolni / Ez az égi boldogságnak / Tüköre, ’s a’ házasságnak / Kellemei osztják ezt / Szerelmei adják ezt”. Ez alapján Bodroghy Papp hasonlóan gondolkodhatott a házasságkötésről, mint Kisfaludy. Ő is a szerelmet és a szabad választást tartotta elfogadhatónak.

A költemény további részében a férfi és nő házasságban betöltött szerepéről elmélkedik, melynek során először úgy tűnik, hogy a nő alávetett szerepben van, mert rá sokkal több feladat hárul. Egyszerre kell lennie gondoskodónak, támogatónak, odaadóknak. A nő „el lankadott Férjének / Étel készét fűszerivel”,⁴³⁸ „Éltünk utján karon vezet / Együtt pályáz mi velünk / Ha rogyunk nyújt segéd kezét / Benne gyámolt ölelünk / a’ gyöngye kar ápolása / óriási rugótoll (sic!)/ a’ szelid szem pillantása / Tüze mindent ki pótol”,⁴³⁹ „A’ mezőre ki költözött / Férj haza jó végére / ’s a’ hölgy enyelgési között / Csókokat rak képére / Egy ölelés – minő bér ez”.⁴⁴⁰ Azonban Bodroghy Papp Kisfaludyhoz hasonlóan egyenrangúnak tartja a két felet, hiszen ha a férfinak sikerül rálelnie a tökéletes feleségre – ahogy az a 16. dalban olvasható – akkor az asszonyért mindent meg kell tennie: „A’ Férjfinak fáradsága / Izzadása mit érne? / az asszonynak ha Jósága / jutalmat ne igérne. / A’ Vérejték homlokáról / Fájdalmassan hulna le (...) a’ munkák, ’s terhvitel / Erönktől meg fosztanak”.⁴⁴¹

⁴³⁵ *A Bodzafa Lantos*, Ének.

⁴³⁶ *Uo.*

⁴³⁷ *Uo.*

⁴³⁸ *A Bodzafa Lantos*, 35. dal.

⁴³⁹ *A Bodzafa Lantos*, 37. dal.

⁴⁴⁰ *A Bodzafa Lantos*, 38. dal.

⁴⁴¹ *A Bodzafa Lantos*, 31., 36. dal.

A *Bodzafa Lantos* az *Epedő Szerelem*hez képest kevésbé kidolgozott alkotás. A számtalan felsorolásnak, fokozásnak, ismétlésnek, mondat- és gondolatpárhuzamnak köszönhetően – mellyel a poéta a házasságban megjelenő emberi boldogság mibenlétét szándékozik kimeríteni – a szöveg monotonná, egyhangúvá válik. Eltűnik az önelemzés, a poéta külső szemlélőként alkotja a szöveget, és emiatt hiányoznak azok a részek, melyek Kisfaludynál *A boldog szerelemben* a költő életmódját, költészetét, világfelfogását mutatják be. Bodroghy Papp csak az *Epedő Szerelemben* ír saját magáról: számára két fontos van az életben: „Honnyom buzdét (...) Verbőcz remek munkájába / nagy elméjét csudálom / Lilla angyal formájába / a Teremtőt imádom.”⁴⁴² Költészetéről is csak két gondolat szerepel: „mosolyogna én nekem / Melly víg lenne énekem” – írja az *Epedő Szerelem* 13. dalában, illetve ahogy az idő rohan, úgy „Széllal versem el szaladt” – olvasható *A Bodzafa Lantos* 19. dalában.

A *Bodzafa Lantos* ugyan témában nem követi szorosan *A boldog szerelmet*, de formailag az *Epedő Szerellemmel* együtt utánozza a *Himfyt*. A dalokat ciklussá fűzte össze Bodroghy Papp, így az előbbi két ének és 40 dal – melyek számozása a második ének után folyamatos –, az utóbbi egy ének és 42 dal. Az énekek versszakai 8 sorosak, az *Epedő Szerelem* első éneke 5 versszakos, a második 7, *A Bodzafa Lantos* egy éneke – mely *A boldog szerelemmel* ellentétben a mű elején olvasható – pedig 8 strófából áll. A két költeményben kétféle ütemhangsúlyos strófatípus fordul elő: a dalokban a nagy Himfy-strófa (878787878877 / ababcdcdeeff), az énekek esetében viszont a kis Himfy-strófa (87878787 / ababccdd) azzal a különbséggel, hogy Bodroghy Papp István az utolsó négy sort a nagy Himfy-strófának megfelelő páros rímekkel zárja.⁴⁴³

A dalok szerkezetében a „Bodzafa Lantos” példaképeivel ellentétben nem tudta megvalósítani, hogy szinte minden sor egy új, önálló gondolatot tartalmazó, rövid, egyszerű tagolt mondat legyen. Bodroghy Pappnál ezek a mondatok többségében kettő, három vagy éppen négy sorosak, és gyakran ugyanazt a gondolatot ismétlik, vontatottá téve ezzel az olvasás menetét. A *Himfy* szakaszszáró páros rímes soraiban található ellentétek sem gyakoriak, Bodroghy Pappnál erre csak néhány példa van: az *Epedő Szerelem* első („Égett, lángolt, gyult, epedt / Illedt, csüggett, fájt, repett”, 2. („sohajtani, busulni / Reményleni vidulni”) és 37. dalában („Boldogság a’ szerelem / a’ gyanúság

⁴⁴² *Epedő Szerelem*, 40. dal.

⁴⁴³ Himfy-strófa előzményeiről, változatairól lásd KUNSZERY Gyula, *A Himfy-vers nyomában*, It, 45(1957)/2, 206–215.

gyötrelem”), valamint *A Bodzafa Lantos* 37. dalában („Ha csüggettünk – lelkesülünk / Ha lankadtunk – tüzesülünk”). Továbbá az utolsó sorok összefoglaló jellege sem valósul meg, hiszen Bodroghy Papp a versszakok végét mindig egy újabb gondolattal tölti meg, melynek következtében helyenként dagályossá válik a szöveg. „A’ Kiért a’ szív ég, sóhajt / nyughatatlan, epedez / a’ Kit kíván, kér, és ohajt / És a’ Kiért esedez / Ki egének szivárványa / a’ Kit imád, és kedvel / Kit az álom lepke szárnya / Csendje alatt is ölel.” – olvasható *A Bodzafa Lantos* 12. dalában.

A két dalciklus énekei és dalai nemcsak felépítésük alapján, hanem a poéta felől nézve is elkülöníthetők. Bodroghy Pappnál, csakúgy mint Kisfaludynál az énekekben a külső ember helyzete jelenik meg, a dalokban – melyek az énekekre reflektálnak – viszont az elégikus-érzelmes ember hangja szólal meg. Az *Epedő Szerelemben* aktívan megjelenő lírai én az első ének invokációjában a fantázia segítségét kéri, hogy múzsájáról írhasson, és ábrázolja azt a pillanatnyi állapotot, melyet az ezt követő dalokban fejt ki: találkozásuk élményét és a szív fájdalmához vezető utat. A második énekekben másokat állít elének példaként, akik boldogok és velük állítja szembe saját kínjait. Az ezt követő dalokban erre az énekekre reflektál: kibővíti a nőről addig kialakított képet és tágítja egyéni érzelmeit is.

A Bodzafa Lantos esetében a költő egy külső szemlélődő, aki a kezdeti T/1. személyű igealakokkal egy csoportba gyűjti a boldogságról, szerelemről szerzett általános élményeit. Majd áttérve az E/2. személyre, a barátjáról vagy a tőle szerzett házassági tapasztalatairól számol be. Az ének és a dalok elkülönítése itt nem valósul meg, a dalok valójában csak folytatásai az éneknek.

A poéta szerepének feltérképezése után célszerű választ adni arra a kérdésre, hogy vajon a *Faragószék* alkotójának két műve műfajilag megfeleltethető-e a *Himfynek*? Az *Epedő Szerelemben* Bodroghy Papp István E/1. személyben beszámol szenvedésének okozójáról, testi és lelki fájdalmáról, képzelt és valós találkozások élményeiről, miközben az idő halad előre, és a kezdeti reménytelenség megnyugvásban zárul le. Lírai történetmondással van tehát dolgunk, akárcsak *A kesergő szerelem* esetében, és így megfelel a poétai román műfaji kritériumainak.⁴⁴⁴

⁴⁴⁴ HERMANN, *i. m.*, 534–538.; ONDER Csaba, „A kétéltű képlete”: *A Lilla és A’ Kesergő Szerelem műfaji paktumáról*, *Studia Litteraria*, 36(1998), 151–163. Valamint lásd még VADERNA Gábor, *Érzékenység és dalciklus, Kisfaludy–Csokonai–Sebestyén*, *Tempevölgy*, 7(2015)/4, 60–81.

A Bodzafa Lantossal – csakúgy, mint *A boldog szerelemmel* – azonban már nehezebb a dolgunk. Noha a boldogságkereséstől a nő meghódításán keresztül a házasságig jutunk el, és formailag az egész mű a Himfy-strófák mentén halad, viszont nincs története, ráadásul az E/1. személy helyét az E/2., illetve T/1. személy váltja fel. Ezért *A boldog szerelemmel* szemben szorosabb rokonságot mutat Csokonai Vitéz Mihály *Lilla, Érzékeny dalok III. könyvben* című versgyűjteményével, hiszen Bodroghy Papp alkotása egy hosszúra nyújtott elmélkedés, melynek ívét ugyan a kezdetektől a célíg tartó út adja – Csokonai esetében ez a boldogságtól a megpróbáltatásokon át a szerelem elvesztéséhez vezet –, de minden dal egy külön, önálló vers annak ellenére, hogy formájuk – Csokonai különböző versformáival szemben – azonos. *A Bodzafa Lantos* azonban mégsem tekinthető „érzékeny daloknak”, daloskönyvnek. Bodroghy Papp nem saját magát jelenítette meg a versekben. Illetve hiába állják meg önállóan helyüket a dalok, az egész mű ismerete nélkül az olvasónak mégis hiánya támad.⁴⁴⁵

Az *Epedő Szerelem*, *A Bodzafa Lantos* és a *Himfy* között tehát nemcsak témájában, formájában és műfajában vannak hasonlóságok, hanem stílusukban is. Mindhárom költeményben rengeteg költői alakzattal találkozunk, így fokozással,⁴⁴⁶ felsorolással,⁴⁴⁷ költői jelzőkkel,⁴⁴⁸ megszólítással,⁴⁴⁹ felkiáltással,⁴⁵⁰ költői kérdéssel.⁴⁵¹ Gyakoriak a mondatpárhuzamok is: például az *Epedő Szerelem* 32. dala felépítésében nagyon hasonló *A kesergő szerelem* 44. dalához,⁴⁵² vagy az *Epedő Szerelem* 38. dala

⁴⁴⁵ ONDER, *i. m.*, 151–163.

⁴⁴⁶ Például „Égett, lángolt, gyult, epedt / Illedt, csüggett, fájt, repett” (*Epedő Szerelem*, 1. dal), „A’ nehezett, a’ terhesett” / a’ solyossat, keserveset / a’ sziv így nem esméri / az éltet dicséri” (*A Bodzafa Lantos*, 33. dal), „A’ Rényt is így nemesétti / magasztalja, dicsőíti” (*A Bodzafa Lantos*, 5. dal).

⁴⁴⁷ Például „Hülök borzadog, rettegek” (*Epedő Szerelem*, 6. dal), „Láttam, szoltam, beszéltem / Enyelegtem, vigadtam” (*Epedő Szerelem*, 21. dal), „Illesztenek, nevelnek. / Lelket szivet emelnek” (*A Bodzafa Lantos*, 8. dal).

⁴⁴⁸ Például „szilaj, durva, réméttő / Indulatos, faragatlan / Egy vázképi ijjesztő” (*A Bodzafa Lantos*, Ének), „Ki látott szebb dicsősséget / nagyobb pompás alkotmányt / Bájlóbb drága édességet / Tündökölőbb ragyogmányt” (*A Bodzafa Lantos*, 3. dal), „Nyájos, szerény, kedveltető / Andaléttó, hódított / Lelkeséttő, nemeséttő / Fel hevéttő, vidéttő” (*A Bodzafa Lantos*, 21. dal).

⁴⁴⁹ Például „Ti tigrisek, ti hiennák / Ti vérszopók, Hámánok. / Ti viperák, ti gyehennák / Ti furiák sátánok / gyötrő képek” (*Epedő szerelem*, 36. dal), „Egek! ah szórj Te zöldellő / Lugos árnyékot le rám” (*Epedő Szerelem*, Első ének).

⁴⁵⁰ Például „Szent hely! hol az örök élet / Tudománya osztatik” (*Epedő Szerelem*, 15. dal).

⁴⁵¹ Például „Képzelmény még meddig tart” (*Epedő Szerelem*, 4. dal).

⁴⁵² Lásd függelék 2. táblázat.

Kisfaludynak *A boldog szerelem* 33. dalát idézi.⁴⁵³ Továbbá *A Bodzafa Lantos* énekének egy részletében Bodroghy Papp *A boldog szerelem* 16. dalát imitálta.⁴⁵⁴

A szóképek közül elsősorban hasonlatra találunk példákat,⁴⁵⁵ és Bodroghy Papp több helyen is megpróbálkozik *A kesergő szerelem* elején olvasható váratlan megoldással, mely szerint a hasonlatot a mellékmondatokkal kezdi: az *Epedő Szerelem* 5. („A’ mint folynak, és halladnak / E’ kis patak habjai / Ugy omolnak, ugy szaladnak / ifju éltem napjai.”) és 25. dalában („Mint a’ rózsza kellemei / Szebb illatra ujulnak / A’ harmat ezüst gyöngyei / Ha csókolják, ’s rá hulnak. / Ugy ha Lilla mosolygása / Ajakain rózsádzik / sajtolt Szivem komorsága / Eltávozik, el alszik.”), valamint *A Bodzafa Lantos* 14. („Mint egy galamb szárnyra kapni / ’S Ki repülni fészkeből / Visgálódva le-le csapni / a’ Képzelet egéből / végig nézni a’ világnak / Pompás, remek miveit.”) és 23. dalában („Mint a’ Nap, ha egy termékeny / Felhő felért el terjed / És látásán az érzékeny / Öröm bennünk fel gerjed / ’s a’ vidéket fel vidétja / Éltető melegével / ’s a’ világot boldogítja / Regvel szelid tüzével / a’ házasság Istensége / Boldogító kegyessége / Ugy mosolyog egeden / Feléd ezüst fellegen.”). A számtalan költői alakzat mellett néhány metaforát is találhatunk, ám ezek száma elenyésző.⁴⁵⁶

Fontos szerepet töltenek be a költeményekben a természetleírások is, melyek az emberi érzések kivetítődései. Emiatt a látvány olykor pozitív képekkel töltődik fel: „A’ nyilt hajnal ajakai / Uj napot rózsádzanak / A’ harmat gyöngy kristállai / Szivárvány Szint játczanak. / A’ Láthatár tér allyain / A’ gőz felleg el szilled / A’ langy szellő fuvallain / A’ Természet fel illed.”,⁴⁵⁷ „A’ napnak már csak utólsó / Sugárai ragyoktak / Villám lovai a’ tulsó / Föld gömb partra jutottak / a’ hervadt fák bús gallai / uj erőre zöldültek / Az est kellem fuvallai / Ide ’s tová repültek. / Zugott barna folyamotja / a’ Rápczának, szer illatja / a’ virágok nemének / Tömjézzett az estvének.”⁴⁵⁸ De ha az emberi szívet fájdalom tölti meg, akkor ezek a képek negatív színezetet kap: „Mul az idő, az éjfélnek / Ijzedelmi látszanak / Súgári a’ hold fény félnek / Halavány Szint

⁴⁵³ Lásd függelék 3. táblázat.

⁴⁵⁴ Lásd függelék 4. táblázat.

⁴⁵⁵ Például „Mint a’ döbbsent gyermek szája / Tátva áll, ’s ugy bámul el” (*Epedő Szerelem*, Második ének), „Olyak ennek örömei / mint a’ harmat langy gyöngyei” (*A Bodzafa Lantos*, 8. dal).

⁴⁵⁶ Például „Száradnak forrásim (...) „Ifjukorom virági már / Hervadnak” (*Epedő Szerelem*, 17. dal), „Álj meg sebes rohanása / a’ sas szárnyu időnek” (*Epedő Szerelem*, 19. dal).

⁴⁵⁷ *Epedő Szerelem*, 13. dal.

⁴⁵⁸ *Epedő Szerelem*, 26. dal.

játtzanak”,⁴⁵⁹ „Szalad a’ hold, ácsorognak / Mellette a’ fellegek. (...) A’ Természet meg rendül / A’ fél világ fel zendül”.⁴⁶⁰

De még Kisfaludy a színhatások mellett fontos szerepet szán a hanghatásoknak is, addig Bodroghy Papp főként a látványra helyezi a hangsúlyt, és az általa választott jelzőkkel legtöbbször a csillogást, a világosságot érzékelteti: „arany színű fény, arany sugárai, égő Rubint, rózsza fény, csillagok fénylenek”.

Az *Epedő Szerelem* helyszíne egy alkalommal a regék világába is elkalauzol, hiszen egy ódon vár képe jelenik meg, mely a rossz időnek köszönhetően félelmetessé, rémisztő szellemek lakóhelyévé válik: „Borzad a’ Vár fok csatázó / Ércz zajjától (...) Szalad a’ hold, ácsorognak / Mellette a’ fellegek. / Ide, ’s tova kovályognak / A’ réméttő szellemek. / Ordét a’ Szél, a’ Denevér / Huhogási sipolnak / A’ Laterna rongy fene vér / Szolgai Szélt rabolnak / Az öldöklő angyal lánczol / Gyün megy, mindent öszve lánczol”.⁴⁶¹

Végül, de nem utolsó sorban a szövegek között motivikus hasonlóságokra is találhatunk példákat. Az *Epedő Szerelem* első dalában Bodroghy Papp a reménytelenségét „sziv vad fájdalmán vérzett”-ként fogalmazza meg, melynek előképe Kisfaludynál több helyen is előfordul: „vérző szívvel”, „vérző szív keblemben”. Kisfaludynál az oly gyakran megjelenő Ámor az *Epedő Szerelem* 4. dalában bukkan fel először: „mint faggatja / Ámor nyila mejjemet”, mely *A kesergő szerelem* 9. dalában így hangzik: „Amor ott / Csak magamat nyilazott.” Bodroghy Pappban is megfogalmazódik a kérdés, hogy a szeretett nő „vagy tán szeret? De mást? Egek!”, ami Kisfaludyban is felmerül *A kesergő szerelem* 17. dalában: „Szép szemei ott ragyognak. / Talán, hajh! egy más boldognak.” A boldogtalanságtól a két költő ifjúsága ugyanolyan gyorsasággal telik: „Ifjukorom virági már / Hervadnak” – írja Bodroghy Papp a 17. dalban, „A bú marokkal szaggatja / ifjúságom virágít” – olvasható *A kesergő szerelem* – szintén – 17. dalában. A „harmat ezüst gyöngyein”-kép, mely az *Epedő Szerelem* 25. és *A Bodzafa Lantos* első dalában olvasható,⁴⁶² valamint a „harmat gyöngyelet”, melyet Bodroghy

⁴⁵⁹ *Epedő Szerelem*, 9. dal.

⁴⁶⁰ *Epedő Szerelem*, 10. dal.

⁴⁶¹ *Uo.*

⁴⁶² Először a Duna vizével kapcsolja össze Bodroghy a gyöngyöt az *Epedő Szerelem* 7. dalában. Majd a 13. dalban „Harmat gyöngy kristállai”.

Papp A *Bodzafa Lantos* 21. dalában is megjelenít, a *Himfy* 2. énekében is fellelhető: „harmatnak gyöngyeivel”, illetve „harmatnak gyöngyeitől”.⁴⁶³

Himfy A *boldog szerelem* első énekében így fogalmaz: „Szabad vagyok, mint a madár / A levegő térében; / S boldog, mint egy gerlicze-pár / A szerelem fészkeben.”, melyre Bodroghy Papp a következőt írja A *Bodzafa Lantos* 14. dalában: „S egynek keblén meg pihenni / Boldogabb nem lehet lenni / Haza vinni Termébe / mint a' galamb fészkebe.” A *boldog szerelem* első énekének végén Himfy szerint a házasság nem más, mint „melylyel két szív, / Érzékeny és ártatlan, / Öszvehangzó, tiszta és hív, / Egybefonva, szöve van: / Te vagy kegyes istenünknek / Legédesebb áldása!”, mely A *Bodzafa Lantos* 30. dalában így hangzik: „Édes kedves búbája / Az isteni főbb Kegyelem / Boldogéttó munkája / a' házasság szent kötele / az Egekkel öszve sző”. A két költő a szerelemről is hasonlóan gondolkodik: „Nála nélkül az emberség / Itt örömet nem is lel; / Nála nélkül a mesterség / Semmi dicsőt nem mivel.” – olvasható Kisfaludynál a 3. énekben, Bodroghy Pappnál A *Bodzafa Lantos* énekében pedig: „Nála nélkül nints boldogság / Nints e' földi életbe / Nints szelédség, Kegye és jóság / az emberi kebelbe.” Míg Kisfaludynál a 85. dalban „Boldogok, kik szeretnek!”, addig ez Bodroghy Pappnál az énekben fordítottan szerepel: „Ki nem szeret – boldogtalan.” Ezek mellett mindkét költőnél előkerül az étel is, melyet a feleség a férj elé tesz, és szerelmével fűszerezi azt: „Ételt készét fűszerivel / a' szerelem izének / 's mosolyogva majd részünkre / Rakja a' jobb részeket” – írja Bodroghy Papp a 35. dalban, az előképnél erről ez olvasható: „Ha itt a dél – már készen vár / Takarékos ebédünk; / Ketté osztott falatinkat / Csókokkal fűszerezzük”.

* * *

A fentiekből látható, hogy Bodroghy Papp István számára Kisfaludy Sándor mintául szolgált. Azonban sokkal lényegesebb kérdés, hogy Bodroghy Papp István miben tért el elődjétől? Az *Epedő Szerelmenél* elsőként az látható, hogy míg Kisfaludy a fájdalmas jelent a boldog múlttal állítja szembe, addig Bodroghy Pappnál a boldogság a jelen természetleírásának pozitív képeiben keresendő, és nem az egykor voltakban. Ezzel együtt hiányzik A *kesergő szerelemben* megjelenő gyermekkor is.

⁴⁶³ A harmat gyöngy kép először a kötet 6. alkotásában (*Szerelmem*) jelenik meg. BODROGHY PAPP, *i. m.*, 12. A kötet 6. alkotása.

További sajátosság, hogy míg Kisfaludy műveiben konkrét vidék jelenik meg hozzá kapcsolódó eseményekkel, történésekkel, addig a *Faragószék* költője csak az *Epedő Szerelmet* helyezi el valós környezetben (Győr, Révfalu, Duna, Püspökerdő), *A Bodzafa Lantosban* Bodroghy Papp csak egy általános tájat fest le. Ezzel együtt hiányoznak a napi életmód és a nemesi idill képei is.

A Bodzafa Lantos az *Epedő Szerelem*hez képest kevésbé kidolgozott alkotás, és csak 3 évvel később született. Talán emiatt nincs egyetlen utalás sem az *Epedő Szerelemre*, ami Kisfaludyval ellentétben áll. A műben ezáltal nem lesz hangsúlyos a „minden jobbra fordult” gondolata sem. Eltűnik a „kegyetlen kegyes” nő képe, és jóval kevesebbet ír az asszonynak a házasságban betöltött szerepéről is. A Hymen előtt kötött szövetségről viszont ugyanúgy gondolkodik, mint elődje. A szabad választást és a szerelmet hangsúlyozza, hiszen csak ezáltal nyerheti el az ember az abszolút boldogságot.

Az *Epedő Szerelemnél* és *A Bodzafa Lantosnál* Bodroghy Papp formában sem követte pontosan mintáját. Az énekekre és a dalokra felosztás megvan, azonban *A Bodzafa Lantosnál* sokkal inkább *A kesergő szerelmet* vette alapul, ugyanis énekkel nyit és nem dallal. Továbbá míg Kisfaludynál az énekekben a 8-as és 7-es szótagszámú sorok váltogatják egymást, addig Bodroghy Pappnál minden ének utolsó négy sora két 8-assal és két 7-essel végződik, még hozzá keresztrímek helyett páros rímekkel, követve ezzel a dalok verselését.

A Faragószék egészét tekintve Bodroghy Papp szeme előtt szintén Kisfaludy Sándornak *A kesergő szerelme* lebeghetett. A kötet versein – melyeket néha egy-egy epigramma tör meg – végig érezhető a múlt és a jelen közti ellentét. A szerelmi költeményekben a múlthoz a boldogság megélése, az udvarlás pillanatai, a nővel való – főként képzeletbeli – találkozások élményei és az ifjúkor dicsérete – ami az *Epedő Szerelemből* hiányzik – kapcsolódik. Addig a jelen középpontjában a szenvedés, a kín, az ifjúság elmúlásának fájdalma, a nő elérhetetlensége, valamint a nő és a költő közti lelki és földrajzi távolság áll. Az episztolákban – főként a szerelmi élményeket megjelenítőkből – ugyanezek olvashatók, azokban viszont, amelyekben csak a barátság szerepel, ott a szerelmet a baráttal együtt eltöltött gyermek- és ifjúkor, a szülőföld iránti szeretet és vágyódás, a nosztalgia váltja fel, amivel igyekeznek még jobban felnagyítani a jelen sivárságát. A kötet nagy részére ugyanúgy jellemző a korlátozott cselekmény, amit Kisfaludy Sándornak is többször felrótak, a kesergés monotonitása, pillanatnyi benyomások, személyes – képzeletbeli vagy valóságos – események rögzítése, melyet

még fokoznak a gyakran visszatérő motívumok, gondolatok, költői képek. A kötet vége felé haladva azonban Bodroghy Papp ihlete kimerülhetett, mert több versében eltávolodik a jelent meghatározó gyötrelmétől.⁴⁶⁴

B) BODROGHY PAPP REGÉI

A Kisfaludy Sándor által írt regék, melyek maguk is utánezatok,⁴⁶⁵ műfajilag nehezen meghatározhatók. Szajbély Mihály *A rege és rokonműfajai a XIX. század elejének magyar irodalmában* című tanulmányában arra vállalkozik, hogy áttekintse a regéről alkotott gondolatokat, és egyben megértse a műfaj kialakulásának előzményeit. Bitnitz Lajos szerint szerelmi történet áll a középpontjában, mely a múltban játszódik. Szathmáry Károly a mondával rokonműfajnak tartja, csak hogy míg az előbbi szájhagyomány útján terjedő, valós elemeket is magában hordozó, érzelmeiktől mentes történet, addig az utóbbinak pont a regényesség az értéke. Arany János a rege alatt csodás elemekkel megtűzdelt mondát ért, mely formájában inkább lírai, mint epikai.⁴⁶⁶ Csokonai ugyan nem beszél regéről, de nyilvánvaló, hogy az eposz három nemének jellemzéséről szóló munkájában a bajnoki epopea, azaz a lovagi költemények közé sorolhatnánk, melyek jellemzője valamely ember jeles cselekedetének lírai

⁴⁶⁴ Például *Cserző* = BODROGHY PAPP, *i. m.*, 306–309. A kötet 59. alkotása. *A' Városi Bátorságos élet* = BODROGHY PAPP, *i. m.*, 310–311. A kötet 60. alkotása. *Az emberszerető Zelim* = BODROGHY PAPP, *i. m.*, 317–319.

⁴⁶⁵ Kazinczy Ferenc kritikaként azt fogalmazta meg, hogy Kisfaludy úgy „lopkodta össze” történeteit a *Rittergeschichte*kéből, azaz a Grimm testvérek népmondáiból és Veit Weber *Sagen der Vorzeit* című munkájából. SZAJBÉLY Mihály, *A rege és rokonműfajai a XIX. század elejének magyar irodalmában*, It, 1999/3, 437. Weber művének címére utalhat a *Regék a magyar elő-időből* cím is. HEINRICH Gusztáv, *Kisfaludy Sándor regéi*, ItK, 1981/1, 90–91. Kisfaludy Sándor és Kazinczy Ferenc 1828-ig egymást csak munkáikból és leveleikből ismerték. Az 1801-ben anonim módon megjelent *A kesergő szerelem* először tetszett Kazinczynak. Azonban mikor 1807-ben a teljes *Himfy*t immáron Kisfaludy Sándor neve alatt lehetett olvasni, Kazinczy elutasította a művet. Az 1811-es *Tövises és virágok*ban a következő jelent meg róla: „Dayka: Tűzbe felét! Himfy: Vetem. / Dayka: Újra felét! Himfy: Ím! / Dayka: Harmadikat még! / Himfy: Lángol az is! / Dayka: Jer most, vár az olympusi kar.” Kisfaludy Sándor ezen olyannyira megsértődött, hogy Ruszek Józsefen keresztül egy hosszú levelezés kezdődött közöttük. Végül 1828-ban mindketten Pestre mentek az Akadémia ügyében, ahol személyesen is találkoztak. A köztük lévő viszony ugyan enyhült, de a harc, ami valójában a nyelvújításról szólt, soha nem szűnt meg. Erről lásd: VISZOTA Gyula, *Kisfaludy Sándor és Kazinczy Ferenc vitája*, ItK, 24(1911)/1, 385–422., BOLDOG-BERNÁD István, *Egy vita árnyékában: Kisfaludy Sándor megjelenése Kisfaludy Károly és Kazinczy Ferenc leveleiben*, Panon Tükör, 2016/4, 79–81., HÁSZ-FEHÉR Katalin, *A sajtótér dominanciájának kérdése Kazinczy és Kisfaludy Sándor vitáiban, Egy kiegészítés Füredi Vida 1818-as értekezésének értelmezéséhez*, ItK, 120(2016), 419–446.

⁴⁶⁶ SZAJBÉLY, *i. m.*, 426–428.

megjelenítése.⁴⁶⁷ Összességében megállapíthatjuk, hogy a rege – ahogy Szajbély Mihály írja – a „műfajtalanság sajátos műfaja”, mely az epika műnemébe tartozó monda műköltészeti imitációja, melyben nagy szerepe van a lírai és fikciós elemeknek.⁴⁶⁸ Továbbá a műfaj alakulástörténetét nézve megállapítható, hogy cselekményének töredékessége és szaggatottá tétele révén a ballada, míg a történet részletezése, történeti hitelesítése révén pedig a történeti novella előfutára.⁴⁶⁹

Kisfaludy Sándor az 1807-ben megjelent, első regéit tartalmazó *Regék a magyar előidőből* című gyűjteményében a következőképpen nyilatkozott a műfajról: „Verseimnek neme felől azt mondom: a kinek tetszik, tartsa azokat verseknek; a kinek másként tetszik, tartsa azokat másnak, miattam versképpen irtt Prózának. (...) Kár azért külömbféle versnemmél élő Íróinknak egymás ellen, egymást gúnyolva kikelniek, – egymás lábát, mogyát, öltözetét rágalmazniok, holott az Isteni Poézis szárnyain repülniekk kellene!”⁴⁷⁰ Itt tehát a szigorú, klasszicista szabályok elutasításának lehetünk szemtanúi, mellyel a költő már a romantika irányába mutatott. Emellett fontos kiemelni az ihletet adó tárgyról szóló gondolatait is: „a Régiség még a legdurvább embert is érdekelni szokta (...) Lelkemnek ily megihletése szülte, a földi bajak elől megszökhetett némelly óráimba, e jelenlévő Regéimet a Magyar Előidőből”.⁴⁷¹

Ezzel azonban még korántsem zárult le a műfaj pontos meghatározása, hiszen nem lehet figyelmen kívül hagyni a Kisfaludy tollából született regék ismérveit sem. Ezeknek általános jellemzője, hogy a romantikus világkép múltba révedő vonásai miatt a történet általában a középkorban játszódik, melynek középpontjában szenvedélyes szerelem áll, a helyszín gyakran egy kolostor vagy vár, fontos a hazafiság, mellyel együtt előtérbe kerülnek a hazáért vívott harcok, hangsúlyossá válik a múlt és a jelen közti ellentét, valamint nélkülözhetetlen szereplő a szerelmes pár, a kettejük közé álló udvarló és a lánynak vigasztalást nyújtó apa.⁴⁷²

⁴⁶⁷ *Uo.*, 438–439.

⁴⁶⁸ *Uo.*, 428., 435.

⁴⁶⁹ *Uo.*, 434–439.

⁴⁷⁰ KISFALUDY, *i. m.*, 10–11.

⁴⁷¹ *Uo.*, 6.

⁴⁷² TÓTH Béla, *A Kisfaludy-regék utánezatai*, ItK, 1926/3, 211–213. A szakirodalom helyenként Kisfaludy egyszerű történeteit és jellemrajzait negatívként ítéli meg. HEINRICH, *i. m.*, 76–92.

a) *Csesznek vára*

A *Csesznek vára: Egy rege*⁴⁷³ a kötetben a már említett *A Bodzafa Lantos* után olvasható. Az *Epedő Szerelemnél* és *A Bodzafa Lantosnál* – adatok híján – nem foglalkoztam megírásuk körülményeivel, azonban a *Csesznek vára* esetében feltételezhető, hogy a költő győri akadémiai tanulmányai révén értesülhetett arról vagy személyesen is láthatta azt az előadást, melyet az akadémia diákjai 1820. május 1-jén Pázmándi Horváth Endre *Győr Visszavétele* című művéből adtak elő.⁴⁷⁴ Talán ez magyarázza, hogy a *Csesznek vára* a győri ostrommal kezdődik, és csak ezután kerül szoba a témamegjelölő címbeli Csesznek.

Felidézve Kisfaludy Sándor regéit, mintaként keletkezésük szempontjából mindössze három rege jöhet szóba: *Csobánc*, *Tátika* és *Somló*. Azonban a regék elolvasása után rögtön kiderül, hogy Bodroghy Papp művére a *Csobánc* volt hatással, hiszen a *Csesznek vára* története éppoly egyszerű, és középpontjában ugyanúgy szerelmi történet áll, mint Kisfaludy esetében, csak ez utóbbi boldog véget ér.⁴⁷⁵ Györfi Lázár

⁴⁷³ Nem szabad elfeledkeznünk arról, hogy Bodroghy Papp István pártfogoltja, Székács József szintén írt egy verset Csesznekről, *Cseszneckvár* címmel, mely 1836-ban az *Auróra*-ban jelent meg. A rege és Székács verse között az ihletet adó Cseszneken kívül semmi hasonlóság nincs, sokkal inkább vonható párhuzam Kölcsey Ferenc *Zrínyi dala* című költeményével. Mindkét mű a múlt–jelen, hegy–völgy, vár–rom ellentéteire épül, melyet Székács a nép–várurak kontrasztjával bővít ki. Az első versszakban a vár megszólítása után a lírai én saját helyzetét írja le: eszébe jutnak személyes élményei, mikor a várnál járt, és ezzel együtt felidéződnek benne a múlt dicsőséges képei. Így a honért és királyért harcoló magyar seregek, akik a győzelmes csata után visszatérnek mulatni a várba („A’ háromszint láttam fennlobogni, / Hősi sereget méneken robogni, / Melly királyért és honért vívott; / Visszatértek fényes győzelemmel”), és a vár egykori nagysága, mely által a hazát is dicsfény övezte („S bár elhúnya nagyléted’ sugára. / Melly fényt hintett egykor e’ hazára”). Azonban az első két versszak utolsó sorában olvasható kijelentések („Vesztét nem siratták könnyeim”, „De vigadni lelkem nem tudott”) mindezt elutasítják, és a tagadás oka a mert magyarázó kötőszóval kezdődő harmadik versszakban kerül kifejtésre. Eszerint a költő nem törődik a vár és birtokosainak sorsával („Veszted nem sért, zsarnokok’ tanyája!”), mert számára a vár körül élő nép a fontos, velük érez együtt, róluk ír. Hiszen ők építették, teremtették a várat, és ők szenvedték meg a harcokat is. („Mert míg a nép’, a’ völgyek’ lakója, / Büszke tornyod’ vérkezű rakója! / könnyet önt, ha feltekint reád”). Míg a nép szenved, addig nem fontos számára Csesznek egykori nagysága. („Veszted nem sért, zsarnokok’ tanyája! / Nem nagyléted’ szívárvány-sugára, / Melly hozzám könyzáporon hat át.”) A három versszakból álló költemény nemcsak témájában és műfajában követi a *Zrínyi dalát*, hanem formailag is pontosan megegyezik Kölcsey versével: minden versszak 6 sorból áll, és két 10 szótagos sort egy 9 szótagos követi, rímelése: aabccb.

⁴⁷⁴ Ennek nyomtatott változatát nem ismerhette, hiszen a műből csak két ének jelent meg, melyet játék közben énekeltek. SZABÓ Flóris, *i. m.*, 334.

⁴⁷⁵ *Csobánc* története: Gyulafy Rózsa szíve Szentgyörgyi Lászlóért dobog, aki szüretkor bejelenti, hogy elmegey a hazáért és a királyért harcolni a törökkel. Egy évvel később Rózsának egy katona viszi szerelme halálhírét, csakhogy közben kiderül, hogy László él, halálát pedig csak a Rózsát oly régóta elcsábítani akaró Varjas András és bérence, Orbán deák találták ki. László azonban hiába siet – a győztes csata utáni mulatságot hátrahagyva – Rózsához, későn érkezik, ugyanis már csak a bánatában meghalt nőt láthatja viszont.

egy Veszprémben tartott farsangi bál után Cseszneken tölti az éjszakát, ahol megismerkedik és beleszeret a vár urának lányába, Juciba. Azonban az apa lányát egy bizonyos Pethének szánja, aki igen gazdag és megkedveltette magát leendő apósával. Csakhogy Juci elutasítja őt, mert szívét Lázárnak szánja, ezért a gazdag Pethe bosszúból a török segítségét kéri, akik elfoglalják Csesznek várát. Győrfi Lázár a győri ostrom után azonnal Juci segítségére indul, és Pálffy Miklós csapatával onnan is kiverik a törököt.

A *Cseznek* és a *Csobánc* között az első szembetűnő hasonlóság, hogy – a korszak igényeinek megfelelően, melyre már korábban utaltunk – mindkettőben megjelenik a dicső múlt: Kisfaludynál az 1479-es kenyérmezei csata, Bodroghy Pappnál pedig az 1598-as győri és cseszneki ostrom.

A győri vár négy év után, Pálffy Miklós és Schwarzenberg Adolf csapatainak köszönhetően 1598. március 29-én került újra magyar kézre.⁴⁷⁶ A katonák éjjel 3 óra körül érték el a várat, a holdat sötét felhők és a Duna fölött szálló köd takarta el, így a törökök nem láttak, a nagy szél miatt pedig nem is hallottak semmit. Miközben a keresztény csapatok közeledtek a várhoz, Pálffyék öt törökül tudó katonát küldtek a Fehérvári kapuhoz, hogy ott beszélgetésbe elegyedjenek az örökkel az érkező élelmiszeres szekerekről, valamint ez ügyben kérjék a felvonóhid leengedését. Mire a csapatok elérték a várfalat, a felvonóhidat már leeresztve találták, így könnyen elhelyezhették a petárdákat a vár jobb szárnyára. Miután berobbantották a Fehérvári kaput, a törökök fejvesztve menekültek, és végre újra magyar kézre került a győri vár.⁴⁷⁷

Csesznek a török korban vált igazán fontossá, ugyanis Veszprém 1552-es eleste után Győr elővára lett, illetve a Bakonyon átvezető utat védte. Stratégiai jelentősége miatt 1561 őszén a törökök megpróbálták elfoglalni, egyelőre azonban sikertelenül. De Győr 1594-es ostroma után a Cseszneken állomásozók feladták a várat, amely négy évre török kézre került. Visszafoglalására a győri ostrom után, 1598 augusztusában került sor.⁴⁷⁸

⁴⁷⁶ Győr elestéről és visszavételéről szóló szakirodalmat lásd MÓNUS Imre, *Győr elestének és visszavételének bibliográfiája*, Győri tanulmányok, 3(1999).

⁴⁷⁷ KALMÁR János, *A petárda szerepe Győr 1598. évi visszavívásánál*, Arrabona, 1961/3, 83., PÁLFFY Géza, *A császárváros védelmében, A győri főkapitányság története 1526–1598*, Győr, Győr-Moson-Sopron Megye Győri Levéltára, 1999, 151–153.

⁴⁷⁸ KOPPÁNY Tibor, *Csesznek vára = Műemlékeink*, Bp., Képzőművészeti Alap Kiadóvállalat, 1962, 22, PÁLFFY, *i. m.*, 143, 152.

A történet fő szála tehát 1598-ban játszódik, és a költemény kezdetén rögtön részesei leszünk annak az örömmámornak, mely – Pálffy Miklósnak köszönhetően – Győrben a vár visszafoglalása után kezdődött: „A’ Nagy Képnél öszve gyültek / Hálát adni az Egek / Szent urának a’ Törökön / Diadalt nyert seregek (...) Egészen az édes öröm / Helye lett Győr várának / Nagy piattza, ’s a’ tölt kelhek / Kézről kézre járanak.” A pogányok elleni csatában résztvevő lovagok („Hunkár, Baÿ, Horváth, Taki / Börtsi, Tethÿ, Patakÿ / Bezi, Nyuli, Kis, Némethÿ / Ságghÿ, Bönyi, Csanakÿ / Csóthÿ, Pérÿ, Czakóházi / Szabadhegyi Megyeri / Kósa, Török Zsebeházi / Kisfaludy, Kenyeri”⁴⁷⁹), akikkel a költő győri vagy Győr környéki családokra utal, elmeséli „Tréfa, nyájasság között”, hogy „más világra általa hány / Török lélek költözött / miként talált néha-néha / Hatalmassabb erőre / miként győzött, hogyan nyomult / Lassan lassan előre.” Mialatt mindenkit a siker tölt el, csak Győrfi Lázár búslakodik, aki a győztes ostrom ellenére mégis szerelmére, cseszneki Jucira gondol.

Győr visszafoglalásának története után visszaugrunk az időben Lázár és Juci találkozásához, melyre 1597 telén Veszprémben került sor. Ezután újra visszatérünk 1598-ba, mikor is a káplán elmeséli, hogy a győri vár ostroma előtt egy héttel hogyan foglalta el a török Pethe cselszövése által a cseszneki várat. A támadást vadászatnak álcázták, de hiába várták Pethét, „El mul a’ Dél, uzsonnakor / Estvefelé az idő / Setétedik, csillag láttzik / Pethe vissza még se jó.” A toronyban az óra „Tizenegyre kondula. (...) Most a’ Török bé todula / ’s mire észre vétetett / már a’ bástyán a’ pogány Czim / a’ Félhold fel üttetett.” A káplán beszámolója után a megfáradt katonák elhatározzák, hogy Cseszneket is visszafoglalják a töröktől. A „boszuállást / Reggelig fel függeszték”, de Lázár nem várt, hanem azonnal útnak indult, és hajnalban ért a várhoz. Mire reggel lett, Pálffy felmentő serege is megérkezett.

Láthatjuk, hogy Bodroghy Papp *Csezneke* közel egy év leforgása alatt játszódik: 1597 telétől 1598 augusztusáig, mely a *Csobánca* is jellemző: története az 1478-as év szüretjétől a következő év késő ősziéig, november 11. utánig tart.

Az időkezelés mellett a két alkotásban megjelenő szereplők is nagyon hasonló karakterek, csak míg Kisfaludy Sándor alakjai valós történelmi alakok, addig Bodroghy Pappnál Pálffy Miklós létező személy, illetve a felsorolt családok. A *Cseznek várában* a költő először a *Csobánc* Báthory Istvánjának, a kenyérmezei csata egyik kapitányának

⁴⁷⁹ Kisfaludynál Rózsa elutasított kéréseinek felelnek meg. „, Kosarat nyert, a ki kérte: / Halápy és Hagymásy, / Török, Pethó, Kanizsay, / Poky, Érsek s Szilvásy.”

megfeleltethető Pálffy Miklós alakját rajzolja meg, akiről csak annyit ír, hogy a győri ostrom után „a’ dicsőség / Koszoruját el nyerte”, a törökök elleni harcra „A’ sereget fel buzdétta (...) Fel lángéttá tüzesített”, valamint segítséget nyújtott seregével Cseszneknel Győrfi Lázárnak.

Bodroghy Pappnál a cseszneki vár ura,⁴⁸⁰ az öreg Cseszneki Kisfaludy „ősz Gyulafy”-jának a párja, akiről Rózsa apjához hasonlóan szintén keveset tudunk meg: „nagy Ember volt / ’s hires minden tettebe”, aki „anya’ halálától / fogva maga nevelte” Jucit. Lányát Pethének szánta, de végül elfogadta vejének Győrfi Lázárt, miután megmentette őt a győri csatában.

A kulcsfigurák, így Kisfaludynál Szentgyörgyi László, Rózsa, Varjas András, valamint Győrfi Lázár, Juci és Pethe természetesen a legkidolgozottabbak, őket nemcsak külsőleg, hanem belsőleg is jellemzik a költők.

A Szentgyörgyi Lászlóhoz hasonló Lázár borostyánkoszorút nyert a győri csatában, „ifju (...) Szép (...) mint egy Czedrus / Fő disze a’ Környéknek (...) Ferjfiasság termetében (...) bajnok, bator, vitéz (...) nemes, hős tetteit / Öreg, ifju esmérte”. Úgy harcolt, „Mint egy parducz (...) erős (a) Karja”. Mikor megtudta, hogy Pethe mit művelt szerelmével, „a’ haragot, ’s bosszuállást / Hullámokra keverte”, és úgy lovagolt Csesznek felé, „mint a’ villám (...) Mint egy szélvész”. Ott „a’ vér benne borzadozva / Egészen fel pesdüle”, és félelmet nem ismerve leszúrta Pethét. Noha Lázár a harcokban igen bátor, a kezdetben Juci iránt érzett szerelme gyengévé tette, és mint egy „bús oroslán”, akit „Belső Tüze mint emészti”, a halált kívánta, „Győr alá is csak azért ment / Hogy ott meg unt élteinek / véget vetve szerezhessen / nyugvást sebhelt szívének”.

Mindenképpen érdemes részletesen kitérni Lázár és Szentgyörgyi László lovaglására, ugyanis a két költemény motívikus egyezéseket mutat. Kisfaludynál: „Repült a ló serénye”, Bodroghy Pappnál: „Mint a szarvas, ugy szágulda / Lova”; *Csobáncban*: „De sarkantyút adván László / Ágaskodó lovának”, *Csesznek várában*: „a’ böszült ló ágyékába / sarkantyúját tövig be / üti”; Lászlónál: „Tovább jutván, – a sziklák közt”, Lázárnál: „Egy meredek Kösziklára / nagy bajjal fel vonódik”. Miközben a siető férfiak lovagolnak, addig mindketten szerelmükre gondolnak: Szentgyörgyi „Ezt gondola s több effélét / László Úrfi magába”, Győrfinek „Külömbbféle gondolatok / Foglalják el elméjét”. Mindkét költeményben este lovagolnak és még a holdnak is

⁴⁸⁰ Az 1594 és 1598 közötti török megszállást megelőzően a cseszneki vár kapitánya az isztambuli történelmi alatti önéletrajzát és énekeit megverselő Wathay Ferenc volt. KOPPÁNY, *i. m.*, 20.

szerepe van: Kisfaludynál a teli hold utat mutat Lászlónak, Bodroghy Pappnál viszont nehezíti Lázár útját, mert felhők takarják el. Különbség továbbá az is, hogy László este érkezik Csobáncra: „Estve későn volt az immár”, Lázár pedig hajnalban: „végtére a nagy settétség / szilled a’ reg hajnalán”.

Lázár szerelme, az állhatatos és szelíd Juci – aki Kisfaludy Rózsájának feleltethető meg –: „Szép (...) Istennéje / a’ Csesznecki vidéknek (...) lelkes, kellemetes / a’ Bakonynak mentében (...) szivét a’ sok jokért / Boldog, szegény dicsérte (...) rózsa szín orczáin / a’ Jóságot viselte”. Mivel Lázárt szerette, ezért ugyanúgy szenvedett Pethe udvarlása miatt, mint a Gyulafy lány Varjas András közeledésétől. Juci gyakran „a’ Kápolna / oltáránál térdesselt”, hogy ott megnyugvást találjon magának. De, mint erős lélek, nem hagyta magát, nem felejtette el Lázárt egy percre sem. Fontos megemlíteni, hogy egy helyen Bodroghy Papp ugyanúgy liliomszálhoz hasonlítja Jucit, mint Kisfaludy Rózsát: *Csobáncban*: „Mint Őszszel a liliom-szál, / Szemlátomást hervadott”, *Cseznek várában*: „mint a’ bágyott liliom szál / szél veszén az esőnek”.

Pethe – segítőjével, Undival együtt – negatív karakter a költeményben. Noha „Szép volt (...) szép termete / Képe, sima, mosolygó / minden tette kellemetes / Tekéntetet bájoló (...) Az attyának szép vára volt / Sok Jóságok (...) gazdag”, de mellette egy kegyetlen „korts”, egy „szörnyeteg”, „késértő rossz lélek”, „esze veszett”, „erkölcs nélkül való”, „buja”, tigris lelkű, „elfajult lélek.” Egyetlen célja az volt, hogy megszerezze magának „diszét Cseznek fájának”, melyért mindent meg is tett. Jucit egyfolytában zaklatta, állandóan a nyomában volt, és szinte már a halálba kergette. Még arra is képes volt, hogy a törökhöz forduljon segítségért: „Igy bódult meg, így veszet meg / Hah egy magyar eszébe.” Kisfaludynál Varjas András is mindent megtett Rózsáért: cselhez folyamodva Orbán deákkal együtt László halálhírét keltette, hogy a szeretett nő hozzá menjen feleségül, és végre elfelejtse a törökkel harcoló magyar vitézt.

A Csesznekben elbeszélőként megjelenő káplán a *Csobánc* katona-jövevényének párhuzamos alakja, aki elmesélte Szentgyörgyi László halálát. Emellett a Csesznekben Pethe leghűségesebb zsoldosa, Undi pedig Kisfaludynál a „sátánfi” Orbán deákra emlékeztet.

Az időkezelés és a szereplők mellett a két alkotás helyszínei is összevethetők, ezek – Kenyérmező kivételével – a Nyugat-Dunántúlhoz kapcsolódnak. Bodroghy Papp István története Győr és Veszprém között játszódik. Elsőként Győr vára jelenik meg a Barátok templomával, ahol a harcolók a győztes csata után hálát adnak Istennek. Majd szemügyre vehetjük a Rábát, a piacot, a magyar sereg pihenőhelyét, ahol egykor a török

sétált, valamint láthatjuk a Patikát is, mely a piac sarkában épült. Ezután Györfi Lázár emlékeiben Veszprém tűnik fel a farsangi bállal, majd pedig a szerelmesek találkozásának helyszínére, Csesznekre megyünk. Lázár felocsúdása után újra Győrben vagyunk, ahol most már a templom mellett a Bécsi kaput és a Dunát is láthatjuk, valamint a káplán elbeszélésében megjelenik Zirc is, ahova Juci az őt Pethétől megmentő Tömböt küldte. A győri csata után végre eljutunk Pannonhalmán,⁴⁸¹ a Bakonyon és a varsányi⁴⁸² erdősségen keresztül a címben megjelölt Csesznekre, ahol fontos helyszín lesz a templom, a várkápolna, a várkapu, a vártorony, a tömlöc és Juci szobája. De közben kitekinthetünk a vár körül elterülő erdősségre is, és kiderül, hogy a török sereg pihenőhelyéről, Tamásiból⁴⁸³ indul a cseszneki ostromra. A cselekmény helyszíneiből arra következtethetünk, hogy a költő kellő tudással rendelkezett a Győrt és Veszprémet összekötő útvonalról, ami nem is csoda, hiszen nővére, Julianna Bakonszentlászlón lakott,⁴⁸⁴ és nyilván Bodroghy Papp időnként meglátogathatta.

A *Csesznek várának költőjétől* természetesen nem várhatjuk el, hogy történetének helyszínei pontosan megegyezzenek a *Csobáncban* olvashatókkal. Viszont ebben az esetben is összevethető a két mű: eszerint Csesznek Csobáncnak, a csatát jelképező Győr a Kisfaludy-rege Kenyérmezejének, a Bakony a Badacsonynak feleltethető meg, a Győrből Pannonhalmán át Csesznekre vezető út pedig a Budáról Nagyvázsonyon át Csobáncra vezető útnak a párja.

Az általunk vizsgált Bodroghy Papp-rege tehát történelmünk múltjába kalauzolja az olvasót, így érdemes megvizsgálni, hogy mennyire valós és mennyire kitalált a történet eseményhalmaza, szereplői, valamint helyszínei.

A költő időben nem konkretizálja művét, de a történelmi hitelességnek megfelelően elsőként a győri ostrom kerül szóba, mely 1598 márciusában történt, és csak ezután tér át a csesznekire, melynek visszafoglalása valóban később, 1598 augusztusában zajlott. A győri ostromnál annak a – valóságban is létező – Pálffy Miklósnak nevét említi, akinek Győr török alóli felszabadítása leginkább köszönhető. Továbbá a cseszneki ostromban is részt vett seregével, mely a valóságnak megfelelően a regében is így szerepel. A győri ostrommal kapcsolatban azonban Bodroghy Papp

⁴⁸¹ A versben Márton klostromaként szerepel.

⁴⁸² Veszprémvarsány.

⁴⁸³ Bakonytamási.

⁴⁸⁴ Lásd 60. és 191. jegyzet.

annyiban téved, hogy a magyar keresztény sereg nem a Bécsi kapun, hanem a Fehérvárin keresztül jutott be a várba. Ez a tévedés minden bizonnyal azzal függhet össze, hogy a híres vaskakas 1718-tól 1872-ig a Bécsi kapunál található karmeliták kolostorának ormán állott, és emiatt gondolhatta a költő, hogy Pálffyék ott törték át a várfalat.⁴⁸⁵

A Csesznekkel kapcsolatos események viszont teljesen elrugaszkodnak a valóságtól, hiszen a törökök nem a győri ostrom idején foglalták el, hanem már négy évvel korábban, mikor Győr feladása után 1594 októberére Pápa, Tihany, Vázsony és Csesznek is török kézre került.⁴⁸⁶ Illetve az is nyilvánvaló, hogy a csata oka nem szerelem volt. Továbbá főhősünk, Lázár nem vehetett részt 1597-ben Veszprémben farsangi bálon, hiszen Veszprém 1593. október 7-től 1598. augusztus 4-ig volt török megszállás alatt.⁴⁸⁷

A *Csesznek vára* helyszínei közül nem valós a Bécsi kapu téren álló Karmelita templom,⁴⁸⁸ valamint a mai Széchenyi tér sarkán található Patika sem,⁴⁸⁹ melyek Bodroghy Papp idejében ugyan már léteztek, de 1598-ban még nem. Abban azonban igaza van, hogy létezett a győri piac,⁴⁹⁰ és a Csesznekre vezető út is pontos földrajzi ismeretekre utal. Továbbá a törökök pihenőhelyeként feltüntetett Bakonytamási is valós, hiszen beleesett abba a – Veszprém, Palota, Tata, Győr, Pannonhalma, Pápa, Vázsony,

⁴⁸⁵ UNGER Lajos, *Győr visszavétele = „Mégvétegett Győr Vára”, 1598–1998, Emlékkiállítás Győr török alóli felszabadulásának 400. évfordulójára*, Katalógus, szerk. SZÉKELY Zoltán, Győr, Xántus János Múzeum, 1998 (Artificium et Historia, 4), 64.

⁴⁸⁶ PÁLFFY, *i. m.*, 143.

⁴⁸⁷ VERESS D. Csaba, *Veszprém a tizenötéves háborúban, 1593–1606 = Veszprém a török korban, Felolvasóülés Veszprém török kori emlékeiről*, Veszprém, Veszprém Megyei Múzeumok Igazgatósága, 1998 (Veszprémi Múzeumi Konferenciák, 9), 48.

⁴⁸⁸ A győri Karmelita templomot a 18. század első felében emelték, vagyis Bodroghy idejében már létezett, de a győri ostromkor még nem. UNGER, *i. m.*, 64.

⁴⁸⁹ A mai Széchenyi tér sarkában álló, Győr legrégebbi patikájára, az – először jezsuiták által működtetett – „Angyal Patikára” gondolhatott. A Patika 1697-ben épült. ALMÁSI Tibor, *Liezen-Mayer Sándor és Győr*, Arrabona, 2007/1, 379–396.

⁴⁹⁰ A közönséges piacra gondolhatott, mely a középkorban a vár előtt, a mai Széchenyi tér területén volt. PFANL Jenő, *A győri vár a középkorban, Második, befejező közlemény*, Győri Szemle, 1936, 267. Végleges formáját – melyet az 1566-os tűzvész utáni telekredezés alkalmával kapta – 1617-re nyerte el. FÜGEDI Erik, *Jelentés a II. várostörténeti konferenciáról*, Arrabona, 1964, 271., TOMAJ Ferenc, *Győr utcái és terei*, Arrabona, 1967, 357. A Piac első egyértelmű körülhatárolására 1567. június 9. és 14. között került sor. KALMÁR Miklós, *Győr barokk tere*, Arrabona, 1976, 181.

Csesznek, Tihany – sávba, melyet a törökök 1593/94 folyamán foglaltak el, és magyar kézre csak 1598-tól került.⁴⁹¹

A két mű összevetése során kiderült, hogy Bodroghy Papp formailag is próbálkozott Kisfaludy követésével. Az egy oldalon helyet kapó két 8 soros versszak a kis Himfy-versszakot követi: 8-as és 7-es szótagszámú, ütemhangsúlyos verselésű sorokból áll,⁴⁹² és rímelése – mely eltér a kis Himfy-strófától – a Kisfaludy-regék rímeit követi: xaxaxbx.⁴⁹³

Az előkép és Bodroghy Papp István alkotásaink összehasonlítása során fontos kitérni a narrációra is. Múltbéli események, szerelmi epizód, ódon vár megéneklése mellett a Kisfaludy regék sajátosságai közé tartozik az előhang is, mely nincs szoros kapcsolatban a történettel. Az olvasót megszólítva a költő helyzetét, regéhez való viszonyát, a történet forrását tisztázza.⁴⁹⁴ „Ülly mellém a kandallóhoz, / Fel van szíttva melege; / Csobánc-várról, édes-kedves, / Im! hallyad, egy agg rege: – / Múltt szüretkor Badacsonyon / Ezt Múzsámtól vettem én / Egykor, midőn magam bolygék / A hegy szírtes tetején.” – olvasható a *Csobáncban*. Eszerint a narrátor maga a költő, aki az előhangban E/1. személyben szólal meg, majd a Múzsától vett történetben áttér az E/3. személyű elbeszélésre, miközben másokat is szóhoz juttat.

Bodroghy Pappnál hiányzik az előhang, ezért semmiféle információval nem rendelkezünk a mű megírásának körülményeiről és a történet forrásairól. Illetve az olvasóval sem teremt meg semmilyen bensőséges kapcsolatot. E/3. személyben adja elő a történetet, és nemcsak az események leírásában aprólékos, hanem pontosan belelát szereplőinek gondolataiba, érzéseibe, sőt még szavaikat is visszaidézi. Így kap hangot Pálffy, aki csatába hívja bátor vitézeit; Csezneki, aki egy hosszabb monológban elmeséli, hogyan mentette meg Györfi Lázár az életét, akiben „lelkes vőmet / És fiamat ölelem”. Ezt egy újabb hosszabb monológ követi, mellyel egy időre az elbeszélő szerepét a cseszneki káplán veszi át. A káplán után újra az E/3. személyű elbeszélő viszi

⁴⁹¹ HEGYI Klára, *Veszprém török őrsegei = Veszprém a török korban, Felolvasóülés Veszprém török kori emlékeiről*, Veszprém, Veszprém Megyei Múzeumok Igazgatósága, 1998 (Veszprémi Múzeumi Konferenciák, 9), 32–33., PÁLFFY, i. m., 151–153.

⁴⁹² Kivétel ez alól: 390. sor („Kétségbe esve festé le”), mely 7 helyett 8 szótagos; 614. sor („magáról, s Basának”), mely 7 helyett 6 szótagos; 920. sor („Efelekedve meg halja”), mely 7 helyett 8 szótagos.

⁴⁹³ Kivétel ez alól: 88–96. sorig („Hunkár, Baÿ, Horváth, Taki / Börtsi, Tethÿ, Patakÿ / Bezi, Nyuli, Kis, Némethÿ / Ságihÿ, Bönyi, Csanakÿ / Csóthÿ, Pérÿ, Czakóházi / Szabadhegyi Megyeri / Kósa, Török Zsebeházi / Kisfaludy, Kenyeri”), mely bokorrím.

⁴⁹⁴ TÓTH Béla, *A Kisfaludy-regék ...*, i. m., 213.

tovább a történet szálait, melyben Juci kesereg szerelme és apja esetleges halála, valamint a vár török általi elfoglalása miatt, de megszólal Lázár is. Ezt követően Lázár megöli Pethét, és elátkozza. A regében az utolsó szót az apa és lánya kapja: „Hol a’ Lányom hol van Juczim (...) apám, Lázár”.

Mindezek mellett ki kell térni a mű stílusára is. A *Cseznek várában* a szóképek közül metaforára,⁴⁹⁵ megszemélyesítésre,⁴⁹⁶ hasonlatra,⁴⁹⁷ az alakzatok közül jelzőre,⁴⁹⁸ fokozásra,⁴⁹⁹ felsorolásra,⁵⁰⁰ ellentétre⁵⁰¹ és mondatpárhuzamra⁵⁰² találunk példát. Továbbá ahogy az *Epedő Szerelemnél* és a *Bodzafa Lantosnál* is látható volt, Kisfaludyhoz hasonlóan Bodrogy Papp is kedveli a szín- és hanghatások ábrázolását. Ez nemcsak a természeti képeknél, hanem a csatajelenetekenél is megfigyelhető.

b) Rege

Az 1819-ben született *Rege* a kötetben az *Epedő Szerelem* után kapott helyet, megelőzve a *Cseznek vára: Egy regét*, ami kevésbé sikerült próbálkozásnak tűnik. Története egyszerű: a főhős, Bodrogh úrfi szerelmes Máriába, és érzéseinek versekben ad hangot. Azonban egy éjjelen megjelenik előtte egy rémalak, aki megjósolja számára a jövőt, mely szerint Mária soha nem lesz az övé.

⁴⁹⁵ Például „házasság köteleit”, „Borostyánt nyert a’ csatába fejére”, „Emészté [egy] öt egy belső tűz ... a’ Csezneki Kis aszonyhoz vonzó igaz szerelme”, „Zászlók Hullámai”, „bágyott liliom szál”, „Halovány szín rózsáira”.

⁴⁹⁶ Például „pihenésre Készüle a Természet”, „Zászlók Hullámai játszottak”, „véres csata Bosszuálló dühének”.

⁴⁹⁷ Például „Mint egy szélvész, ugy nyargala”, „Mint a’ szarvas, ugy szágulda”, „(Lázár) Mint egy parducz”.

⁴⁹⁸ Például „Az izmos kar, férjfi erő Határtalan szilaj tűz”, „álhatatos csendes lelke”, „gyöngé képe”, „szöke Dunába”, „bajnok, bator, vitéz Ferjfi termetében”.

⁴⁹⁹ Például „Lankad, roskad, rogy”, „Kért, óhajtott, térdelt, nyögött”.

⁵⁰⁰ Például „Hunkár, Baÿ, Horváth, Taki Börtsi, Tethÿ, Patakÿ, stb.”, „Vad szerszámi, ölni, vágni”, „A nagy lárma, kard csattogás Robaj, puska lövések a’ Tompa zaj, a’ Zsibongás a’ haldokló nyögések”.

⁵⁰¹ Például „Édes kedves gyötrelme”, „Jöttek, mentek ide ’s tova”.

⁵⁰² Például „Minden szivbe a’ Hazának / Szeretete tüzele / Minden magyar nemes Honna / védelmére ügyele / minden karok a’ Törökre / új csatára készültek”, „Haljátok a’ réméttő hirt / millyet Ember nem hallott / halljátok a’ rettentő bért / millyet ember nem vallott”.

A költemény a romantikus ódon vár képével a középkor világába kalauzolja olvasóját, azonban a *Cseznek várával* szemben sem a helyszín,⁵⁰³ sem a történet ideje nem pontosítható. Továbbá a szerző két szereplőjének kimunkálására sem fordít olyan nagy gondot. Bodrogh úrfiról – akiben a névválasztás alapján a költő magát láthatta – mindössze annyi derül ki, hogy ő a vár ura, és Mária iránti szerelmét, mely olykor boldogsággal, máskor fájdalommal és szenvedéssel tölti el, költeményekben mondja el: „naponként itt danolgattya / Szive nemes érzését (...) Itt kondul el gyakran lantja / Bus dallokra (...) Itt trillázzák a' viszhangok / néha öröm szavait.” Emellett hirtelen haragú, hiszen az előtte megjelenő rémalakkal azonnal le akar számolni: „Az elhült fi el hajétja / a' Lantot, és az alatt / a' még magát el ordétja / Zörög a' Kard markolat.”

A másik szereplő a rémalak, aki egy éjjelen megjelenik az úrfi előtt, és kihirdeti számára a kegyetlen jövőt, miszerint „Minek a' lant, 's kevered el / Véle a' bús áriát / Hijjába törsz, nem nyered el / Gyöngyalapon Máriát.” A rege végén derül ki, hogy ez – a műben helyenként – *Léleknek* titulált alak csak Bodrogh képzeletében él, és az általa elhangzott, kíméletlen mondat valójában csak a süvítő szél játéka.

Az E/3. személyű narrátor a *Cseznek várához* képest nem mindentudó. Szereplői csak tetteik alapján jellemezhetők, külső és belső tulajdonságaikat homály fedi, és nem derül ki semmi a Bodrogh úrfi által szeretett nőről sem, egyedül Bodrogh úrfi érzéseibe, gondolataiba lát bele. Emellett hiányzik a Kisfaludy-regékre jellemző előhang is, így ebben a műben sem derül ki a költőnek az alkotáshoz, valamint a közönséghez fűződő viszonya, továbbá a történet forrása sem.

Formailag ezen alkotás is a kis Himfy-strófát követi: a 8 soros versszakok 7-es és 8-as szótagszámú, ütemhangsúlyos verselésű sorokból állnak, azonban az utolsó négy sorban a páros rímek helyett Bodroghy Pappnál keresztrímek olvashatók, mellyel eltér a regék rímelésétől is.

A *Rege* stílusa is jóval egyszerűbb a később keletkezett *Cseznek várához*, valamint a Kisfaludy regékhez képest, hiszen néhány metafora,⁵⁰⁴ gondolat- és mondatpárhuzam,⁵⁰⁵ felsorolás,⁵⁰⁶ fokozás,⁵⁰⁷ ellentét,⁵⁰⁸ valamint az elmaradhatatlan természet- és tájleírás olvasható az alkotásban.

⁵⁰³ A *Regében* olvasható Gyöngyalap nem valós.

⁵⁰⁴ Például „Itt kondul el gyakran lantja / Bus dallokra”.

⁵⁰⁵ Például „Itt kondul el gyakran lantja / Bus dallokra az érczek / meg mohosolt százas hantja / Riad, zugnak a' Bérczek. / Itt trillázzák a' viszhangok / néha öröm szavait / Későn, midőn a' harangok / Kongják az éjj dallait.”, „itt danolgattya / Szive nemes érzését / Itt sóhajtja, fontolgattya / a' jövendő

A fenti elemzési szempontok alapján a vizsgált műről összességében elmondható, hogy csak egy regepróbálkozásról van szó, melynek témája, megfogalmazása jóval közelebb áll az *Epedő Szerelem*hez. Hiszen mindkettőben a magányos, szerelmes férfi alakja jelenik meg, aki hol boldog, hol pedig szenvedéseitől, és ennek versekben ad hangot. Ráadásul egy helyen a két mű természetleírása nagyon hasonló egymáshoz.⁵⁰⁹

c) *László és Ágnes*

A *Faragószék*ben még egy Kisfaludy Sándor hatására írt rege olvasható, a *László és Ágnes*, mely történetével a *Cseznek várával*, és ezáltal Kisfaludynak a *Csobánc* című regéjével mutat szoros rokonságot. Ez főként azzal magyarázható, hogy Bodroghy Papp e két regéje között viszonylag kevés idő telt el.

A rege középpontjában a szerelem áll, a török elleni harcok miatt a dicső múltba tekint vissza, ugyanúgy várakban játszódik, viszont hiányzik belőle a cselszövés. László és Ágnes házasságkötésük után Urajban akarnak élni, de egy napon László a várából tüzet lát Ágnesék felé. Egy Uraj felől érkező szolga meséli el, hogy a török rajtuk ütött, és Ágnes apjával együtt török fogságba került. László természetesen elindul, hogy megbosszulja e tettet, és a rege végén a szerelmesek újra egymáséi lesznek.

A szereplők – akik nem valóságos alakok – kimunkálására nem fordít nagy gondot Bodroghy Papp. A főhős László a *Cseznek Györfi Lázárának* és Kisfaludy Szentgyörgyi Lászlójának feleltethető meg: fiatal („ifju élte egén”), hős vitéz, „Bajnokok remeke áldott (...) nem rettege”, és „bajnoki szive” Ágnesért ég. Amikor megtudja, hogy szerelme török fogságba került, az éppúgy felbőszíti, mint mikor

végzését.”, „Majd meg lássuk a' jövendő / miket hoznak, mit szülnek / a' holnapok az esztendő / millyen hajnalt derülnek.”, „Ki vagy Lator? így dördülnek / mennydörögnek szavai / nyoma alatt el gördülnek / A' Hegy zuzott ormai. / Ki vagy ember? a' titkoknak / Hazugságnak rejtőke / A' gyehegnák, és poklokknak / átka ide mért löke. / Ki vagy? szólj Te rettentő vész / Mert itt szillel szagatlak / E' Kar, és Kard hah nem hibáz / az ördögnek vissza adlak.”.

⁵⁰⁶ Például „Itt sóhajtja, fontolgattya”, „Be nyargalja, bé koszálja”.

⁵⁰⁷ Például „a' Hegy, mellynek oldalába / apró öblöket vágott / az özön, hogy dagálllyába / az Ararátig hágott”, „nyögések, sóhajtások”, „Reped, nyillik, ropog, sir”, „Le rogy, lankad”.

⁵⁰⁸ Költemény elején olvasható hegy–völgy ellentét. „Innét néz le a' Téréségnek / sima zengő hátára.”

⁵⁰⁹ Lásd függelék 5. táblázat.

Lázárnak a *Cseznek várában* tudomására jutott, hogy Jucit Pethének szánják. László „Reszket, borzad, haragjába / mint a’ villám lóra kap (...) Ez gyötörte, marta, tépte / a’ Vitéznek kebelét. / Mint a’ szél vész fel kavarta / Háborodott Tengernek / Ugy forrának kebelébe / Hullámi az Ingernek / Lelke mint a’ villám reptü / Sas csap fel a’ felhőbe (...) A’ Keservek és fájdalmak / marczangoló dühével / Tusakodott öszve zuzott / Kinzott, gyötrött szívével. (...) mint e’ kölke vesztett, dühös / haragra forrt orozlán”. E képek közül a hullám, a borzadás és az orozlán Györfi Lázár esetében is megtalálható: „a’ haragot, ’s bosszuállást / Hullámokra keverte”, „a’ vér benne borzadozva / Egészen fel pesdüle”, „bús orozlán”.

A szeretett nő Ágnes – aki a *Cseznek vára* Jucija és a *Csobánc* Rózsája – „Uraj birtokossa”, és „Rába mente vidékének / Disze, fénye, remeke.” Juci ezzel szemben „lelkes, kellemetes / a Bakonynak mentében”.

Ágnes apja, aki Kisfaludy „ősz Gyulafyjának”, és Bodroghy Pappnál a csezneki vár urának a párja, Lászlóhoz hasonlóan szintén bátor, lányáért és váráért hősiezen harcol a törökkel. A bús orozlán hasonlat, mellyel Bodroghy Papp a *Cseznekben* Györfi Lázárt jellemezte, ebben a műben az apánál is megjelenik.

Mindezek mellett fontos szereplő a szolga is, akinek az a szerepe – a *Cseznek várának* káplánjához és Kisfaludy katona-jövevényéhez hasonlóan –, hogy előadja Lászlónak a török elleni harc eseményeit, történéseit.

A *László és Ágnes* narrációjában szintén Bodroghy Papp korábbi regéjével mutat párhuzamot. Ebből is hiányzik az előhang, és rögtön E/3. személyben szólal meg a költőnarrátor, aki először a jelent mutatja be, majd azután számol csak be a múltból, mikor Lászlónak „Uraj felé fordult szeme / Arra feszült kebele (...) Ott volt Ágnes, ott látta őt Élte leg szebb reggelén / Ott olvadt el bajnoki szive”. Ezután újra visszatérünk a jelenbe, a török elleni harchoz. A regében ekkor szólal meg László először, mikor – megvallva érzéseit – el akarja venni Ágnest. Majd egy rövid időre újra a költő veszi át a szót, hogy elmesélje szerelmük kezdeteit. Ezután újra László beszél, aki a szolgára ordít: „Uraj felől, mi hirt hozol”. A szolga ekkor adja elő, hogy hogyan harcoltak „Mahomed vad népének / Rabló dühös csoportaji”-val, és milyen „Szörnyü volt a’ veszedelem / A’ rémulés jajgatás / Az öldöklés, halál vivás / A’ Kard puska csattogás”, és hogyan került fogságba apa és lánya. Ezt a monológot a *magam* visszaható névmással még erősíti is. „Itt szava el akada” sorral újra a narrátor kerül előtérbe lezárva a rege történetét. De egyszer még szóhoz jut a szolga: az „Uram László Kecskéd felől / Török Lovag kalimpáz” elhangzása után indul a harcba László.

Az elbeszélő láthatóan nem mindentudó, egyedül Lászlót ismeri jobban, azonban róla is keveset közöl, például külső tulajdonságokat egyáltalán nem tudunk meg róla. Ágnes, az apa és a szolga alakja is kidolgozatlan.

Időkezelésében mind Kisfaludyval, mind a Csesznekkel párhuzamba állítható. Ez is bő egy év alatt játszódik, és a költő csapong az időben (a jelenhez képest egy évvel korábbra megyünk vissza, majd a jelenhez képest egy héttel korábban egy éjszakán vív meg a török és a magyar sereg,⁵¹⁰ mikor a nő fogságba kerül, majd újra visszatérünk a jelenhez, a kiszabadításhoz). A természetleírások mindezzel párhuzamban állnak. Ugyanis a jelenben negatív képek sorakoznak egymás mellett, de mikor László a régi szép időkre gondol, akkor még tiszta volt az ég, „az est hajnal fennyébe / A’ tiszta Est kellemei” látszottak.

Stílusában a *László és Ágnes a Csesznek várához* közelít. Ebben is metaforára,⁵¹¹ megszemélyesítésre,⁵¹² hasonlatra,⁵¹³ jelzőre,⁵¹⁴ fokozásra,⁵¹⁵ felsorolásra,⁵¹⁶ ellentétre⁵¹⁷ és mondatpárhuzamra⁵¹⁸ találunk példákat.

A történet helyszínei közül szerepel Szombathely, melyet soha nem foglalt el a regebeli Mohamed hordája. Ugyanis a 16. században a mezőváros a győri püspökség uradalmi központja volt, ahol a püspökök a győri erődvár katonai funkciója miatt nemcsak egyre több időt töltöttek, hanem a 16. század második felétől az 1716. évi tűzvészig ott is éltek.⁵¹⁹ Valójában Szombathelyen vár nem is állt, ráadásul 1592-ben csak csekély katonsággal számolhatott: 12 lovas és 13 gyalogos alkotta védelmét. A

⁵¹⁰ A *Csesznek várában* is a győri ostrom előtt egy héttel foglalták el a törökök Csesznek várát.

⁵¹¹ Például „lét öröm rózsái”, „Boldogságunk pálmái”, „Sir partig hozzád hív”.

⁵¹² Például „egy lángá olvasztá / Egy hosszú csók lelkeiket”, „Komor lármák zajlának”, „Fel retten a’ szendergő Hárs”.

⁵¹³ Például „Ha mert ifju élte egén / Feketébb volt a’ ború / mint a’ mindent ellettentő / Zugó egi háború”, „első tette Uraj felé / Mint a szél vész felkavarta”, „mint a villám lóra kap”.

⁵¹⁴ Például „Ékes nemes szív ége”, „Rabló dühös csoportjai”, „szörnyü réméttö bal eset”.

⁵¹⁵ Például „Lelke, szive, mindene”, „Ez gyötörte, marta, tépte”, „rémülés jajgatás / az öldöklés”, „Halál, boszu, ’s veszély ereje”, „Tüzet lát ott, ’s az emésztő / Lángok dühe”.

⁵¹⁶ Például „Disze, fénye, remeke”, „az öldöklés, halál vivás / A’ Kard puska csattogás”, „Csapong, keres”.

⁵¹⁷ Például „A’ tiszta Est kellemei / Zivatarra válának”.

⁵¹⁸ Például „oda vágyott, oda ügylt”, „Ott volt Ágnes, ott látta őt / Élte leg szebb reggelén / Ott olvadt el bajnoki szive / A’ szerelem melegén”.

⁵¹⁹ P. HAJMÁS Erika, ZSÁMBÉKY Mónika, KISS Gábor, *Szombathely, Boldogasszony-(Szűz-Mária)Templom – Vártemplom = Vas megye műemlékeinek töredékei, Magyarszecsőd – Zsennye, 2*, szerk. HORLER Miklós, Bp., 2002 (Magyarország építészeti töredékeinek gyűjteménye, 6), 375.

török előrenyomulás miatt lakossága a 16. század végén, 17. század elején jelentősen átalakult: egyre nagyobb számban jelentek meg menekült nemesek, akiknek egy része betagozódott a városvezetésbe és a céhes életbe, másik részük a győri familiárisok közül került ki, harmadik típusuk a nemes-polgár, akik főként kereskedőként működtek.⁵²⁰ Szombathely mellett Ágnes és László szerelmi fészke Bodroghy Papp szülőfalujában, Urajújfalun van. Megjelenik Kecskéd is, mely terület a török időkben lakatlan volt, ráadásul nem passzol bele a Szombathely–Urajújfalu útvonalba sem. Ezek is az elképzelt történetet erősítik. A várak azonban nem maradnak el: „Harangok meg vonattak / szerte szélt a’ tornyokba. (...) első tette nézni Uraj felé / nézni magas várából (...) A’ Vár tornya meg riad itt (...)”.

A *László és Ágnes* formailag a 8-as és 7-es szótagszámú, ütemhangsúlyos verselésével a kis Himfy-versszakot követi, kivéve az utolsó tizenkét sorban, mert abban viszont az utolsó négy két 8-as és 7-es szótagszámával a nagy Himfy-strófa látható. De rímelése ellentmond ennek, ugyanis míg Kisfaludynál ababcdcdeeff, addig Bodroghy Pappnál a *Cseznek várához* hasonlóan xaxabcbcddee rímelésű. Illetve a költemény első négy sora is kilóg, ugyanis ott még a 8-as és 7-es szótagszámú sorok esetén keresztrímek találhatók és csak azután jelenik meg a rímtelen sor.

* * *

A regéknél a *Cseznek vára* – mely a három rege közül a legkidolgozottabb – és a *László és Ágnes* esetében egyértelműen látszik, hogy Bodroghy Papp tartalomban és formában igyekezett követni mintáját (*Csobánc*). De ezekben – csakúgy mint az *Epedő Szerelem* és *A Bodzafa Lantos* esetében – is felfedezhetők egyedi vonások. Az első, amire az olvasó rögtön felfigyel, hogy a két szerelmi történet mindegyike pozitív végkicsengésű, a fiatal párt nem választja el egymástól a halál. Irodalmi előképek híján nem gondolhatunk itt másra, minthogy Bodroghy Papp – beleképzelve magát a főhős szerepébe – saját, a beteljesült szerelem iránti vágyát testesítette meg. További különbség, hogy míg Kisfaludy több évszázados magyar írói hagyományt követve a dicső múltat veti össze a romlott jellel, ezzel két eltérő idősíkot alkalmazva, addig

⁵²⁰ DOMINKOVITS Péter, *Nemesek Szombathely szabadalmas püspöki mezővárosában a 16. század végén, 17. század elején = Annales Tataienses, A mezőváros, mint uradalmi központ*, II, szerk. FATUSKA János, FÜLÖP Éva Mária, GYUSZI László, Mecénás Közalapítvány, Tata, 2001, 209–228.

Bodroghy Papp a múlt-jelen szembeállításától eltekint. Minden cselekmény csak egy korban játszódik. Bodroghy Papp ezzel a szerelmi szála helyezi a hangsúlyt, míg Kisfaludynál ez másodlagos. A hazáért tenni akarás is sokkal dominánsabban szerepel a mintánál,⁵²¹ a *Cseznek várában* Györfi Lázár pusztán a szerelmi bánatából fakadó elkeseredettsége miatt vállalja a veszélyt. Lászlónál pedig nem is kerül szóba semmi ezzel kapcsolatban. Mivel Bodroghy Papp Istvánnak nem voltak olyan katonai tapasztalatai, mint Kisfaludy Sándornak, és egész életében hivatali feladatokat látott el, így valószínűleg ezzel a harcos, katonáskodó, a hazáért ilyen formán tenni akaró nemesi ideált nem érezte kellően magáénak.

A *Rege* – ami időben a legkorábbi (1819) – több újdonságot hoz. A várban játszódó szerelmi történethez egy lidérces is kapcsolódik, így előzménye lehetne a *Vándor szellem* című műnek. Azzal a különbséggel, hogy abban a kísértő lélek maga a hallott lány, Bodroghy Pappnál pedig a vár urának másik énje. Illetve míg a *Vándor szellem* középpontjában a szerelem áll, addig a *Regében* az csak egy háttér. A lány megszerzésének legfőbb kérdése, hogy a főhős jó poéta-e vagy sem.

Mindhárom rege esetében hiányzik a Kisfaludy által kedvelt előhang is, mely nemcsak egy szerves kapcsolatot teremtene a jelennel (ezzel a dicső múlt hangsúlyosabbá válik), hanem megismerhetnénk Bodroghy Pappnak a műveihez való viszonyulását, megírásuk körülményeit, forrásait. A *Cseznek vára* győri szálánál – mely többségében megfelel a valóságnak – Pázmándi Horváth Endrét vehette alapul, illetve meríthetett a helyi történeti tudatból (anekdoták, ponyvák) is. A *Regénél* kísértet-históriákat olvashatott. A *László és Ágnesben* pedig nincs konkrét múltbeli esemény, mely segítséget jelentene. Bizonyára csak egy *Csobánchoz* hasonló regét akart újra írni.

Verselésében a *Cseznek vára* utánozza a *Csobáncot*. A *László és Ágnesnél* és a *Regénél* azonban változtat a költő. Előbbinél csak annyiban, hogy az első négy sorban kereszt, valamint az utolsó nyolc sorban kereszt és páros rímek vannak. Utóbbinál viszont csak keresztírmek szerepelnek.

Bodroghy Papp regéi – főként a *Cseznek vára* és a *László és Ágnes* – ha el is térnek mintájuktól, a tartalom, a szereplők és helyszínek tekintetében a Tóth Béla

⁵²¹ „Teli, hallom, vitézekkel / Immár Mátyás udvara, / S én ne mennék? – A ki nem megy, / Nem nemes, nem – magyar a’. (...) Vérént ontsa – érted foly az, / Édes haza, Hunnia! (...) Dicsőséget ment aratni / Pogány-földön kardjával.”

szerinti felosztás első csoportjába tartoznak. Olyan epigonok művei közé, melyekben leginkább észrevehető Kisfaludy Sándor követése.

A kötet végére *A' Jáki tusa*⁵²² címmel Bodroghy Papp egy újabb regét illesztett be. Részletes elemzésétől azért tekintettem el, mert a korábbi műveihez, a *Cseznek várához*, de főleg a *László és Ágneshez* nagyon hasonló. A Jákon játszódó történet szintén az egymástól távol lévő szerelmesek újratalálkozását jeleníti meg. A főhős, Gyula – megbosszúlva szerelme testvérének halálát – elindul a törökkel harcolni, de mivel nem tér haza 1 éven belül, ezért az apa máshoz akarja férjhez adni lányát, Ágnest. Emiatt Jákon lovagi tornát rendeznek, melynek győztese a sisakkal álcázott Gyula lesz.

A rege ugyanúgy várhoz kapcsolódik; múltbéli eseményként II. Andrásnak a pogányok elleni Szentföldre vezetett hadjárata szerepel; a főhős ugyanúgy bátorságával, erejével nyeri el a nő kezét; a történet másfél év alatt játszódik, de abból egy év a hangsúlyos; és egyetlen idősík, a múlt jelenik meg. Ami újdonságnak számít, hogy a főszereplő nem a török elleni harcokban véghezvitt hőstettei miatt, hanem egy lovagi tornán szerzett győzelem miatt kapta újra vissza szerelmét. Továbbá a jellemábrázolás még inkább háttérbe szorul, és a természetleírások is eltűnnek. Formailag sem bonyolította túl a költő, csak 8 szótagos sorokból áll, páros rímekkel. Bodroghy Papp ezzel a regével talán az egykori ős, Bodroghy Gergely és vele együtt a családnak szerzett első birtokok (köztük volt Ják) előtt akart tisztelegni.

2. CSOKONAI VITÉZ MIHÁLY, BERZSENYI DÁNIEL ÉS KIS JÁNOS HATÁSA BODROGHY PAPP ISTVÁN VERSEIBEN

Kisfaludy Sándor mellett főként Csokonai Vitéz Mihály, de Berzsenyi Dániel is kedvelt volt a 19. század elején, akiknek műveit szintén sokan másolták vagy költötték át. Csokonai életművéből a kéziratos kötetekben, a kalendárium- és ponyvairodalomban a közköltészet egyre szélesebb körben való terjedése, valamint az iskolai tananyagban való megjelenése miatt főként a népies versek voltak kedveltek.⁵²³ Ezek közül is a tréfás, főként mulatozásról, borozásról szóló költeményeit szerették, de kedveltek voltak

⁵²² *A' Jáki tusa* = BODROGHY PAPP, *i. m.*, 335–340. A kötet 67. alkotása.

⁵²³ MIKOS Éva, *Szerelmedal... Megjegyzések egy Csokonai-vers társadalmi és művelődéstörténeti kapcsolatairól valamint népszerűségéről a XIX. századi kalendáriumok alapján*, Elérhető: <http://hungarologia.net/wp-content/uploads/Mikos-Eva-dri2005.pdf>, letöltés ideje: 2018.09.24.

a pictura képei és a Lilla-dalok is. Csörsz Rumen István olyan 1790 és 1840 közötti gyűjteményeket vizsgált, melyekben legalább egy Csokonai-vers szerepelt, és ez alapján feltérképezte a legkedveltebb Csokonai költeményeket,⁵²⁴ melyek Csokonai-epigonoknál is visszaköszönnek. Így például Hubay Miklósnál, akinek verseskötete 1810-ben jelent meg. *Énekek és ódák* című első felében jól végigkövethető Csokonai hatása. A szövegeken azonban, amiket átvett, változtatott. A második, *Idylliumok* részben már konkrétan utalt is a mintára.⁵²⁵

Berzsenyi Dániel esetében lelkivilága, a megelégedéshez, az isteni gondviseléshez és a halálhoz fűződő viszonya állt közel a kor emberéhez, ezért is akadt annyi követője,⁵²⁶ de közülük egy, Hoblik Márton⁵²⁷ kiemelkedik.

Hoblik Márton versei egy évvel Berzsenyi kötete után látott napvilágot 1814-ben, amit a kortársak nem fogattak jól. Kölcsey nem tartotta méltónak „azon nagy költőnek [ti. Berzsenyi] szellemét felfogni”, Kazinczy egyenesen rossznak tartotta verseit, Szemere Pál pedig plagizálással vádolta. Egyértelműen Berzsenyi-követőnek tartották, és Hoblik kötetéről azt feltételezték, hogy műve teljes egészében mása Berzsenyi verseskötetének. Toldy Ferenc is igen szigorú kritikát fogalmazott meg ezzel kapcsolatban egyrészt Hoblik felett elmondott gyászbeszédében: „Berzsenyi volt Hobliknak is, nem előképe, hanem utánzásának tárgya olly mértékben, hogy a szigorú de igaz Kölcsey elmondá, mikép az, ki úgy tiszteli Berzsenyit mint Hoblik, nem méltó a nagy költő szellemét felfogni. Keserű ítélet! de elmaradhatatlan büntetése annak, ki a szent lanthoz genius nélkül nyúl.”⁵²⁸ másrészt *A magyar nemzeti irodalom történetében*, mikor az 1810-es évek költészetét ezekkel a sorokkal zárta: „Amit az említett költőkön kívül ez időben a lírai nembn kaptunk, figyelmet nem érdemel. Jelesbjeink szolgálai utánzói, saját fény nélkül. Így Hubai Csokonaié (1810), Hoblik

⁵²⁴ CSÖRSZ Rumen István, *Csokonai közkézen, avagy egy költő kéziratoss toplistája = „’S végre mivé lesz?”*, *Tanulmányok Csokonai Vitéz Mihály halálának bicentenáriuma alkalmából*, szerk. HERMANN Zoltán, Bp., Ráció Kiadó, 2007, 278–294.

⁵²⁵ SZILÁGYI Márton, *A költő ...*, i. m., 400.

⁵²⁶ ALSZEGHY, i. m., 436–437.

⁵²⁷ Életéről lásd: PÉTERFI Mária, *Hoblik Márton élete és munkássága*, Bp., 1937., SZINNYEY József, *Magyar írók élete és munkái*, IV., Bp., Hornyánszky Viktor, 1896, 922–924., FRIED István, *Egy elfelejtett kultúraközvetítő*, *Hungarológiai Intézet Tudományos Közleményei*, 1971/5-6, 63–69.

⁵²⁸ TOLDY Ferenc, *Gyászbeszéd Hoblik Márton felett = Toldy Ferenc irodalmi beszédei*, kiadta BAJZA József, Poszony, Wigand Károly Frigyes betűivel, 1847, 131.

Berzsenyié (1814), Sebestyén Himfyé (1819).”⁵²⁹ Őket elsősorban nemcsak azért mellőzték, mert kevés önállóságot mutattak, hanem azért is, mert műveik nem voltak olyan színvonalúak, mint nagy elődeik vagy kortársaik alkotásai.

Alszeghy Zsolt Hoblik Mártonra használta először az epigon fogalmat az addigi szolgai utánzó kifejezéssel szemben,⁵³⁰ és a Berzsenyi-követést a kemenesi költő sajátos szavainak átvételével és klasszikus neveinek használatával magyarázta, mégha a felhozott példákat tekintve nem mutatnak egyértelmű imitációt. Péterfi Mária monográfiájában úgy védelmezi Hoblikot, hogy a két verseskötet viszonylag rövid időn belül jelent meg, azaz az epigon nem ismerhette Berzsenyi alkotásait, ő csak a korszak kívánalmainak megfelelően alkotott. Annyi bizonyos, hogy sok hasonlóság fedezhető fel kettejük művei között, de az epigont nem lehet kizárólagosan Berzsenyi-követőnek tartani, Kisfaludy Sándor és Csokonai Vitéz Mihály hatása is ugyanúgy megmutatkozik nála.⁵³¹

Hoblikhoz hasonlóan Hubay kötetét is elítélték. Szemere a következőket írta róla Kazinczynak: „Szemtelenség a’ mit elkövet Csokonaival. Egész darabok vannak kilopva dalaiból.”⁵³² Kazinczy pedig a *Tövisék és virágokban* egy gúnyverssel tisztelte meg: „Te cifra szókkal élsz, s poeta nem vagy. / Képben bujálkodol, s poeta nem vagy, / Ömölnék rendeid, s poeta nem vagy, / Phoebust kiáltozod, s poeta nem vagy, / Csók és bor éneked, s poeta nem vagy, / Mi híjod? Értem én: Poeta nem vagy!”

Kisfaludy Sándor hatásának egy egész fejezetet szenteltem disszertációmban, mert a kötet meghatározó és mennyiségét tekintve is nagyobb részét azok a költemények (*Epedő Szerelem, A Bodzafa Lantos, Rege, Cseznek vára: Egy rege, László és Ágnes*) teszik ki, melynek mintája a Himfy- és regeköltő volt. Csokonai Vitéz Mihály, Berzsenyi Dániel és Kis János hatása viszont gyakran együtt jelentkezik a költeményekben, aminek alátámasztásához a következő műveket vettem alapul:

⁵²⁹ TOLDY Ferenc, *A magyar nemzeti irodalom története, A legrégebb időktől a jelen korig, Rövid előadásban 1864–1865*, Bp., Szépirodalmi Kiadó, 1987, 221.

⁵³⁰ Epigon szó jóval később jelent meg. Lásd *Műveltség és textus* bevezető részét.

⁵³¹ TÓTH Orsolya, *i. m.*, 356–357.

⁵³² Idézi KÉRY László, *Három levél Kazinczyhoz*, ItK, 52(1942)/1, 37.

VERS CÍME	KÖTETBELI HELYE	KELETKEZÉSE
<i>A' Fűzfás</i>	18.	1817. november 16. után
<i>A verselő</i>	22.	1817. november 16.
<i>Ujra meg zendétem serdülő lantomat (...)</i>	24.	1818. január 1.
<i>Szabó Sebestyén neve napjára</i>	27.	1818. január 20.
<i>Quodlibet</i>	31.	1818. január 1. után
<i>A' Reggel</i>	33.	1818. január 1. után
<i>Szabó Sebestyének</i>	37.	1819.
<i>Ferenczy Mihálynak</i>	38.	1819. szeptember 29.
<i>'Magasíróról való emlékezés</i>	41.	1821.
<i>Julishoz</i>	44.	1821.
<i>A' Tulipán</i>	47.	1821.

A költemények a disszertációban nem kronológiai sorrendben követik egymást, hanem témájuk alapján csoportosítottam azokat.

A) AMI TETSZIK

A *Faragószék* 31. alkotása a *Quodlibet*⁵³³ címet kapta, nem véletlenül, hiszen ezt a műfajt a korszakban Csokonai Vitéz Mihály kedvelte leginkább. Életművéből a 19. század köztudatában egy ismert quodlibet vers létezett: a Puky Istvánné Darvas Anna tiszteletére írott. Azonban jóval túllép a műfaj keretein, mint ahogy a többi ilyen, a zenét és irodalmat kedvelő, a költőket mecénásként támogató hölgyeknek írt kis emléktárgyai is.⁵³⁴ Az „Egy kába munka, mellyben a legékesebb / Hangok, s szavak oly rúttul kevertetnek együvé, / Hogy igazi disszonanciát kell adniok” műfajmegjelölés – ahogy Ungvárnémeti Tóth László fogalmazta meg 1816-ban megjelent *Csíz* című versében⁵³⁵ – messze áll a filozofálgató és helyenként társadalmi problémákat is felvető Csokonaitól. Hiszen a quodlibetek lényege, hogy a költő tapogatózik a saját

⁵³³ *Quodlibet* = BODROGHY PAPP, *i. m.*, 67. A kötet 31. alkotása. Lásd függelék 6. verse.

⁵³⁴ BÍRÓ Ferenc, *Egy XIX. század eleji kódex Csokonainak tulajdonított versei*, Acta historiae litterarum Hungaricarum, 1(1960), 11.

⁵³⁵ Ungvárnémeti Tóth Lászlóról lásd MERÉNYI Annamária, *Adalékok Ungvárnémeti Tóth László biográfiájához*, ItK, 106(2002)/3-4, 350–363.

élményvilágában, amiből olyan – az olvasónak elsősre úgy tűnhet, hogy – rendezhetetlen tárgyakat hoz a felszínre, amiket mégis megpróbál szisztematikusan rendszerezni, és ezzel értelmet is adni nekik.⁵³⁶

Bodroghy Papp a vers utolsó sorában elhangzó „Ez az élet bölts példája” csattanó előtt ellentétek sokaságát vonultatja fel, amik többféle rendezőelv szerint kapcsolhatók össze. Egyrészt megjelennek a gazdagság, luxus, divat (kávé, cukros narancs, lúd mája, táska, ezüst sarkantyú, a népmesékből vett aranyalma, ékszerkészítő ötvös) képei, a másik odalon viszont a mindennapi életből merít (kolbász, lencse, császárkörte, búza kenyér, árpa, alma, sárga csizma, kopott csizma, üres hordó, vászonkészítő takács, lábbelikészítő varga). De közben próbál a szaglásunkra és ízlelésünkre is hatni, így a kávé, a cukros narancs, a császárkörte, az alma és a liktárium⁵³⁷ mellett felbukkan a rohadt szalma és a füst. A versben szereplő személyek ugyanígy csoportosíthatók. Az öreg asszony ellentéte az ifjú legény, az özvegyé a szép szakácsné, az ördögé, banyáé a szép feleség, püspöké, királyé pedig a szegény. A nélkülözést és a gazdagságot jelképezi a nagy bél és a kis száj is. Az állatok ugyanúgy egymás ellenpontjai, hiszen a halált megjelenítő holló és bagoly mellett ott a szépség képviselője, a hattyú, de a holló és a bagoly is egymás ellenségei, mert a holló nappal, a bagoly pedig éjjel vadászik. Végül pedig – talán egy közmondásgyűjteményt alapul véve – a jó szív és a szerencse mellett ott van az irigység és a kár is.

Bodroghy Papp címadása megfelel a vers műfajának. Valóban az őt körülvevő közegből merít elemeket, melyek elsősre nehezen függnek össze, de a társadalmon és erkölcsös életen keresztül szemlélve valóban tekinthetők ezek az élet bölcs példáinak. Az elsősre egyszerű felsorolásnak tűnő költeményről a forma, a páros rímek és a felező nyolcas ütemhangsúlyos verselés tereli el a figyelmet, ami kétségkívül jó hangzást kölcsönöz az alkotásnak.

⁵³⁶ ALEXA Károly, *A Biblia a XX. században (személyes quodlibet)*, *Életünk*, 55(2017)/5, 11.

⁵³⁷ Gyümölcsökből és gyógynövényekből főzött sűrű, cukros ital.

B) ARS POETICA

Bodroghy Papp István, hogy minél hitelesebb költő lehessen, elődjeihez hasonlóan ő is megverselte kétszer is ars poeticáját. „Az 1818 esztendei Januarius 1-ső napján” született *Ujra meg zendétem serdüülő lantomat (...)* kezdetű verset⁵³⁸ szinte egyidőben írta *A verselő*⁵³⁹ című költeményével. Köztük a kötetben mindössze egy epigramma kapott helyet.

A két vers azonban nemcsak időben áll közel egymáshoz, hanem a hasonló gondolatok, motívumok, így az ihlet, a képzelet, a lantjáték, a haza nagy költői és a nő szerepe tekintetében is.⁵⁴⁰ Elsőre úgy tűnhet, hogy *A verselő* az *Ujra meg zendétem serdüülő lantomat (...)* próbájának tekinthető – aminek során Bodroghy Papp a 16 soros alkotást 54 sorosra bővítette –, azonban a költészet művelésének lehetőségeiről és a költők közötti pozíciójáról másképpen gondolkodik a két versben. Az elsőben (*A verselő*) a magányos, a „világ piattzát” kerülő, magának vagy kizárólagosan csak a nőnek, Lillának verselő⁵⁴¹ alkotó szerepel. Akinek képzelete ugyan szűkös, de mégis – némi iróniát kiolvasva – képes a verselgetésre, a szívből eredő írásra, ráadásul a hon nagy „lant hangzatai” között magát nem is akármelyik helyen, hanem a négy fő fém közül a negyedik, vaspályán helyezi el.

Az *Ujra meg zendétem serdüülő lantomat (...)*-ban az újév miatt a jövőbeni versírás lehetőségei is előkerülnek. *A verselő* jelen idejével szemben ebben hármas időtagolást alkalmaz. A múltból az elismertség hiányát említi, megindokolva ezt bizonytalanságával: „kezdő vagyok”, és „Remegve futkoznak lantom hur fogain / Járatlan ujjaim”. De ennek ellenére mégsem tud felhagyni a versírással, a „Belöllem poétát teremtni mi akar” kérdésre a választ az olümposzi múzsák citerájában, valamint az eposz istennőjének, Kalliopének a bájában találja.⁵⁴² A Hésziodosz munkájából

⁵³⁸ *Ujra meg zendétem serdüülő lantomat...* = BODROGHY PAPP, *i. m.*, 49–51. A kötet 24. alkotása. Lásd függelék 8. verse.

⁵³⁹ *A verselő* = BODROGHY PAPP, *i. m.*, 47–49. A kötet 22. alkotása. Lásd függelék 7. verse.

⁵⁴⁰ Lásd függelék 6. táblázat.

⁵⁴¹ „Csak Lillámnak dallok, ő meg nem kritizál” sor előképe a *Rege* „Minek a’ lant, ’s kevered el / Véle a’ bús áriát / Hijjába törsz, nem nyered el / Gyöngyalapon Máriát” sorának.

⁵⁴² Kalliopé először a *Pásztori Dallban* jelenik meg. „A’ múzsák ’s köztök csak Kaliopé le zengi a’ Héros / Tetteket”. BODROGHY PAPP, *i. m.*, 42. A kötet 19. alkotása.

kölcsönzött, a nővéreinél kiválóbbnak tekintett istennőnek⁵⁴³ ugyan a háborúban harcoló hősökről szóló trombitahangok tetszenek, de Bodroghy Papp próbálja elkápráztatni a – trombita riasztó zenéjével szembeni sokkal kellemesebb – lantjátékával. A *verselő*vel szemben már nem csak magának és Lillának akar alkotni, hanem sokkal nagyobb tehetséget érez magában. A Pindos hegyén és a Tempe-völgyében tanyázó isteneket is le akarja nyugózni. Nem áll egy szinten Ovidiusszal, Wielanddal és Vergiliusszal, sem Kazinczy nagy fiával, Csokonaival, Berzsenyivel és Kissel, de a jövőben mégis helyet követel magának ebben az alkotótáborban. Noha a nagyokat megillető költői dicsőség jutalmát, a borostyánkoszorút – némi gúnnal – elutasítja, számára az örökkévalóság rózsza- és nefelejcskoszorúját tartaná megfelelőnek, ellentétbe állítva ezzel a jövőt a múltbeli elismertség hiányával.

Elképzeltető, hogy Bodroghy Papp a költők közötti helyének kijelölésekor Berzsenyi Dánielt ironizálhatta. A – „Már-már félreteszem lesbosi lantomat (...) kezdetű – *Barátimhoz*⁵⁴⁴ 12–15. sorában⁵⁴⁵ az előd elutasítja a koszorút és a hírnevet, babért is csak azoknak szán, akik elolvassák verseit. Ezzel szemben viszont Bodroghy Papp – ahogy láthattuk – igen is nagyra tartja magát, érdemesnek a hírnévre és a babérkoszorúra.

Az *Ujra meg zendétem serdülő lantomat (...)* és *A verselő* stílusában is nagyon hasonló. Utóbbiban a lant, a lant hangzatok, a világ piaca és a vaspálya mint életút metaforáján kívül költői kérdések („Mi ez?“, „De hová te szárnysegett képzelet“), egyszerű jelzők (például „jó kellem“, „szorult mejjembe“, „virány lapányit“) és fokozás található („más elmék, nagy lelkek, aetheri szárnyzatok (...) bájoló Lant hangzatok“). A másik költemény főként a görög mitológiából vett elemektől színesebb. Metaforái

⁵⁴³ „Hát minderről zengtek dalt az olümposzi Múzsák, fenséges Zeusz édes lányai mind a kilencen, Kleió, Melpomené, Euterpé s véle Thaleia, Terpszikhoré, Erató, Polühümnia Úrániával, s Kalliopé, minden nővéreinél ki kiválóbb, mert fényes fejedelmek hű kísérete-társa. Van, hogy megtisztelnék a Zeusz-táplálta királyok közt valakit s ránéznek már születéskor a Múzsák, ennek nyelvét öntözi édes harmat, amannak szájából mézízű szó folyik és mikor ítélt, ráfüggesztek a népek mind szemüket, s az igazság biztos alapján tesz törvényt s a szavával azonnal, súlyos bár a viszály, ő az, ki megoldja megértőn. (...) Mert csak a Múzsák s messzelövő nagy Phoibosz Apollón jóvoltából lesznek a dalnokok és citerások, míg a királyok Zeusz jóvoltából; kit a Múzsák kedvelnek, boldog, szájából ömlik az édes szó, s valahányszor a gyász elfogja a lelket, a gondban még el nem fásultat, s szenved tőle az ember, Múzsák hű szolgája, a dalnok, a régi nagyoknak hírét zengi s a boldog olümposzi isteneket mind, rosszkedvét feledi s gondjára se gondol az ember vissza, borúra derút hoz az istennők adománya.” HÉSZIODOSZ, *Istenek születése, Prooimion*, ford. TRENCSENYI-WALDAPFEL Imre, Bp., Magyar Helikon, 1974, 8.

⁵⁴⁴ Berzsenyi Dániel verseinél a *Berzsenyi Dániel összes művei*, Bp., Szépirodalmi Kiadó, 1978. kötetet használtam.

⁵⁴⁵ „Nem kíván koszorús hírt, nevet éneke. / Kész bérem, ha nemes lelkeket érdekel, / És néktek, szeretett nemzetem ékei, / Laurussal fedezett bölcsei! tetszhetik.”

között ugyanúgy a lant jelenik meg, mellette azonban a trombita és a citera is a költészetet imitálja, de ebben a versben nem a lant, hanem a lángok gyullasztják a költőt alkotásra. Költői kérdései a versírásra vonatkoznak, csakúgy, mint *A verselő* esetében. Viszont a mitológiai alakok miatt fohászkozik is („Ez új évbe, fogadd jó szívvel dallomat / Pindusomnak szüze”, „Musa Te”), ahogy erre *A verselő*ben nincs példa. Jelzőit szintén nem bonyolítja túl (például „bajnoki remek nevek”, „Járatlan ujjaim”, „szeléd lángok”, „édeni pirulmány”), és ugyanúgy fokozás is olvasható a versben („Enyelgő, Jó, tiszta, fél isten képzetek”).

Formailag az első versben két felező, kétütemű 10 szótagos sort két felező, kétütemű 12 szótagos követ páros rímekkel. Későbbi alkotásban viszont két szintén felező, kétütemű 12 szótagos sor után egy felező, kétütemű 6 szótagos van, és rímelése: aabccb.

A két verset, csakúgy mint a *Quodlibet*-et Csokonai Vitéz Mihály ihlette,⁵⁴⁶ elsősorban *A Pindus*,⁵⁴⁷ másodsorban *Az én poézisom természete*⁵⁴⁸ című versével. Előbbi központi alakja Phoebus (Fébus), aki lantjával minden bút elűz, és elvezet a „gyönyörűség mezejébe”. Ezzel szemben *Az én poézisom természete* indítóképe közel sem ennyire idilli: köd, dermedt csend, a sírok között megjelenő áldozataira lecsapó alvilági teremtmény teszi félelmetessé a szöveget. Majd a boldogság, vidámság helyett először a boldogtalanság, szomorúság világában repked a lélek, de Lilla megjelenésével, ambróziás csókjával végül minden „szép táj”-já változik.

Bodroghy Papp két versének kontextusa mindkét Csokonai költeményhez közelít. *A verselő*ben megjelenő lélek a boldogság világában, a költészet országában egy virágokkal teli lapályos földterület felett repül, ami arra buzdítja, hogy verseljen, de csak Lillának. Az *Ujra meg zendétem serdülő lantomat (...)* kezdetű versben pedig újév napja lévén immár jóval nagyobb önbizalma van. Csokonai Fébusának szerepét Kalliopé váltja fel, de ő nem a gyönyörűség mezejére kíváncsi, hanem – az eposz múzsája lévén – sokkal inkább a véres harcokra, csatajelenetekre. Bodroghy Papp

⁵⁴⁶ Csokonai Vitéz Mihály verseinél a *Csokonai Vitéz Mihály összes művei*, I–II, Bp., Osiris, 2003. kötetet használtam.

⁵⁴⁷ Ady Endre költészetével összevetve lásd LACZKÓ András, *Ady és Csokonai, Adalék „Vitéz Mihály ébresztésé”-hez* = Uő., *Helikon tájakon, Irodalmi tanulmányok*, Kaposvár, 1976 (Somogyi Almanach, 25), 13–26.

⁵⁴⁸ Elemzését lásd ALT Krisztián, *A vidám természetű poéta és Az én poézisom természete*, ItK, 103(1999)/5-6, 606–611., a Lilla-kötet kapcsán Uő., *Csokonai tolla nyomában (Átdolgozások a Lilla-kötet megalkotásakor)*, ItK, 108(2004)/5-6, 666–681.

azonban *A Pindus* szépségéhez ragaszkodva művészetével a múzsákat, isteneket is le akarja nyugözni. Látható, hogy Csokonaitól inkább csak a boldogság képei jelennek meg, a horrorisztikus képek elmaradnak.

Bodroghy Papp nemcsak gondolatokkal, hanem hasonló motívumokkal is megidézi elődjét.⁵⁴⁹ Így természetesen a költészet jelképével, a hangszerrel: a lant, a citera, a síp, a trombita középpontba kerül. *A verselőben*: „Lantom peng, és vers hangokra zendült (...) ujjaim a’ Lanton futnak Szillel (...) bájló Lant hangzatok (...)”, az *Ujra meg zendétem serdülő lantomat* kezdetűben: „Remegve futkoznak lantom hur fogain / Járatlan ujjaim (...) bajnoki remek nevek lantolója (...) Függesztesz e csak egy ágat is Lantomra (...) Báj hang Cziterája (...) Ércz hang trombitád”. *A vidám természetű poétában*: „Gyengén rezgő lantomat (...) szívet újító citerát pengetnek (...) Fébus lantja (...) sípjában hangzik ékes ének”.

A versek közti kapcsolatot a mitológia képei is erősítik. Bodroghy Pappnál *A verselőben* a Peloponnészosz-félsziget középső része, a pásztori élet és a költészet hazája, Árkádia jelenik meg. Az *Ujra meg zendétem serdülő lantomat* (...) kezdetű versben a múzsák észak-görögországi lakhelye, a Pindosz hegye és a Tempe-völgye, valamint az istenek lakhelye, az Olümposz sem marad el. Emellett megjelenik a már többször említett Kalliopé, valamint Zeusz és Maia nimfa gyermeke, az istenek hírnöke, az ékesszólás és irodalom védelmezője, Hermész. Csokonainál ezek közül ugyanúgy jelen van Pindosz hegye, a laurus, de megemlíti a görög mitológia istennőjét, Euterpét, és a tragédia, a dráma, a gyászének múzsáját, Melpomenét is, Kalliopé helyett pedig a nap istenét Phoebust. Az eposz múzsája nála más versekben szerepel: *Mélt. gróf Festetics György ő nagyságára* invokációjában: „Szárnyalj le mennyből, Kalliopé! s segítsd / A még szokatlan tárogatón kezem”, valamint 27. versszakában: „A múlt s jövőndő pólusit is süti. / Tud már ezentúl tenni is, írni is / Nagy dolgokat földünk vitéze / S lantossa: Kalliopém! elég ez.”, továbbá *A szélhez* című műben: „Hogy tudjon ezüst hangokat s innepi / Víg dalt adni nekem Kalliopé”. A költők közül Ovidius és Vergilius esetében szintén egyezés van, Bodroghy Pappnál Homérosz, Wieland és maga Csokonai képviselteti még magát, a *A Pindusban* Horatius, *Az én poézisom természetében* pedig Hervey, Young és Racin szerepel.⁵⁵⁰ Továbbá *A verselő* Lillája megfeleltethető *Az én poézisom természete* Lillájának.

⁵⁴⁹ Lásd függelék 7. táblázat.

⁵⁵⁰ ALT, *A vidám természetű poéta ..., i. m., 607.*

C) PICTURA ÉS SENTENTIA

A 18. században a klasszicizmus alapelvéből, az imitációból nőtt ki a pictura-poesis, mely az iskolai oktatásban meghatározó szerepet töltött be még a romantika idején is. Alapja a horatiusi „ut pictura poesis” gondolataira épült, és az ilyen típusú versekben fontos volt a részletrajz, a kontúrok kidolgozása, csillogó, gazdag színvilág festése, ami nem jelentett mást, mint száraz beszámolókat, érzelmek és tanulságok hiányát.⁵⁵¹ Szegedy-Maszák Mihály szerint az igazi leíró vers Bessenyei Györggyel kezdődött, majd Csokonai a picturát már bölcs, tanító jellegű gondolatokkal, sententiákkal bővítette, de a két típusú leírás még jól láthatóan elkülönül egymástól. Berzsenyi lesz az első, aki tökéletesen összevegyíti e kettőt.⁵⁵²

A 18. és 19. század fordulóján a tájleírás módja is megváltozott. A fiziko-teológiai szemléletmód helyébe az elvilágiasodás lép, aminek során hangsúlyossá válnak az egyes tájak egyediségei. A költők arra törekednek, hogy minél jobban megragadják a hely adta ihletet, szellemet. A versekben így visszaköszönnek az alkotók saját tapasztalatai.⁵⁵³

a) *A reggel ábrázolása*

Bodroghy Papp István versfaragás közben a természetábrázolást kedvelte leginkább. Kötetében a legtöbb verse ezzel kezdődik, vagy ez ad háttérrel, és gyakran saját vagy szereplőinek érzéseit is – főként a regékben és az *Epedő Szerelem* esetében – természeti képekkel fejezi ki. Pictura-versei közül elsőként *A' Reggel* című versét hozom példaként, amely 1818. január 20. után íródott, és a kötetben két Tulok Antalhoz⁵⁵⁴ írt levél között helyezte el.⁵⁵⁵

⁵⁵¹ SZAUDER József, *Sententia és pictura, A fiatal Csokonai verstípusairól, 1786–1790-91*, ItK, 71(1967)/5, 517–538., TÖZSÉR Árpád, *Egy diófa és környéke, Baróti Szabó Dávid költészetének leíró elemei egy régi vita tükrében*, Irodalmi Szemle, 26(1983)/10, 900.

⁵⁵² TÖZSÉR Árpád, *Régi költők – mai tanulságok*, Bratislava, Madách, 1984, 162.

⁵⁵³ VÖRÖS Imre, *Természetszemlélet a felvilágosodás kori magyar irodalomban*, Akadémiai Kiadó, Bp., 1991, 60–61.

⁵⁵⁴ Róla lásd *Bodroghy Papp István kapcsolati hálója, A diáktársak* című részt.

⁵⁵⁵ *A' Reggel* = Bodroghy Papp, *i. m.*, 70–74. A kötet 33. alkotása. Lásd függelék 9. verse.

Bodroghy Papp versének címadásával több költőre is utalhatott. Egyrészt Csokonai Vitéz Mihálynak *A reggel* és *A reggelről*, Berzsenyi Dánielnek szintén *A reggel* című versére, de megemlíthetjük a sorban Szentjóni Szabó Lászlónak is *A reggelét*. Ez utóbbit kevésbé tartom valószínűnek – noha a versében olvasható képeket átvehette Bodroghy Papp⁵⁵⁶ –, mert verseskötete 1791-ben jelent meg, ezt megelőzően folyóiratokban közölték alkotásait. Nem hiszem, hogy a szabómester apa megvehette vagy beszerezhetette ezeket a családi könyvtár számára. Ezután pedig a Martinovics-féle összeesküvésben vállalt szerepe nehezítette Szentjóni Szabó költeményeinek terjesztését. Kötetének második kiadására csak 1820-ban került sor, Bodroghy Papp verséhez képest jóval később.

Bodroghy Papp költeménye az éjszaka, a sötét elmúta után a hajnal első képeivel, a természet ébredésével indít, mint Csokonai. Azonban míg utóbbinál a csillagok pislogása, bíbor pompájuk eltűnése jelzi a napfelkeltét, a piros hajnal eljöttét,⁵⁵⁷ addig Bodroghy Pappnál ebben a költeményben a csillagok egyáltalán nem jelennek meg,⁵⁵⁸ és emiatt a bíbor pompa a hajnalhoz kapcsolódik („A’ hajnal ki feselt bíborozott képe”), mely „a’ mélység öléből pompassan ki lépe a’ víg napkeletre”. Berzsenyi nyitóképében mindezekkel szemben rögtön a nap sugarai szerepelnek, a csillagok és velük együtt az éjszaka elmarad. A nap első fényeinek köszönhetően a természet is ébredni kezd, melynek kifejezésére Bodroghy Papp nagy hangsúlyt fektet, akár Csokonai *A reggelben*. Csak míg utóbbi az ég boltozatának megváltozásán időzik el, addig a *Faragószék* költője a természet eszmélésén, amit párhuzamba állít az ember alvásával és magához térésével. „A’ nagy Természetbe mindenek illednek / Vidámabb életre (...) Tün az álom balsam mákfejeit halom / Számba szedi, el mul az éjji nyugalom / Édes réngatása.”

⁵⁵⁶ Például: Szentjóni: „Ha örömet énekelnek / A madarak sereggel (...) hajnal hasadása (...) szél lágy fúvása (...) Rózsa szint ad mindennek”.

⁵⁵⁷ *A reggelről*: „[csillagok] Bíbor pompájokkal már mindjárt elhalnak / Felébredésére a piros hajnalnak”; *A reggel*: „Egynéhány csillagok már pislogva égnek / Hajlott boltozatján a csillagos égnek. / Halavány tüzeit, kik bújdosnak széjjel, / Őszveszorítja a meggyőzetett éjjel, / Űzi már új fénye, – pirítván az eget / A hajnalcsillag, – a tündöklő sereget. / A Göncöl-szekere fagyos csillagzatja / Megfordúlt rúdjával a fényt csalogatja. / Tengersiz lovain jövén ég színére, / Mosolyog a Titán Oeta tetejére.”

⁵⁵⁸ A későbbiekben szóba kerülő *Julishoz* című versben szerepelnek csillagok. Előképe az *Utolsó Győri este* című versében keresendő: „Tiszta egünk boltjain ragyogott a’ Csillagi Tűz fény / Sugarakat csillott Hesperus üstöke le.” BODROGHY PAPP, *i. m.*, 43. A kötet 20. alkotása. Később az *Álom* című versben is előfordul: „A’ folyóba Heszper Csillagának / Sugári ragyogva fénylének”. BODROGHY PAPP, *i. m.*, 162. A kötet 49. alkotása.

Csokonai ezután *A reggelről*ben az érzékszervekre hat. Elsőként a látvány kerül előtérbe az ég alján piros bársony és aranyos csipkék képében, mely után láthatóvá válnak az első bimbós virágok, melyeknek illata a hűs széllel betölti a teret, hatva ezzel a szaglásra is. Majd érezhető, ahogy a szél megcsiklandozza a forrás melletti bokrokat, piros rózsákat. A vers végén fülünkkel meghalljuk a madarak koncertjét is, akik „a lélekben egy szép érzést teremtenek”. Bodroghy Papp ezzel szemben az érzékszervek közül először a hallásra hat: „Csörren a’ friss patak (...) philomela hangja (...) a’ várfok harangja (...) Zeng a’ madár sereg (...)”, majd ezt a látás követi: „a’ nap koronája (...) ragyog fény pompája” után a zöld ligetek is látszanak, miközben a szél mindent megérint. A fákat, köztük a cserfákat, gyümölcsfákat, majd a virágos pázsiton a fehér liliomot és a rózsákat.

A motívumok közül Bodroghy Papp átvette versének első felében olvasható gyöngyöt is, de ő nem a napkelethez kapcsolja, hanem a patak köveinek, majd a versben később a harmat apró cseppjeinek felelteti meg: „Csörren a’ friss patak Kristallozott Gyöngye (...) Csókolják a harmat gyöngyei”⁵⁵⁹. Csokonai napkeleti gyöngye helyett nála a harmaton visszatükröződő sugarakat lehet látni. A madarak mindegyik versben jelen vannak: Bodroghy Pappnál: „philomela (...) madár sereg (...) millio tarka madarak”. Csokonainál *A reggelről* címűben csak a költemény végén lesz szerepük: „Erre a madarak koncerti zengenek, / S a lélekben egy szép érzést teremtenek”, de természetesen megjelennek *A reggelben* is: „Fújván egy ág hegyén a kis fülemüle”. Érezzük a szelet is, mely ugyanúgy megérinti a teremtményeket, de míg Csokonainál az illatot viszi szét és éneket is suttog, addig Bodroghy Pappnál csak a fákat fújja. A növények közül – Bodroghy Pappnál jóval több szerepel – egyedül a rózsza képe feleltethető meg egymásnak.

A *Julishoz* – a szerelmi versek között később szóba kerülő alkotás – is a reggelrel indít. (A vers végén az este is megjelenik.) Berzsenyi verséhez hasonlóan a nap sugarai láthatók először, azonban vele ellentétben ugyanúgy megjelenik *A’ Reggelbeli este* is, melyhez itt Bodroghy Papp már Csokonait követve, csillagokat is kapcsol. Nem időzik el hosszan a természet ébredésén, hanem a színek (piros, arany,

⁵⁵⁹ A harmat gyöngy kép először a kötet 6. alkotásában (*Szerelmem*) jelenik meg. BODROGHY PAPP, *i. m.*, 12. A kötet 6. alkotása. Majd az *Epedő Szerelmem* 7. dalában is szerepel a Duna vizével összekapcsolva („Dunaviz gyöngyei”), 13.-ban „harmat gyöngy kristallai”-ként, a 25. dalban „harmat ezüst gyöngyei”-ként, végül a *A Bodzafa Lantos* 21. dalában („harmat gyöngyelet”), és ezt Bodroghy a *Himfy* 2. énekéből vett át.

csillagok tüzei, forrás tükre) megfestése után hamar rátér egy találkozás élményeinek felelevenítésére. Ebbe beleszövi a szélnek, a fülemüle hangjának, a zöld erdőnek és a virágos mezőnek a képét, melyek részletes bemutatására a vers elejéhez hasonlóan szintén nem törekszik.

Elképzelhető, hogy a reggel ábrázolásánál Bodroghy Papp nem követte sem Berzsenyit, sem Csokonait, hanem ő is azokat az általános képeket használta, amik a korszakban általánosak voltak. De elfogadtam Székács József állítását, miszerint jól ismerte Csokonai és Berzsenyi költésztét.

A' *Reggelben* Bodroghy Pappnál a természetábrázolás és a gondolati sík nem mosódik össze. Elsőként a természet képei olvashatók, majd a 37. sortól megjelenik az Ember munkások képében, és találkozhatunk az állatvilágból merített szereplőkkel is, de ők az emberrel alkotnak szerves egységet, nem érzelmi állapotot tükröznek. Ők főként a Kisfaludynál, de Berzsenyinél is megtalálható nemesi gazdálkodás idilli világának részei. Kiegészítik azokat, akik az ősről maradt földeken, szőlőkben dolgoznak⁵⁶⁰ és látni juh- és marhapásztorokat is. Ők „víg munkások”, akik szorgosak, jókedvűen énekelnek és dolgoznak, a „fel serdült Emberek zsibongnak”. Akárcsak Csokonainak *Az estvéjében*, „Mikor az emberek körültem zsibongnak”, vagy *A délbén*, ahol a zsibongás a méhrajhoz kapcsolódik: „Csupán csak a munkás apró méhek dongnak, / Széjjel az illatos réteken zsibongnak.” A méhek Bodroghy Pappnál is szerepelnek, ők a szőlőkben vagy virágpont gyűjtenek június elején, vagy július végén augusztus elején a darazsak által megkárosított fürtök bogyóiból kiszívják a cukrot, kárt okozva ezzel a termésben.

Az Ember – pásztor, hajós, halász – alakjához Csokonainál *A reggel* című versében negatív képek kapcsolódnak: például „zúzzal derezett táskáját (...) A hajós életét vetvén vak kétségre (...) A halász függvén a redves kőszálakon (...) Úgy nézi meggömbült kézzel nyereségét”, úgy, mint a Bodroghy Papp versben szereplő reményhez is nyughatatlan és reszkető félelem társul. Csokonainak *A mező* című költeményében is a juhász keserves nótát fúj, a barázdába pedig a szántóvető könnyei hullanak. Ezekben a sorokban a szegény sorsú parasztokat, munkásokat állítja szembe a gazdagságban dúskáló urakkal. Bodroghy Papp nem foglalkozik társadalmi

⁵⁶⁰ A szüret képei gyakoriak a költőelődöknél. Például Berzsenyinél: „Lefestem szüretem estvélyi óráit.” Kisfaludy Sándornál: „Oh, Badacsony szürete! / Múltságos gyülekezet, Te rabságom kezdete! (...) Midőn véle Badacsonynak / Szüreteltem hegyében (...) Múlt szüretkor Badacsonyon / Ezt Múzsámtól vettem én”.

problémákkal, ő csak a földjét, birtokait nyugalomban megmunkáló, gazdálkodó nemesek, parasztok életét ábrázolja. Nem kapcsolódik Berzsenyi Dániel verséhez sem, mert nem gondolkodik el a műveletlenséggel, babonákkal szembeni költői eszmények csodás világáról.

A *Faragószék* versében végül eljutunk a faluba: „Falu! te csend magány”, ahol a lírai én egyedüli boldogságát, Árkádiáját látja. A vidéki élet dicsérete a magyar irodalomban már Janus Pannoniusnál megjelenik, de leginkább a felvilágosodás korának alkotói magasztalják. A falusi élet a nemesi életforma illúzióját keltve lehetőséget teremt a függetlenségre, szabadságra, a 19. század elejétől azonban előkerül a város is.⁵⁶¹ Csokonai szerint ott vannak a paloták, a kincsek, a gazdagság és emiatt van ott harag és sok per is. Berzsenyi Dániel a *Vitkovics Mihályhoz* írt episztolájában a városban először a szépséget, műveltséget, kultúrát fedezi fel, de hamar észreveszi annak korlátait is.

Bodroghy Papp a *Faragószék* több versében is rögzítette a városról, vidékről alkotott benyomásait. Az *Öröm elragadtatásban*⁵⁶² a pompás Pest jelenik meg, ahol a költő betér egy kávéházba, és egy jó kávé mellett újságokat olvas. A *Városi Bátorságos életben*⁵⁶³ ezzel szemben bűnökről, főként lopásról számol be. A város lakóinak vagyonára a rendészeti feladatokat ellátó bakternek kell vigyáznia, akinek fizetését össze kell adni. Sok dolga van, mert a lakók a gyakori mulatozás miatt törvénytelenésekbe keverednek. Vidéken viszont mindenki a saját fegyverével őrzi értékeit, viszont jóval kevesebb a bűn is.

A vidéki életet dicséri Bodroghy Papp a *'Magasiról való emlékezés*⁵⁶⁴ című versében. A művet végigkísérő összehasonlítás nemcsak a város bemutatására szolgál a fent és lent ellentéteivel: „Szent Márton buzgó Klastroma fent <—> Győr városa tornyaival lent”, „A' Csanaki Hegy fás párkánnyai <—> A' virány rét tarka kartonnyai”, „várba fennt az ércz harangoknak / Hallatik fel buzdéttó hangzása <—> A' nyertes halász csajkájába / Öröm nótát dalol”, „Hálóval terétett gunyhójának / Látja szalma fölöt <—>

⁵⁶¹ VÖRÖS, *i. m.*, 128–137.

⁵⁶² *Öröm elragadtatás* = Bodroghy Papp, *i. m.*, 146–149. A kötet 42. alkotása. A vers ennél jóval hosszab, csak Bodroghy itt tévesztett a számozásban.

⁵⁶³ *A' Városi Bátorságos élet* = Bodroghy Papp, *i. m.*, 310–311. A kötet 60. alkotása.

⁵⁶⁴ *'Magasiról való emlékezés* = Bodroghy Papp, *i. m.*, 143–145. A kötet 41. alkotása.

A' régi várfokról mely a' kaján / Frank ellenségnek áldozatja lett".⁵⁶⁵ Hanem a várost az egykori gyermek- és ifjúkort őrző Kemenes vidékével, a szülőfölddel is összeveti. A Csanaki-dombok párja a Ság hegy, a Dunának a Marcal, a Győr körüli táj pedig a Kemenes vidékének feleltethető meg, illetve Révfalu Nemesmagasinak, ahol csak a boldogság, a nyugalom, a béke és a szeretet lakozik.

b) *Az este ábrázolása*

„Fűzfa alatt nőtt az én Múzsám, nem diadalmi babérok alatt (...)” – mondja Meliteszként Csokonai, mielőtt az *Amaryllis*ben belekezd Schraud úr búcsúztatásába. Bodroghy Papp talán ennek olvasásakor gondolkodhatott el a fűzfapoéta ismérveiről, a dilettáns, tehetségtelen, amatőr verselgetőről, és adhatta versének A' *Fűzfás* címet.⁵⁶⁶ Vagy talán ismerhette *A méla Tempefőt*,⁵⁶⁷ amiben Csikorgóhoz már a szereplőlistán hozzákapcsolódik a fűzfapoéta megnevezés. Bodroghy Papp címadása nem feltétlenül a saját költészetére utal. Ugyanis ezzel a versével egyrészt nem ars poeticát alkotott, azt csak pár hónappal később, 1818 januárja körül – az előbb említett – *A verselő* és az *Ujra meg zendétem serdülő lantomat* (...) kezdetű költemények esetében tette meg. Helyette egy képzeletbeli találkozás emlékét eleveníti fel – erről a szerelmi költeményeknél lesz bővebben szó –, aminek háttere az esteledés motívuma. A „Hajlott a' ditső nap Thetis kebelébe” kezdet azonnal Csokonai Vitéz Mihálynak *Az estve*, valamint Berzsenyi Dánielnek az *Esdeklő szerelem* című költeményeinek sorait, valamint szerelmi részével Csokonainak *A versengő érzékenységeket* juttatja eszünkbe. A versek között több motívikus hasonlóság is van, főként a természet leírásában.⁵⁶⁸

A költeményben Bodroghy Papp egy forró nyári estét mutat be, és olyan képekkel és színekkel tölti meg, melyek a többi hasonló, természetleíró verseiben, köztük a reggelt ábrázolókból is visszaköszönnek. Így szerepel a szél, ami nemcsak a

⁵⁶⁵ A témáról legújabban lásd *Franciák Magyarországon, 1809, A Győri Mediawave Fesztivál keretében 2009. április 29–30-án megrendezett nemzetközi tudományos konferencia előadásai*, I–II, szerk. BANA József, KATONA Csaba, Bp.–Győr, Győr Megyei Jogú Város Levéltára, Magyar Országos Levéltár, Mediawave Közalapítvány, 2010–2012.

⁵⁶⁶ A' *Fűzfás* = Bodroghy Papp, *i. m.*, 36–40. A kötet 18. alkotása. Lásd függelék 10. verse.

⁵⁶⁷ Erről lásd például MOLNÁR Krisztina, „Mit ér az, hogy én bölcsőbb vagyok?”, *Élet, idő és irodalom problémája Csokonai Tempefőijében*, *Itk*, 109(2005)/2-3, 313–320.

⁵⁶⁸ Lásd függelék 8. és 9. táblázat.

levegőt enyhíti, hanem a természetet is felébreszti kábulatából: „A’ melegtől hervadt virágok ujultak (...) A’ terebély nyárfák ezüst szín gallai / Ingadoztak fel illedve”, és a virágok illatát is szétszórja. A tapintás és szaglás mellett a látványra is hat a költő a nap sugaraival, a nyárfák ezüstszerű gallyaival, a zöld pázsittal, a rózsák pirosságával és a folyó barna hullámaival. Majd a fülemüle hangja megtöri a nyugalmat és a csendet: „háborította / Az Esti csendességet”.

A’ *Füzfás* mintájára írta meg Bodroghy Papp mintegy négy évvel később A’ *Tulipán* című versét, melyben szintén a lemenő nap képével indít: „A’ Kegyes nap szokott pályájának / végett vetve” (A’ *Füzfás*ban „Hajlott a’ ditső nap Thetis kebelébe”). Azonban A’ *Tulipán*ban a napot Bodroghy Papp a „Stájer hegyének / Tulsó részén” látja lemenni, mely a vers helymegjelölése miatt (Uraiújfalu) az ausztriai Stájer-medencére vonatkozhat. Ezzel és a Berzsenyivel való közös lakóhely miatt felidézi a *Búcsúzás Kemenes-aljától* első két sorát is: „Messze setétedik már a Ság teteje, / Ezentúl elrejt a Bakony erdeje.” Ezután A’ *Tulipán*ban ugyanúgy megjelenik a hűsítő szellő és a fülemüle, mely ismét megzavarja a csendet. Láthatjuk a fákat és érezhetjük a virágok illatát is, melyek közül ebben a versben sorolja fel a legtöbbet. A ciprusi rózsát, a fehér liliumot, a szegfűt, az ibolyát, a nefelejtsét, a majorannát, a jázmin bokrot és végül a tulipánt.⁵⁶⁹ A két vers közötti legnagyobb különbség abból adódik, hogy míg a lírai én A’ *Füzfás*ban belehelyezi magát a természetbe, addig A’ *Tulipán*ban – szakítva a szerelemmel és a „kegyes kegyetlen” nővel – egyesül vele.

Mivel A’ *Füzfás* tekinthető mintájának, ezért Csokonai Vitéz Mihálynak *Az este* és *A reggelről* című versével is szoros kapcsolatban áll.⁵⁷⁰

A’ *Magasiról való emlékezés* szintén az esteledés képével indít. „A’ nap lehanyatlik” sor egyszerre idézi fel A’ *Füzfást*, valamint Csokonaitól *Az estvét*. Ettől kezdve azonban a versben nem különíti el Bodroghy Papp a napszakhoz kapcsolódó picturát, hanem beleszövi a Gyórról készült leírásába. Ugyanúgy a színek (bíbor, arany), a fák (hárs), virágok kapcsolódnak mindehhez.

A *Julishoz* összefoglalja az eddigieket. A természetleírásában igen felületes vers mégis kiemelkedik az előbbieken bemutatott költemények közül, ugyanis egyszerre szerepel benne a Bodroghy Papp István által is kedvelt két napszak, a reggel és az este

⁵⁶⁹ Lásd függelék 10. táblázat.

⁵⁷⁰ Lásd függelék 15. táblázat.

örök körforgása. A nap ebben is a Stájer mögé bújik, ugyanúgy feltámadt a szél, mely szétviszi a virágok illatát, és láthatók már a csillagok is.

D) SZERELMI KÖLTÉSNET

Bodroghy Papp István kötetének verseiben leggyakrabban pillanatnyi benyomásait, gondolatait, lelki világát, érzéseit rögzítette. A szerelmi költeményekben Kisfaludyhoz hasonlóan a múltat és jelent hasonlította össze, melynek során a múlthoz mindig az elmúlt idők boldogsága, a jelenhez pedig a szenvedés, és az egykori örömök felemlegetése kapcsolódik. Nem tudni, hogy Bodroghy Papp mennyire élt meg valóságos szerelmi érzéseket, tekintve, hogy nem házasodott meg, de határozott elképzelése volt a férfi és a nő közötti kapcsolatáról, melyre a versek szerint hol vágyott, hol pedig elutasította.

Az este ábrázolásának bemutatásakor már említett *A' Füzűfás* című vers a költő képzeletének játékát mutatja be. A Rábca partján tanuló és közben az őt körülvevő természeti képek látványában elmerülő férfi elméjében valóságos alakot ölt – Csokonaitól merített – Lillája. A szerelmesek egy rövid időre szóba is elegyednek egymással, azonban megjelenik Bodroghy Papp egyik tanuló társa, Tulok Antal,⁵⁷¹ aki felébreszti az elrélvülésből.

A vers 1817. november 16. után Bodroghy Papp győri jogakadémián folytatott tanulmányainak idején született, melyre a Rábca megjelenése is utal. Mikor testvérénél lakott, minden nap végigsétálhatott a folyóparton, hiszen Újvárosban volt Bodroghy Papp Ádámék háza, amerre a Rábca is folyt. Másrészt megemlíti a Frigyládát is,⁵⁷² melyet a Bazilika felé vezető úton számtalanszor láthatott.

⁵⁷¹ Róla lásd a *Bodroghy Papp István kapcsolati hálóját, A diáktársak* című részt.

⁵⁷² A Frigyláda-szobrot VI. Károly császár emeltette 1731-ben, miután 1729-ben az úrnapi körmeten egy szökött katonát – aki a jezsuiták rendházában talált menedéket – felismertek társai, aki menekülés közben kiütötte a processzió élén haladó pap kezéből a monstranciát, mely a földre esett. SZILÁGYI András, *Ignaz Wilhelm Dermer ötvösművei Magyarországon*, Ars Decorativa – Iparművészet, Bp. 1989 (Az Iparművészeti Múzeum és az Iparművészeti Múzeum Hopp Ferenc Keletázsiai Művészeti Múzeuma Évkönyve, 9), 23. Emlékkül a szobor belsejébe tették az összetört ostyadarabokat és a megszentelt földet. STENGL Marianne, *Győr*, Győri Szemle 3(1932)/7-9, 226., BEDY Vince, *Győr katolikus vallásos életének multja*, Győr, Győregyházmegyei Alap Nyomda, 1939 (Győregyházmegye multjából, V), különösen *A frigyszekrény nevű szobormű a Káptalandombnak a Jedlik Ányos-utcába torkolló végén*, 134–135.

A' Fűzfás mintája egyrészt Berzsenyi Dánieltől az *Esdeklő szerelem* lehetett, mely versben a kemenesi költő a szerelem helyéről elmélkedik. A 3. versszakban megjelenő lírai én szenved a tört odahajító, gyilkos nőtől, aki egyben sebgyógyító, örömet szerző és boldogító is. A költő miközben mentségért könyörög hozzá, az utolsó versszakban választ ad a hol születhet egy nő és egy férfi között igazi vonzalom kérdésre. Berzsenyi a szakrális szerelmet a földi világban látja beteljesülni. Bodroghy Pappnál ugyanúgy megjelenik a nő kettőssége: „Kedves ijesztő!”, egy angyal, akiben benne van a félelmetes éjjeli lélek is. „Mosolygó”, szűzies, szemeiben boldogság szikrázik, arca olyan, mint hajnalban a rózsaszín ég, vagy mikor a nap reggel előbújva visszacsillámlik a felhőkön. Az égből szállt le a földre, hogy elhozza a természetfeletti szerelmet, melynek beteljesülésére Bodroghy Papp szerint is a földön van lehetőség. „El hagyván a' dicső Eget / Hozván angyali sereget / Az emberi nem közé (...) angyal mosolygása / A' szerelem ég mássa (...) jó jelenés (...). A' parány szerelem, hevem gerjesztette / Itt már tied magyar szívem (...) Sirom ormáig.”

Bodroghy Papp versének témája másrészt Csokonainak a Lilla-dalokban helyet kapott *A versengő érzékenységekkel* is rokonságot mutat. A méltázásból felriadt költők előtt megjelenik a szeretett nő, akinek szépsége felett Csokonai Vitéz Mihálynál öt érzékszerv csatázik, Bodroghy Papp pedig csak a látás és a hallás felől jellemzi szerelmét.

A' Fűzfás legérdekesebb két sora azonban az első és a 16. sor, ugyanis ezekbe Bodroghy Papp István egyszerre vegyítette bele a Berzsenyi Dánieltől és Csokonai Vitéz Mihálytól vett képeit. A fűzfapoéta „Hajlott a' ditső nap Thetis kebelébe” megfogalmazásából a nap sugarainak hanyatlása Csokonaihoz, viszont a tengeri nimfa, Akhilleusz anyjának megjelenése Berzsenyihez áll közelebb. „Az estvéli szellő vig szárnyokra került” gondolat pedig sokkal inkább a kemenesi költő versével mutat rokonságot, de Csokonai csendes szellőinek fuvallatai is megigézhették Bodroghy Pappot.

Az előbb említett két sor mellett a költemény formája is egyszerre imitálja a két költőmintát. Az 5 sorból álló versszakok a két páros rímmel, melyet egy rímtelen sor követ, valamint az első két sorának 12 szótagja Csokonait, viszont az utolsó három sor két 8- és egy 7-es szótagszámú sora Berzsenyit imitálja. Az ütemhangsúlyos verselés pedig mindkettőre utalhat.

A' Fűzfás mintájára született meg közel négy évvel később *A' Tulipán* című vers. A költeményben Bodroghy Papp újra egy képzeletbeli találkozás eseményét

rögzíti, csak *A' Tulipánban* a nő egy tündér alak, aki csókot akar adni, de a költő elutasítja. A címben szereplő virág utalhat a tündérre, de vonatkozhat arra a rövid – szövegbeli – csókjelenetre is, ami egy tulipán elvirágzásához hasonlóan hamar ér véget. Ezzel szemben a költeményben a pictura képei a sok virággal, a csendes széllel és a kellemes illatokkal együtt jóval pozitívabb hangulatot idéznek.

A versekben a nő tehát csak a képzelet játéka, aki *A' Fűzfásban* a Lilla névvel azonosítható, addig *A' Tulipánban* egy tündér alakját ölti magára. A képzeletből mindkét költeményben felébresztik a lírai ént, az elsöben a költő barátja, a másodikban viszont a szél. Míg az előbbi versben nem fogja sohasem elfelejteni a találkozás örömét, addig az utóbbiban elutasítja mindezt: „én Kebelem / Bezárom az estve homályába (...) Csak a' szent naptiszta sugárinak / Van belsömbe szabad bé menése”. Végleg leszámol eddigi fájdalmaival és egyedüli nyugalját, a szenvedés megszűnését a természettel való egyesülésben látja.

A' Fűzfásban Berzsenyi Dánielhez vagy Kisfaludy Sándorhoz hasonlóan a nő két ellentétes pólusát állítja szembe: a nőt az Ég Ura szépséges tündér alakban teremtette a tökéletes, virágokkal teli természetbe, azonban a másik oldalon megjelenik a csábító, csalfa tulajdonsága is, amivel – akár a mérges pók csípése – tönkreteszi a szerelmes férfi szívet. Bodroghy Papp ettől a kegyetlenségtől akarja megóvni magát.

Stílusukban is hasonlítanak a versek. A költeményekben rengeteg jelző,⁵⁷³ hasonlat,⁵⁷⁴ megszemélyesítés,⁵⁷⁵ figura etymologica (*A' Fűzfásban*: „Leleményes leplével”), gondolatpárhuzam,⁵⁷⁶ mondatpárhuzam olvasható.⁵⁷⁷ Formájukban azonban eltérnek. *A' Tulipán* soraiban az ütemhangsúlyos verselés felező négyütemű 10-esei (3/2//3/2) köszönnek vissza ababacdd rímeléssel.

⁵⁷³ Például *A' Tulipán*: „Biboros színü gyenge bársonyán”, „gondos szelid szemérmébe”, „gondatlan biboros képeket”; *A' Fűzfás*: „terebély nyárfák ezüst szín gallai”, „rubint felhők”, „parány szerelem”.

⁵⁷⁴ Például *A' Tulipán*: „A' Harmatnak gyöngyei fénylének / Mint a' gyémánt az arany koronán”, „Ugy ragyogott fújtásos pirossa / Mint a' két szint játtzó szívárványnak”; *A' Fűzfás*: „Képén a' szerelem 's a' szemérem játszik / Fűzött szemeitől boldogság szikradozik (...) Ily volt az éden hajnala (...) Illyen a' nap, mikor a' láthatárra hull (...) Illyen a' Rozsának bársony arczatja”, „Az Ur mint a' holt”, „Melly képet képzelmem úgy szívembe nyomot (...) Mint a' frigyáda rejtékbe / Zálogul marad örökbe”.

⁵⁷⁵ *A' Fűzfás*: „Az estvéli szellő (...) A' Rózsákat csókolgatta”, „a' szerelem 's a' szemérem játszik”; *A' Tulipán*: „egy Fülmile hangal ölekezett (...) Innepbe öltözött”, „A' csintalan szellőknek szárnyai / Enyelegve melléje suhantak”, „Csak az ártatlanság hál el velem”.

⁵⁷⁶ *A' Fűzfás*: „Illy volt az éden hajnala (...) Illyen a' nap, mikor a' láthatárra hull (...) Illyen a' Rozsának bársony arczatja”.

⁵⁷⁷ *A' Tulipán*: „Csak az ártatlanság hál el velem / Az éjczaka fátyol magányába (...) Csak a' piros Hajnal rozsájának / Fejlik ki keblemnek kötése / Csak a' szent naptiszta sugárinak / Van belsömbe szabad bé menése”.

* * *

Bodroghy Papp István természetábrázoló verseinek képei a korszak költészetéhez képest nem hoznak újdonságot. Ugyanazokat a klasszikus színeket (bíbor, arany, ezüst, piros), madarakat (csendet megtörő fülemüle), más állatokat (halak, juhok, bivaly, marhák), a forró nyári napot hűsítő szelet, növényeket (fák, virágok, virágos rét, erdő) festette le, mint a korszak alkotói. Felfogásban *A' Reggel* „Zeng a' madár sereg, az eget dicséri” sor szerint a fiziko-teológiához állhatott közel. Noha nem dicsőítette annyira az Ég Urát, mint ahogy például Ráday Gedeon a *Tavaszi estve* című versében, de a természet pozitív képei – kivéve ez alól helyenként a regék világát és az *Epedő Szerelem* néhány motívumát – mögött a mindenséget, az embereket, a növény- és állatvilágot, eget stb. a maga képére teremtő Isten munkáját kell látni. Ezt támasztják alá – a későbbiekben szóba kerülő – vallásos versei is.

A tájleírások egyik felébe, a Gyórról és a szülőföldről, Kemenesmagasiról szólókba saját tapasztalatait szőtte bele, valóságos leírást adva így a város vagy a Kemenes folyóiról (Rábca, Duna, Rába, Marcal), vidékéről (Stájer hegy, Ság hegy, Ménfőcsanak stb.). Másik részében viszont nem az egyedit ábrázolja, mint például Berzsenyi Dániel *A Balaton*, Kisfaludy Sándor a várak vagy Kis János *A Balaton melléke* esetében, hanem egy általános helyszínt mutat be a napszakok klasszikus képeivel együtt. Ezzel a fiziko-teológiai líra hibáit követte el,⁵⁷⁸ több versében ugyanazokat a kliséket alkalmazta. Erre jó példák a bemutatott versek: *A' Reggel*, *Julishoz*, *'Magasiról való emlékezés*, *A' Fűzfás* és *A' Tulipán*.⁵⁷⁹

A pictura mellé illesztett gondolati részekben saját benyomásait rögzítette, melyek a szerelemhez és a barátsághoz kötődnek. A versek a múlt–jelen ellentétére épülnek, de nem a korszakban hódító dicső történelmi múltra és sivár jelenre. Ugyanis a Bodroghy Papp által leírt emberi viszonyok közé az aktuális politikai és társadalmi problémák nem fértek bele. *A' Reggel*ben sem a gazdagság–szegénység, gazdálkodó paraszt–arisztokrácia ellentétén, és ezzel az alsóbb társadalmi rétegek nehéz sorsán

⁵⁷⁸ VÖRÖS, *i. m.*, 68–69.

⁵⁷⁹ Lásd függelék 11. táblázat. A *'Magasiról való emlékezés* és a *Julishoz* című versek szervesen kapcsolódnak az előbb bemutatott *A' Reggel*hez, *A' Tulipán*hoz és *A' Fűzfás*hoz is. A keletkezési körülményeiket végigtekintve elmondható, hogy elsőként *A' Fűzfás* született meg 1817. november 16. után, ezt követte *A' Reggel* 1818. január 1. után, harmadikként a *'Magasiról való emlékezés* 1821-ben, két alkotással később a *Julishoz*, és újabb két alkotással később végül *A' Tulipán*.

elmélkedett, hanem derűlátóként a gazdálkodás szépségeit, örömeit írta le, dicsérve a vidéki élet szépségeit is.

A *Faragószék* érzelmes költeményeiben három női alak szerepel. Lillát először Bodroghy Papp Istvánnál az *Epedő Szerelem* műzsájaként ismerhettük meg. De emellett a kötetben máshol is szerepel: a *Szobám*, *A' Fűzfás*, a *Pásztori Dall*, *Az utolsó győri estve*, *A verselő*, a *Mulatás*, a *Lillához*, *A' Reggel*, a *Szabó Sebestyének*, az *Álom* és végül – egy korábbi verséhez hasonlóan újra – a *Lillához* című versekben.⁵⁸⁰ A nő – hasonlóan Csokonai Lillájához – egyik oldalon gyönyörűség, angyal, akinek és akiről gyakran és szívesen versel Bodroghy Papp. Egy tündér, aki képes a káoszt harmóniává változtatni. Erkölcös, „lelke, szive, tiszta, nemes”, kerüli a bűnt. Egy isteni teremtmény, aki csak jókkal halmozza el: „Csak Te vagy ki boldogságot / Adhacz beteg szivemnek / Csak Te vagy ki idvességet / Adhacz éltem, 's lelkemnek. / Csak Te vagy ki élelt, halált / Egyeránt osztogathacz / Légy jó és hiv, ne adj halált / Mikor éltet is adhacz.” – véli róla a költő. Hogy valóságos hölgy bújt-e meg Lilla mögött, mint ahogy az Csokonai Vitéz Mihály esetében kimutatható, nincs információ. Elképzelhető, hogy a Lilla-kötet annyira tetszett neki,⁵⁸¹ hogy csak a költőelőd verseit mintául véve teremtette meg Bodroghy Papp saját Lilláját. Ezt bizonyíthatja, hogy – noha a versek keletkezésének idején a költő még fiatal, az utolsó 1821-ben született *Lillához* idején is csak 25 éves – nem házasodott meg. Továbbá ezt támaszthatja alá a *Pásztori Dall* című vers is, amiben együtt dalol Guoth Lajos barátjával. Ő Lillának, Lajos pedig Ludovikának, aki szintén kitalált személy lehet.⁵⁸² Valószínűleg Bodroghy Papp a Lajos név latin párjaként választhatta a Ludovikát. Mindenesetre Bodroghy Papp a műzsát Gyórhöz kapcsolja, és mikor elhagyja a várost, mindig vágyik utána. Egy versében megjelenik Julis is, aki szintén Csokonai Vajda Juliannájával kapcsolható össze.

⁵⁸⁰ A versek megtalálhatók BODROGHY PAPP, *i. m.*: *Szobám* 16. alkotás 33–35., *A' Fűzfás* 18. alkotás 36–40., *Pásztori Dall* 19. alkotás 41–43., *Az utolsó győri estve* 20. alkotás 43–45., *A verselő* 22. alkotás 47–48., *Mulatás* 26. alkotás 53–54., *Lillához* 28. alkotás 57–59., *A' Reggel* 33. alkotás 70–74., *Szabó Sebestyének* 37. alkotás 132–136., *Álom* 49. alkotás 162–165., *Lillához* 56. alkotás 293–295.

⁵⁸¹ Ezt bizonyíthatja *A verselő* 4. sora („ujjaim a' Lanton futnak Szillel”), valamint az *Ujra meg zendétem serdülő lantomat (...)* 6–7. sorai (Remegve futkoznak lantom hur fogain / Járatlan ujjaim.), melyek a *Lilla* kötet második kiadásának előbeszédére, a Jean-François de la Harpe *Le philosophe des Alpes* című versidézetének első sorára is utalhat: „Kezem ittasultan tévelyeg a lanton”. TÓTH Rezső, *i. m.*, 23., 1. jegyzet.

⁵⁸² Guoth felesége Tulok Judit lett. Erről lásd *Bodroghy Papp István kapcsolati hálója, A diáktársak* című részt.

Lilla mellett a versekben még Lolli fordul elő. A Berzsenyi Dánieltől vett név a kötet elején jelenik meg: a *Lollihoz*, *Leg kedvesebb Tárgyaitól*, *A' Szellő*, *Szerelmem oszlopa*, *Szerelmem*, *Tüzi mesterség*, *A' meg unt Élet*, *Élet kívánás*, *Valami* és a *Sorsomat érdeklő képzetim szünnyetek* című költeményekben.⁵⁸³ Lillához hasonlóan ő is távol van a költőtől, de Lolli nem Gyórhöz, hanem a szülőföldhöz kapcsolódik, ugyanis Guoth Lajossal⁵⁸⁴ együtt említi: „Lajos! Lolli! Ti kedvesek / Töletek válva élek (...) Magasinak zöld erdeje / Bus egemre fel tűnik”. Lolli Lillához hasonlóan képes enyhíteni a szív gyötrelmeit, ki tudja nyitni a lírai én szívének zárját, mennyé tudja változtatni a köszirtet és „Egy érző pillantat, 's angyal mosolyodás / Tőled nékem elég”. Lolliról sem lehet tudni, hogy valós vagy csak kitalált személyről van-e szó.

A *Julishoz* című vers női neve szintén Csokonai Vitéz Mihályra utalhat (Vajda Julianna becézése).⁵⁸⁵ Róla szintén nem derül ki semmi, mindössze csak a Rába partján eltöltött közös idő boldog emlékét villantja fel vele kapcsolatban Bodroghy Papp.

A versekben azonban Bodroghy Papp gyakran gyötrődik, szenved, aminek okát a nők negatív jellemvonásaiban találja. Hiába Isten teremtményei, égből földre szállt angyalok, de mellette szívtelenek, könnyűvérűek, hűtlenek is egyben, kegyetlen kegyesek, akik vagy életet vagy halált osztanak. Ezzel a kettősséggel Berzsenyi Dánielhez, Csokonai Vitéz Mihályhoz és Kisfaludy Sándorhoz is szorosan kötődik.

A *Faragószék* szerelmes versei nemcsak Kisfaludy Sándornak *A kesergő szerelmét* – ahogy arról korábban már szó esett – idézik fel, hanem hasonló ívet is leírnak, mint Csokonai Vitéz Mihály Lilla-kötete. Az első költeményeket a beteljesületlen szerelem és a nő iránti vágyakozás gondolatai töltik meg, mely után, *A' Fűzfással* – ha a képzelet játékanak is állítja be a költő – a beteljesült románc boldog képei is feltűnnek. A 47. *A' Tulipán* című költeményben azonban lemond a szerelméről, helyette a természetet választja. A 66. *Fantázia* című versben viszont Bodroghy Papp végleg elbúcsúzik a kedvestől, és a kettejük közé ékelődött távollét, valamint a reménytelenség oly hosszú időn keresztül megélése miatt a szerelem helyett végül a halált választja. A kötetben a „kegyes kegyetlen” először Lolliként jelenik meg, őt a 16.

⁵⁸³ A versek megtalálhatók BODROGHY PAPP, *i. m.*: *Lollihoz* 1. alkotás 1–3., *Leg kedvesebb Tárgyaitól* 2. alkotás 4–5., *A' Szellő* 3. alkotás 5–6., *Szerelmem oszlopa* 4. alkotás 7–10., *Szerelmem* 6. alkotás 11–13., *Tüzi mesterség* 7. alkotás 13–14., *A' meg unt Élet* 9. alkotás 18–23., *Élet kívánás* 10. alkotás 24–27., *Valami* 14. alkotás, *Sorsomat érdeklő képzetim szünnyetek* 15. alkotás 29–33.

⁵⁸⁴ Róla lásd a *Bodroghy Papp István kapcsolati hálóját*, *A diáktársak* című részt.

⁵⁸⁵ Vajda Julianna eleinte Julisként és Juliskaként szerepelt a versekben. D. SCHEDEL Ferenc, *Csokonai élete = Kármán József írásai és Fanni hagyományai*, kiadta D. S. F., Pest, Hartleben K. Adolf, 1843, 36.

költeményben felváltja Lilla, majd egyetlen vers erejéig, a 44.-ben Julis szerepel (aki Lilla is lehetett).

Kisfaludy Sándor és Csokonai Vitéz Mihály kötetének a *Faragószékkal* szemben más a lezárása. Csokonai a kötetzáró két versével a boldogsághoz vezető út két irányát adta meg. A *pillangóhoz* című versben elköszön az evilági boldogságtól, amit csak magasabb szinteken vélt megtalálni. Viszont annak reményét, hogy létezhet boldogság valahol, *A reményhez* című versben magáévá tett.⁵⁸⁶ Kisfaludy Sándor pedig *Himfyjével* az emberi élet teljességét járta be. Az ifjúkortól eljutott az érett felnőttkorig, a katonáskodástól a földjeit művelő gazdáig, és a boldogságot a házasságban találta meg.⁵⁸⁷ Bodroghy Papp István ezzel szemben nem reménykedik a boldogságban és nem lelt rá házasságban sem, helyette a halált választotta.

E) ALKALMI VERSEK

Bodroghy Papp István kedvelte az alkalmi költészetet, mely versek elsőként a barokk poétikai tradíciókhoz kapcsolódtak. A 18. század végétől az iskolai gyakorlatban is elterjedt, kedvelt lett egy-egy nagyobb alkalom: menyegző, névnap, haláleset vagy éppen születésnap megverselése. Csakhogy ezek a költemények akkor még a latin auktorok imitálását jelentették, és majd csak a 19. század elején, a költészetben megkezdődött változás hatására válik kommunikációs eszköztára jóval gazdagabbá. A főúri és nemesi udvarok, a polgárság életének egy-egy fontos mozzanatát jelenítették meg, mely alkotásokban kezdetben fontos volt a politikai életről alkotott vélemények hangsúlyozása, amit egyre inkább nagy történelemformáló események váltottak fel.⁵⁸⁸

Bodroghy Papp *Faragószékében* három névnapi köszöntő, *Szabó Sebestyén neve napjára*,⁵⁸⁹ *Ferenczy Mihálynak*,⁵⁹⁰ – a már korábban szóba került – *Méltóságos B.*

⁵⁸⁶ VADERNA, *Érzékenység ..., i. m.*, 68–69.

⁵⁸⁷ *Uo.*, 74.

⁵⁸⁸ BODOLAY, *i. m.*, 504.

⁵⁸⁹ *Szabó Sebestyén neve napjára* = BODROGHY PAPP, *i. m.*, 54–57. A kötet 27. alkotása. Lásd függelék 14. verse.

⁵⁹⁰ *Ferenczy Mihálynak* = BODROGHY PAPP, *i. m.*, 136–139. A kötet 38. alkotása. Lásd függelék 15. verse.

*Orczy Theresia Neve Innepére*⁵⁹¹ és egy epithalamium kapott helyet *Szabó Sebestyének*⁵⁹² címmel.

Szabó Sebestyént és Ferenczy Mihályt⁵⁹³ Győrben ismerte meg a költő, és barátságuk jeléül mindkét férfit először névnapja, majd Szabó Sebestyént házasságkötése alkalmából is köszöntötte.

A költemények sorrendje fontos a kötetben, ugyanis a versek között szoros kapcsolat van. A hasonlóságok miatt egyértelmű, hogy a *Szabó Sebestyének* nászdal – mely 1819. január 20. és 1819. szeptember 29. között született – szerves folytatása az 1818. január 20-án íródott Szabó Sebestyén névnap-i versének, melynek mintájára készült Ferenczy köszöntője 1819. szeptember 29-én.

A két névnap-i vers alapjait Csokonai Vitéz Mihály életművében kell keresni. Csokonai volt az első költő, aki versírásból akart megélni. Hamar rájött, hogy ehhez támogatókat kell szereznie, viszont a mecénásokat le kell nyugózni, hogy pénzt adjanak. Erre az egyik legjobb módnak a quodlibetek, másoknak sokkal inkább az alkalmi versek írását tekintette, de a debreceni tanulmányokból visszamaradt „versgyakorlatok”-at egy idő után unta: „Mennyi volt a pécsi várban / Mennyi itthon és Kaposvárbán / Fáradságom és bajom! / Alig jövök meg amonnan / S már letett lantom újonnan / Felparancsolja Bajom.”⁵⁹⁴ Ráadásul, mikor egy egész kötetnyi lett belőlük, előszavában a következőket írta róluk: „Én magam is megvallom, hogy ennek a’ gyűjteményemnek nagy részét nem azért adom ki, mintha azokat a’ Múzsákhoz méltónak tartanám. Egy része lát azért napvilágot, hogy magam is érzem róla, hogy valósággal poétai darab; más részét néhol néhol képenként helyenként tartom poétainak; vannak olyan poémák benne, a’ mellyeket a’ tárgynak nevezetes volta miatt, vagynak olyanok, a’ mellyeket tiszteletből vagy háládatosságból, vagynak a’ mellyeket parancsolatból nyomtatásra adtam. Most már a’ mi ezek közül valósággal a’ Múzsáknak, és a’ jó vénának szülöttei, ha alkalmatosságra vannak is írva, megtartják a’ jó érzésű olvasó előtt becsekét ’s általmennek bizonyosan a’ halhatatlanságra.”⁵⁹⁵ Hiába próbál mást írni, a főurak,

⁵⁹¹ *Méltóságos B. Orczy Theresia Neve Innepére* = BODROGHY PAPP, *i. m.*, 348–350. A kötet 69. alkotása.

⁵⁹² *Szabó Sebestyének* = BODROGHY PAPP, *i. m.*, 132–136. A kötet 37. alkotása. Lásd függelék 16. verse.

⁵⁹³ Róluk lásd a *Bodroghy Papp István kapcsolati hálója, A diáktársak* című részt.

⁵⁹⁴ Csokonai Vitéz Mihály, *T. N. Nádasdi Sárközy Istvánné Sz. Chernelházi Chernel Eszter asszonynak tiszteletére*.

⁵⁹⁵ CSOKONAI VITÉZ Mihály, *Alkalmatosságra irt elegyes versek, Előbeszéd* = Csokonai Mihály minden munkái, *A szerző saját kéziratai s az első kiadásokhoz gondosan egyengetve, számos kiadatlanokkal*

nemesek elvárták tőle, hogy pénzért cserébe magasztalja őket névnapi köszöntőben, nászdalban vagy éppen gyászdalban. Bodroghy Papp ismerhette Csokonai alkalmi verseit, ráadásul élénken élhettek benne a soproni evangélikus líceum versgyakorlatai is, és emiatt vállalkozhatott arra, hogy barátainak tisztelgő műveket írjon.

A *Szabó Sebestyén neve napjára* és a *Ferenczy Mihálynak* előzménye Csokonainak a *Ferenc neve napjára hamarjába készített versek*, valamint a *Névnapra íratott versek* alapján született.

Bodroghy Papp mindkét névnapi köszöntőjében elsőként – és a későbbiekben is többször – a múzsát és a lantot hívja segítségül, mellyel elzengheti a két barátunk szánt jókívánságait: „zengjem (...) zengzeteket (...) Dallokat irjak (...) hangzatihoz (...) zengni” (*Szabó Sebestyén neve napjára*), illetve „zendéttsem (...) lantomat (...) Dalom” (*Ferenczy Mihálynak*).

Bemutatja ezután Szabót, aki kegyes, jó, erényes, irgalmas, keresztény, templomban orgonál és énekel, majd az „Illy Fi!” megszólítással csak a 25. sorban derül ki, hogy „most fel tünt neve napja jó víg” ünnepe alkalmából méltatja a költő. Ferenczynél ezzel szemben rögtön a 10. sorban megemlíti, hogy „Enged Innepeden szivem hadd öleljen”. Mihályt viszont nem jellemzi, hanem csak felsorolja, hogy kik gondolnak rá (édesanyja, testvérei, barátai), és ők mit kívánnak neki a költővel együtt. Szabónál csak a barátokat említi a köszöntők sorában. A jókívánságoknál egyedül az öröm és Mihálynál az „Élj!” háromszori, Szabónál pedig négyszeri felkiáltása egyezik meg. Ferenczynek emellett még tiszta, erkölcsös életet, virtuosos nemesi tetteket remél, és bíz benne, hogy édesanyja, testvérei még sokáig csókolhatják. Szabónak csendet, szerelmet, barátságot, céljainak elérését kívánja.

A két vers felépítése gondolataikban és megfogalmazásukban is hasonló Csokonai két verséhez, ugyanis a poeta doctus először a múzsát hívja segítségül, majd azután tér rá ugyanazokra a jókívánságokra, melyek Bodroghy Pappnál is olvashatók: öröm, bőség és veszedelmektől mentes hosszú élet. Illetve nem maradnak el a – Csokonaira is jellemző – görög mitológiai alakok sem:⁵⁹⁶ így a nyugati szél istene, Zefír; a kellem három istennője, a gráciák; Hymen; de megjelenik Ciprus is Pafosszal, Aphrodité születési helyével. A versek között továbbá gondolati hasonlóságok

bővitve, jegyzésekkel világosítva s életrajzzal bévezetve, kiadta D. SCHEDEL Ferenc, Pest, Hartleben K. Adolf, 1844, 7–8.

⁵⁹⁶ *Ferenc neve napjára hamarjába készített versekben*: Céres, Bachus, *Névnapra íratott versekben*: Nestor.

olvashatók az invokáció, a köszöntők sorába lépés és természetesen abban az örömben is, hogy a barát neve napja elérkezett.⁵⁹⁷

Csokonai mellett egy helyen Berzsenyi sorai is felfedezhetők. Bodroghy Papp a *Ferenczy Mihálynak*ban a következőket írja: „Árpád nemes ivadéka remek / Unokája kit az régi ősi érdemek / már diszesettének”,⁵⁹⁸ mely Berzsenyiné a Herceg Eszterházy Miklóshoz intézett szavaival így hangzik: „Árpád virágzó magva te, fő magyar! / Elődeidnek fegyvere népeket / győzött (...)”.

„És ha majd Hymen kötelet fűzött rád” sor már átvezet a nászadalhoz, melyben Bodroghy Papp összefoglalja a házasságról alkotott elképzeléseit, és *A Bodzafa Lantos*hoz hasonlóan ismét egy barátjának nászáról ír. Az első 12 sorban a „Meddég” négyszeri megismétlésével először a társ nélküli életet jellemzi, mely boldogtalansághoz vezet, nem szabad tétovázni, a „szabad rab”-ságot fel kell váltania az elköteleződésnek. A 13–39. sorig a fiatalságot, a szabadságot és a házassághoz vezető göröngyös utat verseli meg, melyben „Öleljük, csokoljuk a’ magyar szépeket / Belső gyulladásból (...) Planókat csinálunk, döntünk, és habozunk (...) Függetlenség! éltünk páratlan Tavasz (..) Víg helyek, multság, Barátok, Szerelmek / Tudományos Pállya önnös engedelme (..) Egy paripa – délczeg, büszke tatár fajzat / Rá ülünk, ropogva zörög a’ robajzat / Patkós nyoma alatt (...) Ilyen az élet” – jelenti ki a költő, de csak addig, amíg nem jelenünk meg a házasság istennőjének, Hymennek oltáránál. Addig is jó, de igazi mennyet a férfi csak a nő, így Bodroghy Papp Lilla mellett lelheti meg. Végül a 76. sortól a jókívánságok olvashatók a „ketten” többszöri hangsúlyozásával: „Ketten fussátok meg e’ sivatagi utat (...) Ketten törtesetek a munka halomnak / Ketten pihennyetek majd a’ nyugalomnak / rózsa paplanain. (...) Két szó, Test és lélek egyé had olvadjon / A’ gond, ’s magány létnek vége had szakadjon / öröm jövőre.”

A házasságról alkotott elképzeléseinek – mely a már említett *A Bodzafa Lantos*ban is előjött – Bodroghy Papp a kötetben itt ad először hangot. A nő egyenrangú a férfival. Kiegészítik egymást, a férfi a nővel lesz teljessé, és az ifjúkort lezáró menyegző után az élet – minden döntésével együtt – kettejük útja lesz tovább.

⁵⁹⁷ Lásd függelék 12. táblázat.

⁵⁹⁸ Előképe az *Epedő Szerelem* 35. dalában olvasható: „Majd ha Árpád nemessei / Feltámadnak, harcolnak / Attilának menykövei- / től a várok omolnak”. BODROGHY PAPP, *i. m.*, 118.

A nászdalnál Kis János hatását lehet felfedezni a *Kazinczy Ferencnek öszvekelésére gróf Török Sophia-Antóniával* című művével,⁵⁹⁹ melynek megírására Kazinczy Ferenc kérte fel.⁶⁰⁰ Így a vers nemcsak egyszerű nászdal, hanem benne van a két férfi közti barátság és Kazinczy magasztalása is. Bodroghy Pappnál a barátság a névnapi köszöntőben van jelen, a nászdalban csak a házasságkötés eseménye olvasható. Kis János költeményében szerepel a jövő boldogságába vetett hit is. Kazinczy verseinek, műveinek boldogabb, szelídebb hangot remél, mely Bodroghy Papp esetében a költeményben nincs jelen. Szabó Sebestyén orgonajátékának szépsége a névnapi köszöntőben hangzik el. Bodroghy Papp a házasság előtti életről jóval pozitívabban gondolkodik, mint Kis. „Függetlenségünkben oszlopot emelünk / Tarka phantasiánk nectárt itat velünk / az égi forrásból. / Elménkel bírálunk millió képeket / Öleljük, csokoljuk a’ magyar szépeket / Belső gyulladásból. / Fel hevülünk, égünk, tántorgunk, / motozunk / Planókat csinálunk, döntünk, és habozunk / Éltünk szélvészébe” – olvasható Bodroghy Papp tollából, Kis Jánosnál: „boldogság nélkül a virtus háború; / Gyászos a legzöldebb borostyánkoszorú, / Ha nincs közte mírtus. / Haj, tövises út az, melllyre itt tisztünk hív! / Csak az asszonyképbe öltözött angyalszív / Hintheti rózsával. / Minden lépésünken ezer a sérelem, (...) Az örök rend megáll! Páratlanságodnak / Vétkét fedd, barátom, hogy boldogságodnak, Volt eddig sok hía”. Ráadásul Bodroghy Pappnál a szélvész az élet gyors múlására vonatkozik, mely nem annyira kegyetlen, mint Kis nászdalában: „Hogy olyan kegyetlenül üldöztek a szelek”. Emellett más hasonlóságok is találhatók a két versben.⁶⁰¹

A két névnapi köszöntő és a nászdal stílusukban nagyon hasonló, hiszen e jeles ünnepekhez tartozó jókívánásokat jelzőkkel,⁶⁰² fokozással,⁶⁰³ felsorolással,⁶⁰⁴

⁵⁹⁹ Kis Jánosnál a következő kötetet használtam: *Kis János poétai munkái, A szerző saját kéziratai– s az első kiadásokhoz gondosan egyengetve, kiadatlanokkal bővítve, jegyzésekkel s életrajzzal*, kiadta D. SCHEDEL Ferenc, Pest, Hartleben K. Adolf, 1846, 29–32.

⁶⁰⁰ LABÁDI, *i. m.*, 98–101.

⁶⁰¹ Lásd függelék 13. táblázat.

⁶⁰² Például *Szabó Sebestyén neve napjára*: „égi bájoló hangzatihoz”, „májusi gyenge Szellő”, „ékes illat Zöld tetejére”, „Tiszta hiv lélek”; *Ferenczy Mihálynak*: „nemes ivadéka”, „érdemes Virág koszorukat”, „szent virány nefelejtess lapon”; *Szabó Sebestyének*: „délczeg, büszke tatár fajzat”.

⁶⁰³ Például *Szabó Sebestyén neve napjára*: „Tréfa, nyájosság, vigodás között”; *Ferenczy Mihálynak*: „Örülnek, kedvelnek”, „göröngy a’ pályafutásunk”, „Veszedelem éltünk, létünk, kimulásunk”, „Nináért ég, sóhajt, vad fájdalmat vérez”, „szived lángol, érez, lobog”.

⁶⁰⁴ Például *Szabó Sebestyén neve napjára*: „csend, öröm, nyájas minuták”, „Jó, kegyes, rény, irgalom”; *Ferenczy Mihálynak*: „jó szived, lelked, tiszta erköltseid”, „ártatlan, virtuosos, és nemes tetteid”, *Szabó Sebestyének*: „Egy könyv, remek munka, lant, Werböczy esze”, „Planókat csinálunk, döntünk, és

hasonlatokkal,⁶⁰⁵ metaforákkal,⁶⁰⁶ invokációval, megszólításokkal és felkiáltásokkal,⁶⁰⁷ mondatpárhuzammal⁶⁰⁸ lehet még nagyítani.⁶⁰⁹

Formailag azonban már sokkal változatosabb képet mutatnak. A *Szabó Sebestyén neve napjára* négysoros versszakainak első három sora 11, míg az utolsó 5 szótagos. Rímelésében az ütemhangsúlyos verselést követi négyütemű 11-esével (3/3/4/1) és kétütemű 5-öseivel (3/2), mely Berzsenyi Dánielnek a *Téti Takács Józsefhez*, a *Gróf Festetics Györgyhöz*, a *Görög Demeterhez* vagy épp a *Horatiushoz* szóló költeményeinek formáját idézik.

A nászdal, valamint a Ferenczy Mihályt köszöntő vers formailag egyformák: a két 12 szótagos sort egy 6 szótagos követi kétütemű, felező 12-esekkel, valamint kétütemű, felező 6-osokkal. Ez egyértelműen Kis Jánosnak a *Kazinczy Ferencnek öszvekelésére gróf Török Sophia-Antoniával* című verséhez hasonló. A 12-es szótagú sorok viszont Csokonainak a *Ferenc neve napjára hamarjában készített verseket*, valamint a *Névnepre íratott verseket* is imitálják.

habozunk”, „Víg helyek, multság, Barátok, Szerelmek, Tudományos pálya önnös engedelmei Felsőbb gondolatok”.

⁶⁰⁵ Például *Ferenczy Mihálynak*: „Te még is boldogabb vagy nálam hidd el”.

⁶⁰⁶ Például *Szabó Sebestyén neve napjára*: „Énekének fény kapuit; kék ég hatalom királlya”.

⁶⁰⁷ Például *Szabó Sebestyén neve napjára*: „Muzsa gyujts szó lángokat”, „Zephirke Szárnyadon vigy”, „Illy fi!”, „Élj!”; *Ferenczy Mihálynak*: „Barátom!”, „Árpád nemes ivadéka”, „Élj!”; *Szabó Sebestyének*: „Barátom!”, „Szabadság! ifju lét virágzó szakassza / Függetlenség! éltünk páratlan Tavaszta”.

⁶⁰⁸ Például *Szabó Sebestyén neve napjára*: „És ha majd Hymen kötelet fűzött rád / És te majd vig századokat ki töltél; Élj Szabó! boldog, viruló Tavasz hoz / Tiszta hiv lélek, Szerelem, Barátság / Csend, öröm, nyájos minuták öleljék / Földi idődet. / Élj! 's arasd a' jó, 's remek ifjak érdem / Bő jutalmát: itt koszorut fejedre / Kössön a' vig gracia: élted hoszu / Évre ki nyuljon. (...) Élj! szeress tisztán, de Te vissza nyerjed / A' mit áldoz szíved, ölelgetési. / Mennye közt egy jóra nevelt leánynak / Domboru mejjén”; *Ferenczy Mihálynak*: „Élj hát Árpád nemes ivadéka remek / Unokája kit az régi ős érdemek / Már diszesíttenek. / Élj! jó szived, lelked, tiszta erköltseid / Ártatlan, virtuos, és nemes tetteid / Hogy dicsőíttsenek”; *Szabó Sebestyének*: „Meddég lesz még nálad függöbe az elme (...) Meddég nem akarsz még egész boldog lenni (...) Meddég tétováz még a' lélek el nyerni (...) Meddég hányatol a' nótelen Tengeren; Ketten fussátok (...) Ketten törtessetek (...) Keten pihennyetek”.

⁶⁰⁹ Csokonai Vitéz Mihálynál is megfigyelhető, hogy bizonyos sorai ismétlődnek. Erről lásd SZILÁGYI Márton, *A költő ...*, i. m., 267. Csokonai *Bálint napja*, [*Antal napjára*] és [*Krisztina napra*] című verseinek bemutatását.

F) VALLÁSOS VERSEK

A Bodroghy Papp család számára – ahogy arról a *Család vallásossága, műveltsége* című fejezetben már szó esett – az evangélikus vallás meghatározó volt. Láthattuk, hogy Bodroghy Papp István Békés megyében, testvérei közül József és Ádám pedig Győrben vállaltak konventi feladatokat. Emellett meghatározó lehetett migrációjukban, fontos volt iskolaválasztásukban és szerepet játszhatott kapcsolati hálójukban is. Ennek ellenére a *Faragószékben* néhány utalás kivételével mindössze két vallásos vers, az 1817. október 13-án született *A' meg unt Élet*,⁶¹⁰ valamint rögtön utána annak ellentéte – amit a címválasztással is hangsúlyoz – az *Élet kívánás*⁶¹¹ olvasható.

Mindkét mű a költő jelen állapotának bemutatásával kezdődik. De míg *A' meg unt Életben* Istenhez fohászkodik, addig az *Élet kívánás* megszólítottja a természetet, és mindkettő alkotást a boldogság-boldogtalanság okozóinak ellentétére építi, miközben számot vet életének egy lezárult szakaszával. A gyermek- és kora ifjúkor gondtalanságát, örömeit, nyugalmát, szépségeit zárja le. Élete fordulópontjának a „nememberrel” való találkozást tartja, mert ezzel tapasztalta meg az erkölcstelenséget: álnokságot, szívtelenséget, bűnöket, a női csábítás kegyetlenségét. Bodroghy Papp – csalódva mindebben – a halált választaná, mely gondolat újra és újra visszatér a versben: „Isten homály árnyékodba lehajtom (...) bus fejemet (...) Fogadj fel. (...) Öleld fel végső Itélet lelkemet (...) Visz adom valóm Urához / Éltetem (...) Éltem kezembe vissza adom (...) Gyászos fekete síromba / Le szállok (...) vedd éltemet / Nem kell már (...) Az estvi szellő gyenge zugása / Ringassatok engemet el / Ne hogy álmomból soha fel / Ébredjek.” A 10. versszakban pedig egy színpadias jelenet keretében lerogy az imádkozó zsámolyra is, fohászkodva Istenéhez. Ezzel a helyzettel nemcsak magán akar könnyíteni, hanem büntetést kér a teremteni és pusztítani is képes „égnek nagy Úrától” embertársainak is, megmentve ezzel lelküket: „'Hogy e' népre haragodnak köve / Kénkő Tüzével gyehennát nem löve / Meddig tudod azt szemlélni / Mikor fognak tisztán élni”.

Az *Élet kívánás* című vers mindezeknek ellentmond. Bodroghy Papp legyőzte az emberi nemmel kapcsolatos negatív gondolatait, meglátta bennük a jót, és főként a magány ellenszerét („Társalkodásokba mulatoznom engedj”). Elfogadta, hogy a bűn is a

⁶¹⁰ *A' meg unt Élet* = BODROGHY PAPP, *i. m.*, 18–23. lap. A kötet 9. alkotása. Lásd függelék 17. verse.

⁶¹¹ *Élet kívánás* = BODROGHY PAPP, *i. m.*, 24–27. lap. A kötet 10. alkotása. Lásd függelék 18. verse.

Teremtőtől származik azért, hogy teremtettjeit, akikre rá „nyomta Isten képét”, választási lehetőségek elé állíthassa. Bodrogy Papp ezért a zsámolyhoz leborulva már elutasítja egykori halálvágyát, és helyette az életet választja. Már nem akar eljutni „egy ragyogóbb szent légbe / A’ dicsősség országába / A’ Jóknak boldogságába”, mert a mennyet megtalálta „itt e’ földön (...) rózsá paplannyain (...) jádrczi szerelmek Elyseumában”.

Az élet-halál kettőssége nemcsak a verseken belül, hanem a két alkotás között is ellentétet teremt. *A’ meg unt Életben* olvasható „a’ végzet itt mindent gyász szinekre fest (...) boldogságot alig esmértem (...) göröngyös ez az út” helyét a „kék Egem meg ni / Lassanként ki derül (...) szivem a’ fájdalom már nem keserétti (...) oszolnak a’ gondok” váltja fel. Valamint a két költemény közötti kapcsolatot *A’ meg unt Életre* történő utalások is erősítik: „A’ harag fekete ege sira (*A’ meg unt Életben*: „a’ végzet itt mindent gyász szinekre fest”), Ide ’s tova hajtott egy pokol lidércz Tüz (*A’ meg unt Életben*: „a’ Pokol rám lövöldözi / nyilait”), Éltemet meg unva meg vettem / minden örömeiket (*A’ meg unt Életben*: „meg untam tovább futni / Pállyámra”), nyögve kértem én az Istenséget / Hogy végezné már el ez ölö inséget ... Halálomat kértem (*A’ meg unt Életben*: „visz adom valóm Urához / Éltemet ... Éltem kezédbe vissza adom ... ifju koromba / Gyászos fekete siromba / Le szálllok”).

A két vers formailag eltér egymástól. *A’ meg unt Élet* húsz 5 soros versszakból áll, melyben az első két sor 11, a második kettő 8, az utolsó pedig 3 szótagos,⁶¹² rímélése: aabbc és az utolsó sor a következő versszak utolsó sorával rímel. Az *Élet kívánás* tíz 7 soros strófából áll, melynek első hat sorában 12 és 10 szótagos sorok váltják egymást, az utolsó pedig 6 szótagos.⁶¹³ Rímélése: aabbccd és az utolsó sor ebben az esetben is a következő versszak utolsó sorával alkot rímpárt.

Költői stílusban megegyeznek, hiszen a szóképek közül metaforára,⁶¹⁴ megszemélyesítésre,⁶¹⁵ hasonlatra,⁶¹⁶ az alakzatok közül jelzőre,⁶¹⁷ megszólításra⁶¹⁸ és

⁶¹² Kivétel ez alól: 16. sor: „A’ játzi Szellők körül lebegtek”, 31. sor: „Igen, ah még a’ gyermek kora mig éltem”, 71. sor: „Hogy e’ népre haragodnak köve”, 92. sor: „Az estvi szellő gyenge zugása”.

⁶¹³ Kivétel ez alól: 45. sor: „Engedj meg, e’ sziv magán kívül vola”, 46. sor: „Belölle minden élet érzés kiholt”, 48. sor: Jó voltam, és mit kér ah nem esmérte”.

⁶¹⁴ Például *A’ meg unt Életben*: „Terebély Tölgy bus fejemet”, „Melly göröngyös ez az út”, „Ifjuságomnak Tavasz idejében”, „Mindenekből mézet szivtam”, „virágos rét selyem leple dombján”, „Kelyhem epével volt tele”; *Élet kívánás*ban: „kék Egem meg ni / Lassanként ki derül”, „setéttes fellegeim között”, „rózsá paplannyain”, „mennyet képzelem / ’S érzem itt e’ földön”.

költői kérdésre⁶¹⁹ találunk példákat. A természetleírás ugyanúgy megjelenik, ahogy az eddig bemutatott verseiben is. *A' meg unt Életben*: „A' magas cserfák[na]k zöldellő lombján / A' virágos rét selyem leple dombján / Szerafin dallokat zengtek / Az égi Támburák pengtek / Körültem.”, az *Élet kívánásban*: „Körültem a' földből kénkő Jó fakadjon / Ropogjanak a' bus Ég villámi / Bógve zuhogjanak a' mélység hullámi / a föld futásán kívül lobogjon / Csak szép szerelmével Lolli mosolyogjon / a' Kőszirt is menny lesz.”

Bodroghy Papp István Istenről alkotott elképzeléseivel Berzsenyi Dánielhez közelít, és a két költeményben számos olyan gondolat van, melyeket a *Fohászkodás* című versből is meríthetett. Így jelenik meg a semmiből teremtő Isten, aki a maga keze által alkotta meg a – Berzsenyinéél olvasható – „láthatatlan férgék”-et; a mi is Istentől vagyunk; és a teremtés mellett pusztítani, rontani képes Úr gondolata, aki olyan, mint a nap.⁶²⁰ Valamint a halál-, majd az azt felváltó életvágy kettősége is, ami a lemondás helyett küzdelemmel telítődik meg. De míg Berzsenyi további pályafutását Isten rendelésében látja beteljesülni, addig Bodroghy Pappnál ez kiegészül a szerelem metafizikai megvalósulásával. A Berzsenyi költészetével való kapcsolatot erősíti *A' meg unt Élet* 4. sora is, amikor a költő Lollival együtt siratja – a rómaiak által is *felix*nek tartott – Arábiát, a boldogság világát, amivel Berzsenyinek a *Magyarország* című versére is utalhat: „Barmok, millyeneket boldog Arábia / Nem látott (...)”.

A *Faragószékben* ezen versek mellett máshol is szerepel Isten, aki – összefoglalva – Bodroghy Papp István költészetében többféle alakot ölt, akárcsak Berzsenyinéél. Megjelenik a teremtő⁶²¹ mellett az élettől megfosztó,⁶²² az embert a maga

⁶¹⁵ Például *A' meg unt Életben*: „végzet itt mindent gyász színekre fest”, „Szerelmek velem enyelegtek”, „patak / Csörögj halotti dalt”, „szellő gyenge zugása / Ringassatok”, *Élet kívánásban*: „vad polus felettem ordétott”, „élet terhe reám roskadjon”, geniusom ismét kék színbe öltözött”.

⁶¹⁶ Például *A' meg unt Életben*: „mint a' napnak sугári égnek / Orczáid a' ditső fénytől”.

⁶¹⁷ Például *A' meg unt Életben*: „ezüst szín patak”, „Terebély Tölgy”, „rontsallott Test”, *Élet kívánásban*: „angyali szent vídam vigságra”, „pokol lidércz Tüz”, „Gyászos fekete siromba”.

⁶¹⁸ Például *A' meg unt Életben*: „Isten homály árnyékkodba lehajtom / Terebély Tölgy bus fejemet”, „Öleld fel végső Ítélet”, *Élet kívánásban*: „Tölgyem, fám, Kedvesem mindenem Te”, „Lolli! Zöld borostyányaim hervadnak”, „Kedvek! Rolatok le mondok”.

⁶¹⁹ Például *A' meg unt Életben*: „Mért? Azt kérdeid uram?”

⁶²⁰ Lásd függelék 14. táblázat.

⁶²¹ Lásd *A' meg unt Élet* és az *Élet kívánás* című versek megfelelő részeit. Berzsenyi: *A tavasz*: „Alkotó aethert lehel a világra, / Melyre a zárt föld kipihelve ébred”. Berzsenyi: *Fohászkodás*: A szélvészek bús harca, az égi láng / Villáma, harmatcsepp, virágszál / Hirdeti nagy kezéd alkotásait.”

képmására alkotó,⁶²³ a kereszténységet megteremtő,⁶²⁴ a jót és rosszat adó,⁶²⁵ a viszonzatlan szerelem gyötrő fájdalmait enyhítő,⁶²⁶ bőséget, jóságot, szerelmet adó,⁶²⁷ és megjelenik nagysága is, kihez a poéta imádkozhat.⁶²⁸

⁶²² Lásd *A' meg unt Élet* megfelelő részeit. Berzsenyi: *A tizennyolcadik század: Népek születnek, trónusok omlanak / Lehellelleddel, s a te szemöldököd / Világokat ronthat s teremthet / A nagy idők folyamit vezérlvén.*

⁶²³ „Mert a' Semmiségből Téged teremt ki / az Ur, 's reád nyomta Isten képét”. *Élet kívánás*. „Lélek! Te Isten vagy az ember keblébe”. *Tulok Antihoz* = BODROGHY PAPP, *i. m.*, 358. A kötet 70. alkotása. „Lelkünket, melly Isteni tulajdonokkal / Ékeskedik.” *Tulok Antihoz* = BODROGHY PAPP, *i. m.*, 168. A kötet 51. alkotása.

⁶²⁴ „Isten, hol jo István a' durva szittyának / Templomot épített, 's az Egek Urának / gyakran imádkozott. / A' hol tanította népét buzgósággal”. *Sorsomat érdeklő képzetim szünnyetek* = BODROGHY PAPP, *i. m.*, 30. A kötet 15. alkotása.

⁶²⁵ Lásd *A' meg unt Élet* és az *Élet kívánás* című versek megfelelő részeit. Berzsenyi: *Barátomhoz*: „A jövendőnek sivatag homályit / Bíz az Istenség vezető kezére, / S élj az idővel!”

⁶²⁶ „Isten gyötrődöm, sohajt gyötrődik az elme / A' képek feketült fátyola szennye borét / a' komor érzések szélt futják lelkemet, a' szív / nyomva eped, mulik a' kedv, öröm, andalodás.” *Utolsó győri estve* = BODROGHY PAPP, *i. m.*, 44. A kötet 20. alkotása. „És a tűz gömb fény spherákon / Ragyog a nagy Istenség / Itt el dülök tébolyodva / Könyörgő Szívvé olvadva / Kérek, nyögök, sohajtok / Segedelmet ohajtok.” *Epedő Szerelem* = BODROGHY PAPP, *i. m.*, 91. A kötet 35. alkotása. „Nem érzeni? Istenem ez képtelen! / Mit vétettem én, hogy nyelved néma / mért nem beszélsz és enyelegsz velem? / az indulat ha kitör is néha / Kipótolja azt duplán a' szerelem.” *Tulok Antihoz* = BODROGHY PAPP, *i. m.*, 168. A kötet 51. alkotása.

⁶²⁷ Lásd *A' meg unt Élet* és az *Élet kívánás* megfelelő részeit. „Én, kit az Istenség szeretett, 's a' Graczia hintett / Jádzi tavasz viruló rózsa virág koszorut. / Én, ki azon gyöngy táj paradits ligetekbe mulattam. / Hol velek a' szerelem, most enyelegve lakik. *Gösy Pálhoz* = BODROGHY PAPP, *i. m.*, 46. A kötet 21. alkotása. „'S mikor majd az Istenség kezéből / E' virtusért jutalmamat veszem / 's az Isteni áldó kegyelmének / Boldogéttó jóságát imádom.” *Szerelmem, és Bucszuzásom* = BODROGHY PAPP, *i. m.*, 161. A kötet 48. alkotása. „Még ki derétheti Egünk az Istenség”. *Sorsomat érdeklő képzetim szünnyetek* = BODROGHY PAPP, *i. m.*, 44. A kötet 15. alkotása. „Az Istenség / Csudálatos Jósága”. *Cseznek vára* = BODROGHY PAPP, *i. m.*, 238. A kötet 53. alkotása. „Az Istenhez eességért / Békéért fohászunkodánk”. *Cseznek vára* = BODROGHY PAPP, *i. m.*, 255. A kötet 53. alkotása. „Meg ifjulni érzi bádgyott öregségét / 's az égre emeli könnyező szeméit. / Az istenhez, ki itt a' mi találkozik / El tartja bősége, s java kegyelmével”. *Az emberszerető Zelim* = BODROGHY PAPP, *i. m.*, 318. A kötet 62. alkotása. „Buzgón imádni az Istenség nagyságát”. *Mellyik Szebb és Jobb* = BODROGHY PAPP, *i. m.*, 327. A kötet 65. alkotása. „Jobban gyül csürömbe az isten áldása / Jobban vagyon rajtom bőség áradása”. *Tulok Antihoz* = BODROGHY PAPP, *i. m.*, 341. A kötet 68. alkotása. „Az Ég Ura földünk mikor bé töltötte / Bősége Javával”. *Élet kívánás*. Berzsenyi: *A tavasz*: „Alkotó aether lehel a világra, / Melyre a zárt föld kipihenve ébred / Számptalan létek lekötött csirái / S magvai kelnek.”

⁶²⁸ „Istenemhez imádkozom”. *Szobám* = BODROGHY PAPP, *i. m.*, 34. A kötet 16. alkotása. „Lelkünket, melly Isteni tulajdonokkal / Ékeskedik”. *Tulok Antihoz* = BODROGHY PAPP, *i. m.*, 168. A kötet 51. alkotása. „Az Istennél volt a' lélek / A' buzgó szív, az elme / Zsámolyánál áldozatot / Tett a' Haza szerelme”. *Cseznek vára* = BODROGHY PAPP, *i. m.*, 222. A kötet 53. alkotása. „Istennek házába”. *Cseznek vára* = BODROGHY PAPP, *i. m.*, 237. A kötet 53. alkotása.

3. GÚNYVERSEK

„A 18. század humora sok archaikus elemet
megőriz korábról, mégis óriási lépéseket tesz
a mai értelemben vett humor felé. Stílusán,
tartalmilag egyaránt átalakul a magyar
szórakoztató vershagyomány.”

(Csörsz Rumen István: Gúnyos–gúnytalan)

Az első magyar nyelvű gúnyversek a reneszánsz korából, a 16. századból maradtak ránk. Hogy kedvelt volt már akkor is a műfaj, mi sem bizonyítja jobban, mint hogy egyrészt néhány történetírónk – például Forgách Ferenc, Zsámboki János – is jegyzett le pasquillust, másrészt nagy számuk miatt I. Ferdinánd az 1559. február 18-án kelt rendeletében – melyet 1560. augusztus 30-án megújított – megpróbált akadályokat gördíteni a gyakran névtelenségbe burkolózó költők elé. A rendelet szerint pasquillust szerkeszteni és terjeszteni tilos, továbbá akinek tudomása lesz ilyen műről és feljelentést tesz, az 300 aranyban fog részesülni az elkövető vagyonából.⁶²⁹ A 16. század után a 17. században is kedvelt volt a műfaj, ekkor elsősorban Erdélyben virágzott.⁶³⁰ Majd a 18. század vége, különösen II. József politikája – melynek során kiéleződött az ellentét az uralkodó és a magyarok, valamint a magyarországi társadalmi rétegek között – és a nemesi birtokok felmérésének időszaka számos újabb pasquillust szült, hangot adva a nemesek véleményének.⁶³¹ A következő korszak, a reformkori diéták ideje is kedvezett az alkalmi verselgetéseknek. A kiadások, közlések szerint a reformkori gúnyversek közül leginkább az országgyűlési – elsősorban az 1825/27-es országgyűlésen született – pasquillusok váltak közismertté.⁶³²

⁶²⁹ RITÓÓK Zsigmondné, *Politikai satíra Magyarországon a XVI. században*, ItK, 1971/3, 269. Erről lásd még: BARTUCZ Mariann, „*Minek a pap az ország gyűlésében?*”, *Antiklerikális iratok az 1790/91-es országgyűlésen*, Egyháztörténeti Szemle, 11(2010)/3, 17.

⁶³⁰ *Hatvanhat csúfos gajd, XVI–XVIII. századi magyar csúfolók és gúnyversek*, vál., sajtó alá rend., az elő- és utószót írta, a jegyzeteket kész. HARGITTAY Emil, Bp., Magvető, 1983, 8.

⁶³¹ *A magyar irodalom története 1772-től 1849-ig*, szerk. PÁNDI Pál, Bp., Akadémiai, 1965, 123–125.

⁶³² *Külömb-külömb féle jó és rossz szagú virágokkal tellyes kert, Pasquillusok a XVII–XVIII. századból*, szerk. SEBESTYÉN Lajos, SZALAY Károly, Bp., Magvető, 1989, 329.

A reformkori pasquillusok száma az 1839/40-es diétát követően némileg csökkent, hiszen a tömegtájékoztatás helyzete javult, gondoljunk Kossuth hírlapírói tevékenységére. A Pesti Hírlap ugyan 60 előfizetővel indult útjára, de 1841 nyarán már már 500 pest-budai és 3670 vidéki előfizetője volt. 1842 novemberében 4112 példányban adták el, melyből 442 darab pest-budai olvasókhöz került.⁶³³ Mivel az 1830-as években csak a diéta üléseinek tárgyáról, illetve a két tábla vagy az uralkodó és az országgyűlés közti levélváltásról lehetett beszámolni, és nem lehetett sem kommentárokat közölni, sem vitákról tájékoztatni,⁶³⁴ ezért a korabeli gúnyversek olykor kiváló forrásul szolgálnak.⁶³⁵ Azonban azt nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy a pasquillusokban az író személyes véleménye, politikai beállítódása tükröződik, vagyis a versek tényszerű megállapításai néha megbízhatatlanok. Éppen ezért szükséges, hogy az olvasó mindig megfelelő kritikával kezelje ezeket a műveket.

A pasquillusokat az alkalmosság szülte, és hátterükben mindig indulat, érzelem húzódott, mely kiváltotta a támadást vagy éppen a méltatást. A legtöbb költemény személyekről szólt, de előfordult, hogy intézmények vagy éppen törekvések kerültek bíráló alá.⁶³⁶ A költemények alkotói – érthető módon – gyakran névtelenségbe burkolóztak, hiszen el akarták kerülni a pellengérré állított személyek rosszallását, vagy éppen a hatalom esetleges retorzióját.

A reformkorban tehát elsősorban az országgyűlésekről tájékoztatták az olvasókat a gúnyversek írói, akik főként – ha azonosítani nem is mindig lehet őket – az országgyűlések követői közül kerülhettek ki. A diéták mellett a vármegyei gyűléseken⁶³⁷ – melyek szerepe a reformkort közvetlenül megelőzően, és elsősorban a

⁶³³ KOSÁRY Domokos, *Kossuth és a Pesti Hírlap = A magyar sajtó története, 1705–1848*, I, főszerk. SZABOLCSI Miklós, szerk. KÓKAY György, 678.

⁶³⁴ Ez nem jelentette teljes egészében azt, hogy semmit sem lehetett tudni az országgyűléseken folyó eseményekről, ugyanis az 1832/36-os diéta idején több sajtótermék is – jurátusok által másolva – eljutott az érdeklődőkhöz. 1833 februárjában Kossuth Lajos Orosz Józseffel együtt jelentette meg – a legsikeresebbnek számító és legnagyobb példányszámban megjelenő – *Országgyűlési Tudósításokat*, ezt követte Orosz önálló szerkesztésében az 1834 februárjától tájékoztató *Diéta-közlő*. Az 1833 elején meginduló és az év végén befejeződő Kacskovits Lajos lapját, a *Constitutionel*-t Stuller Ferenc vette át *Pozsonyi Hír-lapok*, később *Pozsonyi Lapok* címmel. A következő tudósítás, a *Pártatlan* 1834-ben indult Jablanczy István révén. PAJKOSSY Gábor, *A reformkori Országgyűlési Tudósítások*, Levéltári Közlemények, 66(1995)/1–2, 124–128.

⁶³⁵ *Uo.*, 122–123.

⁶³⁶ VARGA Imre, *A nemesi verses pasquillus, Szentpáli Ferenc*, ItK, 67(1963)/3, 291.

⁶³⁷ A reformkori országgyűlési pasquillusok mellett kevésbé ismertek az egyes megyékben a politikai csatározások alatt született, történeti forrásul szolgáló versek. Lásd például MOLNÁR András, *Pártküzdelmek költészete, Paszkvillusok, kortesversek a reformkori Zalából*, Zalaegerszeg, 1990 (Zalai

reformkortól kezdve egyre inkább felértékelődött, hiszen azok váltak a politikai viták főbb színtereivé, a nemesség szócsöveivé – is megjelentek hasonló alkotások, melyekben véleményt formálhattak politikáról, vagy egy-egy személyről. Emellett kedvelt verselési téma volt még például követek magánéletének árnyoldalai, asszonyok erkölcsössége, a mágnás ifjak hebehurgyasága, a nyelv ügye és a klérus. Továbbá külön csoportot képeznek a korszakban az egy-egy személyt kifigurázó gúnyversek, amik gyakran beépültek egy-egy hosszabb versezetbe, hogy kellően körülírassák, bemutatassák az adott személyt.⁶³⁸

Ha megnézzük a gúnyverseket, akkor látható, hogy az 1720-as évektől egyre gyarapszik számuk – nyilván az írásbeliség terjedésének és a politikai változásoknak köszönhetően –, mely tendencia az 1840-es évekig tart. Mivel – a gyűjtéseknek köszönhetően – ekkor váltak közkinccsé, a közköltészet részeivé.⁶³⁹

Bodroghy Papp István kötetében két pasquillus is olvasható, és mindkettő azokhoz a versekhez áll közel, amelyekben személyek lesznek a gúny tárgyai. Az egyikben egy tímár, a másikban pedig egy Vas megyei asztaltársaság tagjait állítja pellengérré.

A *Cserző* 1822-ben Uraiújfaluban íródott.⁶⁴⁰ Főszereplője tehát egy tímár, aki a költemény szerint gazdagságával, vagyonával csak azért kérkedett folyamatosan, hogy újonnan, érdemei helyett pénzen megvásárolt nemességét végre elismerjék. Ennek érdekében elsőként kordéja – akárcsak a népmesékben – gyönyörű, négy szürke pej által húzott hintóvá változott, majd földszintes házára még egy emeletet húzatott, és külön művészt hívott kapujának kifaragásához is.

A költemény főszereplőjét azonban sehogy sem fogadta be a nemesi rend, nem adták meg neki azt a kellő tiszteletet, amit elvárt. Az esküdtek, deákok, kancellisták a parasztnak járó „Kendnek” szólították. Hiába rendezett vacsorákat, íratott „nevéhez jöpszilont”, „házára festeté nemesi czimerét”, és egy billogos „czimeres szép gyűrüt

gyűjtemény, 31), 193–227., Uő., *Egy kortesdal politikai háttere. Sopron vármegye és adminisztrátori rendszere 1845–1848*, Soproni Szemle, XLVII(1993)/1, 61–67., BODNÁR István, GÁRDONYI Albert, *Bezerédy István, 1796–1856*, II, Bp., Magyar Történelmi Társulat, 1920, 65–68.

⁶³⁸ LŐKÖS István, *A XVIII. századi országgyűlési pasquillusokról*, Hevesi Szemle, 12(1984)/3, 51. 47-52.

⁶³⁹ CSÖRSZ Rumen István, *Gúnyos gúnytalan, Közelítések a 18. századi magyar közköltészet humorához = Pázmány nyomában: Tanulmányok Hargittay Emil tiszteletére*, szerk. AJKAY Alinka, BAJÁKI Rita, Vác, Mondat Kft., 2013, 114.

⁶⁴⁰ *Cserző* = Bodroghy Papp, *i. m.*, 306–309. A kötet 59. alkotása, a *László és Ágnes* után kapott helyet. 1822-ben született Uraiújfaluban. Lásd függelék 19. verse.

öntetett” magának, továbbra is együgyű maradt, aki minduntalan vagyonával tudott csak kérkedni. Halálában utolsó büntetésként koporsójára ráfestettette fiával, Györggyel címerét, ami valójában a tímármesterség jelvényeit tartalmazza: a faragókasztát (más néven gyalukést), a gubacsot, valamint a kádat, melyben a cserzés folyamata zajlott. „Igy tölté bosszuját a’ nép nyakasságán”.

Elképzelhető, hogy a vers főhőse, a cserző, létező személy volt, és Bodroghy Papp talán szabómester apja révén ismerhette Uraiújfaluból. Vagy csak hallott egy történetet egy céhmesterről, aki nem feltétlenül volt tímár, és őt öntötte versbe. Vagy egyszerűen csak tükröt mutatott arról a kisenemesi közegről, ami őt körülvette, aminek ő is tagja volt. A 19. század elején a társadalom alsóbb szintjén álló nemesek és nem nemesek anyagi kultúrája ugyanis megegyezett. A nemesek emiatt viszont arra törekedtek, hogy valahogy kifejezzék különbözőségüket, amire például a lakáskultúra, a viselet, az ünnepi reprezentációk alkalmasnak bizonyultak. Többen, ahogy ez Bodroghy Pappnál is látható, fogékonyak lettek új műveltség befogadására is. Továbbá a költő apja és nyilván ő maga is észrevette, saját bőrén megtapasztalta, hogy a szabóság nem jár nagy előmenetellel, sőt birtokok sincsenek, ezért kitörési lehetőségként az értelmiségi pályát kell választani. A nemesekre oly jellemző göggel felvértezett tímár a paraszti közegből akart kitörni. De mivel előjogai új keletűek voltak, ezért a zárt közösség, melynek tagjai közül sokan már a középkorban megszerezték nemességüket, elutasította őt. Bodroghy Papp ugyan kigúnyolja tulajdonságai miatt, miszerint mennyire becsvágyó, féltékeny, törtető, pazarló és korlátolt volt főhőse, de a nevében megjelenő y mégis a költőnek és testvéreinek a Bodroghy Papp predikátum újra felvételét juttatja eszünkbe.

*A Cseznek vára: egy rege után a Faragószékben Horváth Mihályhoz*⁶⁴¹ címmel egy újabb gúnyvers olvasható,⁶⁴² melyben Bodroghy Papp István Kemenesaljának nagyjait, „Ordó”-ját – valószínűleg egy asztaltársaság tagjait – gyűjtötte egybe, természetesen kifigurázva őket. Már rögtön a vers elején megmosolyogtat a Kemenesalja azonosítására használt Vas Pál Lyuka, vagy kemenesi szójárassal „Vas

⁶⁴¹ Róla lásd a *Bodroghy Papp István kapcsolati hálója, Lakóhelyi ismeretségek* című részt, valamint *A Bodzafa Lantost*.

⁶⁴² *Horváth Mihályhoz* = BODROGHY PAPP, i. m., 281–286. A kötet 54. alkotása. Lásd függelék 20. verse.

Pá'liktya", ami egy nehezen elérhető barlang volt. Egy régi történet szerint a kuruc korban egy Vas Pál nevezetű ember élt ott hosszú ideig a labancok elől menekülve.⁶⁴³

A költő először a „győri Tornyost” jellemzi, aki csoszog, és francia mintára idegen, „német parókát” hord. Őt az „aber Herr huszárnak” titulált személy követi, aki a köznemesség körében elterjedt divat szerint németül akar beszélni, de mivel nem tud jól, ezért elvéve magyarul is megszólal: „Az ein, zwei, 's több latter, hogy lett littlottokra”. A plébános – nagy valószínűséggel – egy mulatozás után püspökének sem adta meg a kellő tiszteletet, és a „Kárl steh auf helyett” bizonytalan járása miatt nekiesett. Sőt pisztolytáskáját Bibliának álcázza.

Ezután megjelenik egy kapucinus szerzetes is, aki gyakran részt vesz táncmulatságokon. Ez a vád igen durvának tekinthető, hiszen a kapucinusok szigorú életet folytatnak, amit a szegénység, tisztaság, engedelmesség hármasa határoz meg. Bodroghy Papp István az egyházi személyekben evangélikusként a katolikus egyházat gúnyolhatta ki.

Majd a viceispán is szóba kerül, aki szintén nem lehetett makulátlan, csak „Jancsi az átkozott / Minden ebéd után” hazudott róla. Az obermester még mindig a törökkel harcol, főleg miután néhány pohár pálinkát megiszik. Majd Bodroghy Papp nagyon visszafogottan érzéki örömeiről is beszámol: „Görög” meglátta fiát „az oldal szobába (...) nyisz nyuszos dolgába”, és megjelenik egy pipázó nagy Ur is, aki a *Don Quijote*-ből merített kocsmároslányra, „Dulcziniájára a' midön fel mászott”. Ebbe az ordóba a költő – humorosan megjegyezve – csaholással szeretne bekerülni, mert ismeri ezeket a „Tisztviselőket”. Így az archivarius urat, aki munkájából fakadóan számon tartja az urakat, és a költő kéri, hogy „Számomra nékem is töltsön egy poharat / A porticulumba nevetet írja be.”. Természetesen a levéltáros is multság tárgya lesz, hipochondriája miatt „Sárvárról Doktort is hozatott”, mert úgy érezte kisebb, banális betegsége miatt, hogy „a' halál, olly soká a' párnáján hevert”.

A tagok bemutatása után a költő képzeletben felmegy a mennybe, ahol szintén furcsa társaság trónol. Találkozik Jupiterrel, akitől egy villámot szerez és Apollóval, a zene istenével, aki pedig egy paraszti hangszeren, dudán játszik. A mitológiai istenek mellett vagy inkább helyett azonban különös módon katolikus szentek is feltűnnek. Bodroghy Papp a legendájukból kölcsönzött tulajdonságaikat, cselekedeteiket idézi fel, legtöbbször gúnyosan, kifordítva és eltorzítva. A protestáns poéta elegáns

⁶⁴³ SASS János, *Kemenesalja*, Evangélikus Népiskola, 1889/6, 178.

szellemességgel az egyháza által elutasított babonás szentkultuszt a görög mitológia mesevilágába utalja. Forrása valószínűleg népi kalendárium vagy csúfoló lehetett, ahol az egyes szentek ünnepeit összekapcsolták időjóslassal, mezőgazdasági munkákkal vagy eseményekkel. Így találkozunk például Szent Polikárppal (február 23.), aki parókájával a farsangra hív, Szent Gergellyel (március 12.) a tanítók védőszentjével, akinek napján a kisgyerekek elindultak a falvakban és adományokat gyűjtötek tanítóiknak. Szent Flóriánnal (május 4.), aki az égő házak helyett a húsvéti sonkára önti vizét vagy Szent Pongráccal (május 12.), az első fagyos szenttel, akit fenébe billentenének a fagykár miatt. Feltűnő, hogy a szentek jó része, például Szent Pongrác, Szent Flórián, Szent Gál, Szent Brúnó vagy Szent Wolfgang bajor és osztrák területeken, és Magyarországon főleg a nyugati határszél német lakossága között volt népszerű.⁶⁴⁴ Hogy hogyan jutott hozzá Bodroghy Papp egy jámbor katolikus hívek számára kiadott, nagy valószínűséggel német kalendáriumhoz? Bizonyára a Vas megyei Horváth Mihály szülőfalujában, a Mária-búcsújáról híres Cellben.

A férfi szereplőkről pedig, akik létező személyek lehettek („többnyire esmérem” – olvasható a versben), a fülébe jutott történeteket gyűjthette össze és jegyezhetette le, melyre a költeményből az „ezt hallottam”, „tudom a’ szép históriát”, „sok dolgomba került, még ezt el csipkettem” sorok utalnak.

A *Horváth Mihályhoz* szép példája a 18. században a közköltészetben előretörő imagológianak, és közelít a makaronikus csúfolókhoz is, ahol a magyar szavak közé más – ebben az esetben latin, német és francia – szavak vegyültek.⁶⁴⁵ Latin például az ordo, recommendatio, promotio, praeses, archivarius, archivum; német kifejezés az aber Herr (Huszár), Röth(kapu), ein, zwei, latter, steh auf, oberster és francia a zsén, zseni.⁶⁴⁶ De kapcsolódik azokhoz a paródiákhoz is, melyet protestánsok írtak szerzetesek kigunyolására.⁶⁴⁷ Ebben Bodroghy Papp a püspök, plébános, kapucinus szerzetes mellett a katolikus szenteket is kifizurázza. Mindezek mellett ez a költemény kapcsolódik a *Cserző* című vershez is, mert a gúny tárgya ebben is a nemesség.

⁶⁴⁴ BÁLINT Sándor, *Ünnepi kalendárium*, I-II, Bp., Neumann Kht., 2004. Elérhető: <http://mek.oszk.hu/04600/04656/html/index.htm>

⁶⁴⁵ CSÖRSZ, *Gúnyos gúnytalan ..., i. m.*, 116.

⁶⁴⁶ Lásd Magyar etimológiai szótár.

⁶⁴⁷ *Uo.*, 117–118.

Bodroghy Papp maradiságukat kritizálja, duhajkodó, mulatozó életvitelükkel és a korszakban hódító idegen divat majmolásával teszi őket nevetségessé.

A pasquillusok közé sorolhatók még a kötetből az iskolai, poétikai gyakorlatok emlékét őrző epigrammák,⁶⁴⁸ valamint a *A' Bakonyi Urfi házassága*⁶⁴⁹ és *A' Párna széke*⁶⁵⁰ című versek is. A tömör, két soros szövegekben idős agglagényeket, csúnya arcú és könnyűvérű lányokat, valamint az életben bártortalanokat említ. *A' Párna széke*ben a nemesek kicsinyességét, az anyagi helyzetükkel való kérkedést és annak összevetését, valamint a parasztoktól való elkülönülésüket állítja a középpontba. Bodroghy Papp ítéletet mond műveletlenségükről is, és a társaságot kártyajáték közben ábrázolja. Végül *A' Bakonyi Urfi házassága* az asszonycsúfolók közé sorolható. A vidéken maga számára párt nem találó fiatal férfi a pesti lányok – akik között vannak rondák, buták, szemérmetlenek, hazudósak, gőgösek stb. – között néz körbe házasság céljából.

Az asszonycsúfolók kedveltek voltak a korszakban. Győrben 1834-ben, húsvét második vasárnapján „Tűzbe jövő Nekeredy Pál, Csokoldi Veszedelmes Péter, Ölelkezi Jójárt Mátyás, Nyalodi Kézszerítő Ödön, és az egész regiment komái” szintén házasságkötés miatt néztek körbe a lányok (összesen 91) között, akiket koruk szerint 4 osztályba soroltak. Őket külső, belső tulajdonságaik és műveltségük alapján osztályozták, végig aggódva azon, hogy a fiatal hölgyek nem találnak maguk számára párt. A kutatásokból azonban kiderült, hogy sokan férjhez mentek közülük.⁶⁵¹

4. BODROGHY PAPP ISTVÁN KÖLTÉSZETÉNEK ÉRTÉKELÉSE

Bodroghy Papp István első verse 1817. szeptember 3-án, Rábakeresztúron készült *Lollihoz* címmel. A költő ekkor 21 éves, már elvégezte a soproni líceumot és kijárta a győri jogakadémiát is. Készül elhagyni az ország nyugati felét, ahol számos lehetősége

⁶⁴⁸ *Notelenfj* = BODROGHY PAPP, *i. m.*, 27. A kötet 11. alkotása. *Ilka* = BODROGHY PAPP, *i. m.*, 27. A kötet 12. alkotása. *Másik* = BODROGHY PAPP, *i. m.*, 27. A kötet 13. alkotása. *Jósy* = BODROGHY PAPP, *i. m.*, 35. A kötet 17. alkotása. *Epigramma* = BODROGHY PAPP, *i. m.*, 48. A kötet 23. alkotása.

⁶⁴⁹ *A' Bakonyi Urfi házassága* = BODROGHY PAPP, *i. m.*, 286–292. A kötet 55. alkotása.

⁶⁵⁰ *A' Párnak széke* = BODROGHY PAPP, *i. m.*, 323–325. A kötet 64. alkotása.

⁶⁵¹ A kutatás előadás formájában hangzott el 2013. október 17-én a XVI. Győri és II. Kisalföldi Levéltári Napon, Nemesné Matus Zsanett: „*Komatál*” – *Adatok Győr reformkori társadalomtörténetéhez* címmel.

volt az irodalom, kultúra befogadására. Mikor elhatározta, hogy íróvá válik, belecsöppent a korszak költészeti hagyományába és szembesült irodalmi intézményrendszerével és annak szereplőivel is. A tanárokkal, akik bevezették a versírás gyakorlatába; a könyvkiadókkal, könyvterjesztőkkel, akik által irodalmi művekhez jutott, és olyan írók műveivel, akik az intézményrendszeren belül voltak. Mindezek együttvéve olyan hagyomány kínálta mintázatot szolgáltattak számára, ami önkéntelenül is imitációra készítették. Kisfaludy Sándortól például átvette a rege és a poétai román műfaját, de azt műveihez igazította, több ponton is változtatott rajtuk. A főként Csokonai Vitéz Mihály versei nyomán született természetleírásoknál a felvilágosodás kori magyar irodalomra jellemző képeket, színeket, hanghatásokat, a reggel és este ábrázolását vette alapul, de ezeket is átformálta. Mintát talált Berzsenyi Dániel istenes verseiben, és névnap-i köszöntőket ír Csokonai Vitéz Mihály hatására. Formában az ütemhangsúlyos verselést találta megfelelőnek, de mivel nem követte pontosan a Himfy-strófát, ezért egy Kisfaludynál jóval régebb idő óta élő verselési hagyományhoz igazodott. Bodroghy Papp István ezek alapján nem sorolható a Kisfaludyt, Berzsenyit, Csokonait a végletekig utánczó, epigonok közé.

Az epigon szó, melyet a klasszicista szerzők nem használnak, eredetileg Oidipusz két fiának vetélkedése után a Polüneikész trónigényének érdekében harcoló heteknek és szövetségeseinek fiai voltak. Majd Nagy Sándor diadokhoszainak utódait jelentette, akik alatt a birodalom ugyan tovább aprózódott, de a hellenizmus így tudott kilépni a görög poliszok világából és még nagyobb területen elterjedni. Ebben a pozitív jelentésében kezdték el először használni a nagy elődöket utánczó művészekre, sőt politikusokra és tudósokra is.⁶⁵² A magyar irodalomban az epigon szó először a Tudománytár 1843. évi VII. kötetében szerepel. Az F. S. szignójú szerző a német irodalomról értekezve használja a horatiusi szolgai utánczókra pejoratív értelmében.⁶⁵³

Az utánczás értékes és értéktelen változata Quintilianus és Horatius óta különül el a retorikai és poétikai hagyományban. Horatius az Episztolák 1. könyvében magát értékes utánczónak tartja, mert Arkhilokhosz jambusát ő honosította meg, és ezzel új nyelvi, kulturális közegbe helyezte, azaz újratereztette. Erre azonban csak az ingenium

⁶⁵² TARJÁNYI Eszter, *Egy epigon-diskurzus körvonalai: az epigonalitás mint kulturális emlékezet, mint újfajta szubjektivitáskritika és mint önmagára reflektáló történeti tudat*, *Literatura*, 39(2013)/4, 330–331.

⁶⁵³ HÁSZ-FEHÉR Katalin, *Rossz költők társasága, Az epigonizmus és dilettantizmus természetrajza a 19. századi magyar irodalomkritikai gondolkodásban*, *Újvidék–Tanulmányok*, 51(2015)/2, 49.

alkalmas, aki képes az utánzásban felülemelkedve a teremtő újraalkotásra.⁶⁵⁴ Ráday Gedeon 1792-ben a *Parnaszszusi lecke T. T. Gyöngyösi János Úrhoz* című episztolájában a Horatiustól eredő „imitatores, servum pecus” gondolatból a servum pecust szolgálai barmokként fordítja. Ráday a versben Gyöngyösi Jánost és az ő utánzóit leckézteti meg, mert Gyöngyösi verselésben letért a helyes útról. Nem követte a normát, a kánont, ezért az ő és követőinek költészetét értéktelennek tartja.⁶⁵⁵

Kis János 1811-ben fordította le Horatius leveleit, amit még Wieland ültetett át németre 1787-ben. Ebben Wieland a horatiusi idézetben az imitatio szóra a Nachahmer (utánzó), a servum pecusra pedig a Nachäffer (majmoló) szavakat használja. Kis János ugyanezt himpellér és követő szavakkal fordítja.⁶⁵⁶ Virág Benedeknél 1815-ben az imitatores követőkként, a servum pecus pedig Ráday Gedeonhoz hasonlóan szolgálai barmokként szerepel.⁶⁵⁷

Bodroghy Papp István tehát nem sorolható a szolgálai utánzók, másolók közé. Helyette sokkal inkább benne élt a költészeti hagyományokban. Üres óráiban mindenről írt,⁶⁵⁸ ami hatással volt rá, ami megindította, ehhez kölcsönzött toposzokat, versformát, költői képeket stb. mintáitól. Ezáltal egyszerre jelenik meg verseiben az egyéni és a közösségi tudás. Ez alapján Bodroghy Papp Istvánt a közköltészet alkotói közé sorolhatjuk.

A közköltészet terminust Marót Károly vezette be a II. világháború után, és mindenki költészetét értette alatta. Megfogalmazásában az alkotás során egy olyan közös produktum születik, mely az egyén nélkül nem jöhetne létre. Marót olyan költemény-formának tekintette ezeket az alkotásokat, melyek a lehető legtágabb közösség számára is alkalmasak arra, hogy mindenki megtalálja magát benne. Azaz se nem közösségi, se nem egyéni, hanem valahol a kettő között helyezkedik el.⁶⁵⁹ Szövegei az „irodalom” és a szájhagyományozó népi kultúra határvidékén vannak, melyben jól

⁶⁵⁴ Uo., 46., ONDER Csaba, *Mosoly és harag*, It, 94(2013)/3, 505–506.

⁶⁵⁵ ONDER, *i. m.*, 503–506.

⁶⁵⁶ HÁSZ-FEHÉR, *i. m.*, 45–47.

⁶⁵⁷ ONDER, *i. m.*, 503.

⁶⁵⁸ A kötet címe utal rá: „néhány üres óráit meg vonóképezte”. Hasonlókat sorol fel CSÖRSZ Rumen István, *A „jámbor puttonos”-tól a „medikás tónus”-ig, Kritikatörténeti reflexiók a 18–19. századi magyar közköltészetéhez*, ItK, 119(2015), 73–74.

⁶⁵⁹ VADERNA Gábor, *A közköltészet kutatása és az irodalomtörténet = Doromb 3, Közköltészeti tanulmányok*, szerk. CSÖRSZ Rumen István, Bp., Reciti, 2014, 23–24.

megférnek egymás mellett az anonim alkotások, a műköltészeti alkotások szövegvariációi és a közösségekben énekelt valódi népdalok.⁶⁶⁰

A korabeli közköltészet kincseit főként a kéziratos énekeskönyvek őrzik. Művelői a korabeli írástudók alsó és középső rétegeiből kerültek ki, többnyire diákok, köznemesek, lelkészek, verskedvelő mesteremberek,⁶⁶¹ akik elsődlegesen saját maguk szórakoztatására, időtöltésként másolták a verseket-dalokat. Legtöbbször nem törődtek a szerzői intencióval, úgy és annyi versszakot jegyeztek le, azokat is gyakran módosítva, amennyit elégnek tartottak ahhoz, hogy később is előhívhassák ismereteikből a művet, vagy egyszerűen csak azok tetszettek nekik.⁶⁶² Nem volt céljuk az sem, hogy elkülönítsék a szájhagyomány útján terjedő énekeket a műköltészeti alkotásoktól, a szerző neve vagy a műcím ritkán szerepel, ráadásul sok a töredékes szöveg. Eszerint a szerző, előadó, befogadó háromszögből a közköltészet középpontjában a befogadó áll, hiszen hallomás vagy olvasmányélményei alapján ő választotta ki, hogy mit jegyez le.⁶⁶³

Bodroghy Papp István azzal, hogy saját verseket írt, illetve Csokonai Vitéz Mihálytól nem a legkedveltebb verseket vette alapul, a közköltészetnek egy magasabb szintjén áll. A *Faragószék* azonban önmagában kevés ahhoz, hogy Bodroghy Papp ebből ki is emelkedjen és helyet találjon magának a műköltők között. Helyette dilettáns művész marad.

A dilettantizmus ismérveit Goethe és Schiller összegezték 1799-ben: eszerint a rossz költészetet olyan rajongó befogadó műveli, aki úgy akarja szolgálni a művészetet, hogy maga is alkotni kezd. A teremtés során végig mereven ragaszkodik a szabályokhoz, és abban a hitben él, hogy fantáziavilágát azonnal át kell ültetnie a műbe. Nincs türelme begyakorolni a szükséges ismereteket, összetéveszti a gyakorlati cselekvést a művészi alkotással, mennyiségre törekszik. Műalkotásait nem tudja

⁶⁶⁰ CSÖRSZ Rumen István, *Kresznerics Ferenc kéziratos versgyűjteménye (1790–1809)*, Vasi Szemle, 71(2017)/2, 152., VADERNA, *Mit hagyományozott ..., i. m.*, 476–482. Mai kutatását, a nép és a népi kultúra megközelítését, a versek csoportosítását lásd bővebben VADERNA, *A költészet születése ..., i. m.*, 279–314. Csörsz Rumen István és Küllös Imola kutatásait lásd például CSÖRSZ Rumen István, *Szöveg szöveg hátán, A magyar közköltészet variációs rendszere 1700–1840*, Bp., Argumentum Kiadó, 2009 (Irodalomtörténeti Füzetek, 165)., Uő., KÜLLÖS Imola, *A XVIII. századi közköltészet textológiai problémái*, It, 35(2004)/3, 345–355., KÜLLÖS Imola, *Közköltészet és népköltészet, A XVII–XIX. századi magyar világi közköltészet összehasonlító műfaj-, szűzsé- és motívumtörténeti vizsgálata*, Bp., L'Harmattan, 2004.

⁶⁶¹ VADERNA, *Mit hagyományozott ..., i. m.*, 476–477.

⁶⁶² CSÖRSZ Rumen István, *Közköltészet – irodalom alatt, kultúrák fölött*, Literatura, 2006/2, 278.

⁶⁶³ *Uo.*, 273–277.

összerendezni, hiányzik köteteikből a koncepció. 1833-tól rájuk kezdték használni a nem hivatásos, amatőr, műkedvelő, laikus szavakat, és ez a jelentésmezeje szivárgott át a magyar irodalomba is a mesterkedő költőkre vonatkoztatva. Azonban a dilettantizmus fogalma nálunk először a zenetörténetben bukkant fel, az irodalomban csak 1842-től van jelen, amikor egy vitairatban olyan ígehirdetőre használták, aki idegen egy adott területen, ezért nincs szava.⁶⁶⁴

Bodroghy Papp István *Faragószék* címet viselő kötete – bárhonnan is közelítjük meg – mindenképpen hasznos adalékokkal gazdagíthatja a korszak recepciótörténetét. Versei nemcsak kedvenc olvasmányélményeit tükrözik, hanem a közös történeti tudatra és a hagyományok tiszteletére is reflektálnak.

⁶⁶⁴ *Uo.*, 59–63. Ugyanezt lásd HÁSZ-FEHÉR Katalin, *A dilettantizmus kérdése a 19. század közepének kritikáiban (Rossz költők társasága II.)*, Acta Historiae Litterarum Hungaricarum, 33(2017)/2(Új folyam), 80–87.

KITEKINTÉS

A közköltészet témájához kapcsolódik a *Himodi énekeskönyv*, amit 2017-ben egy levéltári gyűjtés alkalmával a Győri Egyházmegyei Levéltár dolgozói találtak. A gyűjtemény a himodi Római Katolikus Plébánián került elő, de közel sem biztos, hogy ide tartozott. Ugyanis egyetlen személy szerepel benne név szerint, Gömbös Boldizsár, aki evangélikus vallású volt. Ez felveti a kérdést, hogy vajon nem a szomszédos Mihályiból került-e át, ahol felerészben evangélikusok voltak. Az énekeskönyvbe különböző kézjegyekkel népdalokat és szépirodalmi műveket jegyeztek fel 180 oldalon keresztül, a végére pedig még egy öt oldalas indexet is készítettek.

Az énekes gyűjtemény keletkezési körülménye nem tisztázott. Az első évszám, 1823. a 20. lapon található. Majd a 89–110. lapon *Sammlung von Ausgesuchten Lieder* címmel egy német énekeket⁶⁶⁵ tartalmazó rész kapott helyet, amit viszont 1822-vel datáltak. Ezt követően pedig már egy Petőfi-vers, a *Rég veri már a magyart a teremtő...* kezdetű olvasható, mely 1845. június 25. és július 10. között íródott, valamint ezzel együtt 48-as katonadalok, és a szabadságharc elvesztésén búsongó kesergő is szerepel benne. A kötet végén található index szintén ezt a kronológiai „összevisszaságot” igazolja, hiszen vannak olyan dalok, melyeknek kezdősorát nem a megfelelő oldalszámhoz írták, hanem oda, ahol volt még hely. Nyilván ezeket az énekeket később írhatták/másolhatták az énekeskönyvbe.

A kötetben elsősorban népdalok vannak, de emellett szépirodalmi alkotások is előfordulnak, melyeknél – csatlakozva az előző fejezetekhez – a beleírók a szerzői intenciókat nem követve a költő nevét nem tartották fontosnak, és legtöbbször a költemény címét sem tüntették fel, vagy ha igen, akkor gyakran rosszul.⁶⁶⁶ Ezek a következők: Csokonai Vitéz Mihálytól *A fekete pecsét*, *Lilla búcsúzálogjai*, *A méz mézének 7–9. versszakai*, *Egy vén fának árnyékában régen szenvedő rózsafa*, melyhez alcímként hozzábiggyesztették a *vagy egy vén nyüg társaságába elhervadó szüzetske* alcímet, *Egy rózsához*, *Két szerető dalja*, *Búcsúvétel*, és *Az estvéhez*,⁶⁶⁷ Ányos Páltól *Egy boldogtalannak panaszai a halovány holdnál*, Szentjóni Szabó Lászlótól Johann

⁶⁶⁵ A kötetben ezután is található német dalok a magyarok közé ékelve: 112–126. lap, 164–165. lap.

⁶⁶⁶ Például Csokonainak a *Lilla búcsúzálogjai* helyett *M. Búcsúzása*, de *Az estvéhez* jól szerepel.

⁶⁶⁷ A Csokonai top 10/11-ből itt a *Búcsúvétel*, valamint *Az estvéhez* is szerepel. CSÖRSZ, *Csokonai közkézen*, i. m., 286–287.

Georg Jacobi versének fordítása, *A poéta*, Szemere Páltól a *Remény*, melyet hiányosan két részletben olvashatunk,⁶⁶⁸ Pázmándi Horváth Endrétől a *Győr visszavételéről nevezett Hósi játék* két éneke, melyet játék közben énekeltek, és nyomtatásban is csak ez jelent meg;⁶⁶⁹ Petőfitől a már említett *Rég veri már a magyart a teremtő...* kezdetű, Kunoss Endrétől *A rideg*, végül Kisfaludy Sándortól a *Csobánc*⁶⁷⁰ részletei. Nehéz felismerni például Csokonainak a *Búcsúvétel* című alkotását, mert hiányzik belőle a Vitéz és Lilla közti párbeszéd megjelenítése. Petőfinél (*Rég veri már a magyart a teremtő...*) is hiányzik az első strófa, ráadásul azután összekeverik a sorokat. Hasonló figyelhető meg Kisfaludy esetében is, ugyanis csak a 40. versszaktól az 53-ig közlik a regét, ráadásul minden strófának csak az első vagy a második négy sora szerepel.

A kötetben mindössze egyetlen helyen szerepel versaláírás. Az *Érzékeny Panasz* hét versszakos költemény végén Gömbös Boldizsár neve olvasható. A versben a költő eddigi életét foglalja össze, mely sok boldogtalansággal, bajjal, egyedülléttel telt. De a 6. versszakban már érzi, hogy közel a boldogság. Azonban ezt a halál eljöttével, a sír nyugalmában véli megtalálni.

Gömbös Boldizsár életútja több ponton párhuzamba állítható Bodroghy Papp Istvánnal. Egyrészt Vas megyei volt, evangélikus, a soproni líceumban tanulhatott, jogot végzett és evangélikus konventben is betöltött tisztséget.

Gömbös 1815. április 2-án született a Vas megyei Ostffyasszonyfán Gömbös Antal földbirtokos, táblabíró és Gerber Anna fiaként. Miután elvégezte a jogot Pápán, 1848 őszétől a Vas megyei 44. honvédszászlóalj katonája, 1849. május 14-től pedig őrmester. A fegyverletétel után Kemenesmihályfán gazdálkodott, és Vas megyei szolgálatba lépett: megyei alügyész és ügyvéd lett. Evangélikus lévén ő is Bodroghy Papp Istvánhoz és Józsefhez hasonlóan fontos szerepet töltött be az evangélikus egyháznál: 1848-ban a nemesdömölki evangélikus lelkeszség felügyelője,⁶⁷¹ 1855–1865 között pedig a Kemenesaljai Esperesség ügyvédje.⁶⁷² Továbbá ő is többször

⁶⁶⁸ Ez a vers Johann Joachim Eschenburg *Elegie an Dorinde* német dalának fordítása. *A Dalok azoknak, akik szeretnek 1812-1813-ban* jelent meg. GÁLOS Rezső, *Adatok Szemere Pál forrásaihoz*, ItK, 39(1929)/3, 338., valamint GÁLOS Rezső, *A német érzelmes dalköltészet magyar emlékei*, ItK, 50(1940)/1, 43. A kötetben a 11. és a 48. lapon kapott helyet.

⁶⁶⁹ SZABÓ Flóris, *i. m.*, 334.

⁶⁷⁰ Címe a kötetben: *Csobántz vári Dall.*

⁶⁷¹ SZÉKÁCS, *A magyarhoni ...*, *i. m.*, 87.

⁶⁷² *Dunántúli Ágost.[ai] Hitv[allású] evangélikus egyházkerület névtára az 1855-dik esztendőre*, Sopron, Romwalter Károly, 1855, 12. Uez., 1857, 12., 1858, 12., 1859, 12., 1861, 15.

adományozott: 1861-ben 4 forintot a pesti evangélikus árvákat ápoló intézmény részére,⁶⁷³ valamint 1865-ben 2 forintot a soproni líceum fenntartására.⁶⁷⁴ 1897. február 7-én halt meg Szombathelyen.⁶⁷⁵

Ez az énekeskönyv a közköltészet egyik kincsének tekinthető. Egyrészt érdemes benne részletesen megvizsgálni a népdalokat, ugyanis szövegükben – hasonlóan a szépirodalmi alkotásokhoz – nem minden esetben egyeznek meg első nyomtatott kiadásukkal. Így például az *Árva vagyok árva lettem...*-nél Erdélyi János kiadásához képest betoldottak egy 9. versszakot: „Így megyek nyugodalmamra / Ha befogad a föld gyomra / Felirom neved poromra / Sírom így néked szentelem.” Másrészt fontosak az ebben szereplő műköltészeti alkotások is, hiszen minden esetben kiegészítik az egyes költők recepciótörténetét. Harmadrészt pedig fontos összehasonlítani ezt az énekeskönyvet Bodroghy Papp István *Faragószékével* azért, hogy láthassuk, hogy az általam kutatott költő nem népdalokat, szépirodalmi alkotásokat jegyzett le magának tetsző módon, hanem önálló alkotásokat teremtett azok segítségével.

⁶⁷³ Protestáns egyházi és iskolai lapok, 4(1861)/19, 612.

⁶⁷⁴ *Tudósítvány a dunántúli ág.[ostai] hitv.[allású] ev.[angélikus] egyházkerületi Soproni Lyceumról az 1865/6^{-diki} tanévben*, közléteszi MÜLLNER Mátyás, Sopron, Romwalter Károly, 1865, 25.

⁶⁷⁵ BONA Gábor, *Az 1848/49-es szabadságharc tisztikara, Hadnagyok és főhadnagyok az 1848/49. évi szabadságharcban*. Elérhető: <https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/Bona-bona-tabornokok-torzstisztek-1/hadnagyok-es-fohadnagyok-az-184849-evi-szabadsagharcban-2/g-8CF/jakfai-gombos-boldizsar-bodi-9AF/>, letöltés ideje: 2018.10.31.

ZÁRSZÓ

*„(...) a' maga munkájiról a' publicum előtt szóllani
igen nehéz, úgy hogy az ember vagy igen sokat
vagy igen keveset ne mondjon. Ugyan azért legtanátsosabb
rólok semmit sem szóllani, 's a' munkát magát szóllani hagyni.
Ha a' munka jó, olly bizonyóságot tesz az,
mellyet ha az akkori időbéliek nem is,
legalább a' későbben élők bizonyosan
bévesznek és megerősítenek.”
(Horátzius' Leveli, ford. Kis János)*

Bodroghy Papp István és a *Faragószék* bemutatásával együtt összetett kutatást végeztem el. A költő életének és családja történetének feltárásakor az volt a célom, hogy egyrészt elhelyezzem őt a 16. századig visszavezethető nemesi família tagjai között, alátámasztva, hogy a Bodroghy név felvételével visszanyúlt az első, szintén jogi pályán ténykedő őshöz, Bodroghy Gergelyhez. Másrészt követve őt, műveltségével kiemelkedett a reformkori kisnemesek és ezzel együtt testvérei közül is.

Láthattuk, hogy életében és pályaválasztásában sok minden nem egyedülálló, de mégis kiegészíti és bővíti a korszak társadalom- és családtörténeti kutatásait. Bodroghy Papp Istvánt elsősorban nem ezek miatt emeltem ki, hanem az általa írt verseskötet keltette fel érdeklődésemet. De hogy megismerhessük az őt költemények megalkotására motiváló tényezőket, és egyáltalán őt magát, nélkülözhetetlennek tartottam egy széleskörű, családot is átfogó kutatást végezni. Mert csak így lehet választ adni arra a kérdésre, hogy mi motiválhatta őt versírásra.

Bodroghy Papp István *Faragószékével* a másod-, vagy inkább harmad-vonalbeli költők közé tartozik. Hogy kiadásra szánta-e alkotásait, nem tudni. De költeményeit gondosan összerendezte és lapokra másolta, majd egy könyvkötővel össze is fűzette. A kötet összeállításakor nem törekedett a klasszicista harmóniára, a kronológia mint rendezőelv lebegett szeme előtt.

A költemények elemzése során kiderült, hogy Bodroghy Papp István dilettáns költőként jól ismerhette Kisfaludy Sándor, Csokonai Vitéz Mihály és Berzsenyi Dániel

költészetét. Egyet kell értenünk a Székács József visszaemlékezésében írt sorokkal, hogy közülük Kisfaludy Sándort kedvelte leginkább.

Csokonai Vitéz Mihály esetében Bodroghy Papp nem a népies verseiből merített ihletet, hanem főleg a *pictura* képeit kedvelte, mely ábrázolási technika iránti rajongása még a gimnáziumi tanulmányaiból származhatott. A Csokonai versek közül *A reggel*, *A reggelről* és *Az estve* című verseket vette alapul. Ezek egyike sem tartozik a Csörsz Rumen István által összeállított Csokonai-toplistába, ami azt bizonyítja, hogy Bodroghy Pappnak sajátos ízlésvilága volt, ami eltávolodott a közköltészettől. A neki tetsző versek ritkán fordultak elő énekeskönyvekben, vagyis Bodroghy Papp jól ismerte Csokonai verseskötetét. Az már más kérdés, miért pont ezek tetszettek neki? Akart valamit írni, és lapozgatva a könyvet ahhoz keresett mintát, vagy fordítva? Úgy gondolom, hogy igyekezett szándékosan olyan verseket választani, hogy azokat ne ismerje fel egy átlag olvasó.

Dayka Gábor⁶⁷⁶ hatását szövegszerűen nem lehet kimutatni. Pedig az 1810-es évek elején Csokonai, Berzsenyi és Kis János mellett ő is meghatározó költő.⁶⁷⁷ De hogy Bodroghy Papp kedvelte műveit, az talán a versekben felfedezhető érzékenységgel magyarázható. Bár Daykánál sokkal inkább a melankólia, a szomorúság hangja szólal meg a világi örömök iránti vágyából fakadó folytonos büntudata miatt.⁶⁷⁸ Bodroghy Pappra ez a típusú búskomorság nem jellemző. A bánatot egyrészt szerelmes verseiben a nő hiánya, és negatív tulajdonságai okozzák, másrészt az otthon, a szülőföld iránti vágy is némi fájdalommal jár, de az emlékek és a természet szépsége mindezt enyhítik.

Berzsenyi Dániel főleg a vallásos verseknél szolgálhatott mintául. Hiszen verseikben mindkét költőnél az Ószövetség és az Újszövetség istenképe, illetve annak

⁶⁷⁶ Életéről lásd ILLÉSY János, *Hivatalos adatok Dayka Gábor életéhez*, Itk, 4(1894)/2, 189–198. Kötetének kiadására lásd VADERNA Gábor, *Két költő és az érzékeny filológus Döbrentei Gábor esete gróf Teleki Ferencsel és Berzsenyi Dániellel*, Filológiai Közöny, 61(2015)/2, 279–306. Továbbá BÁTORI Anna, *Dayka Gábor összes művei* (sajtó alá rendezte BALOGH Piroska, BÓDI Katalin, SZÉP Beáta, TASI Réka), It, 91(2010)/3, 411–420. Korábban LÖKÖS István, *Egy fejezet Dayka Gábor utóéletéből = Az Egri Tanárképző Főiskola Tudományos Közleményei*, szerk. BENDE Sándor, Eger, 1966 (Acta Academiae Paedagogicae Agriensis, Nova series, Tom. 4), 325–344. Uő., *Dayka Gábor utóéletéhez = Az Egri Tanárképző Főiskola Tudományos Közleményei*, szerk. BENDE Sándor, Eger, 1965 (Acta Academiae Paedagogicae Agriensis, Nova series, Tom. 3), 221–227.

⁶⁷⁷ SZILÁGYI Márton, *A „titkos bú” poétája?*, *Dayka Gábor kanonizálásának kérdőjelei*, ItK, 104(2000)/5-6, 603–616.

⁶⁷⁸ LACZHÁZI Gyula, *Az érzelmek megjelenítése Ányos Pál költészetében*, ItK, 121(2017)/3, 355–371., KOVÁCS Győző, *Szentjóni Szabó László és Dayka Gábor szentimentális költészet*, It, 50(1962)/1, 86–95. Ez a típusú megközelítés Csokonainak és Kazinczynak volt köszönhető. SZILÁGYI Márton, *A titkos bú ... i. m.*, 603–610. Bodroghy nyilván ezt ismerhette.

összevetése áll. A Székács Józseffel való vetekedés Berzsenyi-metrumán a kemenesi költő időmértékes verselésére vonatkozott. A *Faragószék* költője ugyanis az ütemhangsúlyos, magyaros verselést tartotta követendő mintának, ő is ehhez ragaszkodott kötetében, mert valószínűleg nem tudott időmértékesen írni. Gyakoriak a Himfy-strófákhoz hasonló 8-as és 7-es szótagszámú sorok, de a négyütemű 11-eseit (3/3/4/1), a kétütemű 5-öseit (3/2) is Berzsenyitől vehette. Valamint Székács megemlítette, hogy Bodroghy Papp elutasította a latinizáló szellemet, vagyis eltávolodott ezzel a soproni líceumban megszerzett poétikai gyakorlattól. Azonban ez a *Faragószék* verseit tekintve nem igaz. Bodroghy Papp István az iskolai tanulmányokból kiindulva több alkalmi verset írt. Emellett pedig gyakoriak nála az ókori mitológiai elemek is.

Első feltételezésre Kis János követése lenne a legalapvetőbb. Nemcsak azért, mert ismerhették egymást, hanem azért is, mert Kis Jánossal sok hasonlóságot mutatnak Bodroghy Papp életszínterei. A Kis által megverselt Győr, Sopron és Kemenes vidéke, vagy éppen az érzelmes versek hatással lehettek volna Bodroghy Papp költészetére, de a Kazinczy Ferenc házasságkötésére írt nászdal és versforma kivételével máshol nem találtam egyezést. Lehet, hogy Kölcsey Ferenc első kritikai bírálatában Kis Jánost – eltúlozva – Schillernek, a magyar nemzet filozófus poétájának, költeményeit pedig a magyar költészet örökös legszebb virágainak tartotta,⁶⁷⁹ de – úgy tűnik – Bodroghy Papp mégsem szerette annyira, hogy hatására verseket írjon.

Bodroghy Papp István tényleg Kisfaludy Sándort kedvelte leginkább. Egész *Himfyjét* alapul vette és a maga képére formálta, de négy rege is található a kötetben, melyek megírását szintén jó szórakozásnak tartotta. A kötet nagy részét ezek a művek teszik. Továbbá a Himfy-strófa alkalmazása is jóval könnyebb feladatot jelentett számára, amit néha variált is, főképp a rímelésében.

A *Faragószék*ben Bodroghy Papp István felhasználta olvasmányélményeit. Viszont úgy alkotott sajátot, egyedit, hogy csak az ihletet, valamint kedvenc sorait, gondolatait vette át a költőelődöktől, azokon is változtatva. Ezért fejezte be például a regéket mindig azzal, hogy a két szerelmes egymásra talált és valószínűleg – népmesei fordulattal élve – boldogan éltek tovább, míg meg nem haltak. Nem merült el a korszak társadalmi, politikai és szociális problémáinak értékelésében sem. Pedig olvasottsága

⁶⁷⁹ Kölcseynek az volt a célja ezzel, hogy méltó tükröt tarthasson az ifjúság elé. KÖLCSEY Ferenc, *Kis János versei*, Tudományos Gyűjtemény, 1817/2, 124–129.

révén biztosan tájékozott volt a hazát érintő kérdésekben is, melyekről véleménye is lehetett (ha már a költőkről is volt). A múltból sem a haza számára dicső történelemformáló eseményeket elevenítette fel, hanem ezek helyett saját lelkivilágát, pillanatnyi érzéseit, léthelyzetét, fiatalságának meghatározó, elsősorban barátokhoz kapcsolódó boldog emlékeit idézte fel, mert számára ez volt a fontos. Közben pedig általános természeti képeket is használva úgy festette le Győrt és a Kemenes vidékét, ahogy ő látta. A költemények között vannak katartikus élményt okozók, nagy részük azonban stílusukban, megfogalmazásukban, szóhasználatukban, színvonalukban elmarad korának költői alkotásaitól. Bodroghy Papp nem rendelkezett kiemelkedő költői kvalitásokkal, és nem sokat fejlődött a versírás során sem. Ugyanis a kötet vége felé haladva – jól látszik ez a regéknél és a természetábrázoló verseinél – a költemények egyre elnagyoltabbak, egyre gyengébb értékűek. Lehet, hogy a kezdeti lelkesedés a végére unalomná vált, vagy egyszerűen nem volt már ihlete az alkotáshoz. Mezőberényben talán fontosabbnak tartotta a „tanítást”, miközben szembesülhetett akár azzal is, hogy patronáltjai sokkal tehetségesebbek annál, mint amilyen ő volt diákkorában. Érdekes lenne megvizsgálni ebből a szempontból többi kötetét is, már ha létezik egyáltalán.

A költői képek és alakzatok közül főleg a hasonlatokat, jelzőket, fokozást, felsorolást, megszemélyesítést kedvelte, mely közül számos olyan kép, motívum van, ami gyakran ismétlődik, visszatér, egyfajta monotonitást, egyhangúságot kölcsönözve így az egész kötetnek. Ebben is megragadható versfaragó képességeink korlátoltsága.

A *Faragósé*kben jól végigkövethető a 18-19. század fordulójának költészete. Bodroghy Papp István alkalmi verseivel, névnapra köszöntőivel és nászdalával a rendi költészet világához kapcsolódik. Ezekben, episztoláiban és szerelmes verseiben az egyik lekedveltebb feladatnak a saját érzelmeiről írás bizonyulhatott, ami a század első felében előtérbe kerülő érzékenységgel állítható párhuzamba. Vallási témájú versei születtek, azonban azokban nem egyházi ünnepeket, eseményeket rögzített, hanem Istenhez fűződő viszonyát és Istenről alkotott képét verselte meg. Végül gúnyversek írásával is megpróbálkozott. Nem tudni, hogy ezen verseit esetleg mások lemásolhatták-e, vagy honnan meríthette ihletét hozzájuk, de feltételezhető, hogy a tímárról vagy a Vas megyei urakról szájhagyomány útján is terjedhettek történetek, melyeket aztán elsőként ő öntött versformába.

A disszertációval azt is igyekeztem bizonyítani, hogy az irodalom és a kultúra iránti elköteleződése lehetőségeket teremtett számára. Egyrészt arra, hogy ismeretségi

kört alakítson ki maga körül, melynek tagjai szerették a költészetet és vagy maguk is írogattak, vagy esetleg költőkké is váltak. Másrészt a Nyugat-Dunántúl legjobban fejlődő, pezsgő életű városaiból, Sopronból és Győrből, ahol könnyen magába szívhatta a műveltséget, a jobb megélhetés reményében viszonylag fiatalon, 26 évesen – mondhatni – a perifériára költözött. Ott a kezdeti nehézségeken is az irodalom segítette át. Betöltött egyfajta közvetítő szerepet az otthon és a peremvidék között, és alkalmat teremtett az ismeretlenben új kapcsolatok kialakítására is.

A Bodroghy Papp család kiegyezés utáni korszakáról nincsenek adataim, ahogy arról sem, hogy az irodalomnak ezt a fajta szeretetét a családból továbbvitte-e valaki. Annyi azonban bizonyos, hogy a későbbi generációban, így patronáltjaiban – közülük is főként Székács Józsefben – tovább éltek az egykori mecénásról azok az emlékek, amik hozzásegítették őket ahhoz, hogy költészetükkel poétává váljanak.

BIBLIOGRÁFIA

FORRÁSOK

EOL Evangélikus Országos Levéltár

Evangélikus Egyházlátogatási jegyzőkönyvek, Dunántúli Egyházkerület, Egyházlátogatási jegyzőkönyvek 1786–1813

Katolikus egyházlátogatások 1698, 1802 Vasi-Felső Egyházmegye, esperesi látogatás, Uraiújfalu (Urai-Ujfalu) 1802. május 31.

Székács József bányakerületi püspök hagyatéka

MNL GyMSMGyL Magyar Nemzeti Levéltár Győr-Moson-Sopron Megye Győri Levéltára

Győri Jogakadémia iratai. Hallgatók összeírása. 1815–1821 csomó.

IV A. 1a/63. (Protocollum comitatus Jaurinensis, 1824.)

IV A. 1a/64. (Protocollum comitatus Jaurinensis, 1825.)

XIII. Családok 9. Mayer család iratai. Gyászjelentések

MNL OL Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára

Mikrofilm-gyűjtemény

Uraiújfalu, evangélikus vegyes anyakönyv (1784–1813)

Uraiújfalu, evangélikus vegyes anyakönyv (1805–1853)

Mezőberény, szlovák evangélikus vegyes anyakönyv (1785–1832)

Kemenesmagasi, evangélikus vegyes anyakönyv (1783–1826)

Kemenesmagasi, halotti anyakönyv (1857–1895)

Magyar Kancelláriai Levéltár, Acta generalia (A 39), 1793, No. 303.

Magyar Kancelláriai Levéltár, Libri regii (Királyi könyvek) (A 57)

Magyar Kamarai Levéltár, Litterae ad cameram exaratae (E 41)

Digitális másolatok gyűjteménye, Miniszterelnökségi levéltár, Minisztertanácsi jegyzőkönyvek (W 12) 1873. június 8.

RMEGyL Rát Mátyás Evangélikus Gyűjtemény Levéltára

I. Gyülekezeti Levéltár. A. Gyülekezeti iratok. 1. Gyülekezeti anyakönyvek
1685–2004

A győri evangélikus gyülekezet halotti anyakönyve VI. (1853–1863)

A győri evangélikus gyülekezet halotti anyakönyve VIII. (1884–1899)

A győri evangélikus gyülekezet keresztelési anyakönyve II. (1783–1800)

A győri evangélikus gyülekezet keresztelési anyakönyve III. (1801–1829)

A győri evangélikus gyülekezet keresztelési anyakönyve IV. (1830–1849)

A győri evangélikus gyülekezet házassági anyakönyve III. (1801–1829)

A győri evangélikus gyülekezet házassági anyakönyve IV. (1830–1849)

NGyEGyJK A Nemes Győri Evang[élikus] Gyülekezet Jegyző Könyvei

1841/42, B 51,

ÖStA HKA Österreichisches Staatsarchiv Hofkammerarchiv

Hoffinanz Ungarn Nr. 27

SZAKIRODALOM

A dunántúli Ágost.[ai] Hitv[allású] evangélikus egyházkerület névtára az 1855–1859dik esztendőre, Sopron, Romwalter Károly, 1855–1859.

A dunantuli ag.[ostai] hitvall.[allású] evangéliomi egyházkerület Nevtara 1861^{ik} évben, Magyar-Óvár, Nyomatott Czéh Sándornál, 1861.

A győri Olvasótársaság névkönyve az 1848-ik évre, Győr, Özvegy Streibig Klára, 1848.

A Győri Olvasó Társaság részeseinek névsora betűrenddel 's annak szabályai, Győr, Özvegy Streibig Klára, 1845.

A magyar irodalom története 1772-től 1849-ig, szerk. PÁNDI Pál, Bp., Akadémiai, 1965.

A Magyar Tudós Társaság Évkönyvei, IV (1836–1838), Buda, Magyar Királyi Egyetem betűivel, 1840.

A magyar Tudós Társaság Igazgatóságának jelentése a' Társaság' 1837-beli munkálkodásairól 's pénztára' mibenlétéről, Buda, Magyar Királyi egyetem betűivel, 1837.

A pesti műegyesület részvényeseinek névsora 1855. évre, Pest, Trattner Károly.

- A Szarvasi Ágost.[onos] Hitv.[allású] Ev.[angélikus] Főgymnasium története 1802–1895
= Szarvasi Főgymnasium évi értesítője 1894-95-ről, közléteszi BENKA Gyula,
Gyula, Knerr Izidor könyvnyomdája, 1895.
- ALEXA Károly, A Biblia a XX. században (személyes quodlibet), Életünk, 55(2017)/5, 2–
22.
- ALMÁSI Tibor, Liezen-Mayer Sándor és Győr, Arrabona, 2007/1, 379–396.
- ALSZEGHY Zsolt, Epigon lírikusaink a XIX. századig, ItK, 1917/4, 419–437.
- ALT Krisztián, A vidám természetű poéta és Az én poézisom természete, ItK, 103(1999)/5-
6., 606–611.
- ALT Krisztián, Csokonai tolla nyomában (Átdolgozások a Lilla-kötet megalkotásakor),
ItK, 108(2004)/5-6, 666–681.
- ASZALY József, Szellemi omnibus kéjutazásra az élet utain, II, Pest, Geibel Ármin, 1856.
- ASZTALOS Miklós, A wittenbergi egyetem magyarországi hallgatóinak névsora, 1601–
1812 = Magyar protestáns egyháztörténeti adattár, szerk. MÁLYUSZ Elemér, Bp.,
Magyar Protestáns Irodalmi Társaság, 1930 (A Magyar Protestáns Irodalmi
Társaság Kiadványai, XXXIII), 111–201.
- BALÁZS Péter, Győr a feudalizmus bomlása és a polgári forradalom idején, Bp.,
Akadémiai kiadó, 1980.
- BÁLINT Sándor, Ünnepi kalendárium, I-II, Bp., Neumann Kht., 2004. Elérhető:
<http://mek.oszk.hu/04600/04656/html/index.htm>
- BALLAGI Géza, A politikai irodalom Magyarországon 1825-ig, Bp., Franklin-Társulat,
1888.
- BALOGH Gyula, Vasvármegye nemes családjai, Szombathely, Bertalanffy József, 1901.
- BANA József, A lövöldöző „Levélhordozó”, Jegyzetek Győr történetének lapjaihoz, Győr,
Győr Megyei Jogú Város Levéltára, 2001 (Városi Levéltári Füzetek, 3).
- BANA József, 3. függelék az egyesületek, alapítványok, közcélú adományok fejezethez,
Győr város egylet-politikája, Győri Tanulmányok, 33(2011, Győr a modellváltó
város 1867–1918, Források a dualizmus kori Győr történetéből), 337–347.
- BARACSKAI András, Győr város országgyűlési képviselői 1751–1944, Arrabona,
45(2007)/2, 45–55.
- BARANYAI Béla, Somogy vármegye nemes családai. Elérhető:
<http://mek.oszk.hu/09500/09536/html/0018/15.html>, letöltés ideje: 2018.03.21.
- BARÁTH József, A mérgesi ágostai hitvallású evang.[élikus] egyházközség 300 éves
története, Győr, 1934.

- BARSI Ernő, *Csokonai és a néphagyomány*, Széphalom: A Kazinczy Ferenc Társaság Évkönyve, 19(2009), 351–366.
- BARTUCZ Mariann, „*Minek a pap az ország gyűlésében?*”, *Antiklerikális iratok az 1790/91-es országgyűlésen*, Egyháztörténeti Szemle, 11(2010)/3, 12–25.
- BÁTORI Anna, *Dayka Gábor összes művei* (sajtó alá rendezte Balogh Piroska, Bódi Katalin, Szép Beáta, Tasi Réka), It, 91(2010)/3, 411–420.
- BEDY Vince, *Győr katolikus vallásos életének multja*, Győr, Győregyházmegyei Alap Nyomda, 1939 (Győregyházmegye multjából, V).
- BENDA Kálmán, *A magyar köznemesség művelődési törekvései a XVIII. században*, Nógrád Megyei Múzeumok Évkönyve, VII(1981), 87–92.
- BENKŐ István, *Székács József élete és irodalmi munkássága*, Marosvásárhely, 1901.
- BERÉNYI Zsuzsanna Ágnes, *Aradi szabadkőműves páholyok tagnévsorai a dualizmus korából, Szabadkőművesi páholynévsorok Kelet-Magyarországból, II, Acta Siculica*, 2007, 455–466.
- BERLÁSZ Jenő, *Jankovich Miklós könyvtári gyűjteményeinek kialakulása és sorsa*, Az Országos Széchényi Könyvtár évkönyve, 1970–1971, Bp., 1973, 109–173.
- Berzsenyi Dániel összes művei*, Bp., Szépirodalmi Kiadó, 1978.
- BICZÓ Zalán, *Deák Ferenc tanulóévei a győri Királyi Kerületi Akadémián = A győri jogászképzés évszázadai*, Győr, Széchényi István Egyetem, 2008, 177–191.
- BIERBRUNNER Gusztáv, *A Bács-szerémi Ág.[ostai] Hitv.[allású] Ev.[angélikus] Egyházmegye monográfiája*, Újvidék, 1902.
- BÍRÓ Ferenc, *Egy XIX. század eleji kódex Csokonainak tulajdonított versei*, Acta historiae litterarum Hungaricarum, 1(1960), 7–12.
- BISZTRAY Gyula, *Sárosi Gyula Arany Trombitája*, It, 1949/2, 287–304.
- BÓDI Ferenc, *Migrációs folyamatok az újkori Magyarországon*, 323–324. Elérhető: http://politologia.tk.mta.hu/uploads/files/321_332_Bodi.pdf, letöltés ideje: 2018.02.02.
- BODNÁR István, GÁRDONYI Albert, *Bezerédy István, 1796–1856*, II, Bp., Magyar Történeti Társulat, 1920, 65–68.
- BODOLAY Géza, *Irodalmi diáktársaságok: 1785–1848*, Bp., Akadémiai, 1963.
- BOLDOG-BERNÁD István, *Egy vita árnyékában: Kisfaludy Sándor megjelenése Kisfaludy Károly és Kazinczy Ferenc leveleiben*, Panon Tükör, 2016/4, 79–81.
- BONA Gábor, *Az 1848/49-es szabadságharc tisztikara, Hadnagyok és főhadnagyok az 1848/49. évi szabadságharcban*. Elérhető: <https://www.arcanum.hu/hu/online->

kiadványok/Bona-bona-tabornokok-torzstisztek-1/hadnagyok-es-fohadnagyok-az-184849-évi-szabadsagharcban-2/g-8CF/jakfai-gombos-boldizsar-bodi-9AF/,
letöltés ideje: 2018.10.31.

- BORI Imre, *Székács József fordításkötetének irodalomtörténeti helyéről*, It, 59(1977)/1, 185–191.
- BŐSZE Sándor, *Szent Flórián lovagjai* (Könyvismertetés: SÁRY István, *A győri tűzrendészet és tűzoltóság története, 125 éves a városi tűzoltóság*, Győr, Győr Városi Tűzoltóság–Győr Megyei Jogú Város Levéltára, 1995.), *Győri Tanulmányok*, 19(1997), 293–295.
- Budapesti Czim- és Lakásjegyzék*, Bp., Franklin, 1911, 1912, 1916.
- CSÁSZTVAY Tünde, *Erő Tér / Tér Erő, Élet- és társadalomformáló kapcsolatok a 19. század utolsó harmadának irodalmi életében*, Bp., Ráció Kiadó, 2017.
- CSÉCS Teréz, *A Tudományos Gyűjtemény Győr megyei előfizetői*, *Győri tanulmányok*, 17(1994), 21–42.
- CSETE Gyula, *Mezővárosi népi építészet a háromnemzetiségű Mezőberényben*, Békéscsaba, 2000 (A Békés Megyei Múzeumok Közleményei, 21), 197–222.
- CSOKONAI VITÉZ Mihály, *Alkalmatosságra irt elegyes versek, Előbeszéd = Csokonai Mihály minden munkái, A szerző saját kéziratái s az első kiadásokhoz gondosan egyengetve, számos kiadatlanokkal bővítve, jegyzésekkel világosítva s életrajzzal bévezetve*, kiadta D. SCHEDEL Ferenc, Pest, Hartleben K. Adolf, 1844, 5–8.
- Csokonai Vitéz Mihály összes művei*, I–II, Bp., Osiris, 2003.
- CSÖRSZ Rumen István, *Közköltészet – irodalom alatt, kultúrák fölött*, *Literatura*, 2006/2, 273–282.
- CSÖRSZ Rumen István, *Csokonai közkézen, avagy egy költő kéziratosa toplistája = „’S végre mivé leszél?”*, *Tanulmányok Csokonai Vitéz Mihály halálának bicentenáriuma alkalmából*, szerk. HERMANN Zoltán, Bp., Ráció Kiadó, 2007, 278–294.
- CSÖRSZ Rumen István, *Szöveg szöveg hátán, A magyar közköltészet variációs rendszere 1700–1840*, Bp., Argumentum Kiadó, 2009 (Irodalomtörténeti Füzetek, 165).
- CSÖRSZ Rumen István, *Az első magyar lírai antológia: a váci Énekes Gyűjtemény (1799, 1801, 1803, 1823) = Doromb 1, Közköltészeti Tanulmányok*, szerk. Uő., Bp., Reciti, 2012, 141–178.

- CSÖRSZ Rumen István, *Gúnyos gúnytalan, Közelítések a 18. századi magyar közköltészet humorához* = *Pázmány nyomában: Tanulmányok Hargittay Emil tiszteletére*, szerk. AJKAY Alinka, BAJÁKI Rita, Vác, Mondat Kft., 2013, 113–120.
- CSÖRSZ Rumen István, *A Népdalok és mondák közköltészeti forrásai*, ItK, 118(2014)/5, 611–628.
- CSÖRSZ Rumen István, *A „jámbor puttonos”-tól a „medikás tónus”-ig, Kritikatörténeti reflexiók a 18–19. századi magyar közköltészetéhez*, ItK, 119(2015), 71–88.
- CSÖRSZ Rumen István, *Kresznerics Ferenc kéziratos versgyűjteménye (1790–1809)*, Vasi Szemle, 71(2017)/2, 152–167.
- CSÖRSZ Rumen István, KÜLLŐS Imola, *A XVIII. századi közköltészet textológiai problémái*, It, 35(2004)/3, 345–355.
- D. SCHEDEL Ferenc, *Csokonai élete = Kármán József írásai és Fanni hagyományai*, kiadta D. S. F., Pest, Hartleben K. Adolf, 1843, 14–99.
- DANKÓ Imre, *Szakál Lajos*, Gyula, Erkel Ferenc Múzeum, 1961 (Gyulai Erkel Ferenc Múzeum Kiadványai, 28).
- DÁNYI Dezső, *Belső vándorlás a XIX. század második felében = Bölcsőtől a koporsóig, Szöveggyűjtemény a történeti demográfia tanulmányozásához*, szerk. FARAGÓ Tamás, Bp., 2005, 227–232.
- DEÁK Ágnes, *Sárosi Gyula két versének újabb variánsai*, ItK, 102(1988)/3-4, 550–558.
- DOMINKOVITS Péter, *Hivatalvezető nemesek, hivatali pályák Győr vármegye tisztkarában*, Levéltári Szemle, 41(1991), 3–18.
- DOMINKOVITS Péter, *Nemesi birtoklás – közigazgatási határok, Adatok a nyugat-dunántúli nemesség XVIII. századi társadalomtörténetéhez = Házy Jenő emlékkönyv*, szerk. DOMINKOVITS Péter, TURBULY Éva, Sopron, Soproni Levéltár, 1993, 321–348.
- DOMINKOVITS Péter, *Vas megyei diákok a Győri Királyi Jogakadémián a XIX. század első felében = Előadások Vas megye történetéről II.*, Szombathely, 1993 (Vas megyei levéltári füzetek, 6), 229–238.
- DOMINKOVITS Péter, *Nemesek Szombathely szabadalmas püspöki mezővárosában a 16. század végén, 17. század elején = Annales Tataienses, II, A mezőváros, mint uradalmi központ*, szerk. FATUSKA János, FÜLÖP Éva Mária, GYUSZI László, Tata, Mecénás Közalapítvány, 2001, 209–228.
- DÖBRENTAI Gábor, *Magyarország, Közlés a' magyar tudós Társaság Igazgató Tanács üléséből*, Jelenkor, 1832/32, 289.

- DRASKOVICH József, „a szorgalom és a kötelességteljesítés öröme”, *Haan Lajos, az első megyetörténet írója*, Körösök vidéke, 4, Gyula, 1991, 86–93.
- DUROVICS Alex, KÓNYA Péter, *Az Eperjesi Kollégium felsőfokú hallgatói 1667–1850*, Bp., 2015.
- ELEK László, *Szakál Lajos az „aranytollú főjegyző”*, Körösök vidéke, 4(1991), 26–42.
- ELEK László, *Sárosi Gyula és költészetének Békés megyei vonatkozásai = Uő., Művelődés, irodalom Békés megyében, I*, Békéscsaba, 1985 (A Békés megyei Múzeumok Közleményei, 9), 141–173.
- ELEK László, *Szakál Lajos, a Körösvidék költője = Uő., Művelődés, irodalom Békés megyében, I*, Békéscsaba, 1985 (A Békés megyei Múzeumok Közleményei, 9), 118–140.
- ELEK László, *Székács József, 1809–1876*, Gyula, 1994 (Közlemények Békés megye és környéke történetéből, 6).
- EÖTTEVÉNYI NAGY Olivér, *A Győr Szab.[ad] Kir.[ályi] Városi Ág.[ostai] Hitv.[allásu] Evang.[élikus] Egyházközség története keletkezésétől 1904. december 31-ig*, Győr, Győri Ág.[ostai] Hitv.[allásu] Evang.[élikus] Egyházközség, 1905.
- FABINY Tibor, *A reformáció évszázados ünnepei hazánkban = Evangélikus Naptár*, szerk. D. KÁLDY Zoltán, Evangélikus Egyetemes Sajtóosztály, Bp., 1967, 25–37.
- FABINY Tibor, *A Magyarországi Evangélikus Egyház rövid története*, Bp., 1997².
- FAZEKAS István, *A magyar udvari kancellária és hivatalnokai a 16–18. században*, Századok, 148(2014)/5, 1131–1155.
- Források és ritkaságok a győri színháztörténetéből a 17. század elejétől 1849-ig*, szerk. BANA József, MÁRFI Attila, Győr Megyei Jogú Város Levéltára, 2007 (Városi Levéltári Füzetek, 9).
- Franciák Magyarországon, 1809, A Győri Mediawave Fesztivál keretében 2009. április 29–30-án megrendezett nemzetközi tudományos konferencia előadásai, I–II*, szerk. BANA József, KATONA Csaba, Bp.–Győr, Győr Megyei Jogú Város Levéltára, Magyar Országos Levéltár, Mediawave Közalapítvány, 2010–2012.
- FRIED István, *Székács József és Sopron*, Soproni Szemle, 20(1966)/1, 78–81.
- FRIED István, *Székács József sírjánál*, Diakonia, 1987/2, 50–51.
- FRIED István, *Székács József arcképéhez*, Diakonia, 1989/2, 78–81.
- FÜGEDI Erik, *Jelentés a II. várostörténeti konferenciáról*, Arrabona, 1964, 249–308.

- FÜLÖP Géza, *A vidéki birtokos nemesség könyvkultúrája a 18-19. század fordulóján, A Skublics-család zalaszentbalázi könyvtára*, Magyar könyvszemle, 90/3-4(1974), 249–261.
- FÜLÖP Géza, *A köznemesség műveltségének olvasmányhátttere a felvilágosodás idején és a reformkorban*, 1981 Nógrád Megyei Múzeumok Évkönyve, VII(1981), 103–111.
- FÜLÖP Géza, *Olvasási kultúra és könyvkiadás Magyarországon a felvilágosodás idején és a reformkorban (1772–1848)*, Bp., Hatágú Síp Alapítvány, 2010, 44.
- FÜLÖP Lajos, *Gyöngyös irodalmi hagyományaiból, Írói pályák és törekvések a 19. század első felében*, Gyöngyös, Mátra Múzeum, 1997.
- GÁLOS Rezső, *Adatok Szemere Pál forrásaihoz*, ItK, 39(1929)/3, 338–341.
- GÁLOS Rezső, *A német érzelmes dalköltészet magyar emlékei*, ItK, 50(1940)/1, 31–49.
- GERGELY Gergely, *Sárosi Gyula kisebb költeményei, prózai munkái és levelezése (Közéleti Bisztray Gyula, Bp. Akadémiai, 1954.)*, ItK, 59(1955)/1, 131–134.
- GÖNCZI Katalin, *Jogászképzés a királyi akadémiákon a felvilágosodás korában és a reformkorban*, Jog Történeti Szemle, 2(2006), 1–3.
- GÖMÖRI György, *Pázmány Péter ismeretlen levele I. Rákóczi Györgyhez*, ItK, 94(1990), 746–750.
- GRÁBICS Frigyes, *Színjáték a reformkori és a forradalmi Győrben*, Arrabona, 26-30(1991), Győr, 90–110.
- GYIMESI Emese, *A Szatmár megyei értelmiség kapcsolati hálójának és mobilitási stratégiáinak a 19. század közepén Szendrey Júlia és Térey Mária levelezése alapján*, = *Vidéki élet és vidéki társadalom Magyarországon*, szerk. PAP József, TÓTH Árpád, VALUCH Tibor, Bp., Hajnal István Kör Társadalomtörténeti Egyesület, 2016, 425–442.
- GYÜSZI László, *Egy 19. századi kézíratos népdalgyűjtemény Komárom vármegyéből*, Limes, 15(2002)/2, 117–128.
- Hatvanhat csúfos gajd, XVI–XVIII. századi magyar csúfolók és gúnyversek*, vál., sajtó alá rend., az elő- és utószót írta, a jegyzeteket kész. HARGITTAY Emil, Bp., Magvető, 1983.
- HÁSZ-FEHÉR Katalin, *Rossz költők társasága, Az epigonizmus és dilettantizmus természetrajza a 19. századi magyar irodalomkritikai gondolkodásban*, Újvidék–Tanulmányok, 51(2015)/2, 45–68.

- HÁSZ-FEHÉR Katalin, *A sajtótér dominanciájának kérdése Kazinczy és Kisfaludy Sándor vitáiban, Egy kiegészítés Füredi Vida 1818-as értekezésének értelmezéséhez*, ItK, 120(2016), 419–446.
- HÁSZ-FEHÉR Katalin, *A dilettantizmus kérdése a 19. század közepének kritikáiban (Rossz költők társasága II.)*, Acta Historiae Litterarum Hungaricarum, 33(2017)/Új folyam, 2, 79–118.
- HEGYI Klára, *Veszprém török őrsei = Veszprém a török korban, Felolvasóülés Veszprém török kori emlékeiről*, Veszprém, Veszprém Megyei Múzeumok Igazgatósága, 1998 (Veszprémi Múzeumi Konferenciák, 9), 30–41.
- HEINRICH Gusztáv, *Kisfaludy Sándor regéi*, ItK, 1981/1, 76–92.
- HÉJJA Julianna Erika, *Egy XVIII. századi Békés vármegyei kismemes, Hrabovszky László olvasmányai*, Magyar könyvszemle, 117/3(2001), 351–355.
- HÉJJA Julianna Erika, *Békés vármegye archontológiája és prozopográfiája 1715–1848*, Gyula, Békés Megyei Levéltár, 2009 (Közlemények Békés megye és környéke történetéből, 11).
- HERMANN Zoltán, *A poétai román mint kontextus: Kisfaludy Sándor: Himfy szerelmei*, ItK, 109(2005), 534–542.
- HÉSZIODOSZ, *Istenek születése, Prooimion*, ford. TRENCSENYI-WALDAPFEL Imre, Bp., Magyar Helikon, 1974.
- HOLBOK József, *Emlékirat a szakonyi á.[gostai] h.[itvallású] evangeliomi keresztyén egyházközség 100 éves fennállásának örömmünepére*, Sopron, 1893.
- Horátzius' Levelei, Wielandnak magyarázó jegyzéseivel*, ford. KIS János, Sopron, Sziesz betűivel, 1811.
- HORVÁTH Gyula Csaba, *A 18. század végi és a reformkori hatalmi elit rokoni kapcsolati hálózata*, Korall, 18(2018)/70, 65–83.
- HORVÁTH János, *Kisfaludy Sándor*, Bp., Kókai Lajos, 1936.
- HORVÁTH József, *A XVI–XVIII. századi győri könyvkultúra kutatásainak tapasztalatai = Helytörténész könyvtárosok II. országos tanácskozása: Sopron, 1995. július 26–28.*, szerk. KISS László, Bp.–Szentendre, 1996, 71–78.
- HORVÁTH József, *Adalékok a 18. századi győri magánkönyvtárak történetéhez (Vida László főszolgabíró könyvtáráról)*, A Kisfaludy Károly Megyei Könyvtár Évkönyve, Győr, Kisfaludy Károly Megyei Könyvtár, 2008, 212–236.
- HORVÁTH József, *Milkovics János pápóci prépost könyvtáráról = In labore fructus, Jubileumi tanulmányok Győregyházmegye történetéből*, szerk. NEMES Gábor,

- VAJK Ádám, Győr, Győri Egyházmegyei Levéltár, 2011 (A Győri Egyházmegyei Levéltár Kiadványai, Források, feldolgozások 13.), 127–150.
- HORVÁTH József, *Fejezetek a győri nyomdászat történetéből, a Streibig-nyomda (1727–1850)*, Magyar grafika, 61(2017)/2, 65–69.
- HORVÁTH József Elek, *Az „1824 November 9-kén Szombathelyen Tartatott Ujító Szék Alkalmával választott T.[ekintetes] N.[emes] Vas vármegye T.[ekintetes] Tiszti Karának Tiszteletére”*, Szombathely, Perger Ferencz betűivel, 1824.
- HORVÁTH Sándor, *A nemesmagasi kocsmá és mészárszék*, Savaria, 34(2011)/1, 210–213.
- HORVÁTH Sándor Domonkos, *Az első győri könyvesházak*, Győr, 2001.
- K. HORVÁTH Zsolt, *Az életrajzi térről, Szempontok a biográfiai módszer és a szinoptikus szemlélet történeti alkalmazásához*, Korall, 12(2011)/44, 154–176.
- HRABOWSZKY György, *A' Dunántúli Evangy.[élikus] Aug.[ustanae] Conf.[essoris] Superintendentia' prédikátorai, kiknek rövid le-irasokkal a' L.[elkészí] pásztori hivatalnak Ötvenjét békével meg-ért Fő Tiszt.[elendő] Tudós N.[agy] és Nemzetes Nagy István Superintendens és Sz.[ent] Lőrinczi prédikátor Úrnak kedveskedett Hrabovszky György Palotai prédikátor, senior a' Veszprémi alsó, administrator a' Komárom és Fejérvári Megyékben*, nyomtattatott özvegy Szammer Klára betűivel, Veszprém, 1803.
- HUDI József, *A Veszprémi Olvasótársaság története 1841–1844, Adalékok a Veszprém megyei reformkori egyletek történetéhez*, A Veszprém Megyei Múzeumok Közleményei, 18(1986), Veszprém, 451–477.
- HUDI József, *Márton Gábor református esperes méhészeti szakkönyvének kiadása és olvasói, Esettanulmány = Uő., Könyv és társadalom, Könyvkultúra és művelődés a XVIII–XIX. századi Veszprém megyében*, Bp., Országos Széchenyi Könyvtár – Gondolat Kiadó, 2009, 126–132.
- ILLÉSY János, *Hivatalos adatok Dayka Gábor életéhez*, Itk, 4(1894)/2, 189–198.
- IMPLÓM József, *Mezőberény újratelepítése és története a kései feudalizmus időszakában: 1723–1848 = Mezőberény története, I*, szerk. SZABÓ Ferenc, Mezőberény, Mezőberény Nagyközség Tanácsa, 1973.
- IRÁNYI István, *A mezőberényi régi gimnázium története: 1802–1834 = Mezőberény története, 2*, szerk. SZABÓ Ferenc, Mezőberény, Mezőberény Nagyközség Tanácsa, 1973.
- IRÁNYI István, *A gyermek Szendrey Julianna és Mezőberény*, Békési Élet, 1(1966)/3, 58–69.

- JERFY Géza, *Győr város utolsó országgyűlési követe a pozsonyi diétán*, Győri Szemle. 2(1931)/8-10, 247–317.
- JESZENSZKY Károly, *Vázlatok Mező-Berény múltjából = A Békésvármegyei Régészeti és Mivelődéstörténelmi Társulat Évkönyve*, IV(1877/78), szerk. ZSILINSZKY Mihály, Gyula, Békésvármegyei Régészeti és Mivelődéstörténelmi Társulat, 1878.
- JUHÁSZ Réka Ibolya, *A Győri felsőoktatás intézményeinek hallgatói 1719–1852*, Bp., MTA ELTE Egyetemtörténeti Kutatócsoport, 2017.
- KALMÁR János, *A petárda szerepe Győr 1598. évi visszavívásánál*, Arrabona, 1961/3, 79–100.
- KALMÁR Miklós, *Győr barokk tere*, Arrabona, 1976, 175–194.
- KANYAR József, *Tankönyvek és pedagógiai kézikönyvek Dél-Dunántúl népiskoláiban a XVIII–XIX. században*, Somogy megye múltjából, 13(1982), 19–75.
- KARSAY Imre, *A szill-sárkányi ágostai hitvallású evangélikus egyházközség rövid története 1783–1896*, Csorna, 1897.
- KEMPELEN Béla, *Magyar nemes családok*, II, Bp., Grill Károly, 1911.
- KEVEHÁZI László, *Kis János, a költő-püspök*, Lelkipásztor, 71(1996)/1, 21–22.
- KERTÉSZ Botond, *Evangélium és szabadság, Az evangélikus egyház Magyarországon 1848-49-ben*, Bp., 2002 (Societas et ecclesia, A Magyar Protestáns Közművelődési Egyesület kiadványai, 5).
- KÉRY László, *Három levél Kazinczyhoz*, ItK, 52(1942)/1, 36–41.
- Kisfaludy Sándor és Kisfaludy Károly válogatott költeményei*, szerk. utószót írta FENYŐ István, Bp., Unikornis Kiadó, 1994.
- KISFALUDY Sándor, *Regék a magyar elő-időből*: Békéscsaba, Tevan kiadó, 1920.
- Kis János superintendens' emlékezései életéből maga által feljegyezve, Első közlemény*, Sopron, özv. Kulcsárné betűivel, 1845.
- Kis János superintendens' emlékezései életéből maga által feljegyezve, Második közlemény*, Sopron, özv. Kulcsárné betűivel, 1846.
- Kis János poétai munkái, A szerző saját kéziratai s az első kiadásokhoz gondosan egyengetve, kiadatlanokkal bővítve, jegyzésekkel s életrajzzal*, kiadta D. Schedel Ferenc, Pest, Hartleben K. Adolf, 1846.
- KÓKAY György, *A könyvkereskedelem a magyar felvilágosodás korában és a reformkorban (1772–1848) = Uő.*, A könyvkereskedelem Magyarországon, Bp., Balassi Kiadó, 1997. Elérhető: <http://mek.niif.hu/03200/03233/html/kokay17.htm>, letöltés ideje: 2019.09.23.

- KOPPÁNY Tibor, *Csesznek vára = Műemlékeink*, Bp., Képzőművészeti Alap Kiadóvállalat, 1962, 22.
- KOSÁRY Domokos, *Kossuth és a Pesti Hírlap = A magyar sajtó története, 1705–1848*, I, főszerk. SZABOLCSI Miklós, szerk. KÓKAY György, 665–678.
- KOVÁCS Győző, *Szentjóni Szabó László és Dayka Gábor szentimentális költészete*, It, 50(1962)/1, 78–95.
- Kovács Pálnak Magyar példa és közmondásai*, Győr, 1794 hasonmás kiadása Győr, Győr-Moson-Sopron Megyei Múzeumok Igazgatósága, 2008.
- KÖLCSEY Ferenc, *Kis János versei*, Tudományos Gyűjtemény, 1817/2, 124–129.
- KŐSZEGHY Sándor, *Nemes családok Pestvármegyében*, Bp., Hungária, 1899.
- KUJBUSNÉ MECSEI Éva, *Az evangélikus vallás mint a Nyíregyháza és a Felvidék közötti kapcsolati háló fontos szála: nyíregyházi lelkészek, segédlelkészek 1753–1848 között*, Szabolcs-szatmár-beregi Levéltári Évkönyv, XXI(2019), Nyíregyháza, 131–144.
- KUNSZERY Gyula, *A Himfy-vers nyomában*, It, 45(1957)/2, 206–215.
- Külömb-külömb féle jó és rossz szagú virágokkal telles kert, Pasquillusok a XVII–XVIII. századból*, szerk. SEBESTYÉN Lajos, SZALAY Károly, Bp., Magvető, 1989, 329.
- KÜLLŐS Imola, *Közköltészet és népköltészet, A XVII–XIX. századi magyar világi közköltészet összehasonlító műfaj-, szüzsé- és motívumtörténeti vizsgálata*, Bp., L'Harmattan, 2004.
- KÜRTÖSI Zsófia, *A társadalmi kapcsolatháló elemzés módszertani alapjai = Településkutatás szöveggyűjtemény*, szerk. LETENYEI László, Bp., Ráció, 2006, 663–685. Elérhető: http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/0010_2A_08_Kapcsolathalo_elemzes_szerk_Takacs_Karoly/ch01s02.html, letöltés ideje: 2018.02.12.
- LABÁDI Gergely, *A magyar episztola a felvilágosodás korában, Műfaj- és médiatörténeti értelmezés*, Bp., L'Harmattan, 2008.
- LACZHÁZI Gyula, *Az érzelmek megjelenítése Ányos Pál költészetében*, ItK, 121(2017)/3, 355–371.
- LACZKÓ András, *Ady és Csokonai, Adalék „Vitéz Mihály ébresztésé”-hez = Uő., Helikon tájakon, Irodalmi tanulmányok*, Kaposvár, 1976 (Somogyi Almanach, 25), 13–26.
- LENGYEL Pál, *Adatok Celldömölk történetéhez*, Vasi Szemle, 34(1980)/3, 341–367.
- LISZTÓCZKY László, *Szabadság és igazság fényei, Az 1848-49-es forradalom és szabadságharc gyöngyösi költők verseiben*, Eger, Dsida Jenő Baráti Kör, 2006.

- LŐKÖS István, *Dayka Gábor utóéletéhez = Az Egri Tanárképző Főiskola Tudományos Közleményei*, szerk. Bende Sándor, Eger, 1965 (Acta Academiae Paedagogicae Agriensis, Nova series, Tom. 3), 221–227.
- LŐKÖS István, *Egy fejezet Dayka Gábor utóéletéből = Az Egri Tanárképző Főiskola Tudományos Közleményei*, szerk. Bende Sándor, Eger, 1966 (Acta Academiae Paedagogicae Agriensis, Nova series, Tom. 4) 325–344.
- LUKÁCS László, *Csokonai a néphagyományban*, Bp., Ráció Kiadó, 2007.
- MEDGYESY-SCHMIKLI Norbert, *Kisiskolák, tanítómesterek és kéziratok énekeskönyveik a 18. századi győri egyházmegyében = Primus inter omnes, Tanulmányok Bedy Vince születésének 150. évfordulójára*, szerk. ARATÓ György, NEMES Gábor, VAJK Ádám, Győr, Győri Egyházmegyei Levéltár, 2016 (Források, feldolgozások, 25), 383–407.
- MAGASSY Sándor, *Kis János*, Lelkipásztor, 50(1973)/10, 620–622.
- Magyar Arión, Tanulmányok Pálóczi Horváth Ádám műveiről*, szerk. CSÖRSZ Rumen István, HEGEDÜS Béla, Bp., Reciti, 2011.
- Magyar Emlékezetes Írások*, II, öszveszedte 's kiadta RUMY Károly György, Pest, Trattner János Tamás, 1816.
- Magyar Törvény-Tár*, melly magában foglalja Nemes Magyar Ország' Hármastörvény-Könyvét, mellyet felsőbbi rendelkezéseknél fogva Irott-Törvény gyanánt készített Verböczy István; mostan pedig meg-magyarosított, 's némelly jegyzésekkel megvilágosított NAGY-BÁNYAI PERGER, másképp PERGEL János, a' Tekintetes Királyi Törvényes Táblánál Ügyvéd, 's Tekintetes Heves vármegyének Tábla-bírája, Pest, Petrózai Trattner Mátyás és Károlyi István, 1830.
- M.[agyar] Tudós Társasági névkönyv, astronomiai napkönyvvel és kalendáriummal 1839-re*, Buda, Magyar Királyi Egyetem, 1838.
- Magyar Ország Története időségi táblákban, világosítva a' világnak egykoru történeteivel és a' Magyar Királyi Házaknak nemzetségi lajstromival*, szerk. PETROVITS Fridrik Keresztély, Pest, Petrózai Trattner Mátyás és Károlyi István, 1830.
- MERÉNYI Annamária, *Adalékok Ungvárnémeti Tóth László biográfiájához*, ItK, 106(2002)/3-4, 350–363.
- MERÉNYI Lajos, *Oláh Miklós végrendelete*, Történelmi Tár, 1896, 136–159.
- MIKOS Éva, *Szerelemdal... Megjegyzések egy Csokonai-vers társadalmi és művelődéstörténeti kapcsolatairól valamint népszerűségéről a XIX. századi*

- kalendáriumok alapján*, Elérhető: <http://hungarologia.net/wp-content/uploads/Mikos-Eva-dri2005.pdf>, letöltés ideje: 2018.09.24.
- MOLNÁR András, *Pártküzdelmek költészete, Paszkvillusok, kortesversek a reformkori Zalából*, Zalaegerszeg, 1990 (Zalai gyűjtemény, 31), 193–227.
- MOLNÁR András, *Egy kortesdal politikai háttere, Sopron vármegye és adminisztrátori rendszere 1845–1848*, Soproni Szemle, XLVII(1993)/1, 61–67.
- MOLNÁR András, *A fiatal Deák Ferenc, A felkészülés és a zalai pályakezdet évei 1803–1833*, Bp., Osiris, 2003, 52.
- MOLNÁR Krisztina, „(...) Mit ér az, hogy én bölcsebb vagyok?“, *Élet, idő és irodalom problémája Csokonai Tempefőijében*, Itk, 109(2005)/2-3, 313–320.
- MONOK István, *Az evangélikus közgyűjtemények szerepe a magyar művelődésben*, Credo, 22(2016)/2, 35–46.
- MONOK István, *Művelődési eszmények, A tudás mintázatainak változásai (olvasmánytörténeti nézőpontból) = Az oktatás korproblémái*, Bp., ELTE Eötvös Kiadó, Bp., 2017.
- MONOK István, *A hagyományos világ átváltozásai, Tanulmányok a XVIII. századi magyarországi könyvtárak történetéhez*, Bp.–Eger, Kossuth Kiadó – Eszterházy Károly Egyetem, 2018.
- MÓNUS Imre, *Győr elestének és visszavételének bibliográfiája*, Győri tanulmányok, 3(1999).
- Moson Megyei Életrajzi Lexikon*, Mosonmagyaróvár, Huszár Gál Városi Könyvtár, 2006.
- NÁDOR Jenő, *A Szarvasi Ág.[ostai] Hitv.[allású] Ev.[angélikus] Vajda Péter Gimnázium története*, Bp., 1934.
- M. NOVÁK Veronika, *A Pozsonyi Jogakadémia hallgatósága 1777–1849*, Bp., Magyar Tudományos Akadémia Egyetemtörténeti Albizottsága: Eötvös Loránd Tudományegyetem Levéltára, 2007.
- NAGY Iván, *Magyarország családai czimerekkel és nemzedékrendi táblákkal*, II, Pest, Beimel J. és Kozma Vazul, 1858.
- NAGY Iván, *Magyarország családai czimerekkel és nemzedékrendi táblákkal*, IX, Pest, Ráth Mór, 1862.
- NAGY Iván: *Magyarország családai czimerekkel és nemzedékrendi táblákkal*, X, Pest, Ráth Mór, 1863.
- NAGY Pál, *Somogy megye mezővárosi és községi pecsétjei 1768–1856*, Somogy megye múltjából, 24(1993), 103–133.

- NEMES Erzsébet, *Olvasókörök egykor és ma, Hazai és határon túli olvasókörök a XVIII. századtól napjainkig*, Könyvtári Levelező Lap, 2010/7, 3–12.
- NÉMETH G. Béla, *Sárosi Gyula kisebb költeményei, prózai munkái és levelezése (Bevezetéssel és jegyzetekkel közléteszi Bisztray Gyula, Bp., Akadémiai, 1954.)*, It, 43(1955)/2, 206–214.
- NÉMETH Ildikó, *Sopron középfokú és középszintű iskolái a 19. században*, Sopron, 2005 (Dissertationes Soproniensis, 1).
- NÉMETH Zoltán, *Kis János szerepe kora irodalmi életében*, Győr, 1941, 1–19.
- NOVÁKNÉ PLESOVSKI Zsuzsanna, *Kulturális elemek átvétele és szellemi kölcsönhatások a mezőberényi szlovák evangélikusság életében a XVIII–XIX. században = Tradicionális kereskedelem és migráció az Alföldön*, szerk. NOVÁK László Ferenc, Nagykőrös, 2008 (Az Arany János Múzeum Közleményei, XI), 679–684.
- NYULÁSZINÉ STRAUB Éva, *Magyar Országos Levéltár 1526 utáni gyűjtemény: Repertórium*, Bp., 2003² (A Magyar Országos Levéltár segédletei, 15).
- ONDER Csaba, 'A kétéltű képlete': A Lilla és A' Kesergő Szerelem műfaji paktumáról, *Studia Litteraria*, 36(1998), 151–163.
- ONDER Csaba, *Mosoly és harag*, It, 94(2013)/3, 502–512.
- Orlai Petrich Soma születése 155. évfordulóján*, Békés Megyei Népújság, 32(1977)/250, 8.
- OROSZ László, *Sárosi Gyula: Arany Trombita*, It, 39(1951)/2, 242–246.
- Öröm ünnep az az folyó és kötött beszédek, mellyeket a' Magyar Nyelvben magok tökéletesítések végett az Ágostai vallástételt követőknek Pozsonyi Fő Oskolájokban önként egyesült ifjak, 1822-ik esztendőben Kisasszony Havának 7 napján tartottak*, kiadta PAPP József, Petrózai Trattner János Tamás betűjével, Pest, 1824.
- P. HAJMÁS Erika, ZSÁMBÉKY Mónika, KISS Gábor, *Szombathely, Boldogasszony-(Szűz-Mária)Templom – Vártemplom = Vas megye műemlékeinek töredékei, Magyarszecsőd – Zsennye*, 2, szerk. HORLER Miklós, Bp., 2002 (Magyarország építészeti töredékeinek gyűjteménye, 6), 375.
- PAJKOSSY Gábor, *A reformkori Országgyűlési Tudósítások*, Levéltári Közlemények, 66(1995)/1–2, 121–136.
- P. KOVÁCS Imre, *Régi és mai epizódok a soproni líceumi könyvtár történetéből*, Könyv, könyvtár, könyvtáros, 5(1996)/1, 28–37.

- PALÁDI-KOVÁCS Attila, *Újkori migrációs folyamatok az Alföldön és a népi kultúra alakulása = Bölcsőtől a koporsóig, Szöveggyűjtemény a történeti demográfia tanulmányozásához*, szerk. FARAGÓ Tamás, Bp., 2005, 219–226.
- PÁLFFY Géza, *A császárváros védelmében, A győri főkapitányság története 1526–1598*, Győr, Győr-Moson-Sopron Megye Győri Levéltára, 1999.
- PAP József, *Rokonok, Családi kapcsolati hálózatok a dualizmus kori Heves vármegye főszolgabírói karában = Vidéki élet és vidéki társadalom Magyarországon*, szerk. PAP József, TÓTH Árpád, VALUCH Tibor, Bp., Hajnal István Kör Társadalomtörténeti Egyesület, 2016, 468–485.
- PAYR Sándor, *A vadosfai artikuláris egyházközség Rábaközben*, Bp., 1910 (A Luther-Társaság XXX. kiadványa, 51).
- PAYR Sándor, *A soproni evangélikus egyházközség története, I (A reformáció kezdetétől az 1681-ik évi soproni országgyűlésig)*, Sopron, Piri és Székely Könyvnyomda, 1917.
- PÉTERFI Mária, *Hoblik Márton élete és munkássága*, Bp., 1937.
- PFANL Jenő, *A győri vár a középkorban, Második, befejező közlemény*, Győri Szemle, 1936, 265–281.
- POSZVÉK Sándor, *A Dunántúli Ág.[ostai] H.[itvallású] Evang.[élikus] Egyházkerületi Gyámolda (Nyugdíj- és Gyámdíj-Intézet) története*, Sopron, 1897.
- PROKOPP Gyula, *Oláh Miklós Szigetvárt védő tisztje*, Somogy megye múltjából, 13(1982)/13, 15–18.
- Protestans képes Naptár 1857. közönséges évre*, Pest, Landerer és Heckenast, 1857.
- REMELLAY Gusztáv, *Kereszt és félhold: Regényes korrajzok a török világból*, II, Pest, Pfeiffer Nándor, 1861.
- RITOÓK Zsigmondné, *Politikai satíra Magyarországon a XVI. században*, ItK, 1971/3, 265–277.
- RÓMER Flóris, *A Bakony, természetrajzi és régészeti vázlat*, Győr, Sauervein Géza, 1860.
- SÁRY István, *Győr megye közigazgatása az 1848-49. évi polgári forradalom első évében*, Levéltári Közlemények, 48-49(1978), 101–122.
- SÁRY István, *Győr város óvodái a 19. században*, Győri Tanulmányok, 26 (2002, Homo Ludens I.), 133–156.
- SASFI Csaba, *Gimnazisták és társadalom Magyarországon a 19. század első felében*, Bp., Korall, 2013.
- SASS János, *Kemenesalja*, Evangélikus Népiskola, 1889/6, 176–181.

- SCHRÖDL József, *A pozsonyi ág.[ostai] hitv.[allású] evang[élikus] egyházközösség története*, I, Pozsony, 1906.
- STENGL Marianne, *Győr*, Győri Szemle 3(1932)/7-9, 201–239.
- SCHNEIDER Miklós, *Fejérmegyei nemes családok*, Székesfehérvár, 1935.
- SCHNEIDER Miklós, *Vas vármegye 1835. évi nemesi összeírása*, Szombathely, 1937.
- SZABÓ Flóris, *Pázmándi Horváth Endre ismeretlen műve Pannonhalmán*, Itk, 1963/3, 334–336.
- SZABÓ Ferenc, *Az alföldi nemesi vármegyék újrászervezése és a felvidéki hivatalkereső nemesség migrációja a 18. században = Uő., Két és fél évszázad az Alföld történetéből: válogatott tanulmányok*, I, *Az Alföld története és igazgatása*, Békés Megyei Levéltár és Csongrád Megyei Levéltár, 2008 (Dél-Alföldi évszázadok, 25).
- SZABÓ Ferenc, *A körösladányi Wenckheim-uradalom 1839-ben*, *A Békés Megyei Múzeumok Közleményei*, 36(2012), 131–164.
- SZAJBÉLY Mihály, *A rege és rokonműfajai a XIX. század elejének magyar irodalmában*, It, 1999/3, 424–440.
- SZAJBÉLY Mihály, *Könyv- és lapkiadás a felvilágosodás idején és a reformkorban, 1821. megjelenik Kisfaludy Károly Aurora című évkönyvének első kötete = A magyar irodalom története, 1800-tól 1919-ig, II*, szerk. SZEGEDY-MASZÁK Mihály, VERES András, Bp., Gondolat Kiadó, 2007, 73–90.
- SZALISZNYÓ Lilla, *„Egy könyvkiadás engem könnyen megakaszt”*, *Kisfaludy Sándor műveinek kiadása és terjesztése 1816-ban*, It, 92(2011)/3, 341–359.
- SZAUDEK József, *Sententia és pictura, A fiatal Csokonai verstípusairól, 1786–1790-91*, ItK, 71(1967)/5, 517–538.
- SZÁVAY Gyula, *A Győri Első Takarékpénztár ötven éves története, 1844–1894*, Győr, 1894.
- SZEBIK Imre, *Kis János püspök-lelkész élete és szolgálata*, *Lelkipásztor*, 71(1996)/12, 460–463.
- Székács József püspök visszaemlékezései*, szerk., sajtó alá rend., jegyzetekkel ellátta, névmagyarozatokat kész., bevezető tanulm. írta KERTÉSZ Botond, Bp., Akadémiai, 2008.
- SZÉKÁCS József, *A magyarhoni Agost.[ai] Hitv.[allásu] Evangy.[élikus] Egyház egyetemes névtára*, Pest, Landerer és Heckenast, 1848.

- SZIGETHY Lajos, *Evangélikus magyar arcképcsarnok*, Budapesti Evangélikus Leánygimnázium Ifjúsági gyámintézete, Bp., 1936, 18–20.
- SZIJÁRTÓ M. István, *Hivatali karrier a 18. századi vármegyékben*, Századok, 148(2014)/5, 1273–1296.
- SZIJÁRTÓ M. István, *Nemesi Társadalom és politika, Tanulmányok a 18. századi rendiségről*, Bp., 2006.
- SZIJÁRTÓ M. István, *Adalék Somogy megye 18. századi újratelepülésének kérdéséhez*, Somogy megye múltjából, 28(1997), 85–110.
- SZIJÁRTÓ M. István, *A vármegye és a jómódú birtokos köznemesség a 18. században*, AETAS, 13(1998)/2-3. 107–142.
- SZIJÁRTÓ M. István, *Hivatalviselő elit a 18. századi Somogy vármegyében = Megyetörténet: Egyház- és igazgatástörténeti tanulmányok a veszprémi püspökség 1009. évi adománylevele tiszteletére*, szerk. HERMANN István, KARLINSZKY Balázs, Veszprém: Veszprémi Érseki és Főkáptalani Levéltár; Veszprém Megyei Levéltár, 2010 (A veszprémi egyházmegye múltjából, 22), 445–466.
- SZIKLAY László, *A magyar szlavisztika gyermekkorából – Az eperjesi kör szláv vonatkozásai*, A Szegedi Pedagógiai Főiskola évkönyve, 1, 1958.
- SZILÁGYI Adrienn, *A békés vármegyébe betelepülő nemesség a 18-19. században*, Korall, 12(2011), 66–86.
- SZILÁGYI Adrienn, *A Békés vármegyei Harruckern-uradalom birtoklástörténete – az uradalom közös birtoklásától a felosztásáig = Visszatekintés a 19–20. századra*, szerk. CÚTHNÉ GYÓNI Eszter, WIRTHNÉ DIERA Bernadett, Bp., ELTE, 2011, 11–29.
- SZILÁGYI Adrienn, *Egy 19. század elejei birtokelidegenítés esete*, Századok, 150(2016)/3, 771–791.
- SZILÁGYI Adrienn, *Az uradalom elvesztése, Nemesi családok a 19. századi Békés megyében*, Bp., MTA Bölcsészettudományi Központ Történettudományi Intézet, 2018 (Magyar Történelmi emlékek: Értekezések).
- SZILÁGYI András, *Ignaz Wilhelm Dermer ötvösművei Magyarországon*, Ars Decorativa – Iparművészet, Bp. 1989 (Az Iparművészeti Múzeum és az Iparművészeti Múzeum Hopp Ferenc Keletázsiai Művészeti Múzeuma Évkönyve, 9), 7–30.
- SZILÁGYI Márton, *A „titkos bú” poétája?*, Dayka Gábor kanonizálásának kérdőjelei, ItK, 104(2000)/5-6, 603–616.

- SZILÁGYI Márton, *A költő mint társadalmi jelenség, Csokonai Vitéz Mihály pályafutásának mikrotörténeti dimenziói*, Bp., Ráció Kiadó, 2014.
- SZINNYEI Ferenc, *Kisfaludy Sándor regéinek utáinzatai*, ItK, 1911/2, 249–250.
- SZINNYEY József, *Magyar írók élete és munkái*, IV, Bp., Hornyánszky Viktor, 1896.
- SZINNYEY József, *Magyar írók élete és munkái*, VI, Bp., Hornyánszky Viktor, 1899.
- SZINNYEY József, *Magyar írók élete és munkái*, VIII, Bp., Hornyánszky Viktor, 1902.
- SZINNYEY József, *Magyar írók élete és munkái*, XII, Bp., Hornyánszky Viktor, 1908.
- SZINNYEY József, *Magyar írók élete és munkái*, XIV, Bp., Hornyánszky Viktor, 1914.
- SZLUHA Márton, *A felsőbüki Nagy család eredete*, Vas Szemle 57(2003), 577–581.
- SZÖGYI G. Vilmos, *Hölgyek és urak Győri Milleniumi naptára az 1896-os évre*, Győr, 1895.
- TARJÁNYI Eszter, *Egy epigon-diskurzus körvonalai, Az epigonalitás mint kulturális emlékezet, mint újfajta szubjektivitáskritika és mint önmagára reflektáló történeti tudat*, Literatura 34(2013)/3, 324–337.
- T. ERDÉLYI Ilona, *Szakál Lajos – A „népköltő”*, Itk, 77(1973), 209–217.
- TIMÁR Kálmán, *Az első „Olvasó Kabinét” Győrött*, Győri Szemle, 1(1930), 179–180.
- TOLDY Ferenc, *Gyászbeszéd Hoblik Márton felett = Toldy Ferenc irodalmi beszédei*, kiadta BAJZA József, Poszony, Wigand Károly Frigyes betűivel, 1847, 130–133.
- TOLDY Ferenc, *A magyar nemzeti irodalom története, A legrégebb időktől a jelen korig, Rövid előadásban 1864–1865*, Bp., Szépirodalmi Kiadó, 1987, 221.
- TOLDY Ferenc, *Magyar költők élete*, II, Pest, Ráth Mór, 1871.
- TOMAJ Ferenc, *Győr utcái és terei*, Arrabona, 1967, 325–366.
- TÓTH Árpád, *Az evangélikus polgárság és nemesség társadalmi kapcsolatai és rokoni hálózatai Pozsonyban a 18. században = Urbs, Magyar Várostörténeti Évkönyv VII, főszerk. KENYERES István, Bp., 2012, 263–282.*
- TÓTH Árpád, *Az evangélikus polgárság súlya és szerepe a Magyar Királyság kulturális, társadalmi és gazdasági életében, 1750–1850 = Protestáns szellemi műhelyek Tanulmányok*, szerk. GYULAI Éva, TASI Réka, Miskolc, MTA MTB/MAB, 2017, 96–123.
- TÓTH Árpád, *Az evangélikus polgárság részvétele a korai magyarországi egyesületekben, Közéleti ambíciók, társadalmi hálózatok, csoportstratégiák*, Korall, 19(2018), 5–27.
- TÓTH Béla, *A Kisfaludy-regék utáinzatai*, ItK, 1926/3, 211–217.
- TÓTH Béla, *A Kisfaludy-regék utáinzatai, Második, bef. közlemény*, ItK, 1926/4, 286–299.

- TÓTH István György, *Nemesi könyvtárak Vas megyében a 18. század második felében*, *Történelmi Szemle*, 32/3-4(1990), 222–258.
- TÓTH István György, *A vasi nemesség írástudása a 17-18. században*, *Történelmi Szemle*, 35/1-2(1993), 167–179.
- TÓTH István György, *Alfabetizáció a XVII–XVIII. századi Magyarországon*, *Acta Papensia*, 2(2002)/1-4, 31–38.
- TÓTH Orsolya, „*Mint Hobblik*”, *Esettanulmány egy Berzsenyi-epigonról*, *Literatura*, XXXIX(2013)/4, 338–360.
- TÓTH Rezső, *Fazekas Mihály, Első közlemény*, *ItK*, 7(1897)/1, 16–39.
- TÖMÖRY Márta, *Bosznia-Hercegovina annektálásának történetéből. Részletek Thallóczy Lajos naplójából*, *Századok*, 1966/4-5, 878–923.
- TÖZSÉR Árpád, *Egy diófa és környéke, Baróti Szabó Dávid költészetének leíró elemei egy vers egy régi vita tükrében*, *Irodalmi Szemle*, 26(1983)/10, 895–906.
- TÖZSÉR Árpád, *Régi költők – mai tanulságok*, Bratislava, Madách, 1984.
- Tudománytár 1837*, szerk. ALMÁSI BALOGH Pál, *Literatura*, 1.
- Tudósítvány a dunántúli ág.[ostai] hitv.[allású] ev.[angélikus] egyházkerületi Soproni Lyceumról az 1863/64^{diki} tanévben*, közléteszi MÜLLNER Mátyás, Sopron, Romwalter Károly, 1863.
- Tudósítvány a dunántúli ág.[ostai] hitv.[allású] ev.[angélikus] egyházkerületi Soproni Lyceumról az 1865/6^{diki} tanévben*, közléteszi MÜLLNER Mátyás, Sopron, Romwalter Károly, 1865.
- UJVÁRY Zoltán, *Rózsa Sándor pereit*, Déri Debreceni Múzeum Évkönyve, Debrecen, 2000, 250–270.
- UNGER Lajos, *Győr visszavétele = „Megvétetett Győr Vára”, 1598–1998, Emlékkiállítás Győr török alóli felszabadulásának 400. évfordulójára, Katalógus*, szerk. SZÉKELY Zoltán, Győr, Xántus János Múzeum, 1998 (*Artificium et Historia*, 4), 64.
- VADERNA Gábor, *Mit hagyományozott a 18. századi költészet a 19. századra?*, *It*, 4(2013), 467–501.
- VADERNA Gábor, *Élet és irodalom, Az irodalom társadalmi használata gróf Desewffy József életművében*, Bp., Ráció Kiadó, 2013.
- VADERNA Gábor, *A közköltészet kutatása és az irodalomtörténet = Doromb 3, Közköltészeti tanulmányok*, szerk. CSÖRSZ Rumen István, Bp., Reciti, 2014, 13–50.

- VADERNA Gábor, *Érzékenység és dalciklus, Kisfaludy–Csokonai–Sebestyén*, Tempevölgy, 7(2015)/4, 60–81.
- VADERNA Gábor, *A bárdköltészet lehetőségei, Berzsenyi Dániel 1803-as költeményei*, ItK, 119(2015)/6, 721–768.
- VADERNA Gábor, *Két költő és az érzékeny filológus Döbrentei Gábor esete gróf Teleki Ferencsel és Berzsenyi Dániellel*, Filológiai Közlöny, 61(2015)/2, 279–306.
- VADERNA Gábor, *A költészet születése, A magyarországi költészet társadalomtörténete a 19. század első évtizedeiben*, Bp., Universitas Kiadó, 2017.
- VAGNER József, *Adalékok a nyitrai székes-káptalan történetéhez*, Huszár István, 1896.
- VAJNÁGI Márta, *Új hivatali nemesség Magyarországon a 18. század második felében*, Sic itur ad astra 2003/2–3, 175–226.
- VARGA Imre, *A nemesi verses pasquillus, Szentpáli Ferenc*, ItK, 67(1963)/3, 287–302.
- Vas Gereben nagy naptára 1854^{ik} évre*, Pest, Landerer és Heckenast, 1854.
- VERESS D. Csaba, *Veszprém a tizenötéves háborúban, 1593–1606 = Veszprém a török korban, Felolvasóülés Veszprém török kori emlékeiről*, Veszprém, Veszprém Megyei Múzeumok Igazgatósága, 1998 (Veszprémi Múzeumi Konferenciák, 9), 48.
- VISZOTA Gyula, *Kisfaludy Sándor és Kazinczy Ferenc vitája*, ItK, 24(1911)/1, 385–422.
- VÖLGYESI Orsolya, *Közlemények Békés megye és környéke történetéből = Uő., Politikai-közéleti gondolkodás Békés megyében a reformkor elején: a rendszeres bizottsági munkálatok megyei vitái (1830–1832)*, Gyula, Békés Megyei Levéltár, 2002 (Közlemények Békés megye és környéke történetéből, 9).
- VÖRÖS Imre, *Természetszemlélet a felvilágosodás kori magyar irodalomban*, Akadémiai Kiadó, Bp., 1991,
- VÖRÖSMARTY Mihál, *Salamon király szomorú játéka*, Petrózai Trattner Mátyás, Pest, 1827.
- ZSILINSZKY Mihály, *Dr. Székács József evang. püspök, 1809–1876*, Bp., Luther Társaság, 1909.

PERIODIKA

- Az Üstökös, 1859/18.
Békésmegyei Közlöny, 2(1875)/15.
Budapesti Hírlap, 1860/118, 8(1888)/330, 10(1890)/149.
Budapesti Közlöny, 1868/235.
Családi kör, 1865/11.
Evangélikus Egyház és Iskola, 22(1904. május 12.)/20.
Életképek, 5(1847)/6.
Fővárosi Lapok, 1888/330.
Gazdasági Lapok, 8(1856).
Gazdasági Tudósítások, V(1841)/1.
Győri Közlöny, 4(1860)/12, 9(1865)/51, 10(1866)/97, 13(1869)/64, 11(1870)/11,
14(1870)/101, 15(1871)/8, 15(1871)/35, 17(1873)/19, 21(1877)/1, 29(1885)/75.
Hazánk, 1847. július 6. melléklap.
Hirnök, 4(1840)/95.
Honművész, 8(1840)/91.
Hölgyfutár, 7(1856)/ április-június.
Jelenkor, 1837/33, 9(1840)/90.
Jogtudományi Közlöny, 49(1878).
Magyar Nők Évkönyve díszpéldányának, 1(1861).
Pápai Lapok, 14(1887)/11.
Pesti Hírlap, 1841/28, 10(1888)/333, 12(1890)/201.
Protestáns egyházi és iskolai lapok, 4(1861)/19, 5(1862)/28, 6(1863), 17(1874)/15.
Törvényszéki Csarnok, 1865/11.
Tudományos Gyűjtemény, 1833/12.
Vasárnapi Ujság, 10(1863)/37, 10(1863)/38, 14(1867)/25.

FÜGGELÉK

Bodroghy Papp József és Ádám részvétele az evangélikus gyűléseken A Nemes Győri Evang[élikus] Gyülekezet Jegyző Könyvei alapján.⁶⁸⁰

	Bodroghy József	Papp Ádám
1825. febr. 2.	+	
1825. márc. 6.	+	
1825. máj. 16.	+	
1825. jún. 29.	+	
1825. nov. 1.	+	
1825. dec. 1.	+	
1826. febr. 2.	+	
1826. ápr. 3.	+	
1826. jún. 29.	+	
1826. nov. 1.	+	
1827. márc. 25.	+	
1827. ápr. 4.	+	
1827. ápr. 8.	+	
1827. júl. 18.	+	
1827. dec. 27.	+	
1828. márc. 25.	+	
1828. aug. 8.	+	
1828. szept. 23.	+	
1829. febr. 18.	+	
1829. febr. 26.	+	
1829. márc. 10.	+	
1831. márc. 22.	+	
1831. máj. 18.	+	
1831. jún. 8.	+	
1831. jún. 24.	+	
1831. júl. 15.	+	
1831. aug. 8.	+	+
1831. dec. 27.	+	
1832. jan. 22.	+	
1832. febr. 2.	+	
1832. márc. 6.	+	
1832. márc. 15.	+	+
1832. márc. 21.	+	
1832. máj. 10.	+	
1832. máj. 16.	+	+
1832. júl. 25.	+	
1832. okt. 10.	+	
1832. okt. 22.	+	
1832. nov. 25.	+	

⁶⁸⁰ Amely gyűléseken nem vettek részt, annak idejét nem tüntettem fel a táblázatban.

1832. dec. 9.	+	
1833. jan. 3.	+	
1833. febr. 6.	+	
1833. febr. 28.	+	
1833. jún. 6.	+	+
1833. szept. 22.	+	
1834. ápr. 2.	+	
1834. júl. 6.	+	
1834. aug. 6.	+	
1834. szept. 14.	+	
1834. okt. 26.	+	+
1834. nov. 30.	+	
1835. jan. 16.	+	+
1835. márc. 20.		+
1835. máj. 12.		+
1835. jún. 29.		+
1835. júl. 12.		+
1839. jún. 29.		+
1839. júl. 7.		+
1839. aug. 15.		+
1839. nov. 1.		+
1841. júl. 11.		+
1842. jan. 6.	+	
1842. ápr. 4.		+
1842. jún. 5.	+	
1842. jún. 26.	+	+
1842. aug. 15.	+	+
1842. szept. 8.	+	+
1842. nov. 1.	+	
1843. márc. 25.	+	
1843. ápr. 2.	+	
1843. ápr. 9.	+	
1843. ápr. 23.	+	
1843. júl. 23.		+
1843. szept. 8.	+	
1843. nov. 1.	+	
1843. dec. 6.	+	
1844. ápr. 9.	+	
1844. ápr. 14.	+	
1844. ápr. 24.	+	
1844. máj. 16.	+	
1844. máj. 31.	+	
1844. jún. 20.	+	
1844. júl. 3.	+	
1844. júl. 25.	+	
1844. aug. 8.	+	
1844. szept. 11.	+	
1844. dec. 11.	+	
1844. dec. 27.	+	
1845. jún. 13.	+	
1845. júl. 16.	+	
1845. nov. 1.	+	
1845. dec. 21.	+	

1846. márc. 25.	+	
1846. júl. 9.	+	
1846. aug. 2.	+	
1846. nov. 1.	+	
1847. jún. 27.	+	+
1852. aug. 3.	+	

1. táblázat

HASONLÓ MOTÍVUMOK	BODROGHY PAPP ISTVÁN: <i>EPEDŐ SZERELEM</i>	BODROGHY PAPP ISTVÁN: <i>TULOK ANTIHOZ</i> (<i>EPISZTOLA</i>)
<i>fantázia megszólítása</i>	Ölelj fel most phantasia	Phantasiám itt egy tüneményre csalt
<i>génusz</i>	Nékem makats Geniusom / gunyolva hátat fordét	Geniusom ragyogó fény árba (...) Pompája védő geniusomnak itt
<i>koszorú</i>	Ottan kötött, ottan adott / Ő Koszorut (...) Kékszin koszoru, valóság / álhatatosság jele (...) Kékelj örökké koszoru / Kékelj nékem mennyeket	Jobb Karja myrtus zöld koszorút emelt / a' mellyet árkád jó ligetin füzött (...) Azt kérded a' myrtus szerelmi / Zöld koszorut? maga Lilla mássa
<i>istenek lakhelye</i>	Lengj el velem aethesia / Győr olympja Berkébe	Ílyest olympus / Tart nevel isteni Herosoknak
<i>Pygmalion története</i>	Mit érezek mit érezett / Pigmalion mikor a' / Remek mód ki piperezett	És a' deres márványt is ő / Pigmalion remekére szülné
<i>kegyetlen nő</i>	Ő hideg vérrel nézi ... Kemény Szive	buja ingerek / Lappangnak áll arcz képe alatt, 's czudar / Lélek lakozzék abba ah ki / Hitte? pedig ki mutatta szennyét

2. táblázat

BODROGHY PAPP ISTVÁN	KISFALUDY SÁNDOR
Hol a' homok dombok mellett a' bő mezők virulnak Hol a' mocsár Tó kerület Liliomi sárgulnak Hol a' termett Kalász ágok Hullámokat játtzanak (...)	Hol semmi nem mozog, nem él, Hol egy madár se mulat; Hol egyedül a sziv beszél, Ha tépi az indúlat: (...)

3. táblázat

BODROGHY PAPP ISTVÁN	KISFALUDY SÁNDOR
Mindenféle képzelmenyek Mindenféle indulat minden féle érzemenyek Mindenféle gondolat. Minden idő rohanások Minden tárgyak érzetek minden perc el szaladások minden munkák végzetek Minden hajnal aranyzatok Minden tavasz virányzatok Mind egy képre tüzelnek Mind Lillára ügyelnek.”	Minden tárgyban őtet látom, Minden hangban őt hallom, S valahányszor számát tátom, Mindannyiszor őt vallom; Éjjel, nappal őt ohajtom, Őt szomjúzom, éhezem; Ébren, alva őt sohajtom, – Mindenben őt érzem; Őt foglalják gondolatim, Őt tárgyozzák kívánatim; Egy ő, mint egy istenem, S egy magában mindenem.

4. táblázat

BODROGHY PAPP ISTVÁN	KISFALUDY SÁNDOR
A' ki szeret, csak az tudja mi a' ditső mi a' szép Mi az élet rényes utja mi a' velős, lelkes, ép. Mi az öröm édessége mi a' létnek kelleme mi a' lélek dicsőssége mi az ember érdeme.	Más a világ ábrázatja Másként látnak szemeim; Más a dolgok folyamatja, Más hangúak verseim; Mások éltem érzeti, Más alakja testemnek, Mások lelke repületi, Más aránya létemnek; Más most egész természetem; – Mert szeretek s szerettemem; Másként jár most az idő, Miólta már enyém ő.

5. táblázat

BODROGHY PAPP ISTVÁN: <i>EPEDŐ</i> <i>SZERLEM</i> , 10–11. DAL	BODROGHY PAPP ISTVÁN: <i>REGE</i>
Szalad a' hold, ácsorognak / Mellette a' fellegek. / Ide, 's tova kovályognak / A' réméttő szellemek. / Ordét a' Szél, a' Denevér / Huhogási sipolnak / A' Laterna rongy fene vér / Szolgai Szélt rabolnak / Az öldöklő angyal lánccal / Gyün megy, mindent öszve lánccol / A' Természet meg rendül / A' fél világ fel zendül.	Ordét a' szél, zuhogási / a' vár fokon hangzanak / az omló kő zuhanási / a' mélységbe konganak / A' magas Tölgy derekai / öszve zuznak ropognak / A' haragos ég nyillai / Le dördülnek, csattognak. / Egy csattanás – mint morognak / A' föld gyomra rejtési / Zavarodnak, háborognak / Bodrogh Tüzes érzési / Reped, nyillik, ropog, sir a' / Föld árnyait éreszti / 'S itt egy Lélek az Urfira / Szemét szemén mereszti.

6. táblázat

GONDOLATOK	BODROGHY PAPP ISTVÁN: A VERSELŐ	BODROGHY PAPP ISTVÁN: <i>UJRA MEG ZENDÉTEM SERDÜLŐ LANTOMAT (...)</i>
<i>ihlet</i>	3. sor: Mi ez? eddig esméretlen érzés ihlet	24. sor: Belöllem poétát teremtni mi akar
<i>lantjáték mint versírás</i>	4. sor: ujjaim a' Lanton futnak szillel	6–7. sor: Futkoznak lantom hur fogain / Járatlan ujjaim
<i>szívből versel</i>	5–6. sor: Szorult mejjembe a' Sziv erővel / Lángra gyul	19–20. sor: de ti / Lángok mit akartok 39. sor: Szeléd lángok kellnek feszülő mejjembe
<i>képzelet</i>	8–9. sor: Szárnyon befutja, ott mosolyg egy jó kellem. / De hová te szárnysegett képzelet	52. sor: Láng szárnyra emelnek fényed ragyogási
<i>szerénység hangja</i>	10. sor: Nem illet Téged a' lant, 's versezet	9. sor: Nem is zengek én dalt
<i>haza nagy költői</i>	12. sor: Vagynak Honomban, és bájló Lant hangzatok	12–13. sor: Van hazámnok Ovid, Vielandja, Marója / a' bajnoki remek nevek lantolója
<i>nő szerepe</i>	16. sor: Csak Lillámnak dallok, ő meg nem kritizál	49–53. sor: A' millió képek, és édes érzetek / Enyelgő Jó, tiszta, fél isten képzetek / Csak Te rád céléoznak. / Láng szárnyra emelnek fényed ragyogási / Boldog leszek itt ha ajkad mosolygási / Jutalomra halmoznak.

7. táblázat

BODROGHY PAPP ISTVÁN: <i>A VERSELŐ</i>	BODROGHY PAPP ISTVÁN: <i>UJRA MEG ZENDÉTTÉM SERDÜLŐ LANTOMAT (...)</i>	CSOKONAI VITÉZ MIHÁLY: <i>A PINDUS</i>	CSOKONAI VITÉZ MIHÁLY: <i>AZ ÉN POÉZISOM TERMÉSZETE</i>
	1–2. sor: Fogadd jó szívvvel dallomat / Pindusomnak szüze	1–2. sor: A zöld fákkal ékes Pindusnak tetején / A múzsák örömmel játszadoznak	
	26–27. sor: Körüllöttem mért zeng hymnust az olympus kar / Báj hang Cziterája.	5. sor: Itt szívet újító citerát pengetnek	
	13–18. sor: Van hazámnok Ovid, Vielandja, Marója / A' bajnoki remek nevek lantolója / Kazinczy nagy fia / Élnek Kis, Berzsenyi, 's többek ezek között / Kiknek homlokira borostyánt kötözött / A' buzgó Hunnia.	7–8. sor: Itt zöld laurusból koszorúkat fonnak; / Melyeket a tudós főkre vonnak. 21–24. sor: Így leve sok Flaccus, sok Naso, sok Maro / Dicső hírével az égen járó. / Így lettek sokan az élet örökösi, / Akik közt te is vagy, Gyöngyösi.	
15–16. sor: ha lantom néha zeng, 's vaspallyára kiszál / Csak Lillámnak dallok, ő meg nem kritizál.			45–48. sor: Mert ez Lillám szép szemével, / Az pedig tekintetével / Eggyezvén, mindenkor léssen tűköröm; / S így mindég új dalra késztet új öröm. 51–52. sor: S majd Lillám új énekekkel / Lelkesíti húromat
	44–45. sor: Oltáromat rozsa, 's nefelejts virulmány Bokra ölelgeti.		43–44. sor: Egy kis rózsa, egy kis jácint / Nékem jobban illene.
8. sor: Ott mosolyg egy jó kellem	43. sor: Mosolyogj nékem is édeni pirulmány		36. sor: Mulatván a szép nemet.
	34. sor: Ércz hang trombitád önbirád riasztja		26. sor: Bögessétek az oboát
	52. sor: Láng szárnyra emelnek fényed ragyogási	17–18. sor: Innen hordja a hír kiterjedt szárnyával / A bölcs férfiakat az egekbe	

8. táblázat

BODROGHY PAPP ISTVÁN: <i>A' FÜZFÁS</i>	CSOKONAI VITÉZ MIHÁLY: <i>AZ ESTVE</i>	CSOKONAI VITÉZ MIHÁLY: <i>A VERSENGŐ ÉRZÉKENYSÉGEK</i>
1. sor: Hajlott a' ditsó nap	1. sor: A napnak hanyatlik	
3. sor: Tűz sugárai gyengülnek	3. sor: Haldokló sugári halványra lesznek	
14–15. sor: pasirta szilledve / Hüs árnyékba hintének	9. sor: A madárkák meghült fészkeknek szélein	
16. sor: Az estvéli szellő vig sárnyokra került	15. sor: ti csendes szellők fuvallati jertek	
17–18. sor: Balzsamától a' megizzadt föld kiderült / A' Rózsákat csókolgatta	7–8. sor: Melynek új balzsammal biztato harmatja / Cseppecskéit a nyílt rózsákba hullatja	
23–25. sor: A' Fülemile hang hallotta / Az eget és háborította / Az Esti csendességet	11. sor: A kis filemile míg magát kísírta	
27. sor: az urnak ölelt zöld füzfás lugossába		25. sor: Míkor egy zöld hársfa mellett
28–29. sor: Esmélve fel 's alá mentem / De véletlen fel rettentem		32–33. sor: Tévelygő Andalgásomból / Nem de én pattanék ki?
31–32. sor: Nevem hangzott, mellyre vissza tekintetem / Jó ég, báj látás! magamon kívül lettem		56–57. sor: bágyadt hangon tett szólása / Ébredt fülembe hatott
34–35. sor: Tanácsolni itt eszemnek / Zavarodva nem multam		58. sor: Édes ájulás lepett el
47. sor: rubint felhők	5. sor: aranyos felhők	
51. sor: Rózsának bársony arculatja		52. sor: Rózsát mosolygó ajaka

9. táblázat

BODROGHY PAPP ISTVÁN: <i>A' FÜZFÁS</i>	BERZSENYI DÁNIEL: <i>ESDEKLŐ SZERELEM</i>
1. sor: Hajlott a' ditső nap Thetis kebelébe ⁶⁸¹	1–2. sor: Ím, a nap leereszkedik / Théti bíbor kebelébe
16. sor: Az estvéli szellő vig szárnyokra került	5. sor: Az esti szellő fuvalma / Édes álmod lengedez
91. sor: Itt bájolt meg Lilla, nyilat eresztette	26–28. sor: Te, ki azt megsebzetted / Ki a szerelemnek ezer / Törét rám lehelletted
96–100. sor: Eset szüleménnye / Boldogétson, 's éltem várandó reménye / Csak tavasz szinnel viruljon / Éltem hajnala piruljon / Holtig május rózsákkal.	37–40. sor: Nyújtsd karjaidat, / Míg el nem fogy életem, / Míg elhervadt ajakimat / Ajakidra tehetem.

10. táblázat

<i>A' FÜZFÁS</i>	<i>A' TULIPÁN</i>
11–13. sor: hajlott fák lombjai / A' terebély nyárfák ezüst szín gallai / Ingadoztak fel illedve 17–18. sor: Balzsamától a' megizzadt föld kiderült / A' Rózsákat csókolgatta 51. sor: Rózsának bársony arculatja	9–15. sor: A' Természet tarka viráginak / Balsam illatozásai között / Az ernyős fák lombos ágainak / Levelein Innepbe öltözött / A Cyprusi rózsza zsengejének / Biboros színű gyenge bársonyán / A' Harmatnak gyöngyei fénylenek / Mint a' gyémánt az arany koronán.

⁶⁸¹ Előképe a *Pásztori Dallban* (19. alkotás) fordul elő, kapcsolódva Csokonai Vitéz Mihályhoz is. „Tegnap az Ég boltját a' nap Tüze hogy lefutotta / És lankatt lovait Thetis kebelébe ereszté.” BODROGHY PAPP, i. m., 41. Ennek előképe az *Epedő Szerelem* 26. dalában olvasható: „A' Napnak már csak utólsó / Sugárai ragyoktak / Villám lovasi a' tulsó / Föld gömb partra jutottak.” BODROGHY PAPP, i. m., 109.

11. táblázat

A' FÜZFÁS	A' REGGEL	'MAGASIRÓL VALÓ EMLÉKEZÉS	JULISHOZ	A' TULIPÁN
1. sor: Hajlott a' ditső nap		1. sor: A' nap lehanyatlik ⁶⁸²		A' Kegyes nap szokott pályájának / Végett vetve
	4. sor: A' hajnal ki feselt biborozott képe	4. sor: Bibor szinü gözei uszkálnak	3. sor: Bíboros gőzükbül	
		42. sor: így rózsádzott felénk pirossága	4. sor: piros csirái a' sáfránynak 1. sor: rózsza szinén a' reggelnek	4. sor: rózsza fényt szövének 31. sor: ragyogott fujtásos pirossa 53. sor: piros Hajnal rozsájának
21. sor: A' Rápczának barna hullámi 31. sor: Vizek hullám játékával	10. sor: friss patak ... Hullámiba ferdik	8. sor: Duna hullám tükrébe 19. sor: víz rózsza szinü hullámába / A' part felé evez 38. sor: Ingadozó nádja hullám zöldje	6. sor: Arany hullámokkal szövődnek ⁶⁸³ 12. sor: árnyékos partjain a' Rábának 21. sor: barna hullámi zuhogtak 31. sor: vizek hullám játékával	
3. sor: Tüz sugárai	19. sor: a' nap koronája / sugarakat sziv el, ragyog fény pompája / a' gőz smaragdokon		2–3. sor: Sугáři a' nap ragyogványnak ⁶⁸⁴ / a' biboros gőzőkbül ki kelnek	3–4. sor: sugárának / Zománczai rózsza fényt
23. sor: A' Fülmile hang halotta	13. sor: A' mély csendességet philomela hangja / A' Buzgóság jele a' várfok harangja / Már félbe szakasztja	15. sor: várba fennt az ércz harangoknak / Hallatik fel buzdítottó hangzása 17–18. sor: A' nyertes halász ... Öröm nótát dalol	18. sor: Éneke közt a' Filemilének ⁶⁸⁵ 38. sor: estvi harangok meg kondulnak	7. sor: Fülmile hangal ölekezett

⁶⁸² Csokonainál (*Az estve*): „A napnak lehanyatlik”.

⁶⁸³ Csokonainál (*Az estve*): „Az aranyos felhők tetején lefestve”.

⁶⁸⁴ Csokonainál (*Az estve*): „Haldokló sugári halavánnyá léznek”.

⁶⁸⁵ Csokonainál (*A reggel*): „Fújván egy ághegyen, a kis fülemüle”, (*Az estve*) „A kis filemle míg magát kisírta”.

		25. sor: A' régi várfokról 45. sor: Jártos lantaj midőn megzendüle		
	21. sor: gőz smaragdokon	4. sor: gözei uszkálnak	3. sor: bíboros gőzükbül	
17. sor: Balsamától a' megizzadt föld kiderült	25. sor: virányos pázsit	11. sor: virány rét tarka kartonnyai / Kellem, balsam illatot szórnak e] ⁶⁸⁶ 36. sor: viránnyain	22–23. sor: Tavasznak tarka pompájába / ... virány mezőségek 28. sor: Természetnek remek mivein	9. sor: Természet tarka viráginak / Balsam illatozásai között
	41. sor: szivekből zengnek, és Dalolnak 45–47. sor: Ott a' juhász hajtja selmedző juhait / Szélt futtatja sipján enyelgő ujjait	33–34. sor: Ilyen szépen hangoza a' nyájnak / Intó síp szó		
16. sor: Az estvéli szellő vig sárnyokra került	23. sor: reggeli szellők enyelgve jáczanak	14. sor: alig láttzik a' szellő mozgása	15–16. sor: jó fuvalom / Lepke szárnyai által ragadnak 35. sor: Szellő fuvaltól fel illedt nap	5. sor: Hives estvi szellő lengedezett
		10. sor: Esti arany fénybe	6. sor: arany hullámok szövődnek 33–34. sor: A' Stájer magasok mögé a' nap / arany felhők között vonnya magát arany felhők között	
		5–6. sor: Fent a' / Magas Tüz levegőbe gyulladoz	7. sor: midőn a' csillagoknak Tüzei ⁶⁸⁷ 26. sor: kék	

⁶⁸⁶ Csokonainál (*Az estve*): „balsammal biztató harmatja”.

⁶⁸⁷ Csokonainál (*A reggel*): „Egynehány csillagok már pislogva égnek / Hajlott bóltozatján a csillagos égnek. / Halavány tüzeit”.

			égnek ragyogó Tüzein	
		20. sor: part felé evez	12. sor: partjain a' Rábának	
		28. sor: le néz rám az emlékezet	24. sor: vissza emlékezésem álmába	
		17. sor: nyertes halász csajkájába	29. sor: hullámozott csajkával	
		20. sor: part felé evez	30. sor: Evedzem meg	
			40. sor: jó berkekbe vonulnak	8. sor: Zugás hallatszott a' jó berkeken
11. sor: hajlott fák lombjai		3. sor: Ernyős tetején a' levegőnek ⁶⁸⁸ 13. sor: Sűrű lombjain a zöld ágoknak		11. sor: ernyős fák lombos ágainak
		29. sor: fénylett volt május öltözete		37. sor: májusi estve kellemebe
			39. sor: Itt ott szelid Tündérek rémlenek	38. sor: Tündér még csókra integeté 42. sor: Nem kell csokod a' csalfa Tündérnek

⁶⁸⁸ Csokonainál (*Az estve*): „Aranyos felhők tetején lefestve”.

12. táblázat

BODROGHY PAPP ISTVÁN: SZABÓ SEBESTYÉN NEVE NAPJÁRA	BODROGHY PAPP ISTVÁN: FERENCZY MIHÁLYNAK	CSOKONAI VITÉZ MIHÁLY: FERENC NEVE NAPJÁRA HAMARJÁBAN KÉSZÍTETETT VERSEK	CSOKONAI VITÉZ MIHÁLY: NÉVNAPRA IRATOTT VERSEK
1–4. sor: Muzsa gyujts szó lángokat hadd zengjen / Lantom érdem zengzeteket, lotsold rám / Tiszta Castrál gyöngyeid, hogy valódi / Dallokat irjak	Hadd zendésem én is latomat és Dalom / Hadd vigy ált hozzád a' gyenge fuvalom / Enyelgő szárnyait / Hadd örüljek veled e' vigadó napon	7–8. sor: Elkezdem éneke, tudván, az isteni, / Felség hogy múzsámat fogja segíteni	2. sor: Múzsám neved napját eképpen tiszteli
25–26. sor: most fel tűnt neve napja jó víg / Innepén	4. és 10. sor: Hadd örüljek veled e' vigadó napon (...) Innepeden szívem hadd öleljen	1. sor: Feltetszett reggele Ferenc várt napjának	2. sor: Múzsám neved napját eképpen tiszteli
29–32. sor: Több hiv magyarok, Barátok / Fel köszöntő és vigadó Sorába / Néki vivátott repegetni lantom / Zengve noszitom	22. és 31–33. sor: Mamád, jó testvéred, a' Baráti karok (...) Ezek közé veszem én is hát magamat / 'S Közöttek hallatom viváttal szavamat / Neved Innepére		
37. sor: Éljl! 's arasd		26. sor: Lásd a sarlós Céres miként izzad s arat	
38. sor: itt koszorut fejedre Kössön a' vig gracia	26–27. sor: Szívvel osztogatnak ők néked érdemes / Virág koszorukat		
49. sor: Hymen kötelet fűzött rád	28. sor: Élted rózsa lánczát virágokkal fűzik		
41–43. sor: Czélodat leld, pályafutásodat csak / Rózsa, mellyet págusi Kertye adhat / Czipriának fussa	58. sor: Czélodat leld, pályád rózsa csókolgassa		

körül			
49–50. sor: És ha majd Hymen kötelet fűzött rád / És te majd vig századokat ki töltél		29–30. sor: Végre ha e mostan felderült reggelnek / Éjjeli eljövén, napjaid eltelnek	

13. táblázat

BODROGHY PAPP ISTVÁN: <i>SZABÓ SEBESTYÉNEK</i>	KIS JÁNOS: <i>KAZINZCY FERENCNEK ÖSZVEKELÉSÉRE GRÓF TÖRÖK SOPHIA-ANTONIÁVAL</i>
Meddég hányatol a' nőtelen tengeren	Felzúdult tenger hányja veti
Illyen az az élet, a' mellyet szeretünk / Barátságot a' még Hímmel nem vetünk / Páros oltáránál	Igaz, hogy már ígér örök ifjúságot, / Miolta hív párod esküdt barátságot / Hímen oltáránál?
Mi a férfi maga? félbehagyott remek	Mi a férfi maga? – Félbenhagyott remek
Ketten fussátok meg e' sivatag utat / a' melly tövési közt majd rózsákra mutat / piros hajnalain.	Haj, tövises út az, mellyre itt tisztünk hív! / Csak az asszonyképbe öltözött angyalszív / Hintheti rózsával.
's férj leszel, én nekem / Barátom, milyen lesz Enyelgő énekem / Képzeld el előre.	Meglett! Elzengem már idvezlő versemet, / Felnyitom előtted egészen szívemet, / Lásd, mi buzog benne.

14. táblázat

	BODROGHY PAPP ISTVÁN: A' MEG UNT ÉLET	BODROGHY PAPP ISTVÁN: ÉLET KIVÁNÁS	BERZSENYI DÁNIEL: FOHÁSZKODÁS
<i>megszólítás</i>	Isten homály árnyékodba lehajtom (...) bus fejemet		Isten! kit a bölcs lángesze fel nem ér
<i>Isten előtti fejet hajítás</i>	Oda rogyám zsámolyához	Isten, szent zsámolyodhoz borulok	Buzgón leomlom színed előtt, Dicső!
<i>ítélkezés</i>	Előtted állok nagy Ura az Égnek		Hozzád közelb járulhat
<i>isteni világosság</i>	Kinek, mint a' napnak súgári égnek		Léted világít, mint az égő / Nap
<i>semmitől alkotó</i>	A' semmiség öléből, hogy ki hozott / Az Ég	Semmiségből Téged teremte ki / Az Ur	Te hoztad e nagy Minden ezer nemét / A semmiségből
<i>bűnös ember</i>	E' vétkes nemnek még vétkesebb fajja		A láthatatlan férgek
<i>teremtő-pusztító</i>	'Hogy e' népre haragodnak köve / Kénkő Tüzevel gyehennát nem löve / Meddíg tudod azt szemlélni		a te szemöldököd / Ronthat s teremthet száz világot
<i>pályafutás</i>	Melley göröngyös ezt az ut ni / Ah meg untam tovább futni / Pállyámra."		Addig letörölöm könnyeimet, s megyek / Rendeltetésem pályafutásain

15. táblázat

BODROGHY PAPP ISTVÁN: <i>A' TULIPÁN</i>	CSOKONAI VITÉZ MIHÁLY: <i>AZ ESTVE</i>	CSOKONAI VITÉZ MIHÁLY: <i>A REGGELRŐL</i>
1–3. sor: A' Kegyes nap szokott pályájának / Végett vetve a' Stájer hegyének / Tulsó részén le ment	A napnak hanyatlik tündöklő hintaja	
5. sor: Hives estvi szellő lengedezett	15. sor: ti csendes szellők fuvallati jertek	
7. sor: S egy Fülemile hanggal ölekezett / zugás hallatzott a' szó berkeken	11. sor: A kis filemile míg magát kisírta	
12–15. sor: A Cyprusi rózsa zsengejének / Biboros színű gyenge bársonyán / a' Harmatnak gyöngyei fénylenek / Mint a' gyémánt az arany koronán.	7–8. sor: Melynek új balzsammal biztató harmatja / cseppecskéit a nyílt rózsákba hullatja Rózsát mosolygó ajaka	
21–22. sor: A' selyem rojtokra kicsipkézett Dupla szegfü himes koronáján		Az ég alját piros bársonnyal prémezi / S aranyos csipkéekkel körül övedzi.
54–55. sor: Csak a' szent naptiszta sugárinak / Van belsőmbé szabad bé menése	49. Óh áldott természet! óh csak te vagy nekem	

FARAGÓSZÉK VERSEI

1.

Epedő szerelem

(35.)

[77.]

Első ének

Ölelj fel most phantasia

A' képzet aetherébe

Lengj el velem aethesia

Győr olympja Berkébe

[78.]

Hadd lássam a' Képzelmények

Tükörébe muzsámat

Ki a boldog érzemények

Közt rózsázza pályámat

Kinek ezüst szava lantja

Éltet ad édenyének

Buzdét, 's vidul rózsahantja

Vidéke Környékének.

Hadd lássam mint musolyognak

Pirosra nyilt ajaki

Körülötte, mint bokolnak

az ég szelid alaki.

Gracia Jó istennéji

Közt feselő korába

Miként mulat barátnéi

Vig enyelgő sorába.

Éltem egy étlen viránnját

Mejjemre had vonhassam

Nefelejts szent szivárványát

Isten képét láthassam

Szent. Ég! milyen érzemények

Feszítettik itt mejjemet

Melly merő, boldog remények

Kecsegtetnek engemet.

Miként buzdul, emelődik

Érző szivem itten fel

a' fel fort vér mint löködik

Bennem szerte szillyel el.

Egek! ah szórj Te zöldellő

Lugos árnyékot le rám

Locsolj fel alkonyi szellő

Halgas, szünj el cziterám

Mert meg dönt e' Tüz-repülök

Szellő szárnyokra kerülök

Pannonomat itt hagyom

Lábai mellé rogyom.

[80.]

1. Dall

Hogy a' Haza Jó Törvénye

Nemesítte pályámat

Éltem folyta vad törvénye

Nem zaklatta csajkámát

Midón már a' bus Tengerek

Egy tükörré zuhantak

Ott a' szerelmi ingerek

Ostromolni rohantak.

E sziv vad fájdalomán vérzett

Mivel buzgón, forrón érzett

Égett, lángolt, gyult, epedt

Illedt, csüggett, fájt, repett.

[81.]

2. Dall

Dellest! midön ötöt ott a'

Hol rám amor lesz huna

Hol Györtül el szakalytotta

Révfalut a' KözDuna

Szent vidéknek palotája

Kebelébe meg láttam

's gyözzén rajtam édes bája

Fel hevülve imádtam

Ti Kárpátok ti láttatok

Gyulladni, ti hallottatok

sohajtani, busulni

Reményleni vidulni.

[82.]

3. Dall

Ne bánts engem, ne Lajosom
 Bennem a' Sziv sir, ordét
 Nékem makats Geniusom
 gunyolva hátat fordét
 Hah! Barátom beszédeid
 Kecsegtetve gyötörnek
 Boldog vég érzeményeid
 Földbe zuznak le törnek.
 Mit használ ha e' sziv lángol
 Ollyan tiszta buzgó Lángal
 Mellyel a' Kikelt égnek
 Arany csillagi égnek.
 [83.]

4. Dall

Kinos élet, mint faggatja
 Ámor nyila mejjemet
 's e' vérző sziv nem tudhatja
 Szeret e' ő engemet
 Sóhajtásim körülöttem
 Köd felleget formálnak
 A' való képek előttem
 Tünő árnyokká válnak
 A' sárga szín fehér – az ég
 Pokol – a gőz füs aether Lég
 Sima remény e' zavart
 Képzelmény még meddig tart
 [84.]

5. Dall

A' mint folynak, és halladnak
 E' kis patak habjai
 Ugy omolnak, ugy szaladnak
 ifju éltem napjai
 El az idő vas szárnyai
 Alatt tünnek repülnek
 Zuzott szivem vad kinjai
 De nem szünnek, 's enyhülnek.
 Jobban jobban fel lobbannak
 Szent lángjai bennem annak
 a' rontó édes tüznek
 Pillantása egy szüznek.
 [85.]

6. Dall

Mennél nagyobát kerülök
 Vénus Berke mellett el
 Annál mélyebben merülök
 's égek forró hevekkel
 És ő hideg vérrel nézi
 Emésztő lángjaimat
 Kemény Szive csak tetézi
 's halmozza kinnyaimat.
 Vagy tán szeret? De mást? Egek!
 Hülok borzadog, rettegek.
 Félre pokol Szülte kép
 Az indulat szillyel tép.
 [86.]

7. Dall

Már lassanként mul a' hályog
 Látok, hallok, a' csalás
 Fátyola már nem kovályog
 Öldöklő tapasztalás
 Ti a' Tákó hüs erdei
 Füzfa lugos zöld Lombok
 Ti a' Dunaviz gyöngyei-
 vel körül vett kis dombok
 Ti láttatok, és tudjátok
 Kivel ment el, ah mondjátok
 Mit szólt, beszélt, mosolyogott
 Mért e' sziv zuzva bolygott.
 [87.]

8. Dall

El tünt, el ment a' fájdalmak
 Rám tódultak, meretten
 Néztem, hogy a' boldogabbak
 Merre lengtek el ketten
 Néztem, 's a' bús érzemények
 Könny cseppeket facsartak
 a' Jövendő Képzelmények
 Öszve vissza zavartak
 Az elfásult Test le zuhant
 Pesdült, borzadt az aszuhant
 Ámor lesve halgatott
 El illanva kaczagott.
 [88.]

9. Dall

A' láthatárnak parttjain
 a' nap fény elenyészett
 A' nagy Térség köd karjain
 Ringódik a' Természet.
 Mul az idő, az éjfélnék
 Ijjedelmi látszanak
 Súgári a' hold fény félnek
 Halavány Szint játzának.
 Borzad a' Vár fok csatázó
 Ércz zajjától a' Vigyázó
 Remeg, retteg, mert srett
 Szemmel hány vett keresztet.
 [89.]

10. Dall

Szalad a' hol, ácsorognak
 Mellette a' fellegek.
 Ide, 's tova kovályognak
 A' réméttö szellemek.
 Ordét a' Szél, a' Denevér
 Huhogási sipolnak
 A' Laterna rongy fene vér
 Szolgai Szélt rabolnak
 Az öldöklő angyal lánczal
 Gyün megy, mindent öszve lánczol
 A' Természet meg rendül
 A' fél világ fel zendül.
 [90.]

11. Dall

Jőj álom, ah édes csend már
 Jőj ringass el engemet
 Itt a' reggel, a' munka vár
 Illezd fel bús lelkemet
 Komorságom hadd szilledjen
 El a' nyugalom szárnya
 Alatt, és ah hadd illedjen
 Reményem szivárványa.
 Elmém ott az Ideálok
 Paraditsomán kovályog
 Ott ül, mosolyg, nevet ő
 Hadd haljam ezt: szeret ő.
 [91.]

12. Dall

A' merészség képzeleti
 El ragadnak engemet
 A' szilaj éj fel vezet
 Fel az égbe lelkemet
 A' hol gyémánt karikákon
 Czélt forog a' mindenség
 És a' tűz gömb fény spherákon
 Ragyog a nagy Istenség
 Itt el dülök tébolyodva
 Könyörgő Szivvé olvadva
 Kérek, nyögök, sohajtok
 Segedelmet ohajtok.
 [92.]

13. Dall

A' nyílt hajnal ajakai
 Uj napot rózsádzanak
 A' harmat gyöngy kristállai
 Szivárvány Szint játzának.
 A' Láthatár tér allyain
 A' gőz felleg el szilled
 A' langy szellő fuvallain
 A' Természet fel illed.
 Ah! ha nékem is virulna
 Kemény Szive meg lágyulna
 'S mosolyogna én nekem
 Melly víg lenne énekem.
 [93.]

Második ének

Másnak ámor arczolatja
 Csak mennyeket mosolyog
 Másnak az élet illatja
 Rózsa szinnel ándalog.
 Mást a ditsó, nemes pállya
 Czélra, Fele lelkének
 Emel, Karjával kínálja
 Éltet ad így éltének.
 Mást ölel az ernyők zöldje
 Zephir füzte lomb ágok
 Rózsa, jázmin virány földje
 Szülte, nőtte virágok.
 Más a' pásztor édeni kor
 Epokáját kóstolja
 Mejje, Szive feszül mikor

Phillys ajka csókolja.

[94.]

Mások mikkel dicsekesznek

A' graciai, édenek

Kikkel öszve ölelkeznek

A' szerelmi Istenek.

Hah! de e' szív Tengerének

Közepette vivódik

Csínnya sorsom mértékének

Hol fel, hol le nyomódik.

Van pillantat a' hol élek

Halok, fázom, gyulladok

Van olly pont hol bizom, félek

Fel lángolok, bádgyadok.

Van momentum hol az édes

Képzetelektől részeg

Merő, bátor, vak, negédes

Elme az Ég! fele szeg

[95.]

Egy percz idő a' mennyei

Boldogok közé csábít

Egy minuta menykövei

Sullya le zuz, el kábít.

Mint a' döbbsent gyermek szája

Tátva áll, 's ugy bámul el

Midón pergő Karikája

Másfelé megy, 's gurul el.

Mikor Lilla más karjain

Enyelegve lódul el

A' Rét virány kartonnyain

E' szív szint ugy bámul el.

Hah! de mikor néha velem

az alkonyi szellőbe

setál a' dus tarka selyem

Szótte virány mezőbe.

[96.]

Mit érezek mit érezett

Pigmalion mikor a'

Remek mód ki piperezett

Márvány kép lesz rokona.

Izzó tüzzé fel hevülök

Égek, hülök, el szédülök

És ő szeráf minákat

Nebet, 's gyujt itt fáklyákat.

[97.]

14. Dall

Ott a' Rába folyamotja

Mentében a' zöldellő

Ták ölelte labyrintja

Lágy párnáján mulat ő

Ott tántzolnak ölelkezve

Körülte a' Szerelmek

Ott lihegnek lengedezve

A' Zephiri kellemek.

Ott van, ott ül, 's ottan ni a'

Dült Chaosz is harmonia

Folyamotba olvad el

Égi rendel szalad el.

[98.]

15. Dall

Szent hely! hol az örök élet

Tudománya osztatik

Hol a' vég nap az Ítélet

Percze, dijja hallatik

Hol a' buzgó nép borulva

az ég felé vágyódik

's a' vétkes szív meg szorulva

Önn magával vivódik

Te örized azt az alak

Angyalt, a' kit ezen ajak

Imád, tisztel, és e' szív

míg szív lesz, hozzá lesz hiv.

[99.]

16. Dall

Félre munka, ez az elme

Gyáva már, és csüggedez

Nyomja, zuzza vad gyötrelme

Ide, 's tova lengedez.

Félre törvény buzgó tüze

E' szívnek a' hazához

Gyengül multa, áon Szüze

Gyötri, 's vonja magához

Örvény pallyám bózót árka

Jöj kegyetlen kegyes párlat

Te a' setét angyala

Törjék éltem fonala

[100.]

17. Dall

Nyájas órák mulatásim
 Vig, enyelgő Szent helyek
 multok, Száradnak forrásim
 Eltűnnek a' kellemek.
 Emészt engem hah egy belső
 Tűz, mejjem ez epeszi
 Lelkem, Szivem a' leg felső
 Érző pontig repeszi
 Ifjukorom mirági már
 Hervadnak, 's a' habos hinár
 Sár Tengere el temet
 El nyel, el öl engemet.
 [101.]

18. Dall

Meg untam már, ez az élet
 Terhe el nyon engemet
 Jövel Te végnap Ítélet
 Öleld hozzád lelkemet
 Ölelj – hogyott boldogulva
 Tört Szivem nyuljon fel
 Testem hamvakká le hulva
 Helyén rózsa nyuljon fel.
 Ah melly jó lesz pihenni ott
 Hová bőven takarétott
 az ég Ura nyugalmat
 ott oszt, 's ád ő jutalmat.
 [102.]

19. Dall

Álmatok meg ti a' forgó
 Széllel versem el szaladt
 Órák perczi! a' csikorgó
 Tál lány melegre fakadt.
 Álj meg sebes rohanása
 a' sas szárnyu időnek
 Örömmim az Ég lakása
 Szent várából, most jönnek.
 Álj meg világ, a' hatalom
 Lökő erő a' nyugalom
 Karjain most egészen
 Égi csendre tenyészzen.
 [103.]

20. Dall

Hah, az elme a' fel hevült,
 Miként kereng oda fel
 a' dús képzetekbe merült
 Sziv hány tárgyra csapong el
 Mit tesz? mire vetemedik
 A' boldog sziv – egy óra
 Mit szül, mikor nemesedik
 a' Rosz, 's változik jóra
 Fel csap Æther Kanileákon
 Éj ott a' Tűz fény spherólum
 Leng, fel csapong, fellengez
 Szent érzésre ömledez.
 [104.]

21. Dall

Láttam, szoltam, beszéltem
 Enyelegtem, vigadtam
 a' mit nem ij remény lettem
 Véle mennyet mulattam
 Nyájos, szerény, kedveltető
 Andaléttó, hódíttó
 Lelkeséttó, nemeséttó
 Fel hevéttó, vidéttó
 A' Sziv lökte vizgyöngyökké
 Vált arczámon, ah örökké
 Így mennyen, és így muljon
 Éltem, 's rózsát viruljon.
 [105.]

22. Dall

Láttam Lillát az alacson
 Lugos gallai között
 Orczáján, mint a' pipacson
 A' Rózsa Sziv fürtözött
 Láta musám, 's el pirulva
 Bujt velem el a' hangod
 Bokrok alá, és bámulva
 Ottan némán lappanga.
 Illys a' gratia mikor a
 Szüzek enyelgő Tábora
 Ellys kertje zöldellő
 Virági közt hajl el ó!
 [106.]

23. Dall

Minő kellem nyillik ott a'
 Két váll között a' hová
 Mejjét selyem szorétotta
 Kendője bé fátyolá.
 Orczájának ragyogása
 Hajfürtjei hullámi
 Ajakának mosolygása
 Szemeinek villámi.
 Remek Teste mozdulatja
 Menő ingó indulatja
 A' hattyukat, kis kacsók
 Be illik rájuk a' csók
 [107.]

24. Dall

Az Oczeán hig kapuján
 a' nap fény ki költözött
 a' gőz szülte felleg buján
 arany színbe öltözött
 A' mindenség már fel hozza
 Vidáméttó erejét
 A' Bércz orma viszhangozza
 a' munkások zörejjét.
 Megyek én is a' munkára
 Édes, mivel e' pályára
 Lilla hint, szór rózsákat
 Oszk, nyujt, ad vig órákat.
 [108.]

25. Dall

Mint a' rózsza kellemei
 Szebb illatra ujunak
 A' harmat ezüst gyöngyei
 Ha csókolják, 's rá hulnak.
 Ugy ha Lilla mosolygása
 Ajakain rózsádzik
 sajtolt Szivem komorsága
 Eltávozik, el aszlik.
 Az ércz gátok szélt omolnak
 Az érzések ostromolnak
 's lelkem fennt a' hetedik
 Ég gömböt tüntérkedik.
 [109.]

26. Dall

A' napnak már csak utólsó
 Sugárai ragyoktak
 Villám lovai a' tulsó
 Föld gömb partra jutottak
 a' hervadt fák bús gallai
 uj erőre zöldültek
 Az est kellem fuvallai
 Ide 's tová repültek.
 Zugott barna folyamotja
 a' rápczának, szer illatja
 a' virágok nemének
 Tömjénzett az estvének.
 [110.]

27. Dall

Csendbe voltam magam ott a'
 magányosság ölébe
 a' füzfa gallak lombolta
 ut hajlékony mentébe
 Izzadt az ész, ott tanultam
 gondolkodtam eszméltem
 Hol fel, hol alá lódultam
 itt ott döngtem, beszéltem
 Nevem hangzott hátom megétt
 az Echó vissza fecseget
 Vissza néztem hevültem
 Majd gyulladtam, majd hültem.
 [111.]

28. Dall

Ott ált Lilla meg döbbenve
 Lilla ált ott előttem
 az ész, a' sziv meg hökkenve.
 Indulatim vergődtem.
 Illyen az éden hajnala
 a' Rózsza fény paplanon
 az ártatlanság angyala
 a' fény felleg sarlagon.
 Illyen a' rózsza bimbója
 Ha a' szellő ki csókolja
 Zöldjéből az ajalon
 majus első hajnalon.
 [112.]

29. Dall

Piheny lélek, piheny elme
 Vad indulat Tüze ne
 Gyötörj Lilla jó, 's szerelme
 Uj reményt most üzene
 Törvény buzgó tanulása
 Elmés velős tudomány
 Remek munkák olvasása
 's más e' féle Iromány
 Engedjete hadd nyugodjak
 Vele legyek, vele szóljak
 Hadd csókoljam öleljem
 Belsőm néki szenteljem.
 [113.]

30. Dall

Istenem! melly képzelmenyek
 Foglalják el elmémet
 Minő tiszta érzemenyek
 Nemesítettik lelkemet.
 a' virtus út, göröngy pállya
 Célhoz futok érette
 Nints ott e' sziv akadállya
 Multa őt meg szerette.
 Lelkem csupán a' nemesre
 vágy, hogy magát érdemesre
 Emelhesse, tehesse
 Hogy őt Lilla szeresse
 [114.]

31. Dall

Feszül a' sziv, emelődik
 a' Lélek az egekbe
 a' buzdukt vér szélt löködik
 a' dagadó erekbe.
 a' képzetek fellengeznek
 Fennt az Egek sphæráin
 Öszve csapnak, ölelkeznek
 Lilla képe rózsaín
 Szent kívánság, fel tételek
 Tiszta buzgó érzeletek
 Nemes, rényes, tüzes, hiv
 Forrón érző igaz sziv.
 [115.]

32. Dall

Hol a' homok dombok mellett
 a' bő mezők virulnak
 Hol a' mocsár Tó kerület
 Liliomi sárgulnak
 Hol a' termett Kalász ágok
 Hullámokat jättzanak
 'S Köztök a' Buza virágok
 Kékelleni látszanak
 Ottan kötött, ottan adott
 Ő Koszorut, ott dagadott
 a' sziv, lélek, az elme
 ott nőtt e' sziv szerelme.
 [116.]

33. Dall

Kékszin koszoru, valóság
 álhatatosság jele
 Téged kötött a' boldogság
 Angyala, valóm fele.
 Kékelj örökké koszoru
 Kékelj nékem mennyeket
 Kékelj, ugy majd a' szomoru
 Lét nem facsar könnyeket.
 Álhatatos leszek én is
 Még a' Cháron vidéken is
 Árnýa változott szellem
 Lelkem néki szentelem.
 [117.]

34. Dall

Az olympus zöld füzei
 Itt Innepet zöldülnek
 A Dodona Zeng berkei
 Zöbörögve: dördülnek
 A' mars Templom vas zárai
 Csikorognak csattognak
 A' Koszorús hét romai
 Halmok harcz zajt ropognak.
 Csak virtusnak tömjéneznak
 Oltáránál ölelkeznek
 Unokái Hellasnak
 Athenának, Thebásnak.
 [118.]

35. Dall

Majd, ha a' vén százas tölgyek
 Babérokka ujulnak.
 A' zöld halmok, virány völgyek
 Kárpáttá domborulnak.
 Majd ha Árpád nemessei
 Feltámadnak, harcolnak
 attilának menykövei
 től a várak omolnak
 Akkor – az a' feltételem
 Bennem a' buzgó szerelem
 Lillához el mul, hül, fagy
 Ha e' Test el hal, dül, rogy.
 [119.]

36. Dall

Ti tigrisek, ti hiennák
 Ti vérszopók, Hámánok.
 Ti viperák, ti gyehennak
 Ti furiák sátánok
 gyötrő képek, hah borzaztó
 gondolat ez – Fertelem
 Ha mást – pokol irtóztató –
 De ilyen a' szerelem
 Nem hisz, még nem öszveforrad
 Véle a' sziv egyé olvad
 Ő tán még az Égen is
 Kéklík a' napfényen is.
 [120.]

37. Dall

A' szerelem öszve köti
 a' virtuos sziveket
 a' gyanúság szélt löketi
 a' jókat, és hiveket.
 A' szerelem rózsakat hint
 a' virányos pallyára
 a' gyanúság szórja a' kint
 a' nektár méz allyára.
 A' szerelem boldogéttó
 a' gyanúság szomoréttó
 Boldogság a' szerelem
 a' gyanyúság gyötrelem.
 [121.]

38. Dall

Mindenféle képzelmenyek
 Mindenféle indulat
 minden féle érzemenyek
 Mindenféle gondolat.
 Minden idő rohanások
 Minden tárgyak érzetek
 minden perc el szaladások
 minden munkák végzetek
 Minden hajnal aranyzatok
 Minden tavasz virányzarok
 Mind egy képre tüzelnek
 Mind Lillára ügyelnek.
 [122.]

39. Dall

Boldog a' ki életének
 viruló tavasszába
 örömenek lételének
 enyelgő szakaszába
 a' hol bennünk az Ingerek
 Külömbözve lobognak
 az örvények, a' Tengerek
 Háborognak forognak
 Boldog a' ki olyan utat
 Választ melly a' rényre mutat
 'S e' mellé lel egy Szivet
 Jót, ártatlant, és hivet.
 [123.]

40. Dall

Honnyí, Törvény, Lilla két Tüz
 Egy lángon ég, lesz bennem
 Honnyom buzdét, 's az imádt szüz
 nemessé tanét lennem
 Verbőcz remek munkájába
 nagy elméjét csudálom
 Lilla angyal formájába
 a Teremtőt imádom.
 Éltét tűz szent halálomig
 a' sirboltba le hunyatomig
 Örökké szó lesz bennem
 Boldognak kell így lennem.

2.

A Bodzafa Lantos

(52.)

1821.

*[173.]***Ének**

A szerelem kegyessége
Égi étke szivünknek
Czimje, disze, édessége
Ember létünk 's lelkünknek
A' Teremtés kebeléből
mint egy rózsza nyúllik ki
az Egeknek belsejéből
Boldogétni fesel ki.
A' Tökélynek tekervényes
Lépcsőjén az első Fog
Boldog a' ki szövevényes
utján véle kezét fog
Az Ember, ha ő nem volna
minő szegény miv lenne.
'S ha bennünk ő nem lángolna
a' szilajság mit tenne

[174.]

'Nála nélkül nints boldogság
Nints e' földi életbe
Nints szelédség, Kegy és jóság
az emberi kebelbe.
Nála nélkül a' Természet
ki holt néma zordonság
a' Kinél ő el enyészett
nints szivébe rokonság.
Ő tesz minket emberekké
Ő édesget a' jóra
Ő tesz néha istenekké
Ő vezet a' valóra
Ki nem szeret – boldogtalan
szilaj, durva, réméttő
Indulatos, faragatlan
Egy vázképü ijjesztő.

[175.]

A' világot, ha ki égve
Dülve, látni lehetne
Ki nem szeret, annak szive
Erről példát vehetne

Ki nem érzi, édes bája
andaléttó melegét
Egy feslett tűz csal formája
Fénylik, de nem melegét.
A' ki szeret, csak az tudja
mi a' ditső mi a' szép
Mi az élet rényes utja
mi a' velős, lelkes, ép.
Mi az öröm édessége
mi a' létnek kelleme
mi a' lélek dicsőssége
mi az ember érdeme.

[176.]

A' gyermek kor játékait
Rózsza szinnel fényleli
az Ifjunak szándékait
Tökélyre ő érleli
a' Férfinak a' bátornak
ő oszt érdem jutalmat
az el gyengült, aggott kornak
ő mosolyog nyugalmat.
Midőn tiszta érzésébe
Egésszen el merülünk
'S boldogéttó kegyelmébe
az egekig repülünk
Mindent a' mi él, és lehell
boldog szivünk öszeölel
Feszül érző kebelünk
's jóra vezet szerelmünk.

[177.]

1. Dall

Mikor május kezdetével
 A' Hajnalnak rózsája
 arany színü fény prémével
 az eget bé polálja.
 'S a' harmat ezüst gyöngyein
 Kellemei rengenek
 'S a' Természet zöld füvein
 a' Zephirek lengenek
 Szép akkor a' Természetnek
 Kebelébe, az életnek
 Édességét csokolni
 a' szerelmet kóstolni.
 [178.]

2. Dall

A' minő szép bájolása
 a' kék felleg selyemnek
 olyan szelíd mosolygása
 a' tiszta szerelemnek
 a' melly nyájos szürkületkor
 a' nap sugár eleje
 olyan kegyes ez életkor
 szerelmének melege.
 Lelkeinket ő emeli
 Szeléditti ő kérleli
 Szívünk szilaj ingerét
 Indulatink tengerét.
 [179.]

3. Dall

Ki látott szebb dicsősséget
 nagyobb, pompás alkotmányt
 Bájlóbb drága édességet
 Tündökölőbb ragyogmányt
 Mint mikor a' tiszta Égnek
 Déli pontján a' napnak
 arany Sugárai égnek
 mint az égő Rubintnak
 Eltünk Egén a' Szerelem
 Olyan ditső fejedelem
 E' fénylik e' világot
 E' tenyészt, e' boldogét.
 [180.]

4. Dall

Midőn az Est hajnalába
 Rózsa fénybe a' hegynek
 aranyt termő oldalába
 Virulmányi fürdenek
 's ha az Égnek gömbölegén
 a' Csillagok fénylenek
 's az esti gőz üst fellegén
 a' Tündérek rémlenek
 Melly szent érzés, és boldogság
 minő öröm, Kegy, és jóság
 Világának a' holdnak
 Édessége a' csóknak.
 [181.]

5. Dall

Szép a' gyémánt, betses, 's első
 Ragyogó fény Tüzével.
 a' Jóságok közt a' felső
 a' Rény szelid fényével
 De a' gyémánt ha közül lesz
 véve arany Körével
 Több ragyogást, 's fény üzést tesz
 Tündökölő tüzével.
 A' Rényt is így nemesítte
 magasztalja, dicsőítte
 a' Szerelem Zomancza
 Övedző rózsa lánca.
 [182.]

6. Dall

Mikor lelkünk örömének
 Özönébe ömledez: –
 mikor szívünk Tengerének
 Szélveszébe süllyedez
 Midőn boldog egész valónk
 's nálunknál nincs boldogabb –
 midőn reped, mereng hajónk
 's rémét minket minden hab.
 A' Szerelem ott emeli
 Boldogságunk: – itt kérleli
 a' szélveszet, – reményt gyujt
 vigasztaló pohárt nyújt.
 [183.]

7. Dall

Adott az Ég kebeléből
 Elég szépet, elég jót
 Bőségének kegyelméből
 Esmérjük az alkotot
 a' fel vidult természetnek
 Bájoló kellemei
 mosolyogva integetnek
 nyilnak a' lét kecssei
 a' sók jónak, és bőségnek
 gyönyörűség, kegyességnek
 ámbár nintsen is száma
 szerelem fü szerszáma.
 [184.]

8. Dall

A' Szerelem jóságának
 Édes kedves érzése
 a' jövendő menny javának
 Boldog elő izlése.
 Nála nélkül nintsen öröm
 nints nyájosság nintsen kedv. –
 Nála nélkül minden ürom
 Minden méreg 's epésnedv.
 Ollyak ennek örömei
 mint a' harmat langy gyöngyei
 Illesztenek, nevelnek.
 Lelket szivet emelnek.
 [185.]

9. Dall

Tövis pályánk göröngyein
 Ő vezérli léptünket
 sorsunk sulyos keservein
 Ő vigasztal bennünket
 Nehéz az ut, mellyen futunk
 Zivataros az élet
 De általa célhoz jutunk
 a' nyugpartra ő vezet
 örömeink nem volnának
 El tűnnének, ki halnának,
 mi a' szép, 's jó nem tudnánk
 az életet meg unnánk.
 [186.]

10. Dall

Testvér nélkül el lehetünk
 Szüleinktől a' halál
 meg foszt, 's ekkor az életünk
 mint egyes Tölgy – magán áll.
 A' Barátság ritka, és szép
 Kellemivel ölelhet
 a' boldogság hah! de nem ép
 a' Sziv tele nem lehet
 Csak egy hölgynek karjaiba
 Forró édes csokjaiba
 van a' menny és az élet
 Boldog csak benne lehet.
 [187.]

11. Dall

Míg álmaink a' Képzetnek
 Rózsa szinnel fürtözött
 Zöld lapányin vezetgetnek
 Ezüst virányok között.
 Míg az ifjukor hajnalnak
 Fesel majus rózsája
 Míg a' Jónak, 's ártatlannak
 Lobog nálunk fáklyája
 Tisztán lelhessen szeretni
 Boldogság, de szerettetni
 Ennek már csak képzése
 az érzések érzése.
 [188.]

12. Dall

A' Kiért a' sziv ég, sóhajt
 nyughatatlan, epedez
 a' Kit kíván, kér, és ohajt
 És a' Kiért esedez
 Ki egének szivárványa
 a' Kit imád, és kedvel
 Kit az álom lepke szárnya
 Csendje alatt is ölel
 Kit az érzés képzetének
 Szivébe méllyen festének
 Tarka képzelményei
 azt birni, az mennyei.
 [189.]

13. Dall

Az életnek Tengerébe
 Csajkáját ki lökhetni
 Szelíd széllel, és Révébe
 Egy jónak ki köthetni.
 A' fáradság érdemeit
 Rokon mélyén kostolni
 a' Boldogság kellemeit
 ajakiról csokolni
 Ez az égi boldogságnak
 Tüköre, 's a' házasságnak
 Kellemei osztják ezt
 Szerelmei adják ezt.
 [190.]

14. Dall

Mint egy galamb szárnyra kapni
 'S Ki repülni fészkeből
 Visgálódva le-le csapni
 a' Képzélet egéből
 végig nézni a' világnak
 Pompás, remek miveit
 Rendre látni a' Hazának
 Párnás szelíd szüzeit
 'S egynek keblén meg pihenni
 Boldogabb nem lehet lenni
 Haza vinni Termébe
 mint a' galamb fészkébe.
 [191.]

15. Dall

Szerelmünket egyszer adni
 Egyért halni, és élni.
 Hüséget egynek fogadni
 's egytől mindent remélni
 Egytől viszont szerettetni
 a' Kit szívünk ki választ
 Öleltetni, kedveltetni
 Özön örömet áraszt
 Miként dagad hiv kebelünk
 Már az ég itt lakik velünk
 Paraditsom lakásunk
 Munkánk, költünk, nyugvásunk.
 [192.]

16. Dall

Hogyha szelid, mint a' Jóság
 Kiért szívünk lángra kap
 's tiszta, mint az ártatlanság
 's nyajos, mint a' Kegyes nap
 Ha a' szépnek, és kellemnek
 Képviselő angyala
 a' Jónak, és szerelemnek
 Rózsán kelő hajnala
 's ha szépsége kellemének
 Diszerénye szép lelkének
 Illyel birni mit nem ér!
 Ennél többet hah ki kér!
 [193.]

17. Dall

Egy illy angyalt oltásánál
 Hímennek ált ölelni
 's a' föld minden dus Javánál
 Ötet jobban kedvelni
 Karon fogva az életet
 Véle együtt meg futni
 És a' Czelhoz, mellyet ki tett
 az ég véle el jutni
 's a' vég pontról, mint jók, hivek
 oda, hová a' jó szivek
 Mennek, véle repülni
 Így lehet idvezülni.
 [194.]

18. Dall

Meg ölelni, meg csókolni
 Hogy a' Sziv szint dagadjon
 ált szorétni, ált karolni
 Hogy az ész el akadjon
 Hol az Égre, hol képére
 Olly szemeket emelni
 Mellyek ujra tükörére
 öröm könny jött fényleni,
 's képéről a' boldogságnak
 szerelemnek, és jóságnak
 olvashatni jeleit
 Kivánsz e' több mennyeit?
 [195.]

19. Dall

Mind Kiket a' föld térségén
Csak élőknek neveznek
Mind kik sorsok nagy Tengerén
Ide, 's tova eveznek
ámbár az ész, az indulat
Kit kit másra ösztönöz
A' test, a' Kép, a' gondolat
mindenkinél különböz
Ezek még is mind szeretnek
Rózsa bikákat veretnek
Hymen által magukra
Örömökre Javokra.
[196.]

20. Dall

A' Házasság szerelmeit
Kóstolni ki nem meri
Élte virág Kellemeit
El alusza 's heveri
Ki nem látta rózsájával
a' szép hajnalt fel jóni
És a' napot pompájával
világ tengert szélt lóni
az nem látott semmit, és így
a' Kit nem köt ezen sz[ent] Frigy
Nem lát semmit, és nem él
alszik mint a' zordon tél.
[197.]

21. Dall

Horváth! Kinek barátság
Mint a' harmat gyöngyelet
Fel illesztő langyossága
Ugy boldogét engemet
Kivel a' szép Harmonia
Tüzte öszve lelkemet
az érzés, a' Sympathia
Rokonétja szívemet
Boldog vagy, mert szerelmednek
Hüségnek érdemednek
Birod édes jutalmát
Szerentsédnek angyalát.
[198.]

22. Dall

Az indulat, melly kebledbe
Szerellemmé váltazott
azon hűség, melly melyedbe
Csupán egynek áldazott
azon tiszta érzemények
mellyek benned valának
ama boldog képzelmények
mellyek reád szállanak
a' szív, 's észtól eredének
Jutalmat azért vevének
mert hol szív, 's ész dolgoznak
ott a' mennynek lakoznak.
[199.]

23. Dall

Mint a' Nap, ha egy termékeny
Felhő felett el terjed
És látásán az érzékeny
Öröm bennünk fel gerjed
's a' vidéket fel vidétja
Éltető melegével
's a' világot boldogétja
Regvel szelid tűzével
a' házasság Istensége
Boldogéttó kegyessége
Ugy mosolyog egeden
Feléd ezüst fellegen.
[200.]

24. Dall

El érted a' boldogságot
Mellyért régen epedtél
El nyerted a' Drágóságot
a' Kit hiven szeretttél
Hölgyed kegyess, szép, jó, Remek
Egy angyali valóság
Lelke disze, 's az érdemek
Nála virtus, és Jóság
Melye csupán éretted ver
Érted buzog benne a' vér
's a' hűség jó szívének
Tulajdona lelkének.
[201.]

25. Dall

Mikor veled ölelkezett
 egy mennyei érzésnek
 tengerébe ömledezett
 Szive el a' Kegyesnek
 Láttam fehér kebelének
 Érző dagadásait
 Láttam tiszta örömének
 nemes gyulladást
 a' szentebb és a' magasabb
 a' lelkesebb, hatalmassabb
 szerelemnek szentsége
 szent tükrébe ége.
 [202.]

26. Dall

A' Csók, mellyet reád tüze
 Rózsával nyílt ajaka
 Érzésének felsőbb tüze
 Szentségéből fakada.
 Ragadtatott érzésébe
 Midőn véled ülhetett
 lelkét az Ég örömébe
 Élni látni lehetett.
 Így szerethet, és ölelhet
 Így csókolhat, és Kedvelhet
 az ég rózsája hajnala
 Biborán jó anyála.
 [203.]

27. Dall

Láttam ekkor az érzések
 Kebledbe mint nőlének
 a' Csokok, az ölelések
 Tüzesebbek levének
 Rényes valód mint lágyula
 Férjfi indulatival
 Hölgyedhez, 's mint rokonula
 Lelkes tulajdonival.
 Szived tiszta szerelmének
 Tüzéről vallást tevének
 Melyed feszülései
 Karod ölelései.
 [204.]

28. Dall

Vigan néztél karjaiból
 El, 's ki a' jövendőre
 Jót ítélvén csókjaiból
 az el rejtett időre
 a' boldogság tengerébe
 Lelked ott el merüle
 Véghetetlen örömébe
 Elméd szint' el szédüle
 Képzeletid fellengeztek
 Hah! de öszve ölelkeztek
 Társod bibor ajakán
 Mint életed rózsáján.
 [205.]

29. Dall

Érzed már most, hogy éltünkben
 boldogok úgy lehetünk
 Ha Hymennek szerelmünkben
 Örök frigyre léphetünk
 (a' Házasság kebelébe
 van az élet a' jóság
 a' páros lét kellemébe
 Látjuk mi a' valóság)
 Mi a' Férjfi, ha maga él.
 Maga fekszik, ha maga kél!
 Félbe hagyott remek kép,
 Nem egész, ő bár egy ép.
 [206.]

30. Dall

Szívünkben a' Szerelem
 Édes kedves búbája
 Az isteni főbb Kegyelem
 Boldogéttó munkája
 a' házasság szent kötele
 az Egekkel öszve sző
 Ez a' lélek eledele
 Ez az első, ez a' fő
 Melly sok jókat nem esmérnénk
 Ha párossan nem élhetnénk
 Ha nem volna igaz szív
 Hozzánk vonzó rokon szív.
 [207.]

31. Dall

A' Férfinak fáradtsága
 Izzadása mit érne?
 az asszonynak ha Jósága
 jutalmat nem igérne.
 A' Vérejték homlokáról
 Fájdalmassan hulna le
 a' nap az Ég kék boltjáról
 Könnyei közt futna le
 De ha e' kéz a' cseppeket
 Törölgeti a' Sziveket
 Fel vidétja, 's a' minő
 nap öröme vezető.
 [208.]

32. Dall

Mikor a' nap a' reggel
 a' Ködből ki fejtődik
 's sugára a' gőz cseppekkel
 Rubint színre verődik
 's lelkünk ezen tüneménynek
 Látásába örvendez
 's a' Természet ezen fénynek
 Biborába serkendez
 ha az, a' kit szivünk szeret
 minket a' munkára vezet
 melly édes a' kezdete
 melly öröm a' végzete.
 [209.]

33. Dall

Ha az élet göröngyein
 Ő vezetget bennünket
 És a' vad sors kesersvein
 vigasztalja lelkünket
 Pállyánk csupa rózsza között
 Enyelgő merész lészen
 's henoléba (?) meg ütközött
 sziv fel illed egészen.
 A' nehezet, a' terhesset
 a' solyossat, keserveset
 a' sziv így nem esméri
 az éltet dicséri.
 [210.]

34. Dall

A' Természet kellemével
 virány mezőket mutat
 véd angyalnak szerelmével
 Érnők között nyit utat
 az fájdalmak nehezének
 nem érezzük sullyait
 a' Férfi kor életének
 Éljük boldog napjait
 Szivünk szent érzésre lobban
 Létünk diszét annál jobban
 Látjuk nőlni, renyészni
 Fájdalminkat enyészni.
 [211.]

35. Dall

Ha lilium Kezeivel
 el lankadott Férfjének
 Ételt készét füszerivel
 a' szerelem izének
 's mosolyogva majd részünkre
 Rakja a' jobb részeket
 's vidor szemmel néz képünkre
 menny leli a' sziveken
 mellyik Király pompájával
 Mellyik püspök asztalával
 Cserél meg e' boldog férj
 az illy való boldog férj!
 [212.]

36. Dall

Ha a' munkák, 's terhvitelek
 Erönktől meg fosztanak
 a' szerelmes részvételek
 uj erőket osztanak.
 El mul a' bú Komorsága
 Képünk ege ki derül
 a' Keservek zordonsága
 minket el hágy, el kerül.
 El tün a' sors köd fellege
 Rózsza szín lesz éltünk ege
 Örömmel lészen tele
 a' Férfinak kebele.
 [213.]

37. Dall

Éltünk utján karon vezet
 Együtt pályáz mi velünk
 Ha rogyunk nyújt segéd kezét
 Benne gyámolt ölelünk
 a' gyöngé kar ápolása
 óriási rugótoll
 a' szelid szem pillantása
 Tüze mindent ki pótol.
 Ha csüggettünk – lelkesülünk
 Ha lankadtunk – tüzesülünk
 a' szerelem ereje
 az életnek veleje.
 [214.]

38. Dall

El mul a' nap, 's a' mezőnek
 sugári a' fellegek
 selymek rózsá lantot szőnek
 Homályodnak az Egek.
 A' mezőre ki költözött
 Férj haza jó végére
 's a' hölgy enyelgési között
 Csókokat rak képére
 Egy ölelés – minő bér ez
 Minő boldogságot érez
 Ekkor a' férj kebele
 az tudja ki bír vele.
 [215.]

39. Dall

Egy kis Jóság, egy árnyos Tölgy
 Élet, pihenés helye
 Egy valódi lelkes jó hölgy
 Mellynek érez kebele
 azt az ősi szabadságnak
 Birni török jussával
 Ezt az öröm, 's boldogságnak
 ált ölelni jobbival
 Minő drága birodalom
 Eltünkben a' Jó jutalom
 'S ha az ég is ilyen lesz
 Hah! melly boldog, és jó lesz.
 [216.]

40. Dall

Véle együtt el sétálni
 Tengerén a' mezőnek
 Körül nézni, és vizgálni
 Hullámit a' rengőnek
 Mikor a zöld buzaféjek
 a' szelekbe inganak
 Midőn szökésért tetejek
 Terhek alatt hajlanak
 Meg nézni a' munkásokat
 a' vig dallu Kapásokat
 A' kaszást, az aratót
 Fel találsz itt minden jót.
 [217.]

41. Dall

Áldásit a' Természetnek
 a' csürbe bé gyűjteni
 Minden kintsét az életnek
 Véle együtt költeni.
 Látni, miként gazdálkodik
 gondos lelke javunknak
 Tapasztalni mint bajlódik
 Hiv szerelme hasznunkkal
 Ez az élet édessége
 Leg főbb, Leg szebb ékessége
 annak a' mit szép, 's jónak
 az emberek mondanak.
 [218.]

42. Dall

Hah! Barátom, így muljanak
 a' páros lét napjai
 Lelkedre így simuljanak
 az ég boldogságai
 A' szerelem rózsájának
 Szent illatu bimbaja
 Feseljén ki, 's e' pályának
 őrizzen véd angyala
 mint a' tiszta derűtségnek
 Midőn csillagai égnek
 olly szép légyen ez élet
 szelid, mint a' kikelet.

3.

*Cseznek vára**Egy rege*

(53.)

1821

[221.]

Hogy a' magyar a' Törököt
 Győr várából ki verte
 's Pálffy Miklós a' dicsőőség
 Koszoruját el nyerte
 Hogy egyszer a' véres csata
 Bosszuálló dühének
 Vad szerszámi, ölni, vágni,
 'S dörögni meg szüének.
 Hogy oda lett a' pogánynak
 A' várt kinzó Tábor
 'S a' magyar lett szillyel verő
 Le sujtoló ostora.
 A' bástyákon honni Zázlók
 Hullámai játtzottak
 A' Kapukon csak nemzeti
 Bajnok örök láttzattak.

[222.]

A' Nagy Képnél öszve gyültek
 Hálát adni az Egek
 Szent urának a' Törökön
 Diadalt nyert seregek
 A' Barátok templomába
 az orgona hangjának
 Ömlései az Énekekkel
 Az Egekig hatának
 A' mozsarak a' Bástyákon
 Örömökre szóltanak
 Dörgéseik a' hegyekbe
 vizhangozva zúgának
 az Istennél volt a' lélek
 A' buzgó sziv, az elme
 Zsámolyánál áldozatot
 Tett a' Haza szerelme.

[223.]

Pálffy kinek öröm érzés
 Lányok nemes melyébe
 meg dicsérte az érdemest

A' hazának nevébe
 A' sereget fel buzdétta
 a' Király hűségére
 Fel lángéttá tüzesítetté
 A' haza védelmére
 Minden szivbe a' Hazának
 Szeretete tüzele
 Minden magyar nemes Honna
 védelmére ügyele
 minden karok a' Törökre
 uj csatára készültek
 Minden szemek szikrát hánytak
 minden melyek feszültek.

[224.]

'S, hogy egyszer a' hiv sziveket
 nagy szivéhez csatolta
 A' Sereget pihenésre
 nyugalomra unszolta.
 Ki pihenve mennyünk így szólt
 Majd a' Török csordára
 Koszorukat nyerhet ottan
 Kiki öröm számára.
 A' nagy piac, hol elébb a'
 Török büszkén sétála
 Most a' magyar nemességnek
 nyugvó helyévé vála.
 's a' hol mostan épülve van
 Szegletén a' Patika
 vig hangokra meg zendüle
 a' Tábori musika.

[225.]

Jöttek, mentek ide, 's tova
 Tanácskozva a' nagyok
 öszve sugtak, szélt futottak
 az all tiszték, Hadnagyok.
 's hogy egyszer a' várt, 's Kapukat
 meg rakták jól örökkel
 nem gondolnak a' pogánnyal

a' meg szaladt Törökkel.
 A' Legénység beszélgette
 Tréfa, nyajasság között
 más világra általa hány
 Török lélek költözött
 miként talált néha-néha
 Hatalmassabb erőre
 miként győzött, hogyan nyomult
 Lassan lassan előre.

[226.]

A' Hósek itt csoportokba
 szedegették magokat
 Enyelegve beszéltek el
 a csatán volt dolgokat
 Mellyik lépett leg előszer
 a' Rába viz' hidjára
 Mellyik rántott legelőszer
 Tört a' pogány nyakára.
 Hunkár, Baÿ, Horváth, Taki
 Börtsi, Tethÿ, Patakÿ
 Bezi, Nyuli, Kis, Némethÿ
 Sághÿ, Bónyi, Csanakÿ
 Csóthÿ, Pérÿ, Czakóházi
 Szabadhegyi Megyeri
 Kósa, Török Zsebeházi
 Kisfaludy, Kenyeri,

[227.]

's többek mások, mind Lovagok
 Hósek, magyar nemessek.
 Jó polgárok, Hazafiak
 'S e' névre érdemessek.
 Egyről másról beszéllének
 a' csatába mit tettek
 Vitéz tüzek, boszujába
 Hány Török nyakat szegtek.
 Ki forgott a' veszedelem
 réméttő örvényébe
 Ki, és hogyan kapott sebet
 a' pogánytól mérgébe.
 Ki nyert zászlót, ki ölt Basát
 Ki volt a' tűz melegén
 Kinek szaladt keresztül a'
 Goly kócsagos süvegén.

[228.]

Sziveiket a' barátság
 És az öröm fogta el

a' mint kiki szerencsését
 's Történetét mondta el.
 Örült a' jó lelkes Barát
 Bajtársával, 's szívébe
 Csak az öröm innepele
 Testébe, és lelkébe.
 Az Esmérős, esmérőssét
 Hiv melyére szoréttá
 A' Hős atya nyertes fiát
 Kegy csokokkal boréttá
 Egészen az édes öröm
 Helye lett Győr várának
 Nagy piattza, 's a' tölt kelhek
 Kézről kézre járanak.

[229.]

Csak egyedül Györfi Lázár
 Tünődött, önn magába
 El merülve a' Jó Templom
 Félig nyílt ajtajába.
 Hah! mert ámbár Borostyánt nyert
 a' csatába fejére
 nem volt ez Ir, 's gyógyéttó szer
 meg sebhett szívére.
 A' Szrelelem kebelébe
 Emésztő lángot gyujtott
 Boldog végre a' Sors Kénnye
 Hah! de reményt nem nyujtott.
 Emészté [kihúzza:egy] öt egy belső tűz
 Édes Kedves gyötrelme
 a' Csezneki Kis aszonyhoz
 vonzó igaz szerelme

[230.]

Szép volt Lázár, mint egy Czédрус
 Fő disze a' Környéknek.
 Szép volt Juczi, 's Istennéje
 a' Csezneki vidéknek
 Lázár, bajnok, bator, vitéz
 Ferjfias természetben
 Juczi, lelkes, kellemetes
 a' Bakonynak mentében.
 Lázár nemes, hős tetteit
 Öreg, ifju esmérte
 Juczi szívét a' sok jokért
 Boldog, szegény dicsérte.
 Lázár képe a' magyar Hóst
 a' Bajnokot hirdette

Juczi, rózsza szín orczáin
a' Jóságot viselte.

[231.]

A' mult Télen, hogy az Urak
Veszperémbe valának
Vissza jövet ennyihányon
Cseznekinél hálának
a' Barátság kebelébe
Édes érzést indétta
azért őket a' Farsangra
mulattságra meg hivta.
Meg jelentek a' vendégek
a' ki szabott időre
a' barátság 's nyájosságnak
Kiki örült előre
Ezek között vala Györfy
Illemedett attyával
Ki ötet a' Táncz kedvéért
Vitte volt el magával.

[232.]

Itt látta volt leg előszer
Lázár Juczit a' Szépet
Itt látta meg Juczi Lázárt
a' Lelkest, a' deréket.
Öszve-öszve itt akadtak
Le le csapott szemeik
Itt gyulladtak, itt forrottak
szerelemre sziveik.
Itt csókolta hiv szerelmét
Lázár Juczi Képére
a' hűséget Juczi itten
Közé Lázár szivére.
'S az olta a' két sziv egymást
valódián szerette
De az öreg Csezneki hah!
Boszonkodott érette.

[233.]

Juczit annya' halálától
fogva maga nevelte
's az atyai indulatnak
Jó tüzével szerette
Szerelmét a' két hiv szivnek
Jókor észre vette ő
a' házasság köteleit
de más pontból nézte ő.
's ugyan azért gyermekének

mert vőlegényt keresett
's nem sokára itelete
Pethke urfira esett
Szép volt Pethke, szép termete
Képe, sima, mosolygó
minden tette kellemetes
Tekéntete bájoló.

[234.]

Pillantási a' Sziveket
Hamar lánczokra fűzték
a' Szerelem játékait
Midőn ajaki üzték
De a' Szivek tömve vala
a' csalfaság nemével
Mérget hintet a' Szüzekre
Bujálkodó tüzével
e' hibákat de Csezneki
Benne észre nem vevé
Mert előtte magát a' Korts
mindég jónak tetteté
Az attyának szép vára volt
Sok Jóságok, 's hatalmas
Volt az öreg, 's a' Török[ne]k
mindég veszély, 's ártalmas.

[235.]

Ennek szánta az Öreg Ur
Oda kezét lányának
Ebbe vélte majd arrulni
Diszét Cseznek fajjának.
Görfi eránt meg gatolni
Igyekezett Szerelmét
meg vetette, 's Ki gunyolta
A' Szüz kinos gyötrelmét.
A' Kedvesek, szerelmesek
Öszve ritkán mehettek
Távoly élve, messze lakva
Csak magokban epedtek.
Lázár Szivét a' Szerelem
Kétség tüze emészté
Feszült melyét az indulat
Sokszor majd szélt repeszté.

[236.]

Juczi Pethkét, a' gazdagot
mind hijjába gyűlölte
mert ez által önnön magát
Szivét, lelkét el ölte

Györfi ugyan a' csatának
 Dühét gyakran ki álta
 De a' halált, a' mit kívánt
 ottan fel nem találta.
 Az ellenség sűrűjébe
 Haszontalan rugtatott
 Halált kívánt, hah de veszelt
 sehol nem lelt, 's kaphatott.
 Gyakran mint a' bús oroszlán
 Tüze bajnok hevébe
 Ugy rontott be a' Török[ne]k
 Halált szoró rendébe.
 [237.]
 Győr alá is csak azért ment
 Hogy ott meg unt éltnék
 véget vetve szerezhesen
 nyugvást sebhelt szívének.
 De a' veszély bár mellette
 Borzasztóan süvölte
 önn Kinnyára, 's gyötrelmére
 Futott tőle, 's kerülté.
 Így volt sorsa a' szegénynek
 Így tünődött magába
 Így ballagott imádkozott
 az Istennek hazába
 Így tépték ott a Szerelem
 Kétség tüze ingeri
 Így forgatták lelkes szívét
 Indulati tengeri.
 [238.]
 Ekképp állott elbusulva
 a' Templom ajtajába
 Nem gondolva mi van rejtve
 az Ég Kegyes titkába
 Epesztó bú, 's gyötrő gondok
 néztek ki csak szeméből
 a' keménység régen ki holt
 Keseredett szívéből.
 Most az Hősek csoportjához
 gyengén lépve járula
 Bé kötözve a' Csezneki
 s rajta minden bámula
 Szorongatva tekintének
 Ezek egymás szemébe
 mert Csezneki nagy Ember volt
 's hires minden tettébe.

[239.]
 Nem halálos a' seb Hősek
 Szünnyön a' szív agsága
 meg őrizett az Istenség
 Csudálatos Jósága.
 Gyöngé vagyok igaz, így szólt
 De érzem én magamba
 El megyünk még a' Törökre
 Bizzatok csak szavamba.
 Haljátok, a Bétsi kapu
 a' midőn ki rugtatott
 És a' magyar ölö hada
 a' Törökre rugtatott
 Hevültömbe a' mint én is
 vivni oda nyomultam
 méltán forró haragomba
 a' törököt koncoltam
 [240.]
 Már a' kapu belsejéig
 a' Pogány el nyomatott
 Midőn mérges el szántával
 újra rajtunk hajtattott
 Itt egy Spáhi jobb Karomon
 Sebet ejt, 's a' Fegyverem
 El hull, 's már a' halált várom
 Ekkor Györfi ott terem.
 Mint egy parducz a' veszelbe
 a' csatába be rohant
 A' Spáhinak egy csapásra
 Testre földre dült, zuhant
 A' vért ontó viadalnak
 Tüze újra kezdetett
 Györfi erős Karja által
 sok a földhöz veretett.
 [241.]
 El bámulva láttam én őt
 az ellenség hadával
 miként bánt volt a' hatalmas
 halált szoró kardjával.
 Győztünk, hálá az Egek[ne]k
 a' Török meg veretett
 De nem tudom örül e' ő
 Hogy engem meg menthetett.
 Hah' nézzétek miként ált ott
 Elmerülve buvába
 Belső Tüze mint emészti

szive rejtett titkába
 Tudom én mi itten az ok
 Mi a' szive gyötrelme
 Tudom, Lányom eránt égő
 reménytelen szerelme.
 [242.]
 Ezzel Györfit bámultából
 Csezneki fel szállítja
 Férfji ölelések között
 Karjaiba szorítja.
 Köszönöm én így szól hozzá
 Nemes ifju tettedet
 Szivemet te el nyerted ma
 Add nékem is szivedet.
 Engedj meg hogy esméretlen
 Lelked Tulajdonival
 nem gondoltam buzgón érző
 szived indulatival.
 Engedj meg! az atyai sziv
 mivellette azt vélem
 De most benned lelkes vómet
 És fiamat ölelem.
 [243.]
 Amen! így szól Cseznek várnak
 Hátok mögett Káplánnya
 amen! ezen szövetség
 a' virtus is kívánnya
 De hah! sok víz le foly addég
 még a' szöke Dunába
 még mint hölgyét haza viszi
 Lázár Juczit Várába.
 Haljátok a' réméttő hirt
 millyet Ember nem hallott
 halljátok a' rettentő bért
 millyet ember nem vallott
 Hogy el jöttél a' Hazának
 Pogány ellenségére
 's Kulcsát Cseznek kö várának
 Bízta Pethe kezére.
 [244.]
 Juczit Pethe, a' meg vetett
 a' meg utált, 's kelleetlen
 Idomtalan szerelmével
 Üldözte a' kegyetlen.
 Nem volt nyugta a' jó szüznek
 Pihenése nem vala

Üldözése keservébe
 Jobban jobban el hala.
 Az égen a' reggeli nap
 sokszor alig sugárolt
 alkalmatlan kérésevel
 midőn Pethe rajta volt
 Hiszelkedő beszédekkel
 Pergett nyelve untalan
 Kért, óhajtott, térdelt, nyögött
 Kívánt, de mind hasztalan.
 [245.]
 Mikor a' nap a' délpontról
 sugárlá le tüzeit
 Lábainál hevert Pethe
 Csokolgatva kezeit.
 Szerelmének lángolatit
 Kétségbe esve festé le
 De a' jó szüz meg vetette
 's nem rokonult ő véle.
 Mikor a' nap sugárral
 Egünkről el enyészett
 's nyugalom, és pihenésre
 Készüle a' Természet
 mikor az est fellegivel
 Rózsa színbe öltözött
 És a' Fenség tengerébe
 a' harmat szélt gyöngyözött.
 [246.]
 Nyomába volt, Juczi nélkül
 Látni őt nem lehetett
 De a' Szüznél szerelmével
 Semmire sem mehetett.
 Ha ez mozdult, az is fell ált
 a' nyomába tántorgott.
 mint a' Késértő roszt lélek
 Körüllötte ácsorgott.
 A' többek közt a' Kápolna
 oltáránál térdesselt
 mint az angyal szerencsédért
 's életédért esdekelt
 Égbe emelt szemeiből
 a' buzgó Köny gyöngyözött
 Feje körül az esti fény
 Koronába fűrtözött.
 [247.]
 Az ég felé, a' mint Lányod

Karjait fel emeli –
 Be ront Pethe, 's fél dühébe
 a' Szüzet ált öleli.
 Meg rémül az esdeklő szüz
 segétségért jajdul el
 néki gyullad Pethe tüze
 szerelemért bődül el.
 Mert a' dühös esze veszett
 Kit az Inger, 's indulat
 Kárhuzatos bünös buja
 Tüze lángja szélt dulat
 Ugy ragadja az oltárról
 Leányod a' szemtelen
 Buja erkölcs nélkül való
 Korts Pethe el hirtelen.
 [248.]
 Tusakodik véle a' szüz
 Kér, parancsol, esedez
 Lelke szive majd haragra
 majd panasza ömledez.
 Az izmos kar, férjfi erő
 Határtalan szilaj tűz
 Győzni láttzik, 's bágyadtába
 Lankad, roskad, rogy a' szüz.
 Viaskodik a' földön is
 Rimánkodik – amannak
 Zabolátlan indulati
 Nagyobb lángra lobbannak.
 Kezembe vagy –igy bődül el
 a' szörnyeteg, örökre
 Nekem kötött apád mikor
 El indult a' Törökre
 [249.]
 Vagy szeretet, vagy örök kín
 Dühös boszu, vérengző
 Elégtétel, marcangolás,
 válasz, avagy menyegző
 Itt a' szent hely kebelébe
 Ozd velem a' szerelmet
 Itt pótold ki, itt fizesd meg
 a' sok kint és gyötrelmet.
 Tömbő a' Kis Juczi tegnap
 Szirczre maga küldte el
 Vissza jövet az ajtónál
 Éppen ekkor mene el
 Halja mind ezt, belsejébe

mérges harag lobbana
 mint a' villám a' Templomba
 Hirtelen be toppana.
 [250.]
 Pethét izmos karjaival
 Erővel ki vetette
 Juczit a' csuf fertelemtől
 meg ekképpen mentette
 mint a' bágyott lilium szál
 szél veszén az esőnek
 Ugy lépdezet ki felé most
 Juczi karján Tömbőnek.
 E' dolog a' szépség között
 Csak hamar el hiedett
 Kebelekbe meg utálás
 Biszuállás gerjedett
 a' Várnagy kit otthon hagyál
 Lárma küztött fuvatott
 's az egész nép Pethe eránt
 Hüségéről le mondott.
 [251.]
 Pethe, a' kit most a' szégyen,
 meg vettelés, gyalázat
 mint egy kortsot, 's fajult lelket
 A' porig le alázott
 Reményének büszke mentét
 nagy nehezen nyögte el
 De szivének mélységébe
 undok boszut rejte el.
 Ritkán volt a' Kisaszonnyal
 Ki kerülte az Embert
 Szobájába bé zárkozva
 napokon is el hevert
 Ott dolgozta, ott koholta
 Undival az átkozott
 Plánját, mellyel a' Fejünkre
 veszélt, romlást, bajt hozott.
 [252.]
 Ma egy hete szokás ellem
 Vadász kürtöt fuvatott
 's a' Várkapun mint a' bődült
 Undival ki rugtatott
 Fél délig a' vadász lárma
 ujjongató zajjának
 Riadási egész a' vár
 Belsejéig hatának.

Egyszerre az Erdőségen
 mély csendenség nyugodott
 se a' Kürt hang, sem a Kutya
 ugatás nem hallatott.
 Hogy a' hajtást már meg unta
 Mindnyájon mi azt véltük
 És hogy tüstént a' Várba fog
 Teremni szinte féltük.
 [253.]
 Azonba, hah meg csalattunk
 Mert az egész vadászat
 nem egyéb volt, mint egy gyilkos
 áll orcza és ábrázat
 Mert a' lármát Undi tette
 Ő pedig el vágata
 Tamásiba, hol egy rabló
 Török csapat nyugtata.
 Csesznek vára fel adását
 Igéri a' Basának
 a' praedából csupán Juczit
 Hadja fenn önn magának
 's hogy ha a' szüz szép módjával
 Részére nem hajlana
 Ugy a' Basa kinos boszut
 Ő érette állana.
 [254.]
 'S hogy a' Várnép boszujának
 mérgét, sullyát érezze
 Ki kötötte a' Büntetést
 Önn' Kényére eressze
 A' vad pogány hogy ezt hallá
 Mindent ígér Pethének
 Csak az uton biztossai
 's Kalauzi lennének.
 Magát adja vezetőnek
 a' setétség kormába
 Tudja ő merre visz az ut
 Cseznek erős várába.
 Igy köttetett a' vétkes frigy
 Két ördögnek szívébe
 Igy bódult meg, így veszet meg
 Hah egy magyar eszébe.
 [255.]
 A' várba mi, mind ezekről
 még csak nem is álmodánk
 az Istenhez egységért

Békéért fohászokodánk.
 El mul a' Dél, uzsonnakor
 Estvefelé az idő
 Setétedik, csillag láttzik
 Pethe vissza még se jó.
 Mély csendesség, a' Várba már
 Egy lélek sem mozdula
 a' Toronyba az óra is
 Tizenegyre kondula.
 Pihent minden, semmi lárma
 Zörej, zaj nem hallatott
 Egyébb az ór nyoma hangja
 Fel, 's alá mint ballagott.
 [256.]
 Itt az idő meg változik
 Setét felhők borongnak
 Ordét a' szél, zug az eső
 Kénkö szikrák villognak.
 A' Bakonyról a' nagy zápor
 Hullámai locsognak
 az el tördelt Cser derekak
 Kopogási hangzanak.
 Ugy láttzott, hogy a' Természet
 sarkából ki vettetett
 Dörgött, Zajlott: – Ekkor Pethe
 a' Vár kapun zörgetett
 az ór szavát meg esmértén
 az ajtót meg nyitotta
 Boldogtalan itt egy dárda
 Eletét el oltotta.
 [257.]
 Most a' Török bé todula
 's mire észre vétetett
 már a' bástyán a' pogány Czim
 a' Félhold fel üttetett.
 Kardra kapott a' maroknyi
 Bátor bajnok lelkes nép
 Harczolt vít, csak alig maradt
 Közte egy vagy kettő ép.
 A' sebekről el gyengülve
 Szint halomra hullanak
 meg győzelve le veretve
 Rab lánczra így jutának.
 Igy hultak el hiv szolgálid
 Kit mint apát kedveltek
 's kik a' pogány ellenségre

Ezred kardot emeltek.

[258.]

A' nagy lárma, kard csattogás

Robaj, puska lövések

a' Tompa zaj, a' Zsibongás

a' haldokló nyögések.

Hah keserü emlékezet

Juczi szívét keresztül

Járták, 's a' szüz el lankadva

Elájulva öszve dül.

Pethe tigris lelkét ezen

mosolyogva hizlalá

Örült, hogy a' szüz birtokát

Eképp kézre kaphatá

meg ragadja a' fél holtat

Dühébe ált karolja

Halovány szín rózsáira

Buja tüzét csokolja.

[259.]

Fel illed az el lankadt szüz

Pethét látván el réműl

Reszket, képén a' borzadás

a' Félelem színe ül.

a' vakmerőt el taszétja

magáról, 's Basának

Lábaihoz könyörögni

Térdei le hajlának.

Rimánkodik: – a' Török[ne]k

a' frigy lévén eszébe

Szegény Juczit vissza lökte

Pethe undok ölébe

Halált inkább kiált a' szüz

Ölj meg engem átkozott

szörnyeteg te fene állat

Tigris fajból származott.

[260.]

Pethe dühös üldözési

most szüntelen folyának

a' Kisasszony de nem hajlott

szavára a' bujának.

Mennél jobban törekedett

El nyomni a' jutalmat

Mennél jobban fenekedett

Használni a' hatalmat

Mennél jobban takargatta

szennyét csalárd tettének

mennél jobban kizellette

Tüzét vétkes szívének

Annál jobban meg vetette

Juczi ötét, 's kerülte

annál jobban utálta őt

annál inkább gyűlölte.

[261.]

A' szelídség, mellyel lányod

Üldözését viselte

álhatatos csendes lelke

mellyel sorsát szívelte

végtére a' Törököt is

Bámulásra ragadá

'S Pethe ellen véd oltalmát

Esküvéssel fogadá.

Illedt a' szüz, 's belsejébe

öröm érzés lövelle

Hálaadó kezeket ez

Egekfelé emele.

Jaj de rövid volt az öröm

Keservekre vezetett

Mert a' Basa, Kellemibe

maga belé szeretett.

[262.]

Pethét, ki hogy észre véve

Ezt szemére vetette

Zabolátlan ingerébe

a' Tömlöczbe vetette

Ott sinlődik, most az álnok

gonosz, csalfa, hitszegő

Ott, 's a' basa boszujáró

's a' haláltól retteg ő.

Szerelmével ez üldözi

Pethe helyett lányodat

Pogány birja rabló jussal

Csezneki a' váradat.

Én az éjjel a' setétbe

a' várból úgy szöktem el

Hozzátok sok veszélyek közt

Félelmek között jártam el.

[263.]

Mint a' csajkás, kit egy jó szív

az örvényből ki kapott

's a' Tengerbe egy uj szélvész

Fergeteg vissza csapott

Ugy állott itt Györfi Lázár

Érzései szívének
 az indulat marczangoló
 Kín özöni levének.
 E' Kegyetlen történetnek
 Hire lelkét le verte
 a' haragot, 's boszuállást
 Hullámokra keverte.
 Szive, a' melly Juczi eránt
 valódian érezett
 Ezen hirre el fásullva
 Keservessen vérezett.
 [264.]
 A' fájdalom nagyságától
 mintha lelke menne ki
 El kábulva, el szorétva
 állta maga Csezneki.
 Mind a' Hősek, kik jelen e
 Hir hallásán valának
 El rémülve megborzadva,
 Iszonyodva állának.
 Györbe hamar szárnyra kapott
 E' rémettő bal eset
 öre ifju szélt beszélte
 Cseznek várot mi esett
 a' vitézek, kik a' virtus
 Zárlójával tartának
 Csezneki és Györfi mellett
 Boszu fegyvert fogának.
 [265.]
 De mivel a' lemenő nap
 És a' véres csatának
 Társasági mindeneket
 nyugalomra hívának
 a' vezérrel a' boszuállást
 Reggelig fel függeszték
 Hah: de Györfit a' kétségek
 Cseznek felé el üzték.
 Lázár kibén a' Szerelem
 Boldogéttó Tüzének
 Érzeményi a' haraggal
 vegyes Ingert üzének
 Lóra kapott, 's mint a' villám
 a' várból ki vágatott
 a' merre ment körülötte
 sűrű por köd láttatott.
 [266.]

Mint egy szélvész, ugy nyargala
 El a' nyuli mezőnek
 Mint a' szarvas, ugy szágulda
 Lova a' rettentőnek.
 Szive feszült melye alatt
 Bús érzések között vert
 Habzott, zugott körülötte
 a' levegő Tengere.
 A' Hold éjjen egy borongó
 Felhő alá vonula
 Hogy jo Márton Klastromának
 Torna tüze kondula
 a' böszült ló ágyékába
 sarkantyúját tövig be
 üti, 's mint egy menykő csapás
 asszonyfába szökik be.
 [267.]
 Nyargal, vágat, 's a' varsányi
 Erdőt már meg halladta
 Fuladozó lova itten
 Öszve rogyik alatta.
 Hah pedig még messze vala
 Cseznek vára vidéke
 Messze vala még a' Bakony
 sűrű erdős környéke.
 Fel szökik, 's a' szerelemnek
 siet, repül szárnyain
 gyalog törtet keresztül az
 Erdő sűrű bokrain.
 Az utat a' tömött gallyak
 Homályába el veszté
 a' távoly lét, 's az akadály
 Lelkét, szívet epeszté.
 [268.]
 Külömbbféle gondolatok
 Foglalják el elméjét
 Külömbbféle indulatok
 marczangolják kebelét.
 A' Képzelet tükörébe
 Láta Juczit epedni
 Láta sorsa fájdmiba
 Keservessen szenvedni.
 'S ha a' Basa erköltsére
 vizsgáló szemet vetett
 Zabolátlan indulati
 Ingerétől rettegett

Igy tünődve, tévelyegve
 Honalig hogy törtetett
 azt nyerte, hogy jo Királynál
 Bakonyra fel mehetett.
 [269.]
 Lappangva megy 's ballag elő
 a' Hegynek oldalába
 a' Török, és Pethe eránt
 Boszut forral magába
 végtére a' nagy settétség
 szilled a' reg hajnalán
 's látja Cseznek várát látja
 a' Bakonynak oldalán.
 Édes érzés, belső öröm
 Futja végig kebelét
 Vissza nyeri az éjczaka
 vesztett minden erejét.
 Meg esméri az ablakról
 Juczi lakta szobáját
 Mellyben hajdan csókolgatta
 gyöngye képe rózsáját.
 [270.]
 Egy meredek Kösziklára
 nagy bajjal fel vonódik
 's halgat, 's ah melly nem várt öröm
 az ablak ki nyitódik.
 Ki néz Juczi, hah de képén
 a' Keservek láttzanak
 Györfiben az érzemények
 Csuda zavart játtzanak.
 a' Könnyek kik leperegnek
 Kedvessének képére
 mind meg annyi kínok esnek
 Lázár érző szivére
 's a' vér benne borzadozva
 Egészen fel pesdüle
 midőn a' Szüz esmért lantja
 Illyen dallra zendüle.
 [271.]
 Tün a setét, szilled a' Köd
 oda az éjj ereje
 Jön a' hajnal rózsza szine
 Boldogéttó eleje.
 A' zöld ernyök levelein
 A' hüs szellők lengenek
 a' harmatok gyöngyeibe

a' violák ferdenek.
 A' madarak éneklési
 a' hegyekbe hangzanak
 a' fa lombok a' hajnalnak
 Biborába inganak.
 Az éjczaka korom leple
 a' nap előtt el szilled
 Fel serkenve nyugalmából
 a' Természet fel illed.
 [272.]
 Hah de e' sziv kinnyainak
 örvényébe veszödik
 a' Keservek hullámitól
 Szirtrol szirtra vetődik
 Nól a' gonosz, 's baj, 's lellemnek
 jobban, jobban czivódik
 a' fene sors csapásitól
 a' sziv jobban fojtódik.
 Az éjczaka nyugalmába
 nem ringat el engemet
 csak a' sok Kín, 's veszedelem
 marczangolja szivemet
 Kerül engem a' boldogság
 Éltem búba agszik el
 Keservek közt kél fel a' nap
 Keservek közt nyugszik le.
 [273.]
 Kints, segítség nints reménység
 oda apám, kedvesem
 a' Török kard ölte el hah
 vissza jöttek mit lesem
 nints ki látás, a' pogánykéz
 vad lánczai zörögnek
 mind hijjába, mert könnyeim
 Haszontalan peregnek.
 Eredj lélek, minek élek
 Fel az Egek Urához
 És Te hajnal sir boltomra
 Illyen rózsza bibort hozz
 az Egekbe, ott az öröm
 ah ott van a' reménység
 Rósázz hajnal, derülj fel ég
 még el jó a' Segétség.
 [274.]
 A' hang trilla a' hegyekbe
 szomoruan penderül –

Lesz segítség kiált Lázár
 ált a' szikla tetőrül.
 Él még apád, él kedvesed
 Boszut állnak éretted
 Egyre kérlek, felelj Juczi
 Ha szavam meg értetted.
 A' rejtet ut a' pogánynál
 Ki őrizet alá zár,
 Tudva van e? Nints ki vagy Te
 Idegen? Györfi Lázár.
 El sikoltja magát a' Szüz
 örömébe ingadoz
 Érzésének özönébe
 Szive lelke fulladoz.
 [275.]
 Be taszítja az ablakot
 a' vas rostély meg rendül
 Lármát halván a' pogányság
 Mint a' zaj méh fel zendül
 a' Kisasszony szobájába
 vizsgálódva tódulnak
 a' Bástyákra fegyveressen
 ütközetre vonulnak.
 Tart a' lárma. – Györfi Lázár
 a' Szikláról az alatt
 Le lopódzva az erdőnek
 sűrűjébe be szaladt.
 's a' mint lappang a' hegyek közt
 Le az erdő szélére
 örömére rá bukkana
 Pálfi segéd népére.
 [276.]
 A' vízonti ölelések
 után kiki csatára
 Készül, 's a' nép mint a' villám
 Rá csap Cseznek várára
 a' Török e' történeten
 Egészen elrémüle
 De azért a' viadalra
 Oltalomra készüle.
 a' magyarság körül veszi
 a' várt, és a' Csatanak
 Vad lármája, riadási
 Borzasztóak valának.
 Viv a Török, öll a' magyar
 Kétségbesve harcolnak

Imitt amott már a' bástyák
 Törnek zuznak omolnak.
 [277.]
 Vág a' Török, hátrál a' Hős
 Elnyomatva vonulnak
 a' magyarok, a' pogányok
 Rajtok nyomba tódulnak
 már a' várba szilt lármázzák
 győzedelmek dalait
 Fájdalmak közt csikorgatja
 Csezneki hah fíjait.
 Ekkor Györfi a' képzet ut
 Kapujából ki toppan.
 a' viadal az udvaron
 Nagyobb tüzre gyull lobban
 a' magyarok, kik Lázárral
 a' rejtekbe menének
 Most a' Török csorda között
 szörnyü dulást tevének.
 [278.]
 A' Várkapu, egy hős által
 nagy bajjal kinyitattik
 Gyöz a' magyar, és a' Török
 Elöl hátul vágatik.
 Györfi Lázár a' folyosót
 a' mint végig nyargalja
 Szobájába Juczi szavát
 Efelekedve meg halja.
 Be tör, el hül, Pethét látja
 Juczijával czivódni
 a' Kisasszony szerelmével
 Szerelemért hoczodni(?)
 a' Tömlöczből a' lármába
 a' zavarba ki szökött
 Undok, buja fel tétellel
 Indokával ide jött.
 [279.]
 Mint mikor a' Hegy tetején
 öszve gyült zivatarnak
 Tengerébe a' Szélveszek
 Hullámokat havaznak
 's e' zavarbak közepébe
 villámok szilt dördülnek
 's a' csapások egy szempontba
 a' vidékre repülnek.
 Így forrottak most Györfibe

az indulat, 's ingerek
 a' gyult vértől fel dagadtak
 Ki feszültek az erek.
 Boszut lelke haragjába
 Szerelmébe, dühébe
 Tövíg üti fegyverét itt
 Pethe czinkos melyébe.
 [280.]
 Halj meg Sátán, pokol szülte
 halj meg ördög ordétja [kihúzza: átkozott]
 's az el rémült, borzadt szüzet
 Hiv melyére szorétja.

Egy csókot nyom, egy tüzeset
 Rózsájára képének. –
 a' magyarok a' várba itt
 Diadal jelt lövének.
 Hol a' Lányom hol van Juczim
 Kiáltva jó Csezneki
 's az atyai szeretettel
 gyermekét ált öleli
 apám, Lázár, a' bámult szüz
 Egyebet nem szólhatott
 Érzésének özönébe
 Lázár melyére rogyott.

4.

Rege

(36.)

1819

[124.]
 A' Hegy, hol a' buzgóságnak
 Szent emléke tettzik ki
 'S hármos halmán, a' Hazának
 ország, Czimjét mettzik ki.
 a' Hegy, mellynek oldalába
 apró öblöket vágott
 az özön, hogy dagallyába
 az Ararátig hágott
 a' Hegy, mellynek simult allya
 virágok közt lapul el
 midőn az oceán fuvallya
 Szent tetején zudul el
 A' hegy allya, laktanyája
 az urfinak Bodroghnak
 Kiben amor hiv szikrája
 Szerelmei lobognak.
 [125.]
 Innét néz le a' Térségnek
 sima zengő hátára.
 A' Térségnek, mezőségnek
 Göngy alapi (*mind szent) tájára
 Naponként itt danolgattya
 Szive nemes érzését
 Itt sóhajtja, fontolgattya
 a' jövendő végzését.

Itt kondul el gyakran lantja
 Bus dallokra az érczek
 meg mohosolt százas hantja
 Riad, zugnak a' Bérczek.
 Itt trillázzák a' viszhangok
 néha öröm szavait
 Későn, midőn a' harangok
 Kongják az éjj dallait.
 [126.]
 Most is, ámbár zordonsága
 a' vad Polus szelének
 Fergete, Komorsága
 Gátakat szór szemének.
 Törtet, Móri (*m. Nina) az eszébe
 Szive, lelke ömledez
 Zajja az ég szélvészébe
 Keveredve el el vesz.
 Az ezüst kar, lágy fogások
 Szomoruan ömlődnek
 a' nyögések, sóhajtások
 Közbe, közbe löködnek.
 A' tört szavak a' szél zajján
 A' sziklákba ütődnek
 az Echónak száz robajján
 Szirtrul szirtra verődnek.
 [127.]

Ordét a' szél, zuhogási
 a' vár fokon hangzanak
 az omló kő zuhanási
 a' mélységbe konganak
 A' magas Tölgy derekai
 öszve zuznak ropognak
 A' haragos ég nyillai
 Le dördülnek, csattognak.
 Egy csattanás – mint morognak
 A' föld gyomra rejtési
 Zavarodnak, háborognak
 Bodrogh Tüzes érzési
 Reped, nyillik, ropog, sir a'
 Föld árnyait éreszti
 'S itt egy Lélek az Urfira
 Szemét szemén mereszti.
 [128.]
 Borzad, Bodrogh, de még jobban
 Bámul, 's lelke akad el
 Hogy a' lélek vastagabban
 Illyenn szókra fakad el.
 „Minek a' lant, 's kevered el
 Véle a' bús áriát
 Hijjába törsz, nem nyered el
 Gyöngyalapon Máriát.”
 Az elhült Fi el hajétja
 a' Lantot, és az alatt
 a' még magát el ordétja
 Zörög a' Kard markolat.
 Ki vagy Lator? így dördülnek
 mennydörögnek szavai
 nyoma alatt el gördülnek
 A' Hegy zuzott ormai.
 [129.]
 Ki vagy ember? a' titkoknak
 Hazugságnak rejtőke
 A' gyehennák, és pokloknak
 átka ide mért löke.
 Ki vagy? szólj Te rettentő váz
 Mert itt szillel szaggatlak
 E' Kar, és Kard hah nem hibáz
 az ördögnek vissza adlak.

A' nem szól, 's ez bödültébe
 Csikórgatja fogait
 Haragjába, és dühébe
 Hozzá sujta karjait
 meg ragadja. – Itt le foszlik
 a' lélekről a' ruha
 a' sceleton szillyel oszlik
 's el nyeli a föld puha
 [130.]
 Borzad Bodrogh kebelébe
 Egy vad inger lopódzott
 Egész teste le mentébe
 a' hideg vér borsódzott
 a' rémültnek haj szálai
 az ég felé fel álnak
 Köztek az szél fuvallai
 Süvöltözve kuszálnak.
 Le rogy, lankad, nyögései
 a' levegőt el töltik
 A' szélvésznek bögései
 Gyöngyalapig süvöltik
 Itt kinlódik, hánkolódik
 Ezer plánok készülnek
 Tüzes lelke tör vivódik
 Képzéleti szédülnek.
 [131.]
 A' vak elme ált ugrálja
 a' temerdek gátokat
 Be nyargalja bé koszálja
 a' mennyeket poklokat.
 Enyim lesz ő ezt ordétja
 Tipródva a' szeleknek
 De az orkán meg fordétja
 Szavait a' lélek[ne]k
 Majd meg lássuk a' jövendők
 miket hoznak, mit szülnek
 a' holnapok az esztendők
 millyen hajnalt derülnek.
 Meg lássuk. – a' bús áriát
 S' még sokszor verte el [kihúzva: mondta]
 Gyöngyalapon de Mariát
 Csak ugyan más nyerte el.

5.

László, és Ágnes

(58.)

[296.]

Zugott a' Szél, le le csapott
 Az ég sebes villáma
 Dörgött, morgott, 's tompán zajlott
 A' Rába bús hulláma.
 A lelketlen Teremtések
 Szillel szaladt nyájának
 Vad böggési a' Térségen
 Réméttöen hangzának.
 A' föld népe el réműle
 Lappanga a' gunyhókba
 A' Harangok meg vonattak
 szerte szélt a' tornyokba.

[297.]

A' zivatar mond[ott] dühének
 Borzasztólag áldozott
 'S a' természet sarkaiból
 Ki fordulni láttzatott.
 Csak László a' lelkes vitéz
 'S a' Bajnokok remeke
 Áldott mint a' magas hó száll
 Állott, és nem rettege
 Merő szemmel tekintett be
 S' Pusztító viharba
 Érzéketlen nézett bele
 Az Ítélet zavarba.
 Hah mert ifju élte egén
 Feketébb volt a' ború
 Mint a' mindent elrettentő
 Zugó egi háboru
 Uraj felé fordult szeme
 Arra feszült kebele
 Oda vágyott, oda ügyelt
 Lelke, szive, mindene.

[298.]

Ott volt Ágnes, ott látta őt
 Élte leg szebb reggelén
 Ott olvadt el bajnoki szive
 A' szerelem melegén
 Ágnes Uraj birtokossa
 Legkedvesebb gyermeke

Rába mente vidékének
 Disze, fénye, remeke.
 Már ez előtt esztendővel
 A' szerelem búbája
 Édes kedves ösztönéből
 Lett Lászlónak mátkája.
 'S csak egy ló volt, hogy a' miért
 Ékes nemes sziv ége
 Bé avassa, és meg áldja
 Az oltárnak szentsége.

[299.]

Akkor így szólt a' lekes Fi
 Érzésének tüzébe
 Haza viszlek Téged Ágnes
 Szerelmemnek Fészkébe
 Ott nyiljanak majd számunkra
 A' lét öröm rózsái
 árnyékolva ott nőljenek
 Boldogságunk pálmái.
 Hah' melly boldog kinézések
 Tűnnek fel itt lelkembe
 Enyim vagy te, enyim leszel
 Enyim egész éltembe.
 Tied piheg az égő szüz
 Tulajdonod ezen sziv,
 A' melly érted lángol, érez
 A' Sir partig hozzád hiv.

[300.]

A' Szerelem sziveiket
 Hogy egy lángá olvasztá
 Egy hosszú csók lelkeiket
 Egybe, 's öszve forrasztá.
 Így váltak ők el egymástól
 A' Rabának Révébe
 Szerelmre ömledezve
 Az est hajnal fennyébe.
 A' tiszta Est kellemei
 Zivatarra válának
 Mert a' Hajnal szürkületkor
 Komor lármák zajlának
 Fel retten a' szendergő Hárs

'S első tette Uraj felé
Nézni magas várából.
[301.]
Tüzet lát ott, 's az emésztő
Lángok dühe felfel csap
Reszket, borzad, haragjába
Mint a' villám lóra kap
„Uraj felől, mi hirt hozol”
Ordétja egy szolgának
„Rosszat Uram (...)” felel szegény
Asszonyka bús urának.
„Az éjszaka Szombathelyről
Mahomed vad népének
Rabló dühös csoportjai
Viletlen ránk ütének
Szörnyü volt a' veszedelem
A' rémülés jajgatás
Az öldöklés, halál vivás
A' Kard puska csattogás.
[302.]
Urunk, mint a' bús oroszlán
'S mint magyar hős harczola.
Körülte a' le vert pogány
Szörnyü halált lelt, 's hala.
A' merre ment, 's meg villantá
Bosszu álló fegyverét
Mindenütt ott el oltá ő
Egy egy pogány életét.
Borzasztó volt látni őtet
Halált szoró jobbájával
De hal csufos végre jutott
El lankadott Lányával
Mert végtére a' nagy erő
Miatt ő el gyengüle
Félig élve, félig halva
Török kézre kerüle.
[303.]
Magam láttam midőn őket
Szijra füzte a' fene
Pogány, a' kit verjen is meg
A' magyarok Istene
Halál fi, 's rab volt előllek
A' ki el nem szalada
Keserves volt látni Uram'
Itt szava el akada.
Ma egy hete hogy e' szörnyü

És réméttő bal eset
A' Környék[ne]k félelmére
Urajfalván meg esett.
Igy veszté el László élte
Diszét leg szebb kellemét
Ez gyötörte marta, tépte
A' Vitéznek Kebelét.
[304.]
Mint a' szél vész fel kavarta
Háborodott Tengernek
Ugy forrának kebelébe
Hullámi az Ingernek
Lelke mint a' villám reptü
Sas csap fel a' felhőbe
Csapong, keres, ott nincs remény
Nincs jó vég a' Jövőbe.
A' Keservek és fájdalmak
marczangoló dühével
Tusakodott öszve zuzott
Kinzott, gyötrött szívével:
Zugott a' szél, a' villámók
Ölve sujtva csapának
Rengett a' föld, csak László ált
Magas fokán várának.
[305.]
A' Vár Tornya meg riad itt
'S le harsogja a' „Vigáz
Uram László Kecskéd felöl
Török Lovag kalimpáz.”
Halált néki érzéketlen
Létéből fel gyullad itt
Halál, boszu, 's veszély ereje
'S ronnta ördög fajjait.
'S mint e' kölke vesztett, dühös
Haragra forrt oroszlán
Le csap László, öl a' magyar
Hull a' Török a' Pogány.
A' vad csorda szillyel szalad
'S az elfogott pasának
Töméntelen ragadmányi
A' magyarra szállának.
'S hah ki tudná ki mondani
Örömét a' nyertesnek
És ki tudná lefesteni
Érzését a' lelkesnek
Fel tünt élte boldogsága

Mert nem remélt Koronája
A' Temérdek pordának

Ágnes, 's apja valának.

6.

Quodlibet

(31.)

[67.]

Táska, kolbász, kávé, lentse
Irigy, jó szív, kár, szerentse
Császár körtvél, ront hada szalma
Buza kenyér, árpa, 's alma.
Kopott csizma, üst sarkantyú
Stiglicz holló, bagoly, hattyú
Öreg asszony, ifju legény
Arany alma, király szegény.
Eözvegy, Püspök, szép szakátsné
Ötvös, varga, konty Takátsné
Szép feleség, ördög, bányó
Sárga Csizma, eső, Kátyó
Üres hordó, nagy bél, kis száj
Czukros narants, бүdös óhaj
Licterium, füst, ludmája
Ez az élet bölts példája.

7.

A verselő

(22.)

[47.]

Szivem mért, nem tudom, de felhevült
Lantom peng, és vers hangokra zendült
Mi ez? eddég esméretlen érzés ihlel
Egek! 's ujjaim a' Lanton futnak Szillel.

[48.]

Szorult mejjembe a' Sziv erővel
Lángra gyul, és a' játzi szellővel
Arkád virány lapányit, 's az édent szellem
Szárnyon bé futja, ott mosolyg egy jó kellem.
De hová te szárnysegett képzelet
Nem illett Téged a' lant, 's versezet
Más elmék, nagy lelkek aetheri szárnyzatok

Vagynak Honnomban, és bájoló Lant hangzatok.
 Én a' világ piattzát kerülöm
 A' magány csend ernyeit becsülöm
 'S ha lantom néha zeng, 's vaspállýára kiszál
 Csak Lillámnak dallok, ő meg nem kritizál.

8.

Ujra meg zendétttem serdülő lantomat

Az 1818 esztendei Januarius 1-ső napján

(24.)

[49.]

Ujra meg zendétttem serdülő lantomat
 Ez uj évbe, fogadd jó szivvel dallomat
 Pindusomnak szüze
 Igaz, nem érte még fejem poétaék
 Nem ringattak engem a' Thessali tempék
 'S az olympus Tüze.
 Remegve futkoznak lantom hur fogain
 Játatlan ujjaim. Hermes szent dombjain
 Én csak kezdő vagyok.
 Nem is Zengek én dalt a' dicső neveknek
 Homért illet, és a' herosi Tetteknek
 Zengni békén hagyok.
 Van hazámnok Ovid, Vielandja, Marója
 A' bajnoki remek nevek lantolója
 Kazinczy nagy fia
 Élnek Kis, Berzsenyi, 's többek ezek között
 Kiknek homlokira borostyánt kötözött
 A' buzgó Hunnia.

[50.]

A' heros dal, 's laurus ezeket illeti
 Buzogva tisztelem érdemiket; de ti
 Lángok mit akartok.
 Mért ögyeltek engem a' dal, 's versezésbe
 Gyullasztjátok valóm, 's égi ihlelésbe
 Engem mért takartok.
 Belöllem poétát teremtni mi akar
 Körüllttem mért zeng hymnust az olympus kar
 Báj hang Cziterája.

Végetek lobognak tömnyénem tüzei
 Hevét, s' ölelgetnek áon báj szüzei
 'S Kálliope bája.
 Musa Te a' hösök vért párolgó csapott
 Kardjának mosolyog a' vérrel rejtett part
 Tartod érdemesnek.
 Figyelmedre. Ércz hang trombitád riasztya
 A' bajnokot harcra, jutalmad ott osztya
 Karod a' nemesnek.
 Ügyelsz e' Kegyessen lágy, 's gyengébb
 dallomra

Függesztesz e csak egy ágat is Lantomra
 Mellyt néked szentelek.

[51.]

Szeléd lángok kellnek feszülő mejjembe
 Égi szerelemről dagadó szivembe
 Szent oltárt emelek.
 Mosolyogj nekem is édeni pirulmány
 Oltáromat rozsa, 's nefelejts virulmány
 Bokra ölelgeti.
 Hadd rozsádzon ifju életem reménye
 Oltár szikrák lombját lelkem érzeménye
 Hozzad emelgeti.
 A' millió képek, és édes érzetek
 Enyelgő Jó, tiszta, fél isten képzetek
 Csak Te rád czéloznak.
 Láng szárnyra emelnek fényed ragyogási
 Boldog leszek itt ha ajkad mosolygási
 Jutalmot halmoznak.

9.

A' Reggel

(33.)

[70.]

Mul a setét, a' nedv fellegek szillyednek
 A' nagy Természetbe mindenek illednek
 Vidámabb életre
 A' hajnal ki feselt biborozott képe
 A' mélység öléből pompassan ki lépe
 A' vig napkeletre.
 Tün az álom balsam mákfejeit halom
 Számba szedi, el mul az éjji nyugalom
 Édes réngatása.
 Csörren a' fris patak Kristallozott Gyöngye
 Hullámiba ferdik jáspisos göröngye
 Buzg vize forrása.
 A' mély csendességet philomela hangja
 A' Buzgóság jele a' várfok harangja
 Már félbe szakasztja.
 Zeng a' madár sereg, az eget dicséri
 Harmonizál, mivel látni ötet is éré
 Az Egek malasztja

[71.]

A' Köd kárpit nyillik, a' nap koronája
 Sugarakat sziv el, ragyog fény pompája
 A' gőz smaragdokon.
 Ott lármányt szül. A' zöld ligetek láttzanak
 A' reggeli szellők enyelgve jáczanak
 A' cserfa lombokon.
 A' virányos pázsit Zöldellő füvei
 Fördenek, csókolják a harmat gyöngyei
 Gyenge csiráikat.
 Heszper gyümölcsseik a' fák mutogatják
 Ölelkezve ingnak, egymásba aggatják
 Termett ágaikat.
 A' Fehér liliom a' tó Tükörére
 simul, 's a' hajnaltól szemérem képére
 Egy kis piros szökik.
 A' Rózsa bimbókra repül a Zephir csók
 Mosolyogva szedik a báj nyirfa Katsók
 'S Fürtök be kötözik.

[72.]

Zajlik a' fel serdült Emberek zsibongnak
 A' föld között hátán érez miveik kongnak
 A' víg munkásoknak.

Együgyük énekik de hatnak, 's bájolnak
 Mellyeket szivekből Zengnek, és Dalolnak
 Egi Jó Uraknak.
 Itt a' Szöllő ölel fel egy sereg népet
 Repül ott a' méhraj, takar, hord, gyűjt lépet
 Szélid aggódással.
 Ott a' juhász hajtja selmedző juhait
 Szélt futtatja sipján enyelgő ujjait
 Trillás változással
 A' sziklákba ütött hangok viszhangoznak
 A' gyöngye Bányák taktust ugrándoznak
 Szelid annyok körül
 A' millio tarka madarak csevegnek
 Nyil reptekkel hagy lent, hol az ég be lengnek
 A' Természet örül.

[73.]

Ott a' szorgos gazda ökreit nógattyá
 Ösről maradt földjét vigan szántogattyá
 Jó remény fejébe.
 Itt a' marha csorda Küszködő Bikája
 Társát harcra hívja, echozzik csatája
 Bizván erejébe.
 Falu! te csend magyány, ilyen bánásokat
 Szülsz, 's az érző szivnek boldogulásokat
 Osztasz kebeledből.
 Boldog a' kit ölelsz, 's volna e' valaki
 Ki ezt nem esmérné, dupla boldog a' ki
 Részt vesz szerelmedből.
 Ah! érzem én Falu, 's betsedet esmérem
 Árkád tanyád örök lakhelyemnek kérem
 Ha czéлом el érem.
 Ha – ah telhetetlen e' sziv mégis ohajt
 Feszül, hongossan ver, Lilla után sohajt
 Csak ő légyen bérem.

[74.]

Hah! melly boldog leszek, ha ő is itt velem
 Lehet, 's lángol bennünk az égi szerelem
 Jó Tüze oltára
 Víg, enyelgő, rozsás lesz pályafutásunk
 Véghetetlen, örök, szép boldogulásunk
 Mellynek nints határa.

10.

A' Fűzfás

(18.)

[36.]

Hajlott a' ditsó nap Thetis kebelébe
 Sietve ohajtott hullámos ölébe
 Tűz sugárai gyengülnek
 Hevek el lángolván hültek
 'S meg enyhült a' levegő.
 A' melegtől hervadt virágok ujultak
 Tárt kelyheik újra lágy dombra simultak.
 Hogy így Illatot hozzanak
 Mellyel majd illatozzanak
 A' Reggi nap jöttek
 A' meleg hévségtől hajlott fák lombjai
 A' terebély nyárfák ezüst szín gallai
 Ingadoztak fel illedve
 A' zöld pázsitra szilvedve
 Hüs árnyékba hintének.
 Az estvéli szellő vig sárnyokra került
 Balzsamától a' megizzadt föld kiderült
 A' Rózsákat csókolgatta
 Pirulások takargatta
 Leleményes leplével.

[37.]

A' Rápczának barna hullámi zuhogtak
 Keblébe ezernyi halai játzottak.
 A' Fülmile hang halotta
 Az Eget 's háborította
 Az Esti csendességet.
 Midőn a' csendesség égi maganyába
 Az urnak ölelt zöld fűzfás lugossába
 Ezmélve fel 's alá mentem
 De véletlen fel rettentem
 Szives tanulásomból.
 Nevem hangzott, mellyre vissza tekintettem
 Jó ég, báj látás! magamon kívül lettem
 valjon hidjek e' szememnek
 Tanácsolni itt eszemnek
 Zavarodva nem multam.
 Lilla áll előttem olly mosolygó képe
 Kint az ártatlanság midőn hozzánk lépe
 El hagyván a' dicsó Eget
 Hozván angyali sereget

Az emberi nem közé.

[38.]

Képén a' szerelem 's a' szemérem játzik
 Tűzött szemeitől boldogság szikrádozik
 Illy volt az éden hajnala
 Homér, 's vielandnak angyala
 Rózsa szín patyolatján.
 Illyen a' nap, mikor a' láthatárra hull –
 'S ha a' rubint felhők borétéka alól
 A' gőz cseppeg smaragdjával
 Ragyogván fény pompájával
 Reggődön ki csuszamlik.
 Illyen a' Rozsának bársony arczultatja.
 Ha a' harmat hajnal derülvén rajt hagyja
 A' Szellővel andalogni
 Kármin Leveli lobogni
 Kezdenek szemérem szint.
 Meg akartam én az Urat ijeszteni. –
 Engem? a' Kiss aszony akart rettenteni?
 A' félelemtől e' sziv ment
 Hiszen lám jobban megrettent
 A' Kiss asszony nálomnál

[39.]

Igen! mert Tulok Ur czélom el rontotta
 Az Ur nevét minthogy előbb kiáltotta
 Mint én ide érhettem volt
 Tudom most az Ur mint a' holt
 Ugy állana előttem.
 Ah! Kedves ijesztő! illyentől nem félek
 Angyal a' Kissasszony, nem éjjeli lélek
 Hiszen angyal mosolygása
 A' szerelem égi mássa
 Illeszt, és nem rettenthet.
 Elment! – 's mint mikor a' sűrű Tölgy erdőbe
 El bódul a' vándor, 's a' kék levegőbe
 Geniusza meg jelenik
 Utra viszi, – meg döbbenik
 Az illy jó jelenésen.
 Ugy áltam én is, nem lehet, nem tanulok
 Többé! E tettedért jó Barátom Tulok
 Hálaadó szivem adom

Tisztelni foglak fogadom
 Utólsó leheltemig.
 [40.]
 E' volt ama jó percz, hol a' lány szerelem
 Lángra kapta szivem, szeléd gerjödelem
 Lelkemet fel illeszteni
 Boldogságom terjeszteni
 Kezdé gyenge Tüzével.
 Melly képet képzelmem ugy szivembe nyomott
 Hogy ki nem hal, festve holtomig tudom ott
 Mint a' Frigyláda rejtekbe
 Zálogul marad örökbe

'S fel lesz néki szentelve.
 Itt bájolt meg Lilla, nyilát eresztette
 A' parány szerelem, hevem gerjesztette
 Itt már tied magyar szivem
 Ah légy jó, kegyes, légy hivem
 Lilla Sirom ormáig.
 Engedd, hogy e' történt Eset szüleménnyre
 Boldogéttson, 's éltem várandó reménnyre
 Csak tavasz szinnel viruljon
 Éltem hajnala piruljon
 Holtig május rózsákkal.

11.

A' Tulipán

(47.)

Uraiujfalu

[153.]
 A' Kegyes nap szokott pályájának
 Végett vetve a' Stájer hegyének
 Tulsó részén le ment, 's sugárának
 Zománczai rózsa fényt szövének.
 [154.]
 Hives estvi szellő lengedezett
 Keresztül a' virágos kerteken
 S egy Fülmile hangal ölekezett
 Zugás hallatzott a' szent berkeken.
 A' Természet tarka viráginak
 Balsam illatozásai között
 az ernyös fák lombos ágainak
 Levelein Innepbe öltözött.
 A' Cyprusi rózsa zsengejének
 Biboros színü gyenge bársonyán
 A' Harmatnak gyöngyei fénylének
 Mint a' gyemánt az arany koronán.
 A' Fehér liliomnak levelét
 Flóra keze dajkálva ápolá
 Mellynek kinyílt szemérmes kebelét
 A' Zephir ajak meg meg csokolá
 A' selyem rojtokra kicsipkézett
 Dupla szeg fü himes koronáján
 A' Természet búbája igézett
 Remekelésének szép munkáján.

Az ibolya, nefelejts majorán
 szillyel ömlő tömjén balzsamának
 [155.]
 A' virág rét illatos határán
 A' Szilfidek vigan bokolának.
 A' Jázmin bokor ingó lugossa
 mellet a' szép ki nyílt tulipánnak
 Ugy ragyogott fujtásos pirossa
 Mint a' két szint játtzó szivárványnak.
 A' csintalan szellőknek szárnyai
 Enyelegve melléje suhantak.
 Csókjaitól pirult bársonyai
 Levelinek majd hogy meg csattantak.
 A' majusi estve kellemébe
 Egy Tündér még csókra integeté
 De ez gondos szelid szemérmébe
 Nyílt kebelét öszve egyengeté
 'S a szellőtől izené ezeket
 Nem kell csokod a' csalfa Tündérnek
 Kerülöm én az illy vitézeket
 'S futom estve kik csókot ígérnek
 Mond nagy jó szellő, hogy én Kebelem
 Bezárom az estve homályába.
 Csak az ártatlanság hál el velem
 Az éjczaka fátyol magányába.
 A' mérges pók a' homályt szereti

Meg lopja ez a' nyílt kebeleket.
 [156.]
 'S csipésével ruha festegeti
 A gondatlan biboros képeket
 Csak a' piros Hajnal rozsájának
 Fejlik ki keblemnek kötése

Csak a' szent naptiszta sugárinak
 Van belsejébe szabad bé menése
 'S ekkor szorossabban nyomulának
 Egybe bársony piros levelei
 Arany szőnyegével ablakának
 Bé fedettek tiszta kellemei.

12.

'Magasiról való emlékezés

(41.)

1821

[143.]
 A' nap lehanyatlik, és Ménfőnek
 Homályos sűrű szőlős halmának
 Ernyős tetején a' levegőnek
 Bibor színű gözei uszkálnak
 [144.]
 Szent Márton buzgó Klastroma fent a
 Magas Tűz levegőbe gyulladoz
 Győr városa tornyaival lent a'
 Duna hullám tükrébe ingadoz
 A' Csanaki Hegy fás párkányai
 Esti arany fénybe rejteznek el
 A' virány rét tarka kartonnyai
 Kellem, balsam illatot szórnak el.
 Sűrű lombjain a' Zöld ágak[na]k
 Alig láttzik a' szellő mozgása
 A' várba fennt az ércz harangok[na]k
 Hallatik fel buzdéttó hangzása
 A' nyertes halász csajkájába
 Öröm notát dalol, és csendessen
 A' viz rozsa színű hullámába
 A' part felé evez egyenessen
 Hol Révfalunak csendes szélébe
 Hálóval terített gunyhójának
 Látja szalma fölöt ernyőjébe
 A' bé mohosult hárs árnyékának

A' régi várfokról mely a' kaján
 Frank ellenségnek áldozatja lett
 [145.]
 Szerény képpel egy felhő paplanán
 Ül és le néz rám az emlékezet.
 Így fénylett volt majus öltözete
 A' feléledt szelid természetnek.
 Így ragyogott dombos emelete
 A' Kékellő magányos Ság hegynek.
 Illyen szépen hangoza a' nyájnak
 Intő síp szó mellyet én hallottam
 Midőn a' Kemenesi szép tájnak
 Virannyain Guothommal mulattam.
 A' Marczalnak szinte így mosolygott
 Ingadozó nádja' hullám zöldje
 Az estvéli fénybe így ragyogott
 A' magasi határ gazdag földje.
 A' zöld gallakon az estvi égnek
 Így rózsádzott felénk pirossága
 Így világolt e' nyájas estvének,
 Napja barátságunk bizonyosága.
 Jártos lantja midőn meg zendüle
 A' Tölgy lombját taktra hajtogatta
 A' parti sás, 's csuha meg zördüle
 'S dallát a' Marczal Kegyel halgatta.

13.

Julishoz

(44.)

[150.]

Midőn rózsza színén a' reggelnek
 Súgárai a' nap ragyogványnak
 A' biboros gőzökből ki kelnek
 Mint piros csirái a' sáfránynak:
 Midőn az estvének fellegei
 Arany hullámokkal szövődnek.
 Midőn a' csillagoknak Tüzei
 A' forások tükrébe ütődnek.
 Te reád gondolk, és Tégedet
 Képzeltet csak elmém önn magának
 Fántasiám képeddel festeget
 Árnyékos partjain a' Rábának.
 Lelkembe Julim! hah szinte hallom
 Áriáját Kármin ajakadnak
 A' mellyet hozzám egy szent fuvalom
 Lepke szárnyai által ragadnak.
 Ápolt hártájának hangjai
 Éneke közt a' Filemilének
 Szebbek, mint lantod akordjai
 Szebbek soha ah nem lehetének.
 Árkádiai zöld erdőségek
 a' Tavasznak tarka pompájába

[151.]

Jellenek meg, 's virány mezőségek
 Vissza emlékezésem álmába.
 Látom szép el ragadtatásodat
 A' kék égnek ragyogó Tüzein
 Szemlélem buzgó bámulásodat
 A' Természetnek remek mivein.
 'S ekkor körül hullámzott csajkával
 Evedzem meg a' Csákász Széleit
 És a' vizek hullám játékaival
 Altatom el szívem keserveit.
 A' Stájer magasok mögé a' nap
 Arany felhők között vonnya magát
 A' Szellő fuvaltól fel illedett nap,
 Szillyel eregeti balsam szagát
 Az arany csillagok már fénylenek
 Az estvi harangok meg kondulnak
 Itt ott szelid Tündérek rémlenek
 A' mint a' szent berkekbe vonulnak.
 Hah! még így hány napok nyugosznak el!
 Hány rózsás nap költet szemlélkezünk
 Még hány Tavasz virágok asznak el
 Még mi együtt örökké lehetünk?!

14.

Szabó Sebestyén neve napjára

(27.)

[54.]

Muzsa gyujts szó lángokat hadd zengjen
 Lantom érdem zengzeteket, lotsold rám
 Tiszta Castrál gyöngyeid, hogy valódi
 Dallokat irjak
 [55.]
 Vidd, 's ragad fel lelkemet a' Szeráfok
 Égi bájoló hangzatihoz, Zephirke
 Szárnyadon vigy Bimbusok ékes illat
 Zöld tetejére.
 Tárgyam a' kit dallok igaz Barátom

Szive mint a' majusi gyenge Szellő
 Jó, Kegyes, Rém, irgalom a' mit imád
 'S engem ölelget.
 Ő ha Pannon Temploma rejtekébe
 Buzg, 's szavát jó orgona hangzatokkal
 Tüzve a' kék ég hatalom királlyá
 Szekihez adja
 A' Keresztény Hitbe nevelt Kegyes sziv,
 'S lelkedet buzgó ihlelése közt fel
 'S lánggra gyujtván, százakat égbe visz, és
 Buzgani indét.

Énekének fény kapuit ki tárja
 'S kellemet lell harmoniája Conczert
 Jébe a' Jó 's nagy Kegyelemnek attya
 Szent sorába.

[56.]

Illy fi! most fel tünt neve napja Jó, víg
 Innepén, kedvelt örömek, 's mulattság
 Tréfa, nyájosság, vigodás között ö
 szentelni illik.

Én is a' több hiv magyarok, Barátok
 Fel köszöntő és vigadó Sorába
 Néki vivátott repegetni lantom
 Zengve noszintom.

Élj Szabó! boldog, viruló Tavasz hoz
 Tiszta hiv lélek, Szerelem, Barátság
 Csend, öröm, nyájos minuták öleljék
 Földi idődet.

Élj! 's arasd a' jó, 's remek ifjak érdem
 Bő jutalmát: itt koszorut fejedre
 Kössön a' vig gracia: élted hoszu
 Évre ki nyuljon.

Czélodat leld, pályafutásodat csak
 Rózsa, mellyet páfusi Kertye adhat
 Czypriának fussa körül: malasztját
 Hintse az ég rád.

[57.]

Élj! szeress tisztán, de Te vissza nyerjed
 A' mit áldoz szíved, ölelgetési.
 Mennye közt egy jóra nevelt leánynak
 Domboru mejjén.
 És ha majd Hymen kötelet fűzött rád
 És te majd vig századokat ki töltél
 'S én is élek, nem szünök akkor is meg,
 Zengni Szabó élj!

15.

Ferenczy Mihálynak

(38.)

[136.]

Hadd zendéttsem én is lantomat és Dalom
 Hadd vigye ált hozzád a' gyenge fuvalom
 Enyelgő szárnyait.

Hadd örüljek veled e' vigadó napon
 A' mind szent virány nefelejttes lapon
 Édened halmain.

E' zuzott sziv véled egyé hadd olvadjon
 Mardozsó fájdalmad had muljon tikkadjon
 Karodon Mihályom.

[137.]

Enged Innepeden szivem hadd öleljen
 Karodon magának mennyet hadd képzeljen
 még majd fel találom.

Barátom! jól tudom jó szived mit érez
 Nináért ég, sóhajt, vad fájdalmat vérez –
 A' vak sors játéka.

Illyen időnk, göröngy a' pallyafutásunk
 Veszedelem éltünk, létünk, kimulásunk
 A' Kedv martaléka.

Te még is boldogabb vagy nálamnál hidd el
 Nézd, visgáld meg, szeresd, öleld fel szivedet

Kik melletted vannak.

Mamád, jó testvérid, a' Baráti karok
 Ölelnek, csokolnak a' lelkes magyarok
 'S mejjedre rohannak.

Innepedet ezek dicsőítik nemes
 Szivvel osztogatnak ők néked érdemes
 Virág koszorukat.

[138.]

Élted rózsa lánczát virágokkal fűzik
 Örülnek, kedvelnek, enyelegve üzik
 A' sziv háborukat.

Ezek közé veszem én is hát magamat
 'S Közöttek hallatom viváttal szavamat
 Neved Innepére
 'S ha mit gyenge musám el talál aprózni
 Ne neheztelj, ezek helyre fogják hozni
 Napodnak diszére.

Élj hát Árpád nemes ivadéka remek
 Unokája kit az régi ős érdemek
 Már diszeséttének.

Élj! jó szived, lelked, tiszta erköltseid
 Ártatlan, virtuosos, és nemes tetteid

Hogy dicsőétsenek.
 Hogy mamád, még az Ég hatalom Királya
 Közöttetek létét majd jónak találja
 Neked örülhessen.
 Általad derüljön nyugvó epochája
 Karodon ő néki gyenge unokája
 Mennyet nevetessen.
 [139.]
 Testvéreid, hosszú évig csokoljanak
 Gratiák, 's kelleme kedvet bókoljanak
 Néked 's vig mennyeket.
 Élted geniusa szent fáklyája Tüze
 Vezéreljen szived, 's belsőd imádt szüze

Tiltsa a' könnyeket.
 A' szomorú gondok tőled távozzanak
 az mennyei karok böven halmozzanak
 Reád áldásokat.
 Czelodat leld, pályád rózsa csókolgassa
 Lelked az örömök nektárát szivhassa
 Éljd boldog napokat.
 Azt a' kicsitt szived lángol, érez, lobog
 Ki néked mennyeket, kedvet mosolyog
 Öleld karjaidba.
 'S ezt ha majd el érted, 's ölel a nyugalom
 Emlékezz meg rólam! (e' lesz a' jutalom)
 Boldog napjaidba.

16.

Szabó Sebestyének

(37.)

[132.]
 Meddég lesz még nálad függöbe az elme
 Hív partjára mikor lép tiszta szerelme
 Érező szivednek.
 Meddég nem akarsz még egész boldog lenni
 Földi boldogságot nyugalmat pihenni
 Karjain hivednek.
 Meddég tétováz még a' lélek el nyerni
 Azt, a' mi fel nem üt száz, 's annyi ezerni
 Csillió arany darab.
 Meddég hányatol a' nőtelen Tengeren
 Mikor kezdesz lenni Ur minden ingeren
 Te büszke szabad rab.
 Barátom! igaz szép az ifju legénység
 Sovány még is, czélja ha csupán a' vénség
 Unalom órái.
 Ennek szakasszai külömbb kívánatok
 A' szilajabb, durvább, 's vadabb indulatok
 Homály epokai.
 [133.]
 Függetlenségünkben oszlopot emelünk
 Tarka phantasiánk nektárt itat velünk
 Az égi forrásból.
 Elménkel bírálunk millió képeket
 Öleljük, csokoljuk a' magyar szépeket
 Belső gyulladásból.

Fel hevülünk, égünk, tántorgunk, motozunk
 Planókat csinálunk, döntünk, és habozunk
 Éltünk szélvészébe.
 Ujjat vonunk belsőkön önn érzeménnyel
 Ha el szédeledünk – pályánk kellemével
 A' virány Tempébe.
 Szabdság! ifju lét virágzó szakassza
 Függetlenség! éltünk páratlan Tavasza
 Tiszta indulatok
 Víg helyek, multság, Barátok, Szerelmek
 Tudományos pályya önnös engedelmek
 Félsőbb gondolatok
 Egy könyv, remek munka, lant, Verböczy esze
 A' serdült világnak kedvet zajló nesze.
 A' mezők halmái
 [134.]
 A' zöldellő rétség virágos térsége
 az erdő setét még mérhetetlensége
 A' bércek ormai
 A' hüs ligeteket futjuk, járjuk, nézzük
 Egy puska percz villámi halmokra tekézzük
 A' félénk vadakat.
 Egy paripa – délczeg, büszke tatár fajzat
 Rá ülünk, ropogva zörög a' robajzat
 Patkós nyoma alatt.
 Ilyen az az élet, a' mellyet szeretünk

Barátságot a' még Hymennel nem vetünk
 Páros oltáránál
 Így élünk, mulatunk, örülünk, tréfálunk
 De csak ugyan mennyet másutt hol találunk?
 Csak maga Lillánál
 Mi a férjfi maga? félbe hagyott remek
 Mellyen szillel szórva fügnek az érdemek
 Fél Isten díszei
 Egy kopár Bércz, mely a' Tenger ostromlát
 Ki nevetve nézi az ég háborgását
 Míg majd el tágnak.
 [135.]
 Egy Tölgy, mellynek gallos setét levei
 Alatt a' vad polus rongáló szelei
 Könnyen el simulnak
 Hah! de melly szép, ha a' szikla oldalain
 A' virágok nőnek, 's a Tölgy fa gallain
 Gyümöltsei fügnek.
 Ha a' magas Bérczek virányt illatoznak
 Azt az ideálok Isteni lakóznak

'S az Ég kellemei.
 Meny Barátom, öleld, hozd haza Lilládat
 Minek teszed magad vonóssá pályádat
 Maganyosságoddal.
 E hajlandóságot szivünkbe mettzette
 A' tiszta Természet, élj te is szerette
 Mosolygó páraddal.
 Ketten fussátok meg e' sivatag utat
 A' melly tövési közt majd rózsákra mutat
 Piros hajnalain.
 Ketten törtessetek a munka halomnak
 Ketten pihennyetek majd a' nyugalomnak
 Rózsa paplanain.
 [136.]
 Két szó, Test, és lélek egyé had olvadjon
 A' gond, 's magány létnek vége had szakadjon
 Öröm jövendőre.
 'S ha ezt te előttem, 's Férj leszel, én nekem
 Barátom, millyen lesz Enyelgő énekem
 Képzeld el előre.

17.

A' meg unt Élet

(9.)

1817. október 10.

[18.]
 Isten homály árnyékosba lehajtom
 Terebély Tölgy bus fejemet, 's sohajtom
 Az el tűnt boldog napokat
 Arábiát és holnapokat
 'S Lollimat.
 [19.]
 Fogadj fel. – Már ki élt é rontsallott Test
 A' végzet itt mindent gyász szinekre fest
 Melly göröngyös ez az ut ni
 Ah meg untam tovább futni
 Pályámra.
 A' semmiség öléből, hogy ki hozott
 Az Ég, böltsöm körül öröm lakozott
 Innepét ott riadozta
 A' boldogság, és halmozta
 Javait.
 A' játzi Szellők közül lebegtek

Ott a' Szerelmek velem enyelegtek
 A' sors már éltem üldözi
 A' Pokol rám lövöldözi
 Nyilait.
 Ifjuságomnak Tavasz idejében
 Itt létem majus hajnal, 's regelében
 Mivel a' fátum hozzá vad
 Életem szent füve hervad
 És romlik.
 [20.]
 Isten boldogságot alig esmértem
 Mennyei nektárt kelyhékre nem mértem
 Kelyhem epével volt tele
 Ifju életem kötele
 Fel bomlik.
 Igen, ah még a' gyermek kora mig éltem
 Minden pillangón örömet szemléltem
 Társim még dadogva hivatam

Mindenekből mézet szivtam
 'S örültem.
 A' magas cserfák[na]k zöldellő lombján
 A' virágos rét selyem leple dombján
 Szerafin dallokat zengtek
 Az égi Támburák pengtek
 Körültem.
 E' boldogság volt; de már le roskadnak
 A' Tagok, 's ajakim jajra fakadnak
 Nem kell e' sanyaru élet
 Öleld fel végső Itélet
 Lelkemet
 [21.]
 Oh nem kell nékem mar e furia gömb
 Az Egek Ura szent hajléka külömbb
 Oda rogyám zsámolyához
 Visz adom valóm Urához
 Éltemet.
 Előtted állok nagy Ura az Égnek
 Kinek, mint a' napnak sугári égnek
 Orczáid a' ditső fénytől
 Üldözve a' fatum kénytől
 Itt állok.
 Éltem kezedbe vissza adom, 's kézem
 Az eddig nemesen futásért bérem
 Vedd. adj – 's így ifju koromba
 Gyászos fekete siromba
 Le szálllok.
 Mért? azt kérded uram? ah voltam én ott
 Az Emberek közt, 's a' harag fel forrott
 Bennem: mert én is az Embert
 Szeretem; de mind nemembert
 Találtam.
 [22.]
 E' vétkes nemnek még vétkesebb fajja

A' szép nemnek sziven csábított rajja.
 Álnok 's homály mejjek ritka
 Jó sziv nálok igen ritka
 Csudáltam
 'Hogy e' népre haragodnak köve
 Kénkő Tüzével gyehennát nem löve
 Meddíg tudod azt szemlélni
 Mikor fognak tisztán élni. –
 Elég már.
 Ezek nékem is örömmel el ronták
 És így ama szent köntelet fel bonták
 Melly hozzájok hiv szivemet
 Vonta, ah vedd el éltemet
 Nem kell már.
 Lolli! Zöld borostyányaim hervadnak
 Az ifju orczák sárgulva apadnak
 Kedvek! rolatok le mondok
 Meg emésztenek a' gondok
 Ki mulok.
 [23.]
 Elég lesz már e' furiai atak.
 Tölgy ölelj fel és te ezüst szín patak
 Csörögj halotti dalt és így
 Oltárához – meg lesz a' frigy
 Simulok.
 Te, 's a természet belső susogása
 Azt estvi szellő gyenge zugása
 Ringassatok engemet el
 Ne hogy álmomból soha fel
 Ébredjek.
 Hogy e' földi pallya után az Égbe
 Fel öltözve egy ragyogóbb szent légbe
 A' ditsőség országába
 A' Jóknak boldogságába
 Feredjek.

18.

Élet kívánás

(10.)

1817. október 13.

[24.]

Tölgyem, fám, Kedvesem mindenem Te
 Melly jó, hogy a' Természet ide teremte.
 Árnyékodba panaszim ki sirom
 Ha mosolyog Egem öröm dallim irom.
 Láttam előbb levelid remegni
 El busult sorsomon; de kék Egem meg ni
 Lassanként ki derül
 Nézd setéttes fellegeim között
 Geniusom ismét kék színbe öltözött
 Éjjeletem nappalra derétti.
 Szivem a' fájdalom már nem keserétti
 Angyali szent vídam vigságra hiv
 Oszolnak a' gondok, 's ez illedő Sziv
 Vig örömbe merül.
 A' harag fekete ege síra
 Akkor, 's a' furia ijja által jára
 Gyászt, 's bút lehelt felém a' Tempe, 's füz
 Ide 's tova hajtott egy pokol lidércz Tüz
 A' vad polus felettem ordétott
 A' fátum ellenem mindent fel indított
 'S majd vég napom érzem

[25.]

Éltemet meg unva meg vetettem
 Minden örömekeket láb alá temettem
 Nyögve kértem én az Istenséget
 Hogy végezné már el ez ölö inséget.
 A' fájdalma vad Tüze fel riadt
 Ellenem, és bokros fellegeim miatt
 Halálomat kértem.
 Meg győztem magamat – mostan Tőled
 Emberi nem, ha bár akkoron felöled
 Rosszat képzeltem is oh meg engedj
 Társalkodásokba mulatoznom engedj
 A' jót a' rosszal öszve kötötte
 Az Ég Ura földünk mikor bé töltötte
 Bősége Javával.

Vétked, bár hibáid halmozzák
 Szent jajjaid még is bőven oltalmazták
 Belső Lélek érdemid remélni
 Mert a' Semmiségből Téged teremte ki
 Az Ur, 's reád nyomta Isten képét
 Megis oltalmazza mind örökön népét
 Hatalma Karjával.

[26.]

Isten, szent számolyodhoz borulok
 Törödelmes szivvel Te hozzád fordulok
 Engedj meg, e' sziv magán kívül vola
 Belölle minden élet érzés kiholt
 Midőn ott makats halálát kérte
 Jó voltam, és mit kér ah nem esmérte
 Enged meg éltemet.
 Üldözzön a' fatum tyrén kényne
 Mosolyog e' Szivbe életem reménye.
 Van még egy jó Baratom, és Hivem
 Kiket buzgón ölel Szent magyar szivem
 Ezek boldogétnak már engemet
 Vig hangókra csapom örök énekemet
 És töltem kedvemet.
 Ha a' phantasia szép szárnyain
 Az égi képzetek rózsa paplannyain
 A' boldogság, 's öröm országába
 A' jádczi szerelmek Elyseumába
 Ezek karjain magam képzelem
 El szédét az öröm, 's a' mennyet képzelem
 'S érzem itt e' földön.

[27.]

Bár az élet terhe reám roskadjon
 Körültem a' földből kénkö Jó fakadjon
 Ropogjanak a' bus Ég villámi
 Bögve zuhogjanak a' mélység hullámi
 A' föld futásán kívül lobogjon
 Csak szép szerelmével Lolli mosolyogjon
 A' Kőszirt is menny lesz.

19.

Cserző

(59.)

Uraiujfalu, 1822.

[306.]

Cserző a bőröket mind addíg vakarta
 Hogy magát mint Timár jól meg is takarta
 Szép háza, értéke, 's pénze annyi vala
 Mint a' Sós tengernek Héring nevü hala
 Előbbi Kordéja szép Hintóvá vála
 Mellyet a' látvánság bamulva csudála
 Midőn a' Kövekkel ki rakott utzának
 Közepén négy szürkék véle elfutnak
 A' szobák, hol előbb a' Bőrök függének
 A' nyájas Társasság bálházi levének
 Zöld színü házára még két emeletet
 Költségess mivekkel, 's móddal emeltetett.
 A' Kapuja feli a' bőség Istene
 Egy képfaragónak keze által mene
 A' polgárok előtt volt is tekintete
 Nemzetes lett neve, és süvegöltete
 'S a' ki e' titulust nékie meg adta
 Minden héten kétszer ebédre hivatta
[307.]

A' ki pedig nála Kalapját le vette
 Azt a' párna székre jobbára ültette
 Hol alkalmas hasán pihenő kezekkel
 Keze beszélni mosolygó szemekkel
 Az elmúlt időknek egyszerűségéről
 Szorgalmával takart, és szerzett pénzéről
 Hány ezer forintja jut Rozi lányának
 Mi lészen birtoka György mester fiának
 Az emberszóllásnak képtelenségéről
 A' mostani világ korcs fesletségéről
 A' módi üzések rettentőségéről
 A' Komédiák[na]k illetlenségéről
 'S több e' félieket elől bölcselkedett
 Még vendégje tőle meg menekedhetett
 A' kit is együgyü mosolygási között
 A' grádicsig magát ajánlva üldözött
 De mint hogy mint szokás asszonytól született
 Tökéletes boldog itt ő sem lehetett
 Vidám napja néha felhőbe ütközött
 'S azon kellemetlen bal esetek között
 Mellyek boldogságát leg inkább zavarták

A' volt a' leg nagyobb, hogy a' Vármegyének
[308.]

Esküdti uralni őt meg nem akarták
 'S a' Deákok néki sógöt nem vetének
 'S a' város házánál lévő Canczellisták
 Csak Kendnek nevezték, 's a' pajkos Juristák
 Nem döfködtek többé Szivembe ilyen tört
 Egyszer haza menet dünyögve magába.
 A' levakart szőrért jött pénz a' ládába
 Hever – veszek rajta majdan egy hunyt bőrt
 Meg lett – nem sokára ki hirdetett nemes
 Ember volt, 's nevéhez ýpszilon nyomatott
 'S a' Kapuja előtt egy potrohos veres
 Ruhás más nap mindjárt fel, 's alá ballagott.
 És hogy meg tiszteljék már most a' Juristák
 'S Garsok[na]k fogadják őt az armalisták
 Magához hivatá a' festés emberét
 'S házára festeté nemesi czimerét.
 'S hogy az esküdteket moresre hozhassa
 El szaladott tüstént Kötényes inassa
 Az arany miveshez, ki mint csak jöhetett
 Jött, 's ezzel czimeres szép gyürüt öntetett
 Az esküdt urakat ebédre hivatta
 Billeges gyürüjét előttek forgatta.
[309.]

De ezek[ne]k szemek a' nemes jegy helyett
 Mindég a' Körmöczi hat aranyira esett
 'S hogy az emberek sem bámulták a' házon
 Festett kasza, gubats, 's Kád czimeri vázon
 A' mint képzeltetni ezért boszankodott
 Az elégtételről mélyen gondolkodott
 Be vévén személljét egy oldal szobába
 Törte marta eszt, 's tünődött magába
 Erővel kell őket reá birnom így szólt
 Akaratjok ellen nézzék czimemet
 Kénytelen tiszteljék szerzett érdememet
 'S mit tett? még az éjjel szerentséssen meg holt
 'S meg hagyta György fiát el ugy temettesse
 Mint illik fáklyákkal, és hogy koporsóján
 Czimerét a' népség festve szemlélhesse
 Így tölté boszuját a' nép nyakasságán.

20.

Horváth Mihályhoz

(54.)

[281.]

Nagy hír ütötte meg Kemenes allyából
 Az én fülem gombját a' Vas pál lyukából
 Hogy a' Tekéntetes Nemes Vas megyének
 Nagyjai egy Ordót mostan teremének.
 Nyájas Társaságnak nevezni ezt hallom
 A' Rendbe be lépni szeretném meg vallom.
 De hogy az ajánlás, 's Recomendatio
 Szükséges, hogy légyen utóbb promotio
 Ezt még vakarista koromba értettem
 Hogy így teszek én is magamba fel tettem
 Azért Tekéntetes Notarius Uramhoz
 mint leg első téli nagy patronusomhoz
 Térdet, fejet hajtva, ime el czammogok
 'S egy kis segétségért mélyen fohászokodok
 Legyen olly jó hozzám, ajánljon engemet
 'S olvassa meg szépen kérem Leveletem.
 Miben áll a' Rendnek Fő kötelessége
 Meg fogta eszemnek zugott bölcsessége
 utolsó nem leszek már azt csak fogadom
 személyessen erről majd példáim adom.

[282.]

Mondja meg addég is, alsónak felsőnek
 Tudom én is Fáját a' kakasülőnek
 Mert a' győri Tornyos hozzám el csoszogott
 Tudom, hogy a' német parokát mint dug ott
 Az aber herr Huszár miképp hajszalazott
 Mikor a' Röthkapun a' fullér bémászott.
 Az ein, zwei, 's több latter, hogy lett littlottokra
 Hogy pasmit a' Barát olvasni meg hívá.
 Tudom a' Plebanus Püspökjét hajnalba
 Kárl steh auf helyett mint lökte oldalba.
 A' pébel, hogy váltá fel a' Szent Bibliát
 Pisztoly tokról tudom a' szép históriát.
 A' Capuczinusnak mint folyt ki a' béle
 Kazánbéli Tánczról a' midőn meséle
 A' Viceispányról Jancsi az átkozott
 Minden ebéd után miért hazudozott.
 Mint kell meg pecsülni mostan a' Zsenókat
 Hogy kell válogatni a' piros almákat.
 Mit mondott a Görög az oldal szobába

Gyurka fiát látván nyisz, nyuszos dolgába.
 Miként utazott el Herója, és Cloris
 Az uton mért zörgött a' Castrum doloris.

[283.]

Nem vagyok én többé olly pimasz Uriel.
 Hogy ne tudnám mikor vagyon Szent Dániel.
 'S a' mi több, ditsőség légyen Kemenesnek
 Esmérettségébe vagyok a' praesesnek.
 Hiven szolgáltam őt mint obesteremet
 Fal törönek teve az Urak engemet
 Midőn a' törököt a' nyári Détéval
 Szörnyen aprétottuk Kalinko szablyával
 A' Marczalnak üzni én is segétttem
 'S a' poharak körül, mint telt emberkedtem.
 'S A mint egy nagy mogolt a' földre ejtettem
 Háta közepéből szép szíjjal metztettem
 mellyen a beretvát ha kétszer meg huzom
 Az Isten nevébe szakállom le nyuzom.
 'S egy pipa a' mellyből a' nagy Ur pipázott
 Dulcziniájára a' midőn fel mászott
 Sok dolgomba került, még ezt el csipkettem
 Mert Kókai a' lencsét majd hétszer meg ettem
 Ezen valóba szép egypár lárításom
 Az Uré csak légyen igazi Jónásom.
 Mint ez, kiabáljon Kemenes mentébe
 Csaoljon bé engem Praeses Kegyelmebe.

[284.]

A' Tisztviselőket többnyire esmérem
 Emlékezzenek meg én róllam is kérem
 'S különösen kérem archivarus Urat
 Számomra nékem is töltsön egy poharat
 A' porticulumba nevetem írja be
 Az archiviumba rend szerint igya be
 Latá hogy beteg lenni egyszer méltóztatott
 'S magának Sárvárról Doktort is hozatott
 Gyászos nyöszörgését eleget sajnáltam
 's hidje, meg 's el tiszta szivemből kívántam
 Isten hogy könnyétse az ágya szalmáját
 De ha ő nem hozta előbb el ruháját
 Mit tehettem róla hogy hozzá míg gust tekert.
 A' halál, olly soká a' párnáján hevert

Azért hát én reám neis boszorkodjon
 Hanem e' dologba mint lehet mozogjon.
 Hogy fogom a' napot hejjába nem rúgja
 Itt a' vessző alatt leszem zseni király
 Ki tettzik ebből is, hogy velőm nem gyerek
 'S tudom, hogy én ezért egy kis fritskát nyerek
 Mellynek erejétől gyengén el szédülök
 'S az egek egébe szépen fel repülök.

[285.]

Jupiter Uramtól, hol egy kis menykövet
 El csipek, melly engem mindenüvé követ
 'S hanem hiszi kinek virtusim jelentem
 Annak nyaka közé szépen le cseppentem.
 Azért légyen meg hát a' kis bunkós vége
 Légyen az Urnak is annyi embersége.
 A' mellyért Ágoston az Urat rúgja meg
 Apollonius egy dudával áldja meg
 Ugrassa az Urat Ugrinus czuczája
 Tegye termékennyé szent Pálnak kapája.
 Pancratius amugy rugja meg jól farba
 Chrysostomus Bankót czipeljen fuvarba. j
 Blasius fujja fel, mint a' Figh bivalya

Éljen az Ur erre szép Cadentia-ra.
 Florián öntse le nagy erejü vizét
 Hogy jobban érezze a' Sonkának izét.
 Simplicius adjon ezen bölcsességet
 Gergely pedig tojás, 's szalonna böséget.
 Miklós ijesz meg minden Ellenségét.
 Faustus öklözze hátán mesterségét.
 Gallus ordétsa meg élete hajnalát.
 Melly is olly szép lészen mint a' minőt ma lát.

[286.]

Brunó vegye elől husvéti Brugóját
 Cuspin vakarja meg, hol vizket gatyáját
 Volfangus fujja meg lyukába soháját
 Polikarp fejére huzza parókáját
 Mellyben a' Farsangon majd a' Czeli bálba
 Meg jelenjen az Ur egész parádába.
 'S te Notárus Uram olly nagyot ugorjon
 Hogy lába az Égen tüstént lyukat furjon.
 Mid ezek[ne]k után, ajánlom magamat
 'S ha nem bánnya az Ur leteszem tollamat
 Uri favoriba, mellyek igen nagyok
 Mely fohászzkodással ajánlta vagyok.